

"Padise maastikud läbi aegade"

**PADISE KLOOSTRI JA VANALINNAMÄE VAHELISE ALA LOODUS- JA KULTUURILOO RADADE
NING JÕE ÄÄRSE PUHKEALA TEEMAPLANEERING**

Magistritöö

INSENERITEADUSKOND, E HITUSE JA
ARHITEKTUURI INSTITUUT,
MAASTIKUARHITEKTUUR

TALLINN 2017

MAGISTRANT: MADIS VAIKMAA

JUHENDAJAD: KRISTI GRITAKOV

ÜLLE GRITAKOV

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
TALLINN UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

SISUKORD

1	SISSEJUHATUS	2	3.7.6	Padise mõisa aednikumaja	29	6.9	Joonis 108. Projektala lõige ja vaated	82
1.1	Probleemi püstitus	2	3.7.7	Padise mõisa viinavabrik	30	6.10	Joonis 109. Detaili joonis: suunavai	84
1.2	Töö eesmärgid	2	3.7.8	Paide mõisa ait	31	6.11	Joonis 110. Detaili joonis: vaatekraan „Mälupilt“	86
1.3	Uurimustöö meetodid, töö struktuur	2	3.7.9	Padise mõisa karjakastell	32	6.12	Joonis 111. Detaili joonis: terasest jalgrada	88
2	PADISE KANDI MAASTIKE KUJUNEMINE JA MUUTUMINE	3	3.8	Padise kandi ajaloolised sillad ja silla kohad	33	6.13	Joonis 112. Detaili joonis: pink „Kloostri“, 4m	90
2.1	Padise kandi geoloogia	3	3.8.1	Padise maantee-sild	33	6.14	Joonis 113. Detaili joonis: pink „Kloostri“, 1,8 m	92
2.2	Kristalne aluskord	5	3.8.2	2 ajaloolist silda üle kloostri vallikraavi	34	6.15	Joonis 114. Detaili joonis: veskitammi sild	94
2.3	Settekivimiline pealiskord	5	3.8.3	Viruküla-Padise maantee-sild	35	6.16	Joonis 115. Detaili joonis: veskitammi sild	96
2.4	Pinnakate ja pinnamood	7	3.8.4	Ajalooline silla koht	35	6.17	Joonis 116. Liivaaugu lauter	98
2.4.1	Reljeefi jääaegne kujunemine, selle mõjud tänapäevani	7	3.9	Padise mõisa park	36	7	KOKKUVÕTE	100
2.5	Nüüdisaegsed pinnavormid	8	3.10	Mõisa aja lõpuaastad ja Esimene ilmasõda	39	8	KASUTATUD ALLIKAD	101
2.6	Kloostri jõgi	11	3.11	Iseseisvusaeg	40	9	SUMMERY	102
3	KULTUURMAASTIKU TEKKIMINE EHK PADISE KÜLA LÄBI AEGADE 13		3.12	Teine maailmasõda	40			
3.1	Eelajalugu, 4000–1300 a tagasi	13	3.13	Nõukogude aeg	40			
3.2	Linnamäe aeg, 1300-700 a tagasi	13	3.13.1	Eksperimentaalne Padise keskasula	42			
3.3	Kloostri aeg, 1200-1559 a	17	3.14	Pärandkultuuri objektid	44			
3.3.1	Eel kloostri aeg, 13. saj. algus– Jüriöö ülestõus 1343	17	4	KULTUURMAASTIKU EKSPONEERIMISE NÄITED NORRAS JA SOOMES	47			
3.3.2	Jüriöö aegne ja järgne kindlustuskloostri ajajärk, 14. saj.–Liivi sõda 1558	19	4.1	Bærums Verk	47			
3.4	Kloostri aja lõpp – sõdade aeg	21	4.2	Fiskars	48			
3.5	Liivi sõja järgne aeg – mõisa aja algus	21	4.3	Järeldused	50			
3.6	Mõisa aeg	21	5	UURIMUSLIKU ANALÜÜSI OSA KOKKUVÕTE	51			
3.6.1	Klooster mõisa peahoonena	22	6	KLOOSTRI JÕE LOODUS- JA KULTUURILOO RADADE NING PUHKEALA TEEMAPLANEERING	53			
3.6.2	Ajutine hoone 18. sajandi lõpul	23	6.1	Padise kandi loodus- ja kultuuriloo rajad	53			
3.6.3	Härrastemaja	24	6.1.1	Üldine taust, vajadus ja eesmärk	54			
3.7	Mõisa kõrvalhooned 18.-20. sajand	24	6.1.2	Planeeringu lahenduse kirjeldus	54			
3.7.1	Varaseim vesiveski	25	6.1.3	Probleemkohad ja takistused radade võrgu loomisel	56			
3.7.2	Mõisa laudakompleks	26	6.2	Rada nr 1 pealkirjaga „Mõisniku rada“	62			
3.7.3	Mõisa häärber „Alt-maja“	27	6.3	Rada nr 2 pealkirjaga „Kloostri taga metsas“	64			
3.7.4	Padise mõisa kõrvalhoone, hilisem vesiveski	27	6.4	Liivaaugu puhkeala	69			
3.7.5	Padise mõisa sepikoda	29	6.5	Joonis 104. Projektala asukoha skeem	74			
			6.6	Joonis 105. Projektala analüüsi skeem	76			
			6.7	Joonis 106. Asendiplaaniline lahendus mõõtkavas 1:2000	78			
			6.8	Joonis 107. Asendiplaaniline lahendus mõõtkavas 1:500	80			

1 SISSEJUHATUS

Käesolev töö hõlmab Harjumaal Padise vallas Padise külas Kloostri jõe lõiku Keila-Haapsalu mnt sillast kuni Padise Vanalinnamäeni hõlmates külgnevaid alasid mõlemal pool Kloostri jõe orgu. Tööga käsitletavale alale jääb seega hulgaliselt muinsus-, looduskaitseobjekte ja nendega tihedalt seoses olevaid pärandmaistu.

1.1 Probleemi püstitus

Vaatamata kaunile kompaktsel alal koondunud elukeskkonnale, pikale ja kirevale ajaloolisele ja arvukatele üsna hästi teada-tuntud kultuurilis-ajaloolistele objektidele võib Padiset pidada uinuvaks kaunitariks (Otsmann, 2014). Seda eelkõige tulenevalt sellest, et objektid ja nendega seotud kinnistud kuuluvad erinevatele omanikele ja senini puuduvad ühtsed teemaplaneeringud, mis võimaldaks piirkonna panna toimima ühtse orgaanilise ja jätkusuutliku tervikuna.

Senine uurimis- ja arendustegevus on toimunud objekti ja hädavajaduspõhiselt. Nii on tehtud ulatuslikke arheoloogilisi uurimis- ja konserveerimistöid Padise kloostri. Uuele ja väärikale elule on aidatud Padise mõisa peahoone ja karjakastell, rajatud on kergliiklusteid ja hooldatud objektide vahelist kultuurimaastikku. Lähiaastatel on realiseerumas suur projekt, millega muudetakse Padise klooster ühes 100 m kaugusse jääva Padise mõisa härrastemajaga suurejooneliseks külastus- ja uurimiskeskuseks, mis senise ligikaudu 20 000 külastaja arvu peaks viima ca 60 000-ni (Nurger, 2016). See omakorda võimaldaks aktiveerida kogu piirkonna arengut, mis võiks kätkeada endas külastajale mitmekesise tegevuse ja elamise pakkumist kogu väärtuslikul maastikul ja parandada kohaliku elaniku elukeskkonda.

1.2 Töö eesmärgid

- ❖ Käsitleda kogu eelpool kirjeldatud territooriumi ühtse väärtusliku kultuurimaastikuna, milles olevad ja olnud osised on tihedas aegruumilises koosmõjus ja sidemetes.
- ❖ Uurida antud piirkonna kultuurimaastiku kujunemis- ja arenemislugu.
- ❖ Koguda ja arvestada erinevate Padise kultuuri ja ajaloolise elukeskkonnaga seotud osapoolte mõtteid, soove ja vajadusi (kohalik elanik, külastaja, KOV, muinsuskaitse, ettevõtjad jt).
- ❖ Tutvuda alternatiivsete kultuurimaastike arendamis- ja eksponeerimisvõimalustega väljaspool Eestit.
- ❖ Luua saadud teadmistest, vajadustest, soovidest ja tunnetusest lähtuv piirkonna väärtusi esile toov ja elukeskkonda parandav jätkusuutlik teemaplaneering, millega pakutakse välja ka konkreetsemaid maastikuarhitektuurseid lahendusi erinevate puuduste kõrvaldamiseks ja väärtuste paremaks esile toomiseks.

1.3 Uurimustöö meetodid, töö struktuur

Käesoleva magistr töö puhul on kasutatud kvalitatiivset uurimismeetodit. Töö uurimuslik osa põhineb erinevate usaldusväärsete allikate analüüsil. Allikateks on teemakohased raamatud, artiklid, arengukavad, intervjuud, näidisobjektid.

Töö koosneb kahest osast – uurimuslikust osast ja selle alusel koostatud maastikuarhitektuursest projektlahendusest. Uurimuslik osa koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis kirjeldatakse ja analüüsitakse Padise kandi maastike kujunemist ja muutumist. Teine peatükk annab põhjaliku ülevaate projektala

kultuurimaastike tekkimisest koos olulisemate ajalooliste objektidega. Kolmas peatükk analüüsib kahe sarnase kultuurimaastiku jätkusuutlikku eksponeerimisvõimalust Põhja-Euroopas. Neljas peatükk kajastab kogu uurimusliku osa lühikokkuvõtet.

Töö teine suurem osa ehk teemaplaneering moodustab kuuenda peatüki. Teemaplaneering on kolmetasandiline.

Uurimusliku ja analüüsiva osa alusel planeeritakse kaks loodus- ja kultuuriloo rada nimedega „Mõisniku rada“ ja „Kloostri taga metsas“, mis sisaldavad endas kogu radade võrgustiku kontseptsiooni, paiknemist maastikus kuni detailsete maastikuarhitektuursete ja väikevormide lahendusteni.

Teise tasandina valmib radade võrgu planeerimisel ja kogu territooriumi ühtsel käsitlemisel selgelt probleemse ja üldist maastikupilti rikkuva ning jätkusuutlikku toimimist takistava jõeäärse ala, kunagise liivakarjääri, puhkealaks rekultiveerimise maastikukujundusprojekt. Maastikuarhitektuurne terviklahendus hõlmab ka kontaktalas asuvad Padise keskuse, mõisa- ja kloostriansambli, luues Kloostri jõe kallastele puhkeala, mis seoks kogu ajaloolise maastiku taas kokku ühtseks tervikuks. Kõnnumaa taaselustamine mitmekesistab kohaliku elukeskkonda ja võimaldab anda tuge piirkonna arenguperspektiivide ja -plaanide realiseerumiseks. Planeering on mitmetasandiline: eskiisest elamuala krundi struktuurist, puhkeala reljeefi vertikaalplaneerimisest kuni maastikuarhitektuursete väikevormide kujunduslahendusteni välja.

Lahendusi pakutakse välja ka kahe eelneva planeeringu kontaktvööndis nende realiseerumist või väärtust vähendavate maastikuarhitektuursete probleemkohtade lahendamiseks.

2 PADISE KANDI MAASTIKE KUJUNEMINE JA MUUTUMINE

Projektala asub Padise valla keskuseks olevas Padise külas hõlmates Kloostri jõe lõiku Keila-Haapsalu mnt sillast kuni Padise Vanalinnamäeni. Padise vald asub Tallinnast läänes, Harju maakonna loodeosas, Soome lahe rannikul. Kaugus olulisematest keskustest: Tallinn 45 km, Keila 20 km, Paldiski 18 km ja Haapsalu 56 km. Projektala geograafiline paiknemine on näha joonisel 1.

Padise kant asub geoloogiliselt keerukas ja huvitavas kohas. Konkreetset Padise kandi geoloogiat ja sellest lähtuvat nüüdis- ja lähimineküla maastike väljakujunemist ja muutumist ning nende muutuste mõju inimtegevusele pole teadaolevalt konkreetselt uuritud. Ka üldisemaid geoloogilisi uuringuid on tehtud vähe, rohkem on uuritud paikkonna paemurde (Vasalemma, Padise) (K. Suuroja, K. Ploom, T. Mardim jt, 2014). Erinevad uurijad ja ajaloolased on erinevates töödes ja käsitlustes viidanud sellele, et Padise kandi maastike väljakujunemine väikesel territooriumil on olnud keerukam kui seda üldistes suuremaid maastikuüksusi (maastikurajoone) hõlmavates uurimustes käsitletakse. Seetõttu ei kajastu üldistel töödel paikkonna spetsiifilised geoloogilised iseärasused, mis on ilmselt oluliselt mõjutanud kandi nüüdis- ja lähimineküla maastike väljakujunemist ja selget eristumist ümbritsevatest suurtest homogeensematest maastikurajoonidest. Nendest iseärasustest tuleneb ilmselt ka maastiku komponentide tavapärasest kiirem muutumine, mis on olulisel määral mõjutanud ka inimtegevust.

Läbitöötatud materjalidest võib järeldada, et Padise kandi maastik on olnud sedavõrd inimtegevust soosiv, et ala on asustatud üllatavalt kiiresti peale jääaja järgsete jääpaisjärve vete alt vabanemist. Seetõttu käsitletakse maastiku analüüsis ka

projektala ja seda mõjutavate piirkondade geoloogilist ja maastikulist kujunemist ning muutumist.

Paikkonna eripära taandub sellele, et Padise kant jääb kahe eriilmelise ja geoloogiliselt vägagi erineva maastikurajooni piirile – Lääne-Eesti (Riia lahe) madaliku (nõo) ja Põhja-Eesti lavamaa vahele. Lisaks avaldub paikkonna geoloogias ja selle kujunemises mitmeid iseärasusi. Kuna looduses kindlapiirilisi üleminekuid ei esine, jääb ala kahe maastikuregiooni piirile, kus esinevad mõlema ala paigased ja tunnused. Vanemates töödes ja nende kokkuvõtetes on Padise kant, kaasa arvatud Kloostri jõgi, arvatud Lääne-Eesti madalikule (nõole) (Arold, 2005). Uusimas töös liigitatakse paika aga maastikuliselt Põhja-Eesti lavamaa regiooni (K. Suuroja, K. Ploom, T. Mardim jt, 2014).

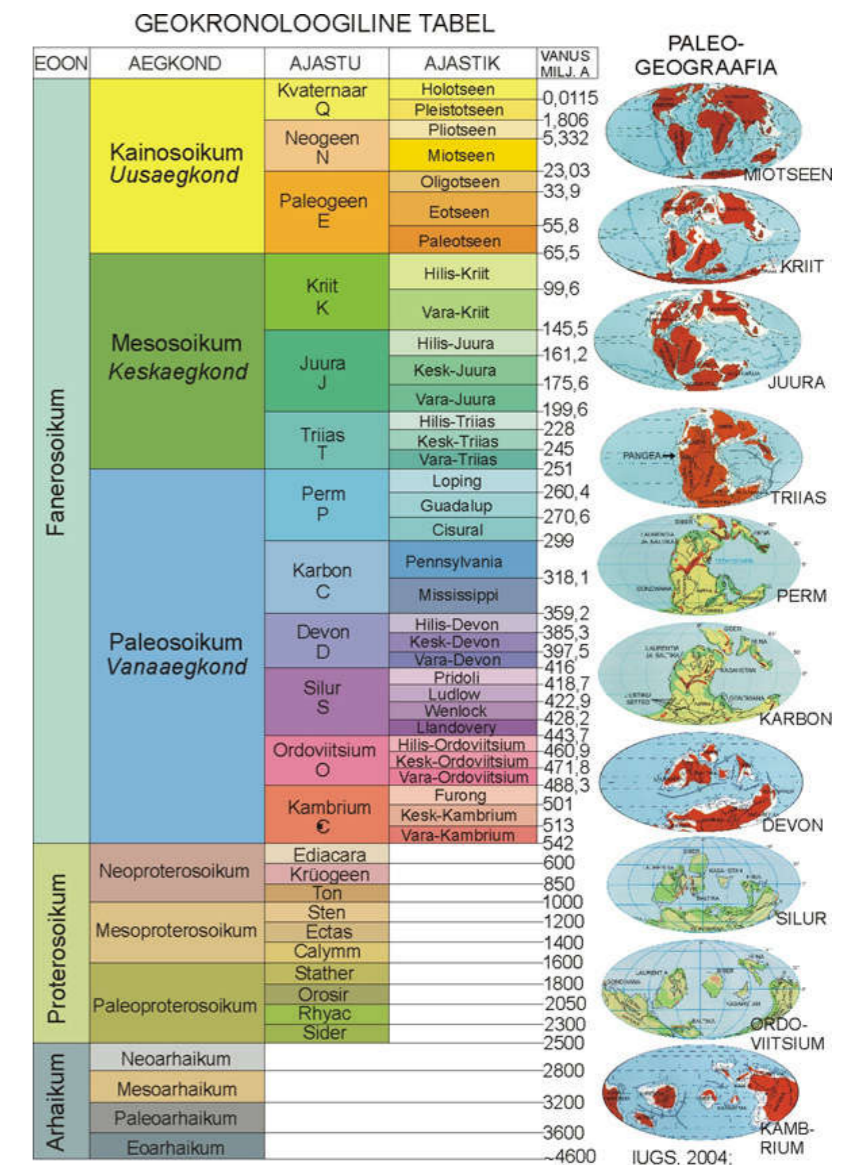
2.1 Padise kandi geoloogia

Geostruktuurselt kuulub uuritav ala (kogu Eesti territoorium) Ida-Euroopa kraatoni loodeosa hõlmava Ida-Euroopa platvormi koosseisu (K. Suuroja, K. Ploom, T. Mardim jt, 2014). Platvormile omaset eristuvad ala geoloogilises ehituses kolm eriilmelist struktuurset korrust (kivimite kompleksi):

- alumine - kurrutatud tard- ja moondekivimeist kristalne aluskord;
- keskmine - settekivimiline pealiskord;
- pindmine - enamasti kobedatest, veel kõvastumata setetest (kruusad, liivad, savid) koosnev pinnakate.

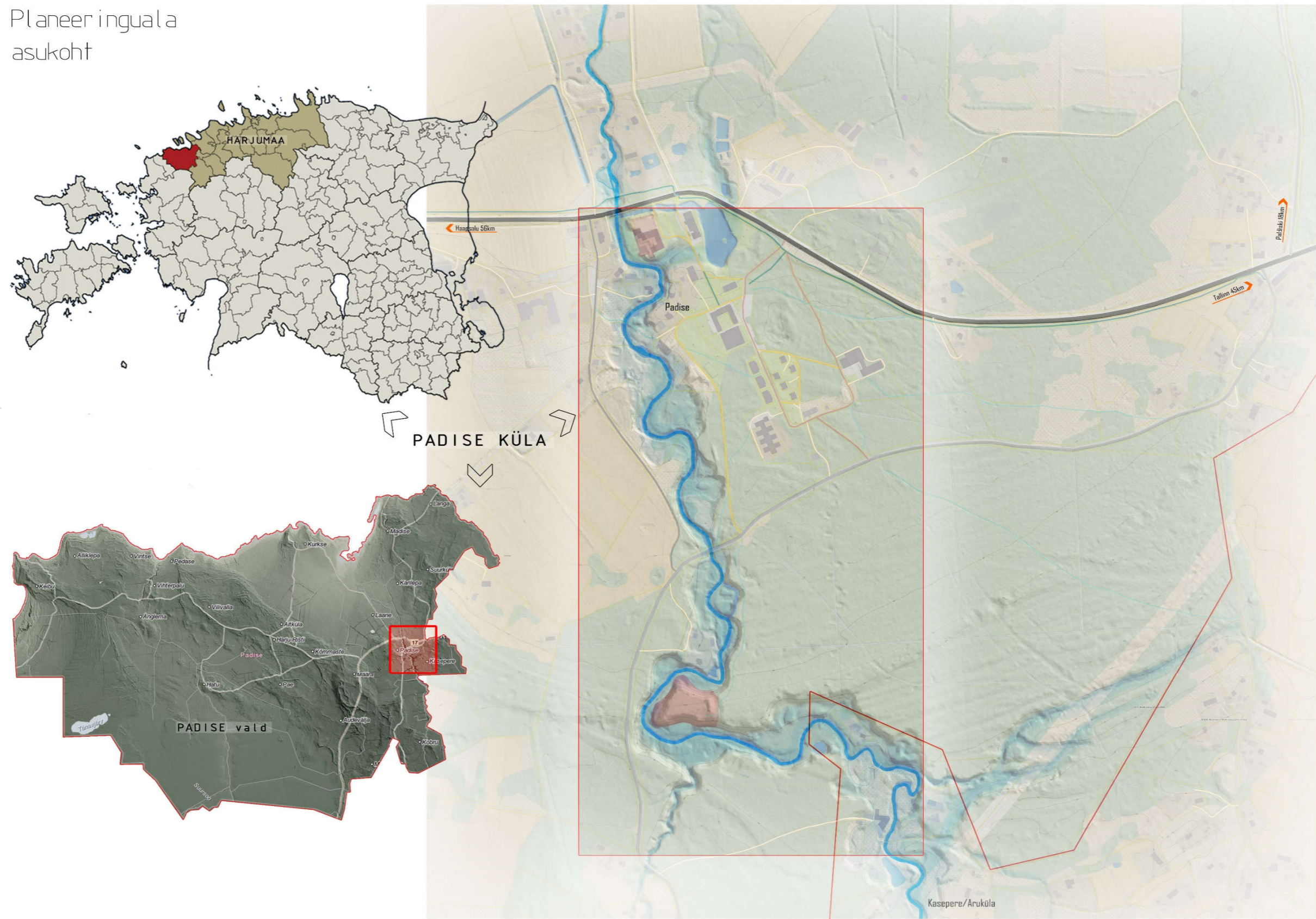
Need kompleksid on kujunenud kolmel geoloogilise arengu etapil: esimene Proterosoikumis, teine Paleosoikumis ja kolmas Kainosoikumis, so Kvaternaari ajastul. Et paremini mõista järgnevat geoloogilise analüüsi aegrealist kulgu, on joonisel 2

kujutatud ajastute geokronoloogiline tabel. Nimetatud etappe eraldavad üksteisest küllaltki pikad ajavahemikud (Devoni lõpust Kvaternaari alguseni möödus umbes 350 miljonit aastat), mil Eesti ala oli maismaa ning settimise asemel toimusid valdavalt kulutusprotsessid, mille tulemusena hävitati suur osa varem tekkinud setetest (Isakari, 2017).

Joonis 2. Geokronoloogiline tabel. Allikas: Isakari

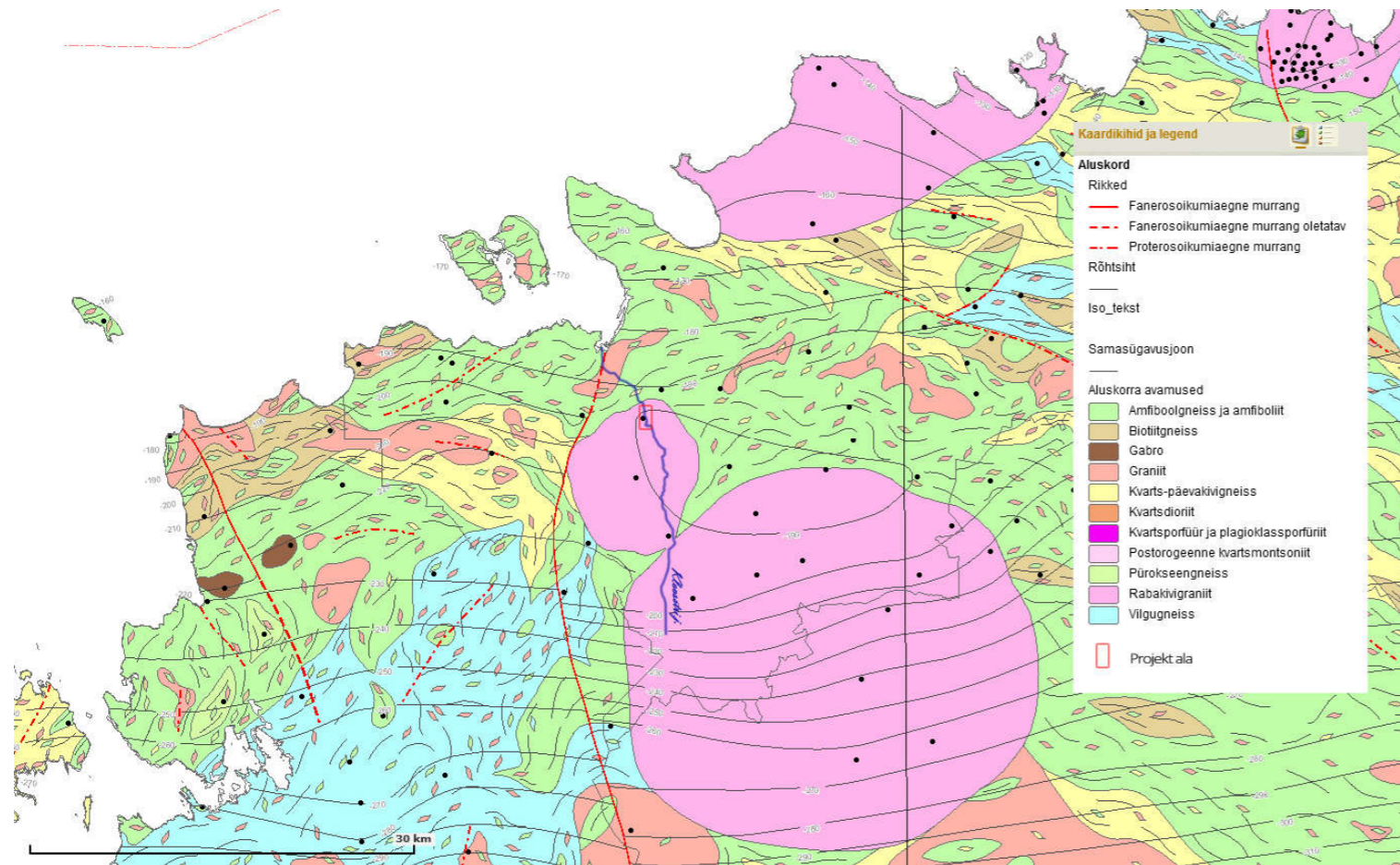
Planeeringuala
asukoht

Joonis 1. Projektala geograafiline paiknemine. Skeemi on koostanud töö autor

2.2 Kristalne aluskord

Paikkonna kristallilise aluskorra moodustavad kurrutatud tard- ja moondekivimid (joonis 3). Vahetult Padise küla juurest algab aluskorra ümbritsevast alast kõrgem kühm. Padise-Rummu-Vasalemma-Tuula vahemikus ehk alal, kus settekivimilises pealiskorras levib Vasalemma kihistu rifilubjakivide kompleks, on aluskorra pealispind kümnekonna kilomeetri laiusel alal kümnekonna meetri jagu kerkinud ehk selle pealispind on umbes -190 m amp tasemel (K. Suuroja, K. Ploom, T. Mardim jt, 2014). Hilisem analüüs näitab, et just selle astangu kohal on ka nüüdisaegses maastikus tasaselt ranniku madalikult algav tõusuvall. Aluspõhja geoloogias on ka huvitav Märjamaa rabakiviplutoon koos selle satelliidiks oleva väikese kontsentrilise kujuga Kloostri rabakivimassiiviga. Vanuseliselt

Joonis 3. Padise kandi kristalne aluskord. Skeemi on koostanud töö autor

kuulub Märjamaa massiivi rabakivi Paleoproterosoikum Statheri ajastusse. Nii Märjamaa kui Kloostri rabakivimassiiv on esindatud porfüürilaadsete kaaliumpäevakivi graniitidega – rabakividega (K. Suuroja, K. Ploom, T. Mardim jt, 2014). Kloostri massiiv on geoloogiliselt huvitav nähtus, kuid ei mõjuta kivimikihte ja maastikke selle kohal, erinevalt graniitastangust - 190 m amp tasemel Padise küla alal.

2.3 Settekivimiline pealiskord

Kristallilisele aluskorrale on settekivimitest moodustunud pealiskord. Settekivimilise pealiskorra struktuurid jälgivad suures osas kristalse aluskorra pealispinna reljeefi (K. Suuroja, K. Ploom, T. Mardim jt, 2014). Settekivimilise pealiskorra formeerumine käsitletaval alal algas Neoproterosoikumis

Ediacara ajastu teisel poolel ehk umbes 580 miljoni aasta eest, kui idast (tänapäevases mõistes) pealetungiv meri alani jõudis. Neoproterosoilistest ja Paleosoilistest settekivimeist pealiskord lasub kristalse aluskorra kivimitel suure ajalise (u 800 mln aastat) lünga ja põiksusega (K. Suuroja, K. Ploom, T. Mardim jt, 2014).

Settekivimid on ladestunud kihtidena ja neid eristatakse omaduste järgi ja järjestatakse tekkeaja järgi aegkondade ladestusteks, mis omakorda jagunevad alamkihtideks ehk ladestikeks ja lõpuks lademeteks. Lademed on juba piirkonna põhised ja ei esine lausaliste kihtidena. Lademetes omakorda eristatakse veel paikkonnapõhisemaid litostratigraafilisi üksusi. Paikkonna settekivimilises pealiskorras esineb järgnevaid lademeid (joonis 4).

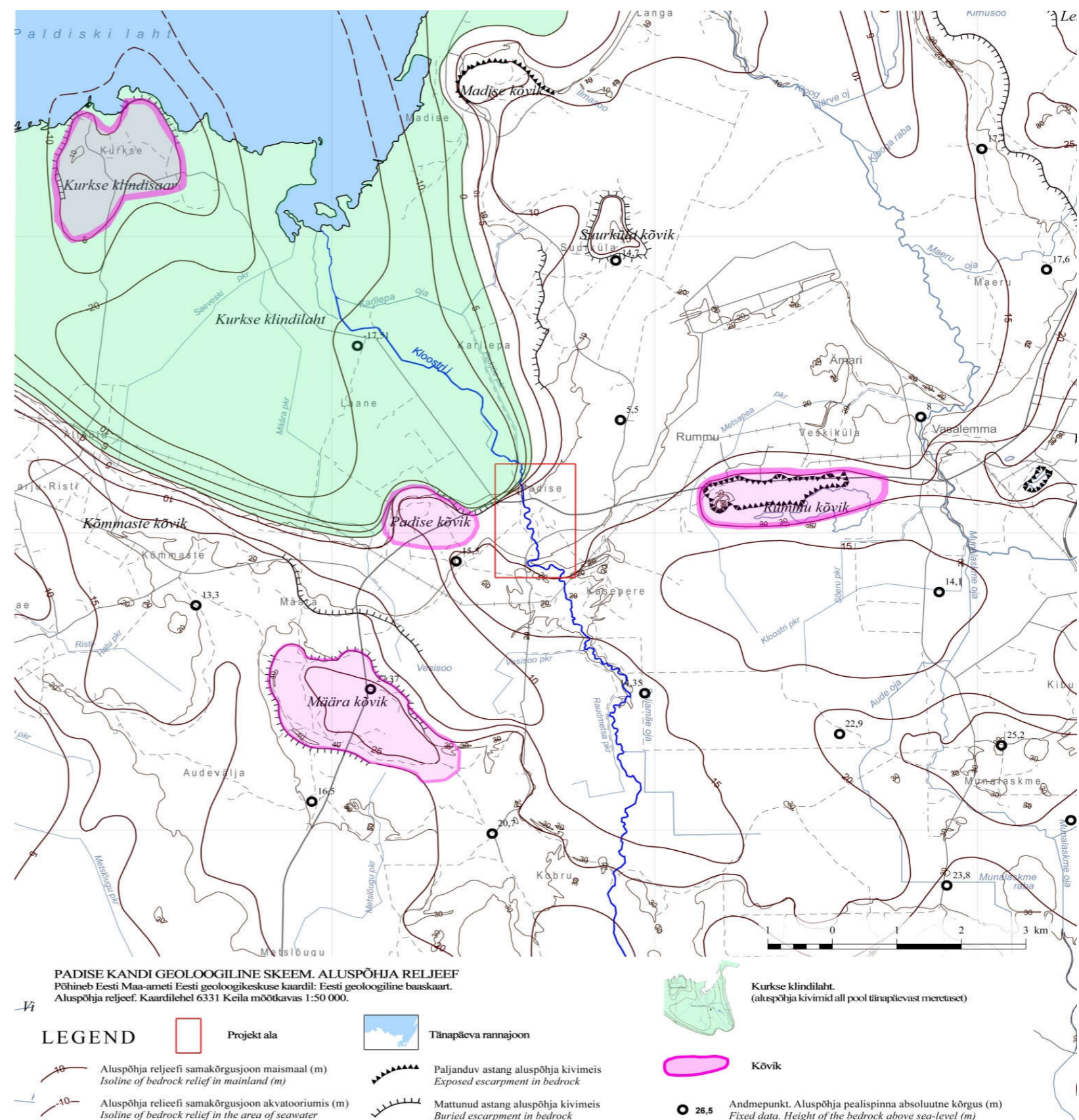
LADESTU System	LADESTIK Series	LADE Stage	LITOSTRATIGRAAFILINE ÜKSUS Lithostratigraphical unit	INDEKS Index	KIVIMI KIRJELDUS Rock description
KVATERNAAR QUATERNARY				Q	Kvaternaari setted (ainult läbilõigetel 1–20 m) Quaternary deposits (only on cross-sections 1–20 m)
		PIRGU	MOE	O _{3mo}	Lubjakivi (10+ m) Limestone
ORDOVITSIUM ORDOVICIAN	ÜLEM-UPPER	VORMSI	KÕRGESSAARE	O _{3ks}	Lubjakivi (7–8 m) Limestone
		NABALA	SAUNJA	O _{3sn}	Peitkristalne lubjakivi (15–20 m) Cryptocrystalline limestone
			PAEKNA	O _{3pk}	Lubjakivi (14–17 m) Limestone
		RAKVERE	RÄGAVERE	O _{3rg}	Peit- ja mikrokristalne lubjakivi (13–15 m) Crypto- and microcrystalline limestone
		OANDU	VASALEMMA	O _{3vs}	Rifilubjakivi (kuni 8 m) Reeflimestone
		KEILA	KAHULA 2	O _{3kh2}	Lubjakivi, savikas lubjakivi (19–28 m) Limestone, argillaceous limestone
	KAHULA 1		O _{3kh1}	Lubjakivi (5–11 m) maal/meres Limestone on land/sea bottom	
	HALJALA	TÄTRUSE-VASAVERE	O _{3tt-khV}	Lubjakivi (2–6 m) maal/meres Limestone on land/sea bottom	
			O _{3vv}	Lubjakivi, kerogeenne lubjakivi (8–11 m) maal/meres Limestone, kerogenic limestone on land/sea bottom	
	KESK-MIDDLE	KUKRUSE	KÕRGEKALDA	O _{2kr}	Savikas lubjakivi (2,4–4 m) maal/meres Argillaceous limestone on land/sea bottom
			VÄO	O _{2vā}	Lubjakivi (6–8 m) maal/meres Limestone on land/sea bottom
		LASNAMÄE	O _{2pk}	Liivalubjakivi, lubliivakivi (0,5–1 m) maal/meres Sandy limestone, lime sandstone on land/sea bottom	
		KUNDA	PAKRI	O _{1-2tl-kt}	Lubjakivi, glaukonitilubjakivi, ooidlubjakivi (3–4 m) maal/meres Limestone, glauconite limestone, oolite limestone on land/sea bottom
	ALAM-LOWER	BILLINGENI	TÜRISALU, VARANGU, LEETSE	O _{1tr-lt}	Maarjaskilt, glaukonitilubjakivi (6–7 m) Alum shale, glauconite sandstone
		PAKERORDI	TÜRISALU	O _{1tr}	Maarjaskilt (4,5–6 m) maal/meres Alum shale on land/sea bottom
	KAMBRUM CAMBRIAN	FURONG FURONGIAN	ÜLGASE, TSITRE, KALLAVERE	Ca _{3ül-01kl}	Oobolusliivakivi (3–16 m) Oobolus sandstone
ALAM-LOWER		DOMINOPOLI	Ca _{1ts}	Kvartslubjakivi (20–26 m) Quartzose sandstone	
		LÜKATI	Ca _{1lk}	Aleuriitne savi liivakivi vahekihtidega (9–13 m) Silty claystone with interbeds of sandstone	
EDIACARA (VEND) EDIACARAN (VENDIAN)	VALDAI	KOTLINI	KROODI KIHITKOND KROODI GROUP	Ca _{1ln}	Simisavi liivakivi vahekihtidega (55–68 m) Blue clay with interbeds of sandstone
PALEOPROTEROSOIKUM PALEOPROTEROZOIC			LÄÄNE-EESTI KOMPLEKS JA MÄRJAMAA PLUTOON	V _{2kr}	Liivakivi, aleuroliit (5–46 m) Sandstones and siltstones
				PP	Moondekivimid: gneissid, amfiboliidid, migmatiidid ja tardkivimid (rabakivi) (>500 m) Metamorphic rocks: gneisses, amphibolites, migmatites and plutonic rocks (Rapakivi granite)

Joonis 4. Piirkonna lademete ülevaade. Allikas: (K. Suuroja, K. Ploom, T. Mardim jt, 2014)

Pealiskorra settekivimid moodustavad nüüdisaja reljeefi otsese aluse. Seega aluskorra settekivimite pealispinna lasundi reljeefist tuleneb nüüdisaegne reljeef ja reljeefi jääajajärgse muutumise eeldused. Settekivimite reljeefi on omakorda oluliselt muutnud jääajad ja neile järgnenud jääaja järgsed jääpaisjärved oma setete ja pidevalt muutunud rannajoonel tekkivate rannamoodustistega. Seega suurimaks paikkonna nüüdisaja reljeefi kujundajaks oli viimane jääaeg, mil liustikujää siinsetele aladele jõudis ca 70 000 aastat tagasi ja lõplikult taandus ca 13 000-11 000 a tagasi (Arold, 2005).

Sellele vaatamata on nüüdisaja paikkonna jääajajärgse nüüdisreljeefi väljakujunemisel ja selle kiirete muutuste taga ka olulisi iseärasusi settekivimilises pealiskorras.

Padise paikkonna piires kujundab aluspõhja reljeefi eelkõige Põhja-Eesti paeplatoe looklev ja sopistuv loodeserv koos selle laugenõlvaliste paekõvikute vööndite ja aluspõhjaliste orunditega. Vahetult Padise külast põhja suunas on järsk mattunud settekivimiline astang. See on võrreldav maa-aluse klindi astanguga kõrguste vahega ligi 25 m. Praegusest Paldiski lahest Kloostri jõe suudme alal sopistub Padise küla suunas kuni 6 km sügavusele paeplatoosse Kurkse klindilaht, kus aluspõhja pealiskorra reljeefi kõrgus jääb allapoole nüüdisaegset merepinda. Kurkse klindilahe keskele jääb kaheosaline Kurkse klindisaar, mis on suunanud Kloostri jõe suubumist Madise küla poole (joonis 5).

Joonis 5. Padise kandi geoloogiline skeem. Skeemi on koostanud töö autor

2.4 Pinnakate ja pinnamood

Padise kandi pinnamoe ja pinnakatte tänapäeval jälgitavaid kesk- ja väikevorme kujundasid peamiselt Pleistotseeni (jääaja) ja Holotseeni (jääajajärgne aeg) protsessid. Seejuures, ehkki jääaja varasemate staadiumite liustikud kahtlemata lihvisid-kujundasid aluspõhja pealispinda, on viimase, Weichseli jäätumise, käigus ära kulutatud kõik varasemad setted (K. Suuroja, K. Ploom, T. Mardim jt, 2014). See tähendab, et kogu Padise kandi pealiskord on settinud ja kujunenud viimase jääajaga ja selle järgselt. Kuid selle kujunemist on väga oluliselt mõjutanud eelpool välja toodud olulised iseärasused aluskorras ja kiire jääajajärgne maakerge.

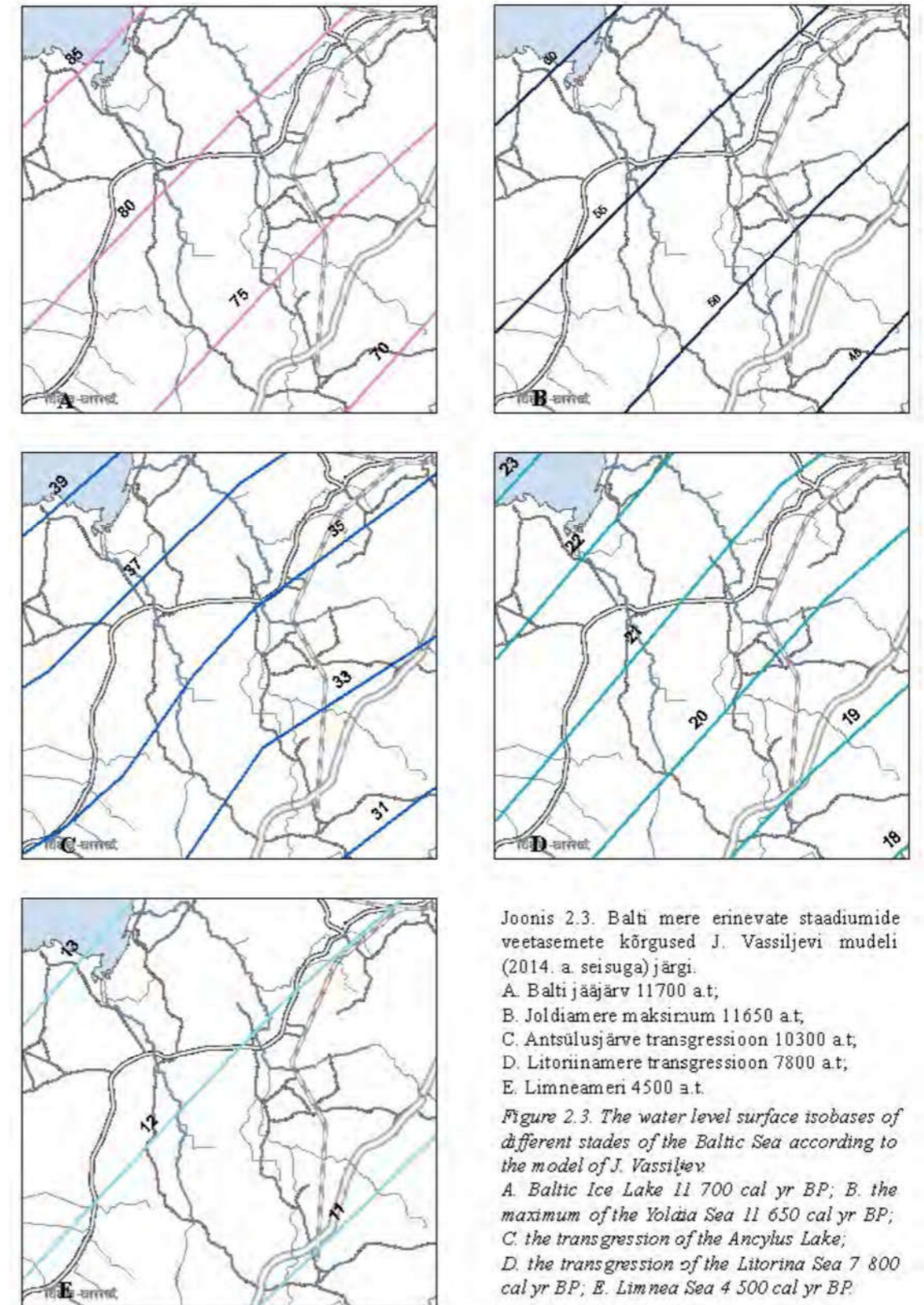
2.4.1 Reljeefi jääaegne kujunemine, selle mõjud tänapäevani

Skandinaavia mäestiku keskosal kujunenud Euraasia jäätumisala üks jäätumiskeskusi, millest mäeliustikuna liikuma hakanud jää laskus lõunapoolstele tasandikele ja moodustas mandriliustiku, jõudis Eesti aladele ca 70 000 aastat tagasi. Täpsemalt kujundas uuritavat ala aktiivne Läänemere liustikuvool, mis mattis varasema maismaa kilomeetrite paksuse võimsa jäämassiiviga, pühkides minema varasemad pehmemad aluskorra settekiivimid ning kujundades ja lihvides madalamaks ka kõvemate settekivimite pealiskorda. (Arold, 2005)

Lisaks varasema reljeefi madaldamisele oli liustikujää suurimaks tänapäevalgi maastike muutusi kaasatoovaks mõjutuseks maakoore vajumine. Liustikujää osutus oma suure paksuse tõttu sedavõrd suureks koormuseks, et tõi kaasa maakoore aeglase vajumise. Maakoore vajumine ja jääajajärgne endiselt kestev maakoore vajumisest taastumine ehk kerkimine oli/on suurim jäätumiskeskuse piirkonnas, millele Eesti aladest on lähim Lääne-Eesti, kuhu jääb ka uuritav ala. Täpne jääaegne maakoore vajumissügavus pole teada. Teada on, et uuritaval alal on

maapind jääajajärgselt kerkinud ca 80-90 m ja see pole tänase päevani lõppenud (Arold, 2005). Arvestades, et uuritav ala vabanes jääst ca 13 000 a tagasi, on maakerge jääajajärgselt olnud väga kiire. Tänapäevaks on see küll muutunud juba uuritavas piirkonnas võrreldes varasemaga üsna aeglaseks, jäädes vähem kui 1 mm aastas (K. Suuroja, K. Ploom, T. Mardim jt, 2014).

13 000 a tagasi vabanes uuritav ala küll otsesest mandrijääst, kuid jäi veel aastatuhandeteks jäävee alla. Seda tingis maakoore suurem loodesuunaline vajum jääpooluse suunas. Seega oli/on maapind sinna suunda kaldu, mistõttu puudus sulamisveel väljapääs ookeani. Nii tekkiski taanduva liustiku ette jääpaisjärv. Jää sulamine polnud ühtlane, selle protsessi jooksul toimus mitmeid kiireloomulisi muutusi, mille jooksul jääpaisjärve tase oluliselt muutus, tuues endaga kaasa selgelt tänapäeva reljeefis kajastuvaid muutusi. Jääajajärgsel perioodil (Holotseen) eristatakse Balti mere erinevaid staadiumide: Balti jääpaisjärv, Joldiameri, Antsülusjärv, Litorinameri ja Limneameri. Joonisel 6 on toodud Balti mere erinevate staadiumide veetasemete orienteeruvad kõrgused J.Vassiljevi mudeli alusel.

Joonis 2.3. Balti mere erinevate staadiumide veetasemete kõrgused J. Vassiljevi mudeli (2014. a seisuga) järgi.
A. Balti jääjärv 11 700 a.t;
B. Joldiamere maksimum 11 650 a.t,
C. Antsülusjärve transgressioon 10 300 a.t,
D. Litorinamere transgressioon 7 800 a.t,
E. Limneameri 4 500 a.t.
Figure 2.3. The water level surface isobases of different stades of the Baltic Sea according to the model of J. Vassiljev
A. Baltic Ice Lake 11 700 cal yr BP; B. the maximum of the Yoldia Sea 11 650 cal yr BP; C. the transgression of the Ancylus Lake; D. the transgression of the Litorina Sea 7 800 cal yr BP; E. Limnea Sea 4 500 cal yr BP.

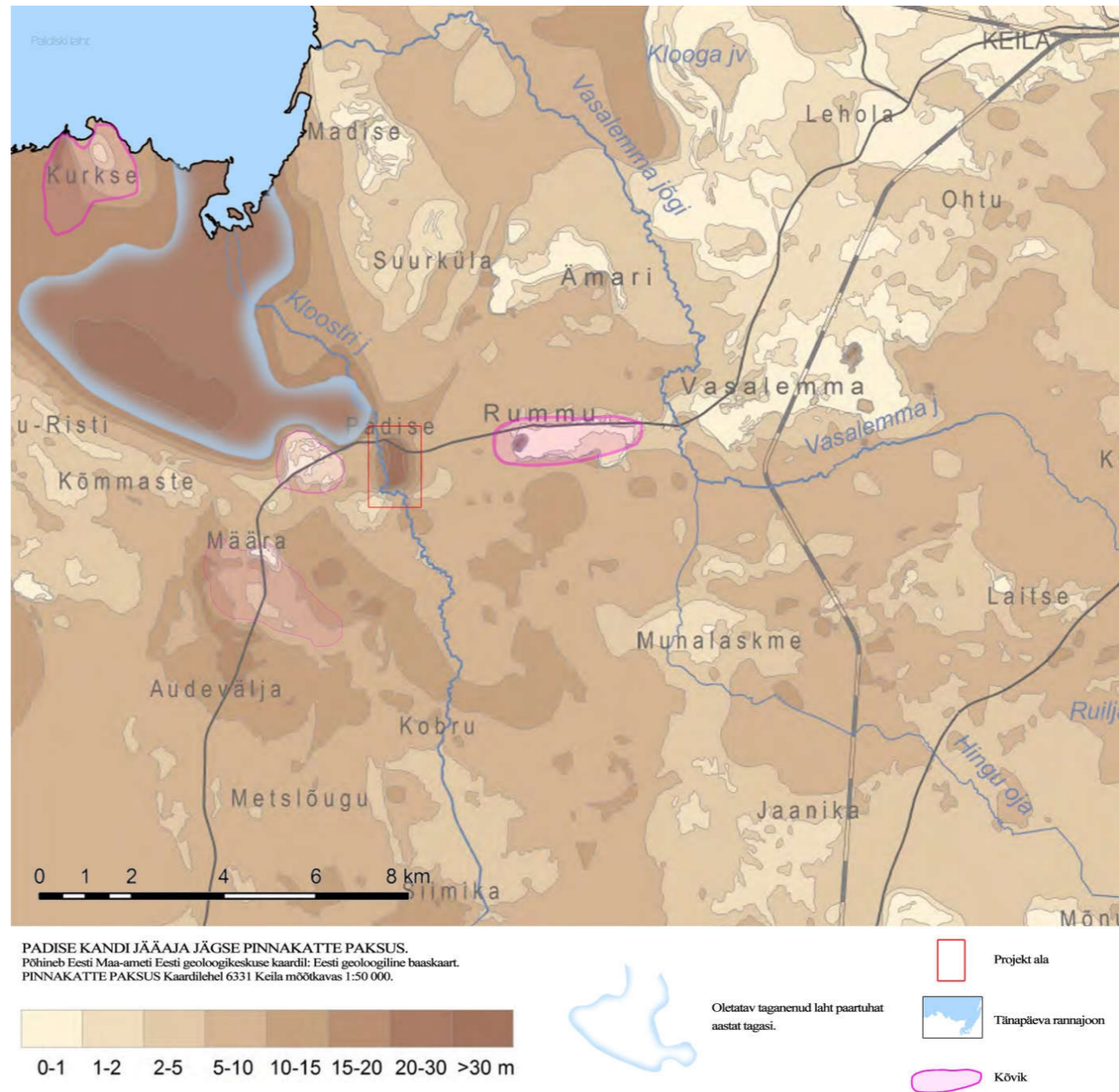
Joonis 6. Balti mere erinevate staadiumide vetasemete kõrgused J.Vassiljevi mudeli alusel. Allikas: Eesti Geoloogiakeskus

Seega sai uuritava ala maismaastumise alguse Litoriinamere etapis ca 7 300 a tagasi. Millal täpselt uuritav ala lõplikult maismaastus, pole teada keeruka aluskorra reljeefi ja sellele settinud jääajajärgsete veekogude setete ebaühtlase settimise tõttu. Eelnevast tulenevalt oli uuritav ala pikalt erinevates staadiumites taganeva mere rannikualaks, kus rannajoon pidevalt muutus ja selle taha tekkisid erinevad rannamoodustused (K. Suuroja, K. Ploom, T. Mardim jt, 2014).

Seega maismaastumise alguseni settis jääaja järgselt uuritavale alale paks erinevate Balti mere staadiumite setete kiht. Setete paksust uuritaval alal on kujutatud joonisel 7.

Uuritav ala eristub selgelt ümbritsevast alast väikesele alale kontsentreeritud eriti paksude setete kihiga, paksusega kuni 30 m. See tuleneb otseselt varasemalt välja toodud aluspõhja reljeefi iseärasustest. Ala jääb kolme aluspõhja kõviku vahele, kuhu tekkisid ideaalsed tingimused setete ladestumiseks. Hilisemalt, olles pikka aega taanduva liustikumere rannaalaks, tõi see alale kaasa rannamoodustiste ehk luidete kujunemise, mis võimaldas omakorda maapinda ümbritsevast reelefist kõrgemaks kujundada. Padise ja Kurkse küla vahelise Kloostri jõe suudmeala paksud setted on tingitud madala Kurkse kilindilahe täis settimisest, kus settekihi paksus ulatub 25 meetrini. Siinkohal on oluline meeles pidada, et Padise alune klindi ülemine serv on 20-25 m kõrgem kui Kurkse klindilahe põhi. Seega säilivad aluskorra kõrguste erinevused ka pealiskorras, mis tähendab, et Kurkse klindilahes ulatus meri Padise külani 4400–4500 aastat tagasi. Reljeefi analüüs näitab, et meri sai taanduda vaid ühtlaselt mööda Kurkse klindilahte, mille põhja reljeefi kõrguste erinevus on väga väike. Nii sai püsida madal mandrisse sopistuv merelaht veel mitmetuhande aasta vältel, arvestades ka kiiret maakoore tõusu.

Joonis 7. Pinnakatte paksus uuritaval alal. Skeemi on koostanud töö autor Eesti geoloogilise baaskaardi alusel

Limneamere setete leviala on selle ajaga kerkinud 12–13,5 meetrit (K. Suuroja, K. Ploom, T. Mardim jt, 2014).

2.5 Nüüdisaegsed pinnavormid

Nüüdisaegsed pinnavormid kajastuvad joonisel 8. Joonis põhineb kahel kaardil: „EESTI GEOLOOGILINE BAASKAART: PINNAKATTE PAKSUS“ ja „GEOMORFOLOOGIA“, mille puhul on oluline silmas pidada, et pinnakatte geoloogilisel kaardil

kujutatakse kvaternaarse setete pindalist levikut üldistatuna. Kaardi mõõtkava jaoks ülemäära liigestatud ja mosaiikse geoloogilise ehitusega alasid on lihtsustatud, kujutamiseks liiga väikesed alad on kas suurendatud (ühendatud) või välja jäetud (K. Suuroja, K. Ploom, T. Mardim jt, 2014).

Nagu jooniselt lähtub ja eelnevalt kirjeldatud, on Padise kandi maismaastumine Litoriinamere ja Limneamere staadiumis olnud keerukas protsess. Kuna järsk geoloogiline sündmus nende kahe staadiumi vahel puudub ning litoloogiliselt nad põhimõtteliselt ei eristu, on ka setete koostis sarnane: kruusliiv, kruusateradega jäme-keskliiv, eriteraline liiv, peenliiv ja aleuoliitliiv.

Mere taandumine toimus muutliku kiirusega. Kuna esines ka lühiajalisi mere pealetunge, on projektala maastik mikroreljeefirikas. Peamiseks setteks Padise kandis on erineva terasuurusega liivad, mis alluvad kergesti rannikuprotsessidele.

Litoriinamere staadiumist on reljeefis eristatavad 3 ranniku seisundit, kus ilmselt püsis veetase mõnevõrra pikemat aega sarnasel tasemel ja said välja kujuneda rannamoodustised (luited).

Hästi on välja kujunenud Litoriinamere rannavallide süsteem Kasepere ja Määra vahel, millel asuvad ka projektala suurimad maapinna absoluutsed kõrgused. Rannavall on projektalal looduses selgesti eristatav ja sellel asuvad ajaloos ja pärimuskultuuris olulised objektid - Padise linnamägi ja Reinu mägi (joonis 9). Lisaks on luitelise päritoluga reljeef ära kasutatud Padise terviseradade planeerimisel.

Litorniinamere taandumine Kasepere-Määra luiteaheliku tasandist on olnud suhteliselt kiire, kuna rannamoodustised Kasepere-Määra luiteaheliku ja järgmisena selgelt eristatava

Joonis 9. Reinu mägi - osa Litoriinamere rannavallide süsteemist. Allikas: autor

staadiumi Limneamere rannajoone (Padise matnud klindiastringu ees) vahel on looduses vähemärgatavad madalad lainjad luited. Kuid ka nende vähemselgete luidetega on siiski seonduvat rahvapärismust, näiteks vaevu märgatavat pragu palumännikuga kaetud luidet Padise lasteaiast ca 80 m edelas on nimetatud Võllaste mäeks/söödikis.

Selgelt on eristatav Limneamere rannikujoon, mis püsis aastatuhandeid ühes kohas Padise kloostri kohast loode-põhja suunas, Kurkse klindilahest tõusval mattunud klindi astangust tekkinud suhteliselt järsul kaldavallil. Limneamere rannajoon kujnes Kurkse klindilahe rannajoone ulatuses välja hiljemalt 4400–4500 aastat tagasi ja püsis seal reljeefi iseärasuste tõttu mitmetuhande aasta vältel, enne kui maakoore jätkuva tõusu ja intensiivse settimise tõttu hakkas kitsas mandrisse sopistuv laht taganema mööda ühtlaselt madalat Kurkse klindilahte (K. Suuroja, K. Ploom, T. Mardim jt, 2014).

Inimtegevuse jäljed Padisel ulatuvad neoliitikumi, ca 4000 aasta taha. Ajaloolased on viidanud, et arvatav inimtegevuse algus võib ulatuda ka oluliselt kaugemale minevikku (Ridbeck, 2005). Seega

maismaastus uuritav ala Litorniinamere ja Limneamere ülemineku perioodil 7300 – 4400 aasta vahel. Litorniinamere kõrgeim tase uuritaval alal oli 20 m kanti (K. Suuroja, K. Ploom, T. Mardim jt, 2014). Praeguse aja maismaa kõrgused uuritaval alal on 15-25 m vahel. Reljeefis kahe staadiumi, Litorniinamere ja Limneamere, vahel olulisi rannamoodustisi pole ning rannamoodustiste vahe distantsiliselt on ligemale 1,5 km. Saab eeldada, et veetaseme langus ühelt perioodilt teisele minnes oli väga kiire. Seega maismaastumine uuritaval alal toimus pigem varem ehk siis 6500-5000 aastat tagasi.

Litoriinamere ja Limneamere staadiumis algas ka Kloostri jõe sügava oru tekkimine Padise kandis. Kuna alal esinevad kolme kõviku vahel geoloogilises mõttes värsked ja kergesti ärakantavad setted, sai jõgi end hõlpsasti uuristada järjest sügavamale, vastavalt sellele, kui palju mere tase langes, lõikudes läbi mattunud klindilahe serva Padise ja Rummu kõvikute vahele Kurkse nõkku. Kuna meri taandus Limneamere staadiumis pikaldaselt, püsis Kloostri jõe delta praeguse Padise kloostri aladel pikka aega. Liivasel rannikul merre suubuv jõgi võib pidevalt muuta oma suudme kohta ja hargneda mitmeks, tekitades nii jõesaari. Osade ajaloolaste arvates rajati esialgne kloostri hoonestus just jõesaarele. Seda staadiumi seostatakse ka inimtegevuse jõudmisega Padise kanti ja sadama/randomiskohaga Padise lähistel.

Hilisemad reljeefi muutused on otseselt seoses Kloostri jõe ja lisaharude järjest sügavamale setetesse lõikumisega. Sellega seoses tekkis ka kolmest küljest järskude kallastega neemik, millele rajati Padise linnus. Linnamäe kandis on jõgi uuristanud järskude kallastega oru, mille kõrguste vahe on 15-20 m. Oluline ja selgelt märgatav on ka inimtegevuse mõju. Uuritaval alal on oluliselt ümberkujundatud Linnamäe piirkond, jõele on rajatud

teadaolevalt 3 vesiveski kohta, mis on endaga kaasa toonud jõeoru ümberkujundamist. Suurimad inimtekkelised maastiku muutused on toimunud Padise kloostri vahetus ümbruses, kus mõju on olnud sedavõrd suur, et pole võimalik üheselt eristada looduslikke ja inimtekkelisi pinnavorme. Viimased on omakorda ajas korduvalt ümberkujundatud ja ka siin pole võimalik ajalist kronoloogiat selgepiirilisel eristada.

2.6 Kloostri jõgi

Kloostri jõgi (esineb ka nime Padise jõgi) kuulub Soome lahe vesikonna jõgede hulka, asudes Lääne-Harjumaal. Jõgi algab Orkjärve soost Turba alevikust 4 km lääne pool ja suubub Paldiski lahte Laane külas. Valgala suuruseks on 92,4 km² ja pikkuseks 34,9 km (Järvekülg, 2001).

Jõe ülem- ja keskjooks asuvad Lääne-Eesti madalikul, alamjooks Põhja-Eesti lavamaal. Ülem- ja keskjooksul, kuni Kasepere küalani, voolab jõgi madalate kallaste vahel põhja suunas läbi soiste metsade, heinamaade ja soopõldude. Jõe alamjooksu alguses Kaseperes külast kuni Keila-Haapsalu mnt sillani (antud tööga käsitletaval lõigul) käändub jõe suund põhja-loodesse ning jõe kaldad muutuvad kõrgeteks ja järskudeks, suhtelise kõrguste vahega kuni 14 m (Vanalinnamäe piirkonnas). Keila-Haapsalu mnt sillast 1,5 km allavoolu kaovad jõe kõrgemad kaldad täielikult ja suudme-eelses osas on kaldad soised. Jõgi suubub Paldiski lahe madalasse lõunasoppi.

Jõe veepinna absoluutne kõrgus on lähtel 44,0 m ja suudmes 0 m ning keskmine lang 1,52 m/km (Järvekülg, 2001).

Kuna Loode-Eesti tervikuna vabanes mandriliustikest viimasena, on ka siinsed maastikud endiselt üsna kiires muutuses. Seda peaasjalikult kiire üldise maakerke tõttu. See on omakorda

mõjutanud ka üsna lühikese aja jooksul palju Kloostri jõe ilmet ja sellega seoses inimtegevuse võimalusi seoses jõega.

Eelnevast tulenevalt jagab töö koostaja jõe kolme lõiku, mis vastab ka A.Järvekülgi jaotusele raamatus „Eesti jõed“, lisades looduslikule käsitlesele (põhjalikumad hüdroloogilised, hüdrokeemilised ja hüdrobioloogilised uuringud teostati 1993. a) ka antropogeense komponendi teadaolevast lähiminevikust, millega on tihedalt seotud Padise asustuse kujunemine ja muutused. 1993. a uuringutesse tuleb tänasel päeval suhtuda reservatsiooniga, kuna inimtegevuse koormus, eriti reostav, on peale seda oluliselt vähenenud seoses kolhooside kadumisega.

Kloostri jõe ülem- ja keskjooks on oma algsest süngist tundmatuseni inimtegevuse poolt mõjutatud. Lähtest kuni Kobru sillani on jõesäng ENSV aegadel süvendatud ja sirgendatud, lisaks juhiti jõkke arvukalt kuivenduskraavide süsteeme. Vahetult enne Kobru küla silda võib reljeefikaartidelt leida märke endisest jõeorust.

Peale Kobru silda vonkleb jõgi oma looduslikus madalas ja soises orus. Sellele alale jäävad liigniisked metsaalad, sellel lõigul pole ka jõkke juhitud kuivenduskraave. Seda jõelõiku võib pidada teatavaks bioloogiliseks puhvriks. Allavoolu minnes hakkavad jõekaldad tõusma ja reljeefikaartidel on selgelt väljaloetavad jõeoru vanemad sopid. Enne Kasepere küla uuristab jõgi end üha sügavamale liivastesse setetesse ja jõeoru kallaste kõrgus kasvab ligi kümne meetrini. Vahetult enne Kasepere küla on jõkke suunatud laiaulatuslikud peamiselt liigniiskete metsade kuivenduskraavid.

Eelpool kirjeldatud mahukad inimtekkelised ümberkorraldused aastatael 1970-1990 tõid jõe kaasa drastilisi ja väga kiireid muutusi. Enne seda oli jõgi aastaringselt ühtlasema veerežiimiga,

puhtaveeline ja kivise põhjaga. Kasepere-Padise lõigul oli jõgi ka üsna kiirevooluline ja kärestikurohke. Vanemad inimesed meenutavad tänase päevani heldimusega nende muutuste eelset aega, kui jõgi oli kalade ja eriti jõevähekide rohke. Tollal oli vähk olnud iga kivi all. Eriti ilmekas on meenutus sellest, kui tänaseks päevaks maastikult kadunud Keila-Haapsalu mnt silla juures asunud vesiveski tammi alla laskmise järel olid inimesed jõest harkidega vähke kühveldanud.

Kuivendussüsteemide ja jõe sirgendamise järgselt uhuti jõkke suurel hulgal peeneteralisi setteid. Kevadised üleujutused muutusid väga veerohkeks, mis ujutasid üle laiaulatuslikke kaldaalaseid. Setted omakorda muutsid senini kivise jõepõhja liivaseks. Seetõttu muutus jõgi vähekidele sobimatuks. Lisaks reostas jõevett kolhooside intensiivne väetamine ja heitvete juhtimine jõkke. See kokku muutis jõe suhteliselt liigivaeseks ja reostunuks.

Peale kolhooside kadumist vähenes oluliselt jõe reostuskoormus, nii põllumaa sööti jäämise arvelt kui ka keskkonnasõbralikuma väetiste kasutamise praktika tõttu. Paljud kuivendussüsteemid on kinni kasvamas ja kraavide kaldad on saavutanud stabiilse oleku, mistõttu on veetasemete kõikumised mõnevõrra stabiliseerunud ja peenosise hulk suurvees vähenenud. Taasiseseisvumise ajaga on olukord sedavõrd muutunud, et jõevee kvaliteet on hea ning Kloostri jõgi on arvatud oluliste lõhejõgede hulka Eestis. Probleemiks on vaid kujunenud jõe alamjooks ja suudmeala Paldiski lahes.

Projekti „Meriforelli, jõesilmu ja siirdelise eluviisiga mageveekalade sigimistingimuste parandamine Loode-Eesti jõgedes, I etapp“ raames tehtud uuringud toovad välja järgmist. Kloostri jõe suudmeala vajab taasavamist, selleks on vajalik Kloostri jõe, Karilepa oja ja Saeveski peakraavi süngide

koondamine suudme-eelses lõigus ühte sängi. Probleemiks on osutunud siirde- ja siirdelise eluviisiga mageveekalade jaoks ühenduse puudumine merega. 1960. aastate maaparandustööde käigus kaevati jõele alamjooksul uus tehissäng ning lõpetati see 0,6 km enne Paldiski lahte, mistõttu puudub Kloostri jõel ühendus merega. Jõe vesi valgub Paldiski lahte läbi pilliroogu täiskasvanud märgala, kaladel puudub vaba võimalus liikuda jõest merre ja vastupidi. Seetõttu ei saa siirde- ja siirdelise eluviisiga mageveekalad Kloostri jões olevaid kudealaid kasutada. Selle kitsaskoha lahendamiseks on projektiga planeeritud lähiaastatel Kloostri jõe suudme avamine. Selleks koondatakse Karilepa oja ja Saeveski peakraavi vesi Kloostri jõkke (Rein Järvekülg, Eesti Maaülikool PKI limnoloogiakeskus, 2015).

3 KULTUURMAASTIKU TEKKIMINE EHK PADISE KÜLA LÄBI AEGADE

Järgnev ülevaade keskendub maastiku ja inimese vahelisse suhtesse ehk nende koosmõjul arenenud kultuurmaastikule tuues välja olulisemad muutused asustuses ja hoonestuses. Kuna uurimuse objektiks on maastik koos selle moodustavate objektidega, tuuakse välja olulisemad maastikke ja eluolu mõjutanud objektid, elemendid ja kompleksid aegrealises järjekorras. Käsitledes iga objekti kujunemis- ja muutumisluugu, arhitektuuri, tänaseks päevaks maastikul säilinud ja selle funktsioone ning tulevikuvisionid. Eesmärgiks on luua kompaktne aegruumiline Padise kandi kultuurmaastiku ülevaade, mille põhjal oleks võimalik koostada paikkondlik kultuurilooline terviklahendus pärandmaastiku ja selle elementide tutvustamiseks. Pakutakse välja ka etapiviisiliselt teostatavaid kultuurmaastikku sobituvaid ja arvestavaid lahendusi paikkonna elukeskkonna edasi arendamiseks ja avardamiseks. Arvestatakse ka lähiaastatel EAS'i kaasrahastamise toel valmivat suurprojekti: „Padise kloostrikompleksi arendamine interaktiivseks külastuskeskuseks“ ning kohaliku kogukonna soove oma elukeskkonna täiustamiseks. Planeerimisel võetakse arvesse ka Padise valla, Padise mõisa ja teiste osapoolte visioonid.

Järgnevas objektide põhises kronoloogilises ülevaates ei saa kõik objektid üheväärset tähelepanu. Lähtutakse peamiselt järgnevatest aspektidest:

- ❖ Objekti olulisus maastikus ja ajaloos, selle mõjus maastike arengule ja muutustele.
- ❖ Objekti füüsiline ja vaimne tajutavus ruumis ja mälus.

- ❖ Objektide kohta, mille kohta on vähe terviklikult kättesaadavat teavet, kuid töö koostamise käigus on leitud piisavalt erinevate allikate põhjal killustatud informatsiooni, käsitletakse pikemalt, et anda terviklikum ülevaade.
- ❖ Objekte, mille kohta on olemas kergesti kättesaadavaid, põhjalikke ja terviklikke materjale, käsitletakse töö mahu huvides põgusamalt. Keskendutakse enam nende maastikuliste seoste ja aspektidele, mis on olulised magistr töö projektosaga. Seega ei keskenduta spetsiifiliselt keerulisele Padise kloostrikompleksi arhitektuursele ja ajaloolisele kujunemisele. Ka Padise mõisa kui tervikliku majandusüksuse ajalugu pole selle töö fookuses. Samas saavad eraldi tähelepanu nii kloostrikompleksi kui ka mõisakompleksi füüsiliselt tajutavad hooned ja muud elemendid kui pärandmaastiku olulised elemendid.

Parema ülevaate saamiseks järgnevate kirjeldatud objektide asukohast projektialal on toodud joonis 10.

3.1 Eelajalugu, 4000–1300 a tagasi

Inimtegevuse jäljed Padisel ulatuvad neoliitikumi, ca 4000 aasta taha. Alust on arvata, et inimtegevuse algus võib ulatuda ka oluliselt kaugemale minevikku, kuna looduslikud tingimused olid elamiseks ja toidu hankimiseks eriti soodsad – sügavale mandrisse lõikuv merelaht ja sellesse suubuv tollal veerohke Kloostri jõgi, mille veerohkust saab oletada sügava uhteoru järgi. Madal rannikumeri ja veerohke jõgi olid eelduseks kala rohkusele, mis küttimise ja koriluse kõrval olid peamiseks

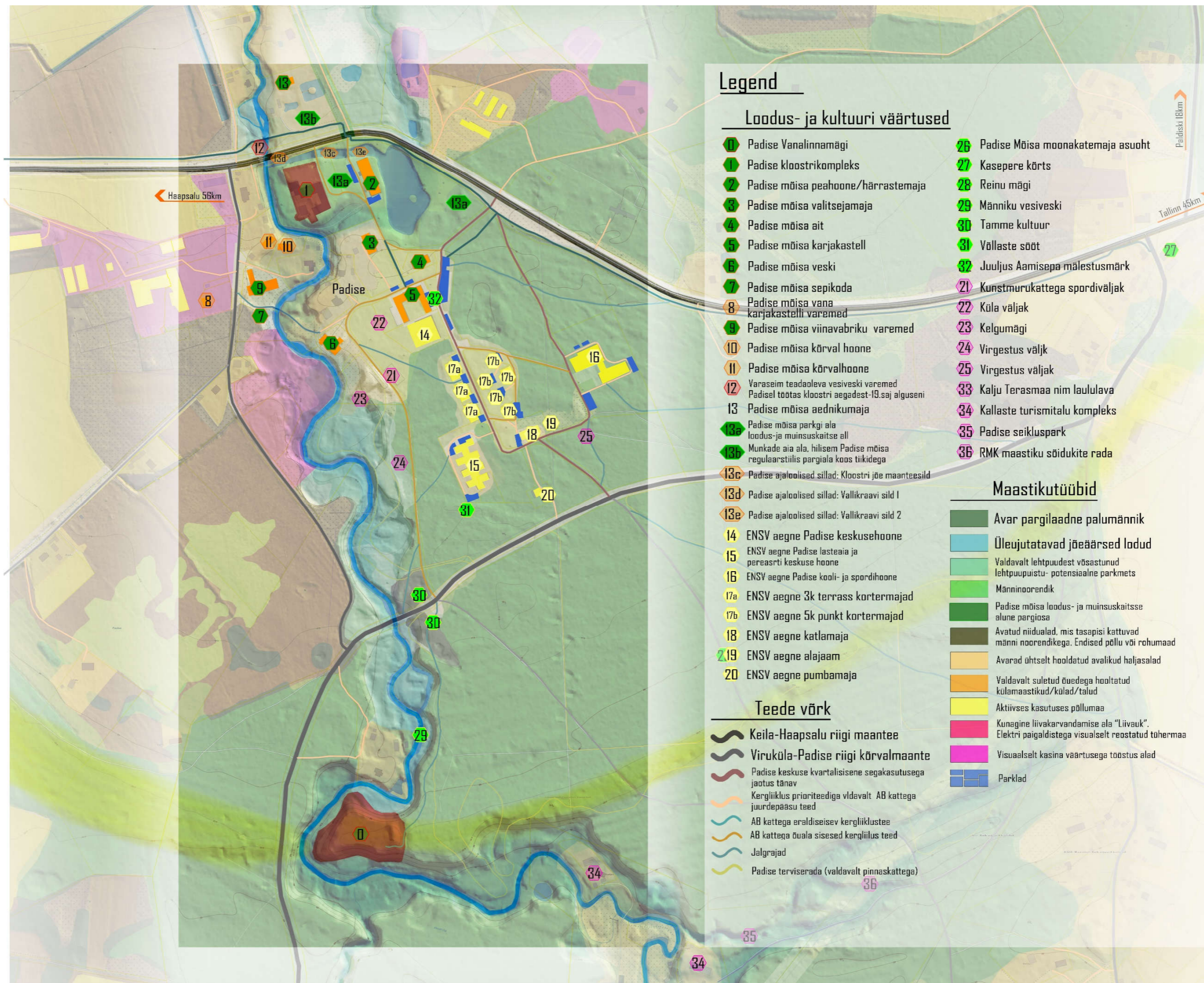
elatusallikateks (Ridbeck, 2005). Küttimist ja korilust soosis omakorda ümbritsevatest suurtest liigniisketest aladest selgelt kõrgem reljeef, millel said levida siiani säilinud andiderikkad metsad. Lisaks oli kõrgem ja kuivem maa eelduseks asustuse ja põlluharimise kujunemiseks.

Kahjuks pole võimalikes kiviaja asulakohtades põhjalikumaid arheoloogilisi uuringuid teostatud. Ümbruskonnast leitud kivist tarbeesemed on enamasti juhuleiud, mis on pärit neoliitikumi hilisemast ajajärgust. Esimene kindlamalt dateeritav püüasustusmärk - Padise linnamägi, rahvapärises Vanalinnamägi, pärineb senini teostatud uuringute kohaselt keskmisest rauaajast (Ridbeck, 2005).

Süübinuna Padise kandi maastike ja asustuse kujunemislukku, tuleb nõustuda Heino Ridbecki, Kaur Altoa ja teistega arvamusel, et paikkond väärrib põhjalikumalt arheoloogilist uurimist laiemal alal kui pelgalt kloostrikompleksi lähikonnas. Seda just heitmaks valgust asustuse kujunemisele Padisel enne nn kloostrikompleksi aega.

3.2 Linnamäe aeg, 1300-700 a tagasi

Padise linnamägi, mida tuntakse ka „Vanalinnamäe“ ja „Suurtükimäe“ nime all, asub Padise kloostrikompleksi varemetest ligikaudu 1 km lõunas Kloostri jõe käärus, kus jõgi on pika aja jooksul läbiuuristanud kvaternaarse ladestuse liivasid ja nii tekitanud sügavate ja järskude kolme külje pealt jõega ümbritsetud neemiku (Ridbeck, 2005). Senini teadaolevate andmete kohaselt pärineb linnus keskmisest rauaajast (7.-8. sajandist).

Joonis 10 Projektala kontaktvööndi kultuurimaastiku objektid. Skeemi on koostanud töö autor

Linnuseala meenutab pealtvaates ebakorrapärasest trapetsist mõõtmetega 42x80 m (joonis 11), hõlmates seega ca 3300 m², kuuludes sellega Eesti keskmise suurusega muinaslinnuste hulka (Ain Mäesalu, 2015).

Hetkeolukorra kirjeldus. Kloostri jõgi, mille varasem veetase oli oluliselt kõrgem, piirab endiselt linnamäge põhja-, lääne- ja idakaartes. Kaugus linnamäe platoo servast jõeni on praegu põhjaküljel 9–33 m, loodeküljel 12 m, läänepoolküljel 15–24 m, edelaküljel u 21 m ning lõunaküljel 7–23 m. Linnamäe platoo serv on kõige järsem mälestise põhjaküljel, kuid ka lõunaküljel on see kohati üsna järsk. Kõige laugjam ja astangulisem on platoo lääneots, kust saab praegu madalamal asuva terrassi kaudu hõlpsasti jõe juurde. Linnamäe platoo tasapind on u 10-11 m kõrgemal selle jõeäärsest jalamist.

Idapoolselt küljelt kaitseb linnamäe platood 2–3 m kõrgune vall, mille ees paiknes kunagi kraav. Vall on praeguseni säilinud u 35 m pikkuse lõiguna, mis saab alguse linnamäe põhjapoolse serva juurest ning lõpeb u 8 m kaugusel lõunaservast. Praegu kasvavad linnamäe platool hõredalt paiknevad suured männid, lisaks veel noori pihlakaid ja haabu ning erinevas vanuses kaski. Vallil kasvavad mõned vanad männid ja selle külgedel ka noori põõsaid. (Vedru, 2015).

Endisesse linnuse siseõue on 2015. a RMK poolt rajatud pikniku/puhkeplats: katusega kaetud laua ja pinkidega, puude varjualuse ja kuivkäimla, lõkkeplatsi ja väligrilliga. Plats on üheks peatuspunktiks RMK 820 km pikkusel Peraküla-Aegviidu-Ähijärve matkateel. Plats mahutab korraga ühe väiksema seltskonna (kuni 10 inimest) ja on osutunud populaarseks nii matkatee kasutajate kui ka eraldiseisva puhkekohana.

Linnamäe kujunemislugu. Linnusel on arheoloogilisi kaevamisi ja uuringuid teostatud vaid aastatel 1963–1964. Seda Eesti Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudi arheoloogia ja etnograafia sektsiooni poolt Osvald Saare juhtimisel. Hilisemalt pole linnust põhjalikumalt uuritud. 2015. aastal, seoses RMK puhkekoha rajamisega, teostas arheoloog Gurly Vedru arheoloogilist järelevalvetööd Padise linnamäel. Tööde käigus uusi leide ei leitud (Vedru, 2015). Seega pärinevad linnuse kujunemislooga seotud teadmised 1963-1964 aastast.

Joonis 11. Padise linnamägi 1936 a. Allikas: Linnamäe infostend

Looduslikult sügavale orgu lõikunud jõe poolt tekitatud neemik eraldati oma kitsamas kohas põhja-lõuna suunaliselt kraaviga, nii et tekkis väga järskude kallastega ümbrusest eraldatud jõesaar. Tänapäeval on kraav maastikus selgelt eristatav, kõigest mõne meetri sügavusena ja mõlemale küljele laugete kallastega. Kraavi algne sügavus pole senini teostatud vähete uuringutega välja selgitatud. Kraavi kaevamisest pärnev liiv on kuhjatud linnuse poole kaarekujuliseks valliks. Valli lõunapoolne ots on madalam, üle selle viib tee tänapäeval linnamäele. Samalt kohalt paiknes sissepääs linnusesse ka muiste. Selline linnuse sissepääsu paigutus on igati leidlik. Jõudmaks linnuse sissekäiguni, sai

ründaja liikuda ainsa võimalusena mööda kaitsekraavi, olles nii vallil olevate kaitsjate ees kaitseta. Ka linnuse sissepääs ise oli ehitatud kaarekujuline, nii võis linnuse kaitsja seista vasaku küljega vastu kumerat seinat ja kasutada võitluseks paremat kätt, ründaja oli sunnitud seisma parema küljega kumeruse poole ja tahes-tahtmata hoidma võitlusvahendit vasakus käes (Ridbeck, 2005).

Arheoloogilised kaevamised viitasid sellele, et ka teised linnuse küljed olid ümbritsetud muldvallide ja palktaradega. Jõevee eroteeriva mõju tõttu on need vallid ilmselt aja jooksul mööda järskude neemiku järskuid jõkke varisenud ja minema kantud. Sellele viitab ka 1910. aastal ilmunud Jaan Jungi raamat „Muinasajateadus eestlaste maalt“, mis kirjeldab suurel hulgal söelademete paljandumist varisenud neemikukallastel, lisaks kirjutatakse linnamäelt leitud suurtest hõbehelmestest (Ridbeck, 2005).

1963-1964. aasta uuringutel tehtud söeproovid dateeriti aastatesse 1240±70 ja 780±100 ehk siis pärinevad VII-XI sajandist. Esemelisi leide leiti kaevamistel vähe: lame nooleots, pronksist ehtenõela katkend, tuleraud ning savinõukilde. Uuringute kohaselt Padise linnuses pidevalt ei elatud, seda kasutati vaid kaitseotstarbeks (Ridbeck, 2005).

Uurijad on arvanud, et linnus oli seotud mere ja mõne sadamakohaga. Tänapäeval on Kloostri jõgi liiga madal merele pääsemiseks ja jõe suudmealal ei teata ka sadamat olnud. Kuid erinevate teadlaste (H.Moora, H.Kessel) arvates, piirkonna geoloogiat ja maastike kujunemist puudutavate materjalide kõrvutamisel on arvata, et tuhatkond aastat tagasi (linnuse kujunemise ajal) ulatus Paldiski lahe rannikul Kurkse ja Madise vahel meri Kloostri jõe suudmealal rohkem kui kilomeetri kaugusele mandrisesse. Moodustades lääne tuulte eest varjatud

sügava lahesopi, mis oli igati sobilik sadamakoht selleaegsetele madala süvisega meresõidukitele. Ka jõgi oli tollal oluliselt veerikkam, täites linnuse ümbruse jõeoru veega, mis võimaldas paatidega merega ühendust pidada. Sellest ajast on teada ka praeguse Padise kloostri lähedalt mööda kulgev „maantee“. Vee ja maantee ristumiskohaga seostatakse kaubavahetuspunkti, millega on seostatud linnuse rajamist.

Padise linnuse rajamist seostatakse kihelkondade kujunemisprotsessiga keskmise rauaaja teises pooles ning paikkonna kujunemisega tekkiva Vomentaga kihelkonna keskuseks. Esiti olid kihelkonnad väiksemad - piirkonna põhised, mille üheks võis olla ka Padise, hiljem liitusid need suuremateks Vomentaga kihelkonnaks. Kihelkonna tekkeprotsessi olulisemaks tõukejõuks oli elanikkonna vajadus teha koostööd kaitse ja kaupade vahetamise edendamiseks (Ridbeck, 2005).

Uuringud viitasid, et aktiivselt kasutati linnust nn viikingite aegadel. Ka see viitab sellele, et Padise linnuse lähetele pidi pääsema meritsi. Paikkonna asustustihedusele ja olulisusele muistse Rävalla maakonna lääneosas kinnitab ka tõik, et peale Lindanise vallutamist taanlaste poolt anti piirkond tsistertslastest munkadele. Ka võõrvõimude vastu suunatud Jüriöö ülestõus oli tugevalt initsieeritud ja teostatud Padisel. See kõik viitab sellele, et Padise küla ja selle ümbrus on olnud inimtegevuse poolt aktiivselt kasutusel. Paraku on õhus ka palju küsimusi, mis vääriskid täpsemat asustusaloolist uurimist. Kuna inimesed on olnud loodusega tihedas vastastikus mõjus, siis on antud alal seoses Kloostri jõe veetaseme ja rannikumere muutumisega toimunud mitmeid olulisi asustust mõjutavad muutusi. See on põhjustatud piirkonna geoloogilises mõistes kiirest maapinna tõusust Loode-Eesti rannikul. Seetõttu on alust arvata, et Kloostri jõe veetase on muutunud vaadeldud perioodil ja sellele järgnevalt

kiiresti, tuues endaga kaasa olulisi maastiku, maa ja jõe kasutuse muutumist.

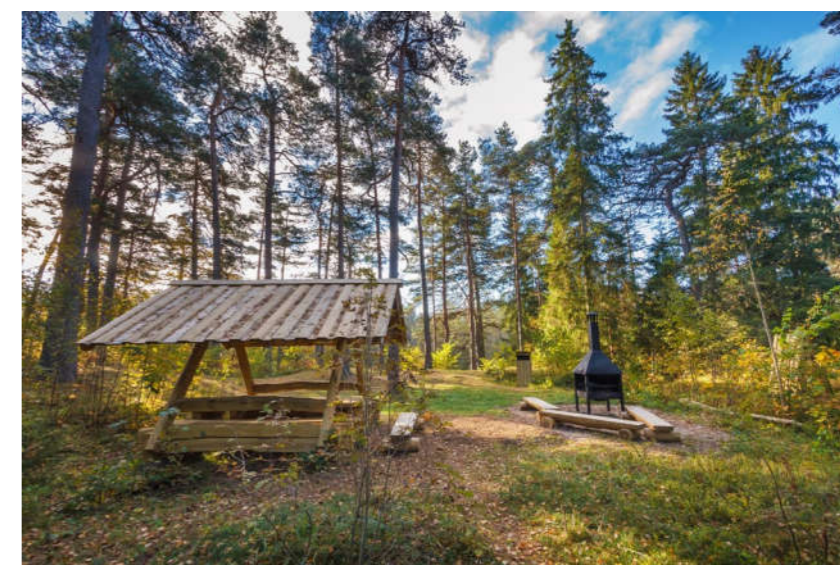
Padise linnuses pole ilmselt püsivalt elatud, seda kasutati arvatavalt vaid hädaolukorras. Elati linnuse kõrval paiknenud asulas. Padise linnusest umbkaudu 1 km idapool paikneva Kasepere küla väljadel avastati hiljuti muinasasula koht, mis esialgu on dateeritud esimese aastatuhande lõpusajanditesse, ehk siis langeb kokku ka linnuse arheoloogiliste leidude dateeringutega (Ain Mäesalu, 2015).

Viikingite aja järgselt on linnuse saatuse ja kasutamise kohta mitmeid oletusi ja üsna kindlalt saab arvata, et linnus omas ka teise aastatuhande alguses olulist rolli kohalikus eluolus. Kindlalt on dateeritud 12.-14. sajandisse kuuluvad sõeproovid. Padise linnus võis olla ka vel 1343. aasta Jüriöö ülestõusu üheks tugipunktiks (Ain Mäesalu, 2015).

Hilisemast ajast on teada, et Linnamäe võidi kasutada Põhjasõja ajal tugipunktina, kust rünnati kindluseks ümberkujundatud Padise kloostrit. Arvatavalt sellest ajast pärineb ka linnuse rahvasuus levinud nimi – Suurtükimägi. Linnuse suunalt tulevate rünnakute intensiivsusele viitavad ka Padise kloostrit uurinud teadlased, kuna just kloostri lõunakülge pea täielikult purustatud olnud. Tänapäeva nähtavad kloostri lõunakülje madalad müüri fragmendid on välja kaevatud müüride purunemise tagajärjel tekkinud rusudest ja osaliselt taaslaotud.

Tänapäeval ja lähiminevikus on Linnamäe ja seda ümbritsevat valgusküllast palumännikut kasutatud peamiselt metsaandide (mustikas, pohl, seened) koriluseks ja rekreatiivsetel eesmärkidel. Alates 2015. aastast kulgeb üle Linnamäe RMK Peraküla-Aegviidu-Ähijärve matkatee, mis läbib üheksat maakonda, terve rea kaitstavaid alasid ja eksponeerib oma 820 kilomeetril rohkesti

Eestimaa imelisi maastikke. Endises linnuse siseõues on rajatud matkatee peatuskoht (pinkide, lõkke/grillkoha ja välikäimlaga), mis on osutunud üsnagi populaarseks nii matkateel matkajate, eraldi külastajate kui ka kohalike hulgas (joonis 12). Inimeste meenutustes on Linnamäel peatuskoht lõkkeplatsiga koguaeg olnud, senini küll nõ mitteametlikult. Linnamäele on paigaldatud ka üks infostend. Lisaks on Linnamäel olemas ka isetekkeline pinnaskattega jalgradade võrgustik, mille baasil oleks võimalik väikesemahuliste töödega luua huvitav tutvumisrada.

Joonis 12. RMK peatuskoht linnamäel. Allikas: www.loodusegakoos.ee

Linnamägi on kohalikus pärimuses ja rahva teadvuses olnud püsiv pärisosa. Sinna satutakse nii ise kui juhatakse külalisi. Radade (teede)võrk Linnamäele pääsemiseks on olnud ajas püsiv ja seda on teataval määral võimalik välja lugeda ajaloolistel kaartidel. Tänapäeval viib peamine tee Linnamäele, mis ilmselt on olnud ka ajalooliselt põhiline tee Padise külast (kloostrit) Linnamäele mööda Kloostri jõe oru idakalda nõlva. Tänapäeval on tegemist pinnaseteega, mis osaliselt on kaetud saepuru/puiduhakkega. Tee algusega Padise külast on osaliselt viidastatud ja mõeldud kergliiklusele, mida aeg-ajalt rikuvad pahatahtlikud mootorsõidukijuhid. Kuid võõral on siiski

Linnamäele jõudmine hetkel õnnelik juhus, kuna suhteliselt tiheda radade võrgustiku tõttu võib kergesti õigelt teelt eksida.

Paraku jääb ajalooliselt linnuse kasutamise ja kloostrite tekkimise vahele lünk, mille kohta andmestik puudub. Selge on see, et lähiümbruses oli asustus üsna tihe, aga täpsem andmestik sellest puudub. Näiteks on teada kivikalmed Aruküla (Kasepere) põllul, kuid need on tänaseks päevaks maastikult kadunud (Ridbeck, 2005).

3.3 Kloostrite aeg, 1200-1559 a

Tsistertslaste kloostrite rajamisega Padisele kaasnenud on kahtlemata piirkonna saatust ja maastikke enim mõjutanud aegruumiline sündmustik. Selle mõju on olnud laialtlevik ja järjepidev nii füüsilises kui ka vaimses dimensioonis, ulatudes tänasesse päeva ning jätkudes ka tulevikus. Eestis keskajal eksisteerinud 12 kloostrikompleksist on Padise klooster tuntuim Pirita kloostrite kõrval. Nii kujunemisloolt kui ka arhitektuurilt on kloostrikompleks igati ainulaadne ja tähelepanuväärne. Oma kindlusliku välimuse ja aegruumilise vastupidavuse tõttu on kloostrikompleks vaatamata oma rollile ja saatusele olnud iga aja kaasaegsetele paeluvaks maamärgiks, mis ei jäta tema ruumilises mõjusfääris kedagi külmaks.

Padise klooster on tänasel päeval tuntud turismiobjekt (joonis 13), mille ajaloo on tegelenud paljud Eesti autoriteetsed uurijad. Välja on antud mitmeid kloostrite kujunemislugu ja arhitektuuri puutuvaid teoseid. Paraku on kloostrite kohta kirjalikku ainet üsna vähe ja siiani ei ole kloostrikompleksi veel piisava ulatuslikkusega arheoloogiliselt uuritud. See on andnud uurijatele võimalusi olemasoleva nappi teadmise pealt teha üsnagi eriilmelisi järeldusi. Eelnevast tulenevalt püütakse antud tööga käsitleda

Joonis 13. Padise klooster tänasel päeval. Allikas: www.puhkaeestis.ee

kloostrikompleksiga kaasnenud maastikulisi muutusi ja mõjutusi läbi selle eksitentsi algusest tänapäevani.

3.3.1 Eel kloostrite aeg, 13. saj. algus– Jüriöö ülestõus 1343

Padise kloostrite kujunemine sai alguse 13. sajandi esimesel poolel, kui 1205. aastal rajatud tsistertslaste ordu Dünamünde klooster Daugava jõe alamjooksul omandas Eestimaa arvestatavad maavaldused, sealhulgas Padise kandi. See saadi tasuna osalemise eest Rävalla kristianiseerimisel (Russow, 2012). Üsna kiiresti peale maavalduste omandamist hakati Padisel aktiivselt tegutsema, luues siia esialgu majandusüksuse, mida võib tinglikult pidada abikloostriks või majandusmõisaks. See päädis 14. sajandil Padisele täiemahulise kindluskloostrikompleksi rajamisega tsistertslaste poolt Dünamünde kloostri loovutamise järel (Tamm, 2010).

Padise osutus tsistertslastele ülimalt sobilikuks kloostrite rajamise kohaks just oma suurepäraste looduslike eelduste tõttu. Ilmselgelt ka seetõttu otsustati vaatamata oma laialdastele valdustele uus kloostrikompleks rajada just Padisele. Nimelt olid tsistertslastest munkadel väga kindlad nõudmised kloostrite asupaigale, mis pandi

teenima nende usu ja argielu. Laskumata põhjalikumalt tsistertslaste ordu reeglitesse ja nõudmistesse seoses kloostrite asupaiga ja arhitektuuriga, toob töö autor välja mõned olulisemad aspektid (mida on esile toonud oma uurimustes J.Tamm, V.Kadakas, K.Alttoa ja V.Raam), miks Padise osutus tsistertslastele sedavõrd sobilikuks kloostrite rajamise kohaks. Need aspektid seonduvad ka otseselt eelneva Padise kandi maastiku- ja selle kujunemise analüüsiga.

Tsistertslaste meesklooster pidi tingimata asuma:

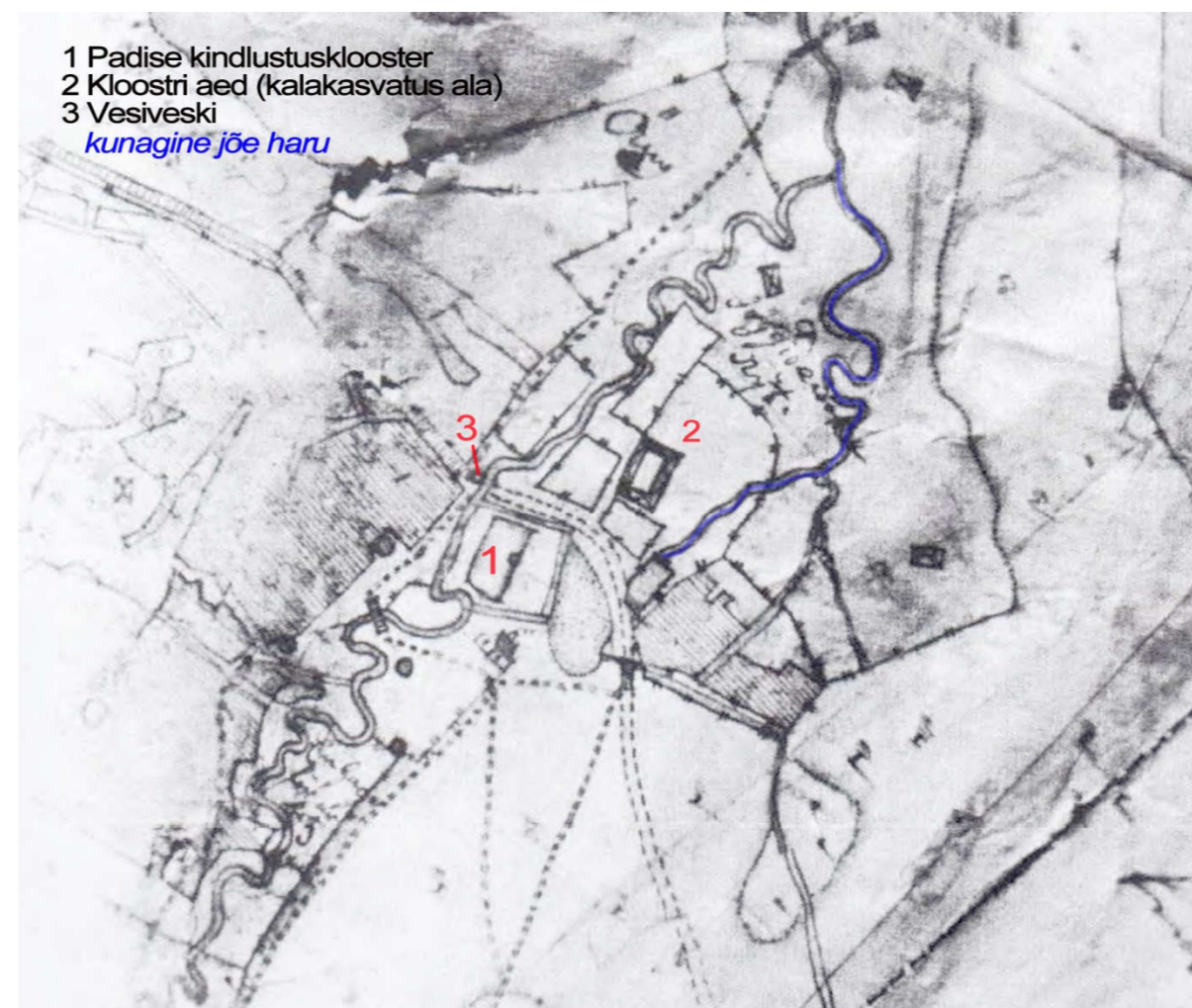
- voolava vee ääres, kus seda oli võimalik rakendada:
  - veskite ringiajamiseks;
  - kala püüdmiseks ja/või kasvatamiseks vajaminevate veesüsteemide rajamiseks;
  - vaenulikes piirkondades (nagu toleaeagne Eestimaa ala oli) veepõhiste kaitserajatiste/süsteemide rajamiseks;
  - majandustegevuseks vajaliku veetranspordi tagamiseks.
- suuremast asustatud kohast (linnast) mõnevõrra eemal. Samas oli kohaliku asustuse olemasolu kloostrite toimimiseks vajalik, kuna kloostrite maavalduste elanikkond sunniti kloostrite teenistusse erinevate materiaalsete ja füüsiliste kohustustega.
- suuremaid asustatud punkte (linna) ühendava maismaa- ja veete ääres. Padise puhul ajalooline Tallinna-Haapsalu mnt koolmekoht Kloostrite jõel. Lisaks vahetu mere lähedus, mis lubas ühenduse pidamist meritsi. Padisel baseerual kloostril olid maavaldused ka Soomes Vantaa linna lähistel.

Seega ristuvad Padisel muinasajast pärit maa- ja veeteed (Tamm, 2010).

- kohas, kus olid head looduslikud eeldused põllumajandusega tegelemiseks.
- kohas, kus looduslikud olud lubasid tegeleda omas ajas tulusate tegevustega, mida rakendada kloostrikompleksi edendamiseks. Padisel osutus selleks paekivi (Määra kõviku paekivilade asub kloostrist vähem kui 1 km kaugusel) ja sellest põletatav lubi, mida kasutati nii kloostri ehitamisel kui müügiks.

Eel kloostri aegsest maastikust, kuhu esialgsed hooned ja hilisem kindlusklooster rajati, ning rajatud hoonete arhitektuurist ja funktsioonist on teadmisi ning arheoloogilisi materjale puudulikult, mistõttu erinevate autoriteetide arvamused on üsna erinevad. Kindlad ollakse arvamused, et aastasadade jooksul on toimunud piirkonna asustamise ja arendamise käigus suuremahulised maastiku ümberkujundamised, mis on seganud erinevate aegade jälgi omavahel. Senini pole ka teada mitmete tänapäevani säilinud maastikuelementide rajamisaegu ja nende seoseid varasemalt olnud maastiku ja arhitektuuriga. Pole teada, kas kloostrikompleksi asuti rajama Kloostri jõe paremale või vasakule kaldale või rajati see hoopiski kahe jõeharu vahelisele saarele ning millal rajati mõisa idaküljel asetsev tiik ja säilinud vallikraav kloostri põhjaküljel. Igal juhul säilinud maastikumärgid on huvitavad ning kui neid võrrelda ajaloolise andmestiku ja ajaloolaste arvamustega, koorub Padise kloostri eelajaloost välja üks põnev müsteerium.

Ilmselt rajati esialgne kloostrikompleks siiski silmuskleiva Kloostri jõe kunagise suudme lähedale kahe jõeharu vahelisele saarele. Selline paigutus tagas juba looduslikult mõnetise kaitse esialgsele vähekindlustatud eelkloostri/ majandusüksusele. Vasakpoolses harus kulgeb ka tänapäeval Kloostri jõgi, parempoolses harust on maastikul osaliselt säilinud kuivi orulõike või sellest korduvalt ümberkujundatud veesilmi. Aja jooksul vastavalt jõe veetaseme muutumisele, kloostrikompleksi arenemisele ja vajadustele kujundati mõlemat haru maastikulist kulgemist ja otstarvet ümber. Kuna tsistertsilased olid ka eesrindlikud vesiehitiste rajajad (veskid, kalakasvatused), tehti ümberkorraldusi jõe ja maastikuga ka nende objektide rajamisel ja arendamisel. Paraku on seni jäänud täielikku vaeslapse rolli just maastikuga seotud uuringud kloostri kujunemisloos. Jaan Tamm toob välja seni ainsa pikema kloostrist eemaloleva uurimistransee, mis kaevati Villem Raami juhtimisel 1969. aastal. See oli 16,5 m pikk, lähtudes kloostri kagunurgast, ja oli kaevatud risti läbi tänapäeval kuiva jõesängiga kloostri lõunaküljel. Selle järgi määras V.Raam omaaegse jõeharu veepinna absoluutseks kõrguseks +12,35 m ja jõeharu (vallikraavi) sügavuseks 2-3 m. Tänapäeval on antud kuiva jõesängi põhja absoluutsed kõrgused +11,5 m ümbruses. Transee kaevamise hetkel oli jõe veetase +9,03 m. Seega võib järeldada,

Joonis 14. Rootsiaegse Eesti- ja Liivimaa kaart 17.sajandist, Padise kloostrikompleks. Allikas: www.muis.ee

et Kloostri jõe veetase antud lõigul on langenud kloostri rajamise aegselt tasemelt üle 3 m. Antud jõeharu teisel pool maanteele on selgelt loetav 17. sajandist pärit kaardil, kus kirjeldatud jõelõik on aga selgelt osa kloostri vallikraavide süsteemist ja sellelt pole võimalik välja lugeda tänapäevast looduslikku jõeorgu meenutavat situatsiooni (joonis 14).

Transee kaevetööl paljandusid kloostri lõunakülje kaldajärsakul teatava regulaarsusega paiknenud postijäänused, millest V.Raam järeldas kahe paralleelse kirde-edelasuunalise püsttara olemasolu, millest hilisemale kloostri lõunatiiva välismüürile paiknes üks 4,5 m ja teine 6,75 m kaugusel. Seda tähelepanekut seostab J.Tamm ajalooallikatega, mis nõudsid

rajatava kloostrit tarbeks koheselt ka kaitsemüüri püstitamist (Tamm, 2010).

Maastiku ümberkujundamise mahukust läbi aja hõlbustas ka asjaolu, et alal asuvad sügavad liivased viimase jääaja järgsed setted, mis võimaldavad suuremahulisi pinnaseteid inimjõu abil teha üsna hõlpsalt.

Väga vähe on teada ka esialgsest hoonestusest. Ilmselt paiknes esialgne hoonestus laiali suuremal territooriumil kui praegu maastikul säilinud kindluskloostri varemed. Neist enamik võisid olla puithooned. Varaseima (kivist) sakraalehitise kirjanduses mainimine on tõendatud aastasse 1281, kuid selle täpse asukoha ja funktsiooni kohta kindlad andmed puuduvad (Tamm, 2010). Ajaloolased on ühtsel meelel, et senise teadmise kohaselt vanim füüsiliselt tänapäevani fragmentaaselt säilinud on hoone osa, mis asub klostrikompleksi edelanurgas. See on üsna kohmakalt integreeritud hilisemasse kloostrit kavatisse. Ka hoone funktsioon on teadmata, pigem ei olnud tegemist sakraalehitisega ja ilmselt kuulub see klostrieelsesse aega (Russow, 2012). Seega varasemat mainitud kivist sakraalehitist 13. sajandil pole suudetud siiani ühtse veendumusega leida.

Tsistertslased olid sissepoole elav ordu, et segamatult jumalat teenida. Seetõttu polnud tavainimesel asja klostrimüüride vahele. Kohalike elanike tarbeks ehitati väljapoole kloostrit eraldi väike kirik või kabel. Sellele viitasid ka ajaloolased ürikulistele materjalidele viidates. Kuid selle asukoht oli senini mõistatuseks. Arvatavalt avastati Antoniuusele pühendatud väikese kiriku jäänused Padisel 2009. aastal kergliiklustee ehitusel maantee ja Padise mõisa peahoone põhjaküljel asuva Padise kloostrit vallikraavi vaheliselt alalt, mõisa sissesõidu tee kõrval (Ain Mäesalu, 2015). Tegemist on ida-läänesuunalise pikliku kivihoone vundamendiga, mis keraamika- ning mündileidude

põhjal võiks dateerida 14. sajandisse. Paraku lõplike järelduste tegemiseks on ehitusgeoloogilisi uuringumaterjale liiga vähe. Asukoha analüüsi ja olemasoleva teadmise kohaselt sobiks leiukoht kirjeldatud kohalike elanike teenimiseks suunatud sakraalehitiseks ideaalselt (Tamm, 2010).

Kuna juhuslikult leitud arvatava sakraalehitise müürid asuvad praeguse maapinna lähedal väga käidaval kohal, võiks püüda leitud müüre põhjalikumalt uurida ja seejärel neid maastikus eksponeerida. See aitaks huvilisel mõista kunagist klostrikompleksi ja selle toimimise seoseid munkade ja kohalike elanike vahel.

3.3.2 Jüriöö aegne ja järgne kindluskloostri ajajärk, 14. saj.– Liivi sõda 1558

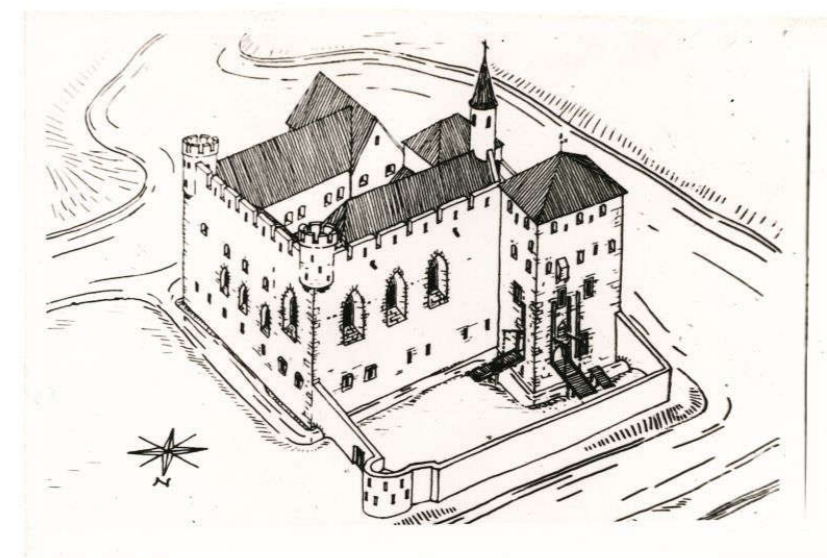
Praeguseks maastikus säilinud kindluskloostri ehitamise lugu on üsna segane. Uusimate uuringute ja arvamustega on kahtluse alla seatud vanemad seni laiemalt tuntud arvamused.

Tsistertslaste Dünamünde klooster müüdi 1305. aastal. Esimene ürikuline teade konvendist Padisel pärineb 1314. aastast, arvatav ümberkolimine Padisele toimus 1310. aastal. Tsistertslaste reeglistik näeb ette, et konvent võib asuda klostriks alles siis, kui on valminud hoonestik, kus on minimaalselt oratoorium (kirik või kabel), refektoorium, dormitoorium (Russow, 2012). Mastaapsema ehitamise alguseks saab aga pidada 2. juunit 1317, kui Taani kuningas Erik VII andis klostriks voli rajada kivist konventihoone, nõudes, et rajatav kompleks on rajatud piisavalt võimas, et seda oleks võimalik kasutada sõjalise tugipunktina (Tamm, 2010).

Sellest ajast peale rajati kloostrit aastasadu kestnud ehitustegevuse käigus mitmes etapis, mille tulemusena hoonestatud territoorium pidevalt suurenes. Samas elas klooster

läbi mitmeid suuri purustusi, korduvaid tulekahjusid ja nende järgseid suuri rekonstrueerimisi ja renoveerimisi.

Neist suurim vapustus kloostrit seisukohalt oli Jüriöö ülesetõus, kui kohalik talurahvas püüdis meeleheitliku katsega vabaneda ristiusuga kaasnenud orjapõlist. Kroonikate järgi tapsid ülestõusnud klostriks olnud 28 munk ja põletasid hooned (Ain Mäesalu, 2015). Ürikulisi teateid sellest sündmusest rohkem pole, kuid see viitab siiski mitmele asjaolule. Esiteks pidi Padise kandis olema varasem tugev kogukond. Teiseks asus klooster veel eraldi hoonetes või hoone osades.

Joonis 15. Padise kloostrit rekonstruktsiooni joonis, 1963 V. Raam ja R. Zobel. Allikas: www.muis.ee

Jüriöö järgselt, arvatavasti selle kordumise kartuses, ehitati klooster üles erandlikuna kogu õhtumaa tsistertslaste ehituspärandi seas – linnuselaadse kindluskloostriks (joonis 15).

Sündmustega kaasnenud muutused ja uued vajadused tõid kaasa olukorra, kus osa klaustritüübi ei olnud veel valminud, kui alustati uute laienduste ja lahedustega. Osa tänaseni säilinud hoone osi on aga rajatud pärast klostrijärgset aega, mil seda kasutati sõdades kindlusena ja hiljem Padise mõisa peahoonena, kuni rajati

kloostri idaküljele mõisa peahoone. See kõik on muutnud kloostri kujunemis- ja arhitektuuriloo väga keerukaks, mistõttu pole ka võimalik täpselt teada, millise väljanägemisega oli kloostrikompleks erinevatel ajajärgudel.

Jüriöö-järgse kloostri peahoone kompleks püstitati kloostri tavapäraselt ümber ruudukujulise siseõue paigutatud nelja hoonetiivana – klausuurina. Erinevalt tavakloostritest, ehitati Padisele ainulaadne kuubikukujuline linnuselaadne suletud keerukas kompleks. Meenutades nii välimuselt kui ka osaliselt ruumiprogrammilt Saksa rüütliordu linnuseid. Kloostrikompleksi rajamisel ei suudetud kinni pidada sakraalehitistele obligatoorsest ida-lääne suunast ega ka täisnurksest põhiplaani, vaid veidi trapetsiaalseks kujunenud põhiplaani. Kõrvalekalde põhjustasid ennekõike maastikulised iseärasused (kitsuke jõesaar ja põhjast piirav maantee), püüdi kloostrielseid ehitisi integreerida hoonekompleksi ja eelpool kirjeldatud tagasilöögid, mis sundisid pidevalt kavast muutma.

Praegugi kõige suurejoonelisem kompleksi ruum, põhjatiiva kirik, pühitseti 1448 a. Ilmselt oli selleks ajaks valmis ka klauur ümber siseõue. Kiriku kõrval põhja eeshoovis oletatakse asunut munkade kalmistu. Hilisemalt rajati ja täiendati järjest lääne eeshoovi ja selle tornelamuid. Rajati klauuri põhja- ja idaküljele vallide, müüride ja kraavidega ümbritsetud eeshoovid, nii omandas klooster oma võimsaima kuju umbes 15-16. sajadi vahetuseks.

Tollel ajal oli kloostri mõju kõige laiaulatuslikum ka teda ümbritsenud maastikule ja kohalikele elanikele. Tõid ju koormamise kõrval mungad kaasa endaga hulgaliselt uudset oskusteavet argisesse ellu. Kloostrist kõigest 1 km kaugusel Määra kõvikul on teada ja siiani maastikul loetavad

lubjapõletusahjude kohad. Varakult rajati jõe ja vesiveski. Ilmselt neist varaseim, mis on välja loetav ka 17. sajandi kaardil, asus kloostri loodenurgast mõnekümne meetri kaugusel praeguse kergliiklussilla kohal. Selle veejuhtimissüsteemide jäänused on ka tänapäeva maastikus selgelt nähtavad. Siinkohal tuleb mainida, et veskit on aja jooksul korduvalt ümberehitatud ja see töötas kuni 20. sajandi alguseni.

Tsistertlastest mungad olid ka eesrindlikud põllu- ja kalamajandusega tegelejad (joonis 16). Esialgu oli loomne liha

Joonis 16. Prantsusmaal asuv tsistertlaste S enanque kloostri (rekonstrueeritud) majaandusaed. Allikas: https://en.wikipedia.org/wiki/S%C3%A9nanque_Abbey

neile keelatud, sellest tulenevalt arendasid mungad Padisel ulatuslikult kalapüüki, rajades kloostri lähedale suuri kalatiike ja pidasid läbi aegade visa võitlust kalapüügi õiguste eest ümbruskonna parematel kalavetel, seda isegi Soomes Vantaas. Teadaolevalt rajasid kloostrist põhjasuunas üle maantee kloostri aia, kus siiani on maastikus loetavad 3 ühes süsteemis olevat tiiki. Sealt võib munkade tegevusest leida teisigi jälgi: vanade veskite ja paisukivide asemeid, rohukamara all arvukate kõrvalhoonete

vanu vundamente (Ridbeck, 2005). Kõige viimased uuringud aastast 2010-2011, kui põhjalikult uuriti kultuurikihis looma ja kalaluid, viitavad sellele, et kalade liigiline koostis ei toeta otseselt kloostri enda kalakasvatuse olemasolu. Kuna luuaineses puuduvad nn klassikalised kasvanduste liigid nagu karpkala ja hõbekoger (sh koger) (Lõugas, 2012). Raamatus „Padise läbi aegade“ välja toodud rahvajutt võiks viidata sellele, et Padisel mungad kala kasvatamiseks tiike ei vajanud.

Vana kalamehe jutt raamatust „Padise läbi aegade“:

„Padise (Kloostri) jõkke, mis suubus madalasse lahesoppi, tulnud vanal ajal kevaditi nii palju kala kudema, et kõige pealmine kord polnud enam serviti jõkki mahtunud, vaid olnud lappi peal, ja kui kalade sekka kepp torgatud, jäänud see püsti ning ujunud pikkamisi koos kaladega edasi“. (Ridbeck, 2005)

Seega tiigid ilmselt olid, aga nende täpne otstarve pole teada. Esimesed tiigid polnud ka kindlasti need, mis tänapäevases maastikus säilinud. Sellele viitas ka K. Alttoa töö koostamise aegses vestluses. Ka 17. sajandi kaardil pole neist tiikidest jälgi.

Hilisemalt rajasid mõisa omanikud Rammid kloostri aia kohale oma aiandusliku üksuse. Vahetult maantee ja eelnevalt mainitud tiikide vahele rajati ilupark, põhjapoolse majandusaed. Ilmselt kasutasid mõisa aia rajajad osaliselt munkade poolt loodud veesüsteemi varem mainitud tiikide rajamiseks.

Kloostrist on teada ka raviv vend – *infirmarer*, kes ravimtaimede ja nende mikstuuride abil ravis haigeid nii kloostri kui väljapool. Seega tegeles klooster ilmselt ka ravimtaimede kasvatamisega

(Ridbeck, 2005). Viimased arheoloogilised uuringud paljastasid kloostri siseõues adruga maaharimise jälgi (Russow, 2012).

Kokkuvõtlikult võib öelda, et Padise klooster oli Jüriöö ülestõusu ja Liivi sõja vahel selgelt kogu laiema piirkonna vaimne ja majanduslik keskus. Tsitertslaste klooster, mis justkui pidi elama kasinuses ja teenima vaid jumalat, oli edukas majandusüksus. Selle tegevus kujundas ümber teda ümbritsenud maastikke. Ehitati keerukaid veejuhtimis- ja tiikide süsteeme ümber kloostri ja kloostri põhjapoolsele. Lisaks kompaktsel kloostrikompleksile ehitati hulgaliselt majanduslikke kõrvalhooneid. Paraku kloostri kindluskompleksi uurimise kõrval pole lähiümbruse maastikke arheoloogiliselt uuritud. Sellest tulenevalt võiks lähitulevikus eesmärgiks seada ka kloostri lähiümbruse maastike teadusliku uurimise, mis annaks kindlasti huvitavat sisendmaterjali loodava Padise kloostri külastuskeskuse edasise arendamise tarbeks. Säilinud on kõik eeldused, et kunagise kloostriaia kloostripoolsel osal tutvustada kloostri igapäevast majandustegevust.

3.4 Kloostri aja lõpp – sõdade aeg

Klooster eksisteeris Padisel kuni Liivi sõja alguseni 1558. aastal. Saksa ordu, kohaliku maaisanda, väed võtsid kloostri üle, et takistada selle kui olulise kindlusehitise langemist vaenlaste kätte. Järgneva paarikümne aasta jooksul osales endine kloostrikompleks aktiivses sõjategevuses tõelise linnusena, mida erinevad väed hõivasid üksteiselt mitu korda, millega kaasnes ka pikaajalisi piiramisi ja ulatuslikke purustusi. Hõivamiste vaheaegadel muudeti endist kloostrit üha kindluslikumaks, ehitades juurde sõjaotstarbelisi osi ja kohandades vanu sõjategevuseks. Eriti suuri ümberkorraldusi tegid venelased, kes hoidsid kindlust enda käes neli aastat. Nende ehitatud on tõenäoliselt kaks kahekorruselist arkebuusi laskeavadega

ümartorni. Need on osaliselt säilinud tänapäevani. Neist üks asub silmatorkavalt Keila-Haapsalu maantee ääres kompleksi kirdenurgas vahetult vallikraavi silla ääres.

Venelased piirasid ilmselt ka kloostri ida poole jääva ala (praeguse kloostri ja mõisa peahoone vahelise ala) ringmüüri ja täiendava vallikraaviga, moodustades nii avara laagripaiga. Ka praegu säilinud maanteeäärset vallikraavi seostatakse tolleaegsete töödega (Tamm, 2010) (Ridbeck, 2005). Venelaste ümberkorraldatud olukord kajastub ka juba varem mainitud rootsiaegsel kaardil. Venelased suutsid kloostri kindlustada sedavõrd, et pidasid tugevatele rootslaste rünnakutele ja üle poole aasta kestnud piiramisele vastu panna, alistudes alles täieliku nälja tõttu.

Paraku mõjus pikaajaline sõda kloostri ja kogu piirkonnale laastavalt, hävitades suure osa kloostriaegsest imposantsest kloostrikompleksist ja ümbruskonna majandushoonetest. Hukkus ka suur osa rahvast nii otsese sõjategevuse kui ka nälja ja katkuepiteemia tõttu.

3.5 Liivi sõja järgne aeg – mõisa aja algus

Venelased loovutasid kloostri 1580. aastal, pärast mida jäi Rootsi riigi omandusse sattunud varemesse varisenud kompleks aastakümneteks peremehetult edasi lagunema. See oli sõjast räsitud alal rusuv aeg, millest on teada mitmeid tõepohiseid rahvajutte sellest, kuidas piiramise järgselt poodi kloostri lähistel völlaste söödil kloostri varjunud venelasi.

Uuele elule äkasid varemed alles 1622. aastal, mil nende omanikuks sai Riia linnapea Thomas Ramm. Rootsi kuningas tõstis Thomas Rammi aadliseisusesse ja kinkis talle osutatud teenete eest endise kloostrikompleksi (õigusega läänistatud

kloostrimõisa meesliini pidi edasi pärandada) koos paljude sellele kuulunud külade ja maa-aladega. Rammide suguvõsa käes oli tekkinud mõis kaheksa põlve järjest, kuni 1919.a. maareformini. Ajaga kosus ka ümbruskandi talurahvas, eriti ajal, kui Rootsi riik kergendas oma alamate koormiseid. Nii tõusis uuritav ala tasapisi tuhande ja maastikupilti hakkasid muutma uued ehitused ja ettevõtmised.

3.6 Mõisa aeg

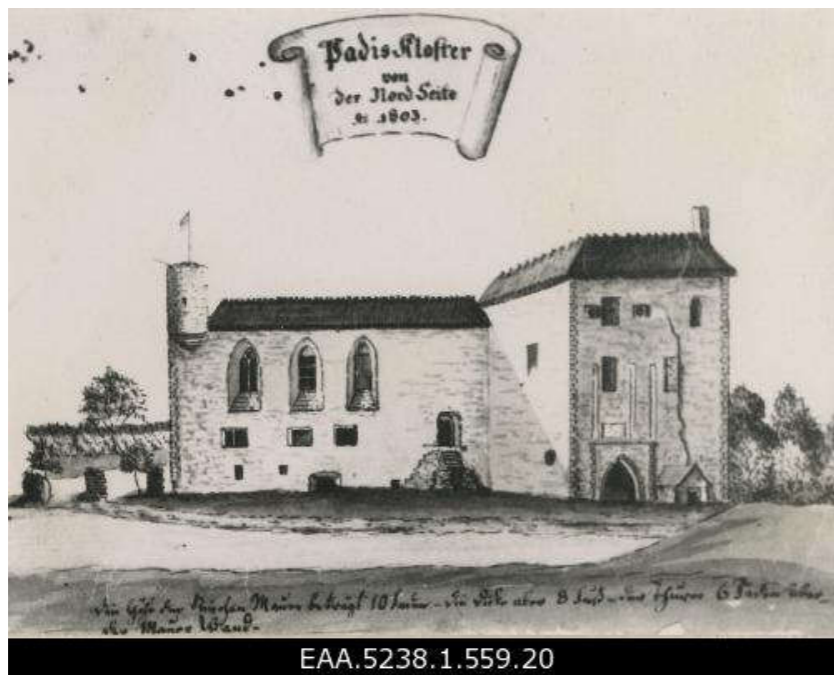
Kunagine kloostrikompleks kohandati omapäraseks ja üsna suurejooneliseks mõisa peahooneks. Selleks tehti kloostrivaremeis laiaulatuslikke ümberehitustöid. Sellest ajast on säilinud ka üsna palju uurimismaterjale, mistõttu on edasised muutused kloostrikompleksi ja Padise kandi maastikega laiemalt oluliselt paremini teada. Siinkohal ei peatu töö autor pikemalt kloostri tehtud ümberehitustöödel, kuna mahuliselt kloostrikompleksi ei laiendatud. Küll aga keskendub ta maastikku ilmunud uutele hoonetele ja elementidele, tehes seda hoonete ja teiste maastikuelementide kaupa, milledest on tänapäevases maastikus säilinud osiseid või on need muul moel kandunud tänapäeva, andes uuritavale alale lisandväärtust füüsilisel või vaimsel tasandil. Püüdes teadaolevate andmete põhjal seada muutused ka kronoloogilisse järjekorda, fokuseerimata sealjuures hoonete üksikasjalikule kujunemisloole ja arhitektuurile, käsitledes neid ühtse maastiku lahutamatu osana.

Mõis oli kogu eksistentsi vältel suur ja rahvarohke. 18.sajandi lõpul oli mõisal kaks karjamõisa: Paeküla ja Vasalemma, 12 küla, 42 hajatalu. Pärisorjadena kuulus mõisnikule 1781. aasta hingeloenduse andmeil 2251 talupoega. Mõisa lõpuaastail ulatus

tema territoorium üle kahe kihelkonna: Harju-Madise ja Risti. Mõisa südameks jäi siiski uuritav ala Padise külas.

3.6.1 Klooster mõisa peahoonena

Padise rüütlimõisa asutamisaeg peale kakskümmend aastat kestnud kurnavaid sõdasid oli vaene, raske ja rahutu. Maa ja inimesed vajasisid pärast kaua kestnud sõdu toibumist, põllud olid söötis ja suur osa rahvastikust hukkunud. Uue härrastemaja ehitamise asemel kohandati kloostrivaremed eluhooneks ehk härrastemajaks. Vanadesse müüridesse murti uued avarad neljakandilised ukseid ja aknad, vahelaega poolitati kõrge kirik ja ehitati selle läänepoolsesse võlvikusse tohtu mantelkorstnaga köök. Uuesti krohvitud tubadesse toodi hollandi värvilised kahhelahjud. 1766. aastaks olid mõisahärrad suutnud terve endise kloostrivare kohandada omapäraseks mõisasüdameks. (Ridbeck, 2005) (Tamm, 2010)

Joonis 17. Vaade Padise kloostri põhjast 1803, repro arvatavasti Eduard Philipp Körberi joonistusest. Allikas: www.fotis.ee

1686. aasta seisuga oli mõisal kloostri lähistel lisaks hulgaliselt peamiselt puidust õlgkatustega majandushooneid, mille täpne asukoht pole teada. Vastav kaardimaterjal puudub, kuid hoonete asukoha ja väljanägemise kohta saab järeldusi teha 1686. aastal koostatud põhjaliku kuningliku reduktsioonikomisjoni inventeerimisandmetest (Ridbeck, 2005). Paljusti asuvad seal mainitud hoonete kohal hilisemad tänapäevani täielikult või osaliselt säilinud hooned.

Uuritaval alal asusid 1686. aastal:

1. Õlgkatusega puust valitsejamaja (asukoht ei ole teada). See koosnes suurest, kuue aknaga eeskojast, milles oli mantelkorsten, ja kahest ühe aknaga kambrit. Maja külge oli liidetud õlgkatusega juurdeehitus (kamber). Hoone mõõtmed: 20 x 8 meetrit. Sellest edasi jäid kaks väikest kolme salvega aita, üks vankrikuur ja nelja latriga tall – kõik ühise õlgkatuse all, mõõtmetega 14 x 5 meetrit.
2. Härrastemaja (kloostri) sissekäigu lähedal vanade ringmüüride vahel asus lauduste ja topeltväravatega tõllakuur (täpne asukoht pole teada).
3. Talli kõrval oli võlvitud sissekäiguga ja laudkatusega vankrikuur (asukoht pole teada).
4. Suure eesõue servas seisis veel pooleldi kivist, pooleldi puust tallihoone (täpne asukoht pole teada).
5. Härrastemajast ida pool paiknenud puidust õlgkatusega rehi-linnasekuivati mõõtmetega 34 x 8,5 m. See oli suitsurehe, eesrehe, võlvimata ahju, kambri ja tuulamiskojaga hoone.
6. Härrastemajast lõunas asuv vana suitsurehi mõõtmetega 35 x 11,5 m (täpne asukoht pole teada). Võis asuda praeguse mõisa härrastemaja kohal.
7. Härrastemajast läänes asusid lähestikku kaks puidust õlgkatusega suitsurehe. Esimene mõõtmetega 31 x 12,5 m, teine oli selle lähedal vanem ja väiksem.

8. Härrastemajast loodes jõe ääres oli juba varem mainitud kloostriaegne vesiveski, mida kirjeldatakse vana õlgkatusega kahepaari kividega hoonena mõõtmetega 17,5 x 12,5 m.
9. Põhja pool oli viis veiselauta kogupikkusega 46,5 meetrit ja igaüks neist oli 6,5 meetrit lai. Lautade palgid olid enamasti mädanenud ja paljudes kohtades sisse langenud. Võimalik, et see kompleks on identne rootsiaegsel kaardil märgitud karjahoovidega kloostri aias.
10. Lisaks veel 3 puidust õlgkatusega karjalauta, mis moodustasid kolmest küljest piiratud karjaõue. Võib arvata, et need asusid praeguse kivist karjakastelli kohal.
11. Uuritava ala vahetusse lähedusse Padise kloostrist Keila-Haapsalu maanteed mööda ida suunas Kasepere külla jäi Kassebergska kõrts, mis oli vana õlgkatusega maja, mõõtmetega 27 x 9 m. Kõrtsis oli kaks kambrit, 4 akent, korstnaga kerisahi, laud ja 2 pinki. Inventeerimise ajal oli kõrtsmikukuks naine ja aastane õllemüügi maht 20 vaati.
12. Mõisa aed, mis asus peahoonest põhja pool üle maantee, olles endise kloostri aia järgne. Mõisa aed olla olnud nelinurkne, mõõtudega 85 x 85 m. Mõisa aias kasvas: 25 viljakandvat õunapuud, 1 suur pirnipuu, 20 viljakandvat kirsipuud, 3 valge-ploomi puud, suur hulk kreegipuid. Kaks rida valgeid tokkroose ääristas teed, mis viis väravast läbi (praegugi säilinud kaarvärav kloostrist põhjas maantee ääres, joonis 18) aiakvartalite vahelt aedniku majani. Kõiki aiakvartaleid ümbritsesid sõstrapõõsad, nende hulgas ka karusmarjapõõsad.

Joonis 18. Kloostri/mõisa aia ajalooline värav. Foto: V.Ranniku 1967.
Allikas: www.muinas.ee

Lilledel pool oli eraldi ja seal kasvasid kahel ruudukujulisel alal tulbid ja nartsissid. Selles kvartalis kasvas ka mitut liiki maitsetaimi ja kaks peenart noor õuna- ja kirsipuudega. Aia keskel oli vana katkise katusega aiamaajake ja kaks kogretiiki (ilmselt kloostriaegsed rajatised). See kirjeldus annab mõnetist aimu kloostriaegsest aiast, mida polnud uus valiteja veel täielikult ümberkujundanud ja mis oli hilisema mõisa aia ja pargi rajamise aluseks.

1766. aastal tabas mõisakompleksi ja kloostri kohandatud peahoonet suur ja laastav tulekahju, mis oli pikselöögist alguse saanud. Leekidesse mattus kogu kloostrikompleks ja läheduses asunud hooned: tallid, loomalaudad, aidad ja muud hooned. Selle hävingu järgselt enam kloostrikompleksi tulekahju eelses mastaabis ei taastatud. Ilmselt hävisid tules ka eelpool toodud kloostri lähimad hooned. Üks osa kloostri seati küll ajutiselt uuesti elumajana, kuid ka see olevat mõni aasta hiljem maha põlenud. Edasi jäi klooster varemeisse, osaliselt küll kasutati keldreid ja esimese korruse ruume majandusruumidena. Tulekahju järgselt mõisasüdame taasülesse ehitamisel rajati kõik olulisemad hooned kivist ja võimalusel kivikatustega. Väga palju uusehitiste ehituskividest pärines kloostrimüüridest.

Siinkohal on sobilik välja tuua aastast 1802 pärinev raamatu katke J.C.Petri raamatust „Ehstland und die Ehsten oder historich-geographich-statistisches Gemälde von Estland“, mis kirjeldab ilmekalt toleaeget Padise kloostri olukorda ja ümbritsevat maastikku: „Padise klooster pole vähem märkimisväärne paik vanadest aegadest Eestimaal. See asub Tallinnast kuue miili kaugusel Madise kihelkonnas ja on praegu ümberehitatud ilusaks maamõisaks, mille õuel paikneb vana kloostrihoone. Eelmine omanik lasi selle eluhooneks sisse seada ja uuesti ehitada. 25 aasta eest juhtunud tulekahju andis sellele jällegi mustunud väljanägemise ja praegu on ta kasutusel viljahoidlana ning kuurina puudele ja vanade tööriistade tarvis. See on pikergune ehitus, mille neli külge ümbritsevad sisehoovi. Ühel küljel on kirik kõrge ümmarguse torniga, ülejäänud külgedel on võlvid, saalid ja tohutud eluruumid. Paksudes müürides on siin-seal näha nisse ja väikesi tube, kus on ruumi vaid ühele inimesele. Kogu ehitus paikneb madalal kõrgendikul metsa keskel ja peale mööda voolava jõe on seal ka lossikraav. Eelmine omanik härra Ramm laskis peale tulekahju palju müüre maha kiskuda ning kividest uue maja ehitada, mistõttu müürid on siin-seal madalamad ja sarnanevad kokkulangenud varemetega. Maastik kloostri ümber on ilus ja ma toetsesin sageli oma sõbra Joedaniga väikesi matku teha. Kui me olime vana gooti hoonet seest ja väljast küllalt vaadelnud, läksime umbes nelja versta kaugusel tumedas kuusemetsas asuvale liivaseljandikule, kust meile avanes kaugvaade kogu kloostrile.

Vanad tornid, kõrged müürisakmed ja mustavad korstnad andsid sellele lagunenule hoonele rõõvilossi väljanägemise, mis metsa rüpest taevasse kõrgub.

Tagasi tulles läksime piki lookleva jõe kallast ilusasse äsja rajatud hollandi maneeris kujundatud aeda. Seal olid tiigid, saarekesed, kujundatud puuderühmad (bosketid), põdsastikud, püगतud läbipääsud, lehtlad, püramiidikujuliseks püगतud puud, lusthooned, kraavid, sillad ja kanalid.“ (Ridbeck, 2005)

3.6.2 Ajutine hoone 18. sajandi lõpul

Sajandilõpu allikal esiplaanil näha olevat kõrge sokliga ühekordset tagasihoidlikku kiviehitist võib pidada ajutiseks suviseks eluhooneks, valitsejamaajaks vms (joonis 19). See oli barokstiili elementidega - kõrge katus, nelinurksed avad, lihtsa ja selge plaanilahendusega ristkülikukujuline hoone. Osaliselt on veel loetav hoone vundamendi ase kloostri kagunurgast, mille järgi elamu laius oli umbes 7,5 m. Kloostri nurgaga ühendas ehitust paekiviaed.

Joonis 19. Vaade Padise kloostri ida poolt 1795, repro arvatavasti Eduard Philipp Körberi joonistusest.
Allikas: www.fotis.ee

3.6.3 Härrastemaja

Arvatavalt 1780. aasta lõpul või 1790. aasta algul rajati kloostrist ida suunas eluhoone, mida on näha toleaegetel joonistustel (joonis 20). Hoone asendi ja funktsiooni järgi võib oletada, et see oli uus härrastemaja/mõisa peaoone. Härrastemaja ehitati kloostri varemeist umbes 70 m ida poole, peafassaadiga kloostri suunas. See oli pikk kividega kaetud poolkelpkatusega ühekorruseline paeehitus. Mõlemale poole keskeljel paiknenud uksest jäi kolm kuue ruuduga akent. Välisilmelt oli algne härrastemaja varaklassitsistlik - madal ja intiimne (sellise mulje loovad eriti madal sokkel ja katusekalle, madalal asetsevad aknad, tagasihoidlikud fassaadikaunistused, lamedad liseenid ja krohviraamistused.

Algne tagafassaad oli jaotatud kolme ossa, igaüks kolme avaga. Sokkel ja aknad asusid esifassaadiga võrreldes veidi kõrgemal. Tiibukse ja kahe aknaga keskosa rõhutasid vertikaalsed ehisjooned ja väikesed kolmnurkviilud. Uks viis esmalt kõrgele terrassile, alles siis pääses trepi kaudu aeda. Endise laia katusealuse karniisi alumine osa võib olla sarnane praeguse vahevööga.

Täpselt teadmata ajal, 18. sajandi esimesel poolel, ehitati umbes 6,5 m kaugusele härrastemaja lõunatiivast teenijatemaja. See oli nõlvakule püstitatud samuti paest, kivist poolkelpkatusega hoone, mille peauks oli suunatud otse härraste köögiruumidesse viivasse koridori. Teenijatemaja pikkus võrdus härrastemaja laiusega ja hoone enda laiuseks oli 11,21 m. Madal valge müür eraldas nende kahe ehituse vahele moodustunud majandusõue muust ümbrusest. Hiljem ühendati hooned kivist vaheruumiga.

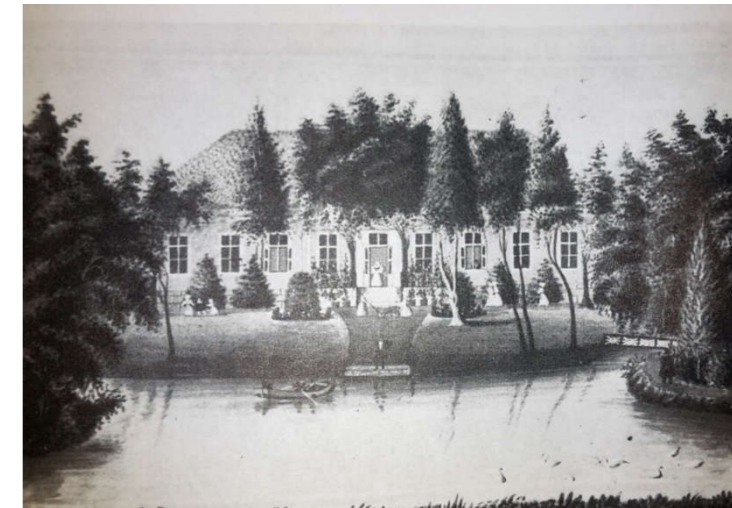
Järjekordne ümberehitus leiab aset umbkaudselt 1840.-1860. aastatel. Härrastemajale ehitatakse neil aastatel peale teine korrus (joonis 21). Teise korruse välisseinad on ehitatud telliskividest ja krohvitud. Aknad ehitati alumiste akendega kohakuti ja ümbritseti profileerimata krohviraamistustega. Tagafassaadi ust flankeerivatele akendele lisati ümarad ülaosad ja kaunistati profileeritud krohviraamistusega. Ehitati uus, allapoole laienev kivitrepp-terrass. Kiltkivi katusel paiknesid neli sümmeetrilise asetusega korstent.

1890. aastail olnud akende jaotust on hiljem oluliselt muudetud. 20. sajandil lõhuti amortiseerunud teenijatemaja. 2009-2010. aastal renoveeriti mõisa peahoonet põhjalikult ja ehitati välisilmelt samastuv teenijatemaja koos ühendusega peahoonesse. Tänapäevaks on mõis ka seest täielikult renoveeritud ja töötab edukalt ürituskeskuse ja hotellina (joonis 22).

3.7 Mõisa kõrvalhooned 18.-20. sajand

Nagu eelpool mainitud, lõpetasid esialgsed 17. sajandil eksisteerinud peamiselt puidust õlgkatusega hooned oma eksistentsi 1766. aasta suures tulekahjus. Kirjelduses nähtub, et paljud toonased kloostrist eemal asunud hooned, mis ilmselt tulest puutumata jäid, olid halvas seisukorras. Nii asendatigi tulekahju järgselt vana hoonestus uuematega, enamasti täielikult või osaliselt kivist ehitustega. Enamik neist sellel perioodil ehitatud hoonetest on mingisuguses osas säilinud tänapäevani.

Hoonete ja maastiku aegruumiliseks kujunemise ja muutuste kirjeldamiseks uuritaval alal on selle ajavahemiku jooksul kasutada mitmeid allikaid: 5 ajaloolist kaarti (aastatest 1840, 1847, 1899, 1920), mitmeid joonistusi nii maastikust kui ka hoonetest, lisaks mitmed kirjalikud uurimused.

Joonis 20. Tundmatu kuntsniku akvarell, Padise mõisa härrastemaja vaade tiigi poolt 1831. Allikas: (Ridbeck, 2005).

Joonis 21. Padise mõisa peahoone, klaasnegatiiv fotost (ca 1890). Allikas: www.fotis.ee

Joonis 22. Padise mõis tänapäeval. Allikas: <https://padisemois.ee/>

3.7.1 Varaseim vesiveski

Keila-Haapsalu maantee sillast mõnikümmend meetrit põhjapool asunud vesiveski on ilmselt kloostri kõrval üks vanemaid teada hooned, millest on säilinud alusmüüristik tänapäevani. Vesiveski rajasid ilmselt sellele kohale juba tistertlastest mungad, kes olid eesrindlikud vesiehitiste ja veskite ehitajad. Veski koht on loetav rootsiaegsel kaardil joonisel 14. Veski on samastatav ka Philipp Körberi 1795. a joonistusest joonisel 23 vasakus alumises nurgas. Ilmselt on hoonet samas asukohas korduvalt uuesti või ümberehitatud. Hoone muutused on osaliselt loetavad ka ajaloolistel kaartidel. Pildiliselt on hoone loetav teadaolevalt vaid kahel pildil – 1795. aasta joonistus (joonis 23) ja teadmata autori pilt teadmata ajast (joonis 24) Rammide erakogust.

1686. aastal koostatud põhjaliku kuningliku reduktsioonikomisjoni inventeerimisandmetel oli hoone vana

puidust kahepaari kividega ja õlgkatusega, mille mõõtmeiks oli antud 17,5 x 12,5 meetrit.

Veel 1840. aastast pärineval mõisasüdame kaardil on hoone umbes samakabariidiline, aga tähistatud kivihoonena. 1874. aastast pärineval mõisasüdame kaardil on hoone juba oluliselt mastaapsem kiviehitus. Hoone on muutunud L kujuliseks (lisandunud on jõega paralleelne hoonetiib ja idasuunaline väike väljaehitus). Kaartidelt loeb välja ka muudetud jõesängi. Ilmselt ehitati hoonet ka hilisemalt ringi. Joonisel 24 kujutatud pidil olev hoone ei sarnane täielikult 1874. aasta kaardil oleva hoone põhiplaaniga.

Hoone ilmselt hävis 20. sajandi algul tulekahjus. Kiur Lootus, keda juhendas palju Padise kandi ajaloolisi uurimusi koostanud Mart Keskküla, mainib oma Padise mõisa peahoonet käsitlevas bakalaureusetöös 1921. aasta dokumenti, kus mööda minnes

mainitakse maad „endise põlenud vesiveski ümbrusest” (Lootus, 2006).

Peale seda ei ole hoonet enam taastatud. Ka ei mäleta töökoostamise ajal küsitletud põlised Padise inimesed sellest hoonest midagi. Vaid Rein Randmäe (55 a) meenutas oma isa räägitud lugu, kui säilinud veskitammi alla laskmisel olla tammi tagant saanud veeämbritega vähke välja vedada.

Tänaseks päevaks on maastikul endiselt loetavad paekivist veski müüride ja veekanalite süsteemide jäänused. Vahetult endise veskihoone lõunaseina äärest ehitati 2009. aastal läbi kergliiklustee koos kergliiklussillaga. Vaatamata sellele on müüri jäänuseid säilinud mõlemal pool silda. Silla põhjapoolne külg jõe vasakul kaldal on hetkel võsastunud ala, mis varjab eelpool mainitud maastikul säilinud osade ja jõe vaadet, kus on säilinud ka jõesaar, mis on loetav 19. sajandi mõisakaartidel.

Joonis 23 Vaade Padise kloostri lääne poolt 1795 a., repro arvatavasti Eduard Philipp Körberi joonistusest. Allikas: www.fotis.ee

Joonis 24. Endise Padise vesiveski jõepoolne vaade. Autor ja aeg teadmata. Allikas: Rammide erakogu. Taamal on äratuntav Kloostri jõe maantee sild ja 1874.a. rajatud viinavabriku otsaviil koos korstnaga.

2006. aastal koostatud Padise kloostrikompleksi väljaarendamise kavas pakuvad autorid (peaarhitekt: Mart Keskküla) välja idee rajada endise veski kohale kalarestoran (Mart Keskküla, 2006).

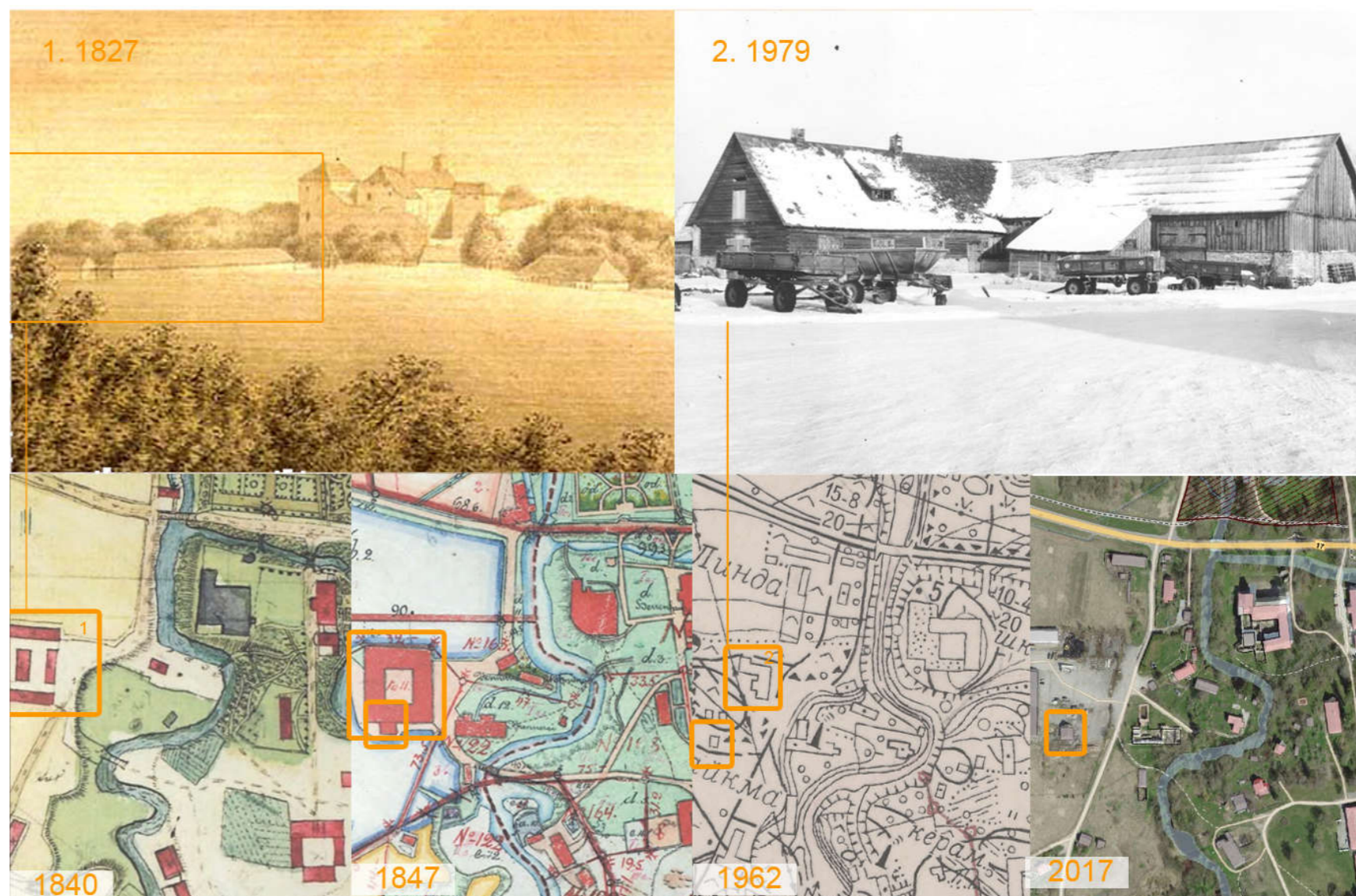
Kalarestorani idee on igal juhul huvitav. Seoses hiljem ehitatud kergliiklussillaga, toimiva mõisarestorani ja Padise kastelli kõõgiga on selle idee realiseerimises ja majanduslikus otstarbekuses probleemkohti. Lisades sellele mõttele aga plaan rajada vesiveski makett kloostrilääneküljel jõe äärde, mis sisaldub dokumendis „Padise kloostrikompleksi arendamine interaktiivseks külastuskeskuseks“, mille põhjal valmistatakse ette kloostrikompleksi vastavat väljaarendamist aastaks 2020 (Laika, Belka ja Strelka OÜ, 2016), saaks neid kahte ideed ühendades ajaloolises veskikohas luua mitmefunktsioonilise ja väga atraktiivse lahenduse. Antud kohast on suurepärase vaade nii kloostrile kui ka jõe ja vahetult maanteeäärne koht võimaldaks rajatist kasutada nii eraldiseisvalt kui ka ühtses külastuskompleksis.

Igal juhul väärub koht võsast puhastamist, täiendavat uurimist ja maastikus eksponeerimist, kui pika ajaloo olulise ja märgilise tähendusega objekt.

3.7.2 Mõisa laudakompleks

J. C. E. Ungern-Sternbergi 1827. aastast pärineval Padise kloostrit edelast kujutaval joonistusel (joonis 25) on näha hulk mõisa kõrvalhooneid. Kindlalt on äratuntavad vasakus servas olevad pikad karjahooneid, mis kajastuvad ka 1840. aasta kaardil (joonis 25), mida pole varasemal 17. sajandi keskpaiga plaanil näha (joonis 14). Ilmselt rajati need millalgi peale suurt tulekahju 1686. aasta inventuuris toodud lagunevate hoonete asemele, mis paiknesid mõisa aias sarnase kinnise kastellina. See oli suur kinnise siseõuega nelinurkse plaanilahendusega laudakompleks,

Karja kastell

Joonis 25. Mõisa laudakompleks ja selle asukoht ajaloolistel kaartidel. Skeemi on koostanud töö autor ajalooliste kaartide ja piltide alusel

kus hooned olid osaliselt kivist ja osaliselt puidust, samas kohas veel 20. sajandi algul. Mõned elanikud mäletavad, et karjahoovi suure värava kohal rippus karu pea, mis vanade uskumuste kohaselt pidi loomi kaitsma (Lootus, 2006). Kunagisest võimsast hoonestusest on alles ainult tühisid jäänused kirde- ja edelanurgas, needki korduvalt ümberehitatud. Töö koostamise ajal meenutas Rein Kiviorg (75 a) nõukogude aega, kui sisuliselt ühe õõga lükati buldoosriga osaliselt lagunenu (kuid kolhoosi

tarbeks kasutusel olnud) hooned laiali. Asemele ehitati Koidula kolhoosi masinatöökoja kompleks. Väike fragment varasemast hoonestusest on säilinud. Sellest on läbi mitmete ümberehituste kujundatud eraldiseisev kuur.

Kuna algne hoone on sisuliselt maastikupildilt kadunud ja seda ümbritseb praegu visuaalselt vaene tehnogeenne autoremondikompleks, pole hoone riismete eksponeerimine maastikul otstarbekas, küll aga väärub hoone asukoha märkimist

mõisakompleksi tervikus, mõistmaks omaaegset ruumiplaneeringut ja selle majanduliku tõhususe loogikat.

3.7.3 Mõisa häärber „Alt-maja“

Väike paehoone 1827. a joonistuse keskel ja 1840. a kaardil (joonis 26) võiks samastada endise mõisa häärberiga kloostri vastas teisel pool jõge, mis on tänaseni säilinud ja hetkel otsese kasutusega olev hoone. Tänapäevaks säilinud hoone puhul on tegu samal kohal aegade jooksul ümberehitatud või uue hoonega. Säilinud hoone fassaadilahendus on sümmeetriline: keskel uks, sellest mõlemal pool kaks akent. Tagafassaadil on jaotus muudetud, esiküljel üht akent suurendatud. Lagunemas on kolmeastmeline paekarniis, jätketega otsaseinal. Hoone keskel väikese eeskoja taga asub vana tahmunud seintega mantelkorsten. Pooleldi lammutatud on selle tellistest lihasuitsutamisaahi. Sellisel kujul ehitati 19. sajandi esimesel veerandil. Tellistest täidisega

vahvärkteostuses kelbad ja väikesed korstnad lisati arvatavasti 19. sajandi keskel. 1920.–1924. aasta kirjalikel andmetel nimetati häärberit „alt-majaks“ (Lootus, 2006).

3.7.4 Padise mõisa kõrvalhoone, hilisem vesiveski

1827. a joonistuse paremas servas (joonis 27) kujutatud raske poolkelpkatusega ehitust käänulises jõeorus võib samastada tänapäeval säilinud vesiveskiga. Kaartidelt tuvastatuna on samal kohal hoone asunud juba 18. sajandi algusest. Täpne ehitusaeg ja esialgne funktsioon on teadmata. Algusest peale on olnud tegemist majandushoonega, mida on kohandatud erinevatel tootmisesmärkidel ja enamasti on ära kasutatud osaliselt ka jõevoolu energiat. Kuni nõukogude aja lõpuni on hoone kõrval alati asunud ka erineva suurusega kõrvalhooneid, mille hulk ja mastaap on olnud pidevas muutuses, vastavalt tootmisvajadustele.

1866. aastal mainiti sellel kohal mõisa vesiveskit, mis olnud suur hoone ja kus ka rehepeksu- ja õlelõikamise masinad sees töötanud. Hilisemast ajast on teada, et seal on valmistatud kõrgekvaliteedilisi jahusid, töötanud ka poti- ja keraamikatehasena, 20. sajandi esimeses pooles ka väikesemahulise elektrijaamana. Seetõttu on hoonet, jõge ehitise vahetus läheduses ja jõega seotud vesiehitisi (tamm ja veejuhtimiskanalid) korduvalt ümberkujundatud.

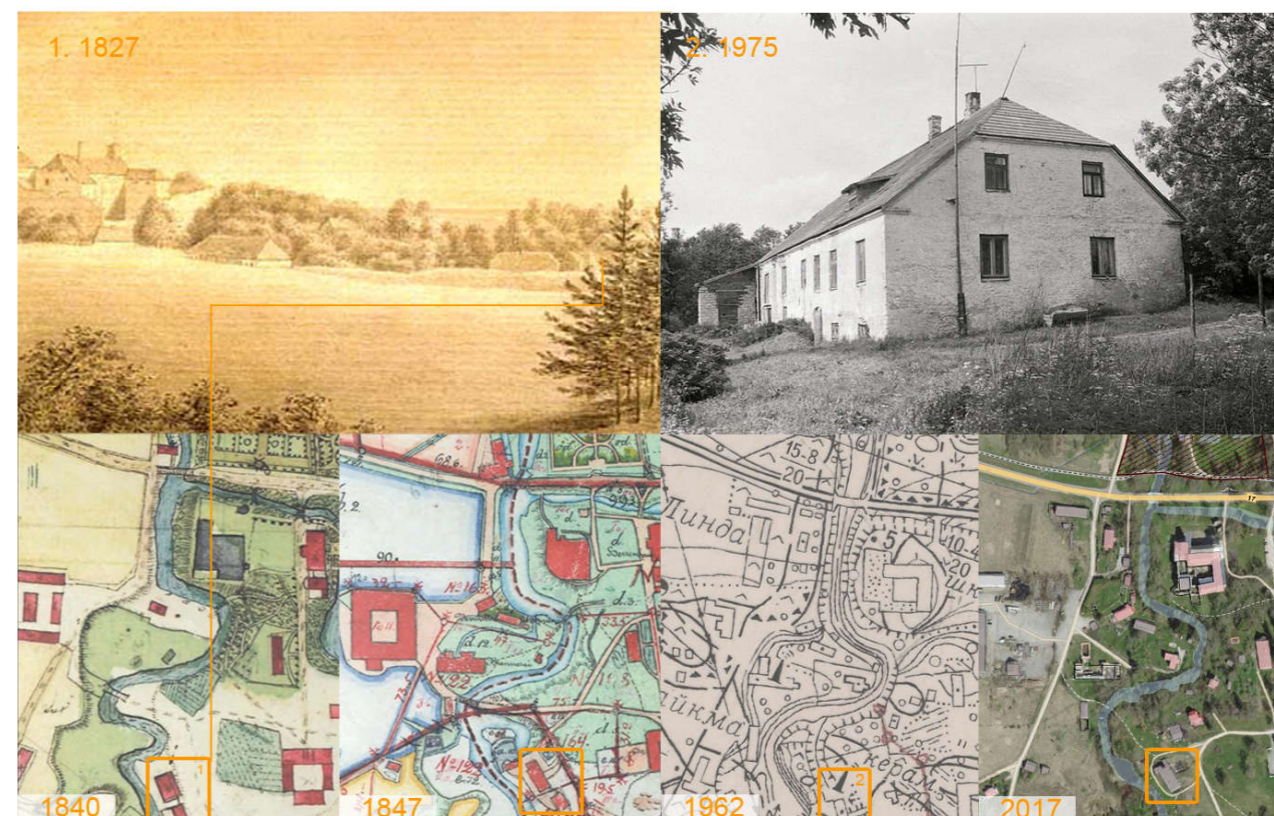
Tänapäeval on säilinud arhailiste proportsioonidega kõrge soklikorrusega tsementkivi-kattega poolkelpkatusega paekiviehitishoone, mis on muinsuskaitse all registris nimega: 2927 Padise mõisa vesiveski, 19.-20.saj. Kõrvalhoonetest on vahetult maapinnal säilinud mõned vundamendi fragmendid. Ka veskitamm on lagunenud, ent osaliselt kärestikuna säilinuna paisutab see jõevett ligi 1 m. Vahetult endise paisu vastas veskit

Mõisa kõrvalhoone „Alt-maja“

Joonis 26. Mõisa kõrvalhoone, „Alt-maja“. Skeemi on koostanud töö autor ajalooliste kaartide ja piltide alusel

Padise mõisa kõrvalhoone hilisem vesiveski

Joonis 27. Mõisa kõrvalhoone, hilisem vesiveski. Skeemi on koostanud töö autor ajalooliste kaartide ja piltide alusel

üle jõe on säilinud ka kivilade, mis on jäänus viimasest vesiehitisest, kui tamm oli kaheosaline keskelt laotud kivist sambaga, millele toetus jõge ületanud sild. Seda kasutati 19. sajandi lõpus – 20. sajandi alguses poti- ja keraamikatehasena, toimides liiva üleveo sillana. Nimelt ammutati liiva toorainena vahetult vastaskalda liivaseljandikelt. Savi pärines 1-2 km lõunas asuvast Arukülast. Liiva kaevandamisest on veski vastas jõe vasakkaldal säilinud mikroreljeefirikas künklik tehismaastik.

Lagunev hoone seisab juba aastakümneid mõistliku kasutusega. Äsja omandas selle Padise mõis, omamata selget visiooni selle tuleviku otstarbest. Töö koostaja poolse tuleviku perspektiivina võiks ühendada mõlemad jõekaldad endise tammi kohale taas rajatava kergliiklussillaga, ühendades taaskord mõlemad jõekaldad ühtseks tervikuks. Endise tammi esise jõe poolt üleujutatava vasakkalda liivase loduala võiks välja kaevata ja seeläbi rajada jõe laiendusena ujumiskoha koos liivaranna alaga. Vana liiva ammutamise ala koos keeruka ja hetkel kasutamiskõlbmatu reljeefi võiks muuta vanu lamedaid liivaluuteid meenutava lainja pinnamoega õitsvaks rannaniiduks, ühes kadaka- ja männigruppide ning maastikku liigendavate kõnniteedega. Alal on ka piisavalt ruumi mõne mängu-/spordiplatsi rajamiseks (rannavõrkpall, tennis, minigolf jne).

Seda ideed toetab ka kohaliku kogukonna soov. Varasemast minevikust meenutavad kohalikud härdimuse ja igatsusega aega, kui veskitammi taga vooluvee poolt uuristatud sügavat ja laia jõe osa kasutati ujumiskohana. Ujumiskoha taastamissoov tuli selgelt esile ka 2011. aastal läbi viidud kogukonna kaasava planeeringu koostamisel (Tiina Tamm, 2011). Lisades siia Padise valla nägemuse, mille kohaselt on jõe vasaku kaldaga piirnev noore männikuga kattuv endine kolhoosi põlluala ette nähtud ühepereelamute alana (Kaur Lass, AS ENTEC, 2002). Seega

oleks loodav jõeäärne kultuurmaastik atraktiivseks ja ühendavaks sõlmpunktiks, omamoodi füüsilis-metafooriliseks sillaks vana ja uue vahel.

Mõisa valitsejamaja

J. C. E. Ungern-Sternbergi 1827. a joonistuse keskel (joonis 26) paistavad puude vahelt kolm korstnaga hoonet, neist kõige kõrgemal kloostri kagunurga lähistel paiknev on ilmselt ka 1840. aasta mõisakaardil kajastuv mõisa valitsejamaja.

Valitsejamaja on säilinud tänase päevani ja seda üsna heas seisukorras. Nagu ikka, on ka selle hoone puhul aja jooksul tehtud mitmeid ümberehitustöid, kuid oma olemuselt ansamblis üsna autentne (joonised 28 ja 29).

Hoone on muinsuskaitse all kinnismälestisena nimega: Padise mõisa valitsejamaja, 19.-20.saj. (2924).

Hoone ehitusaeg pole täpselt teada. Hoone 2016. a valminud restaureerimise eelprojektis „Padise mõisa valitsejamaja restaureerimine Padise kloostri teeninduskeskuseks“ on arvatud hoone ehituse ajaks 1836–1847 a (Jaan Jõgi, 2016). Eelpool mainitud joonistusel võib hoonet asukoha ja selgelt välja joonistuva katuse ja suure mantelkorstna järgi siiski pidada kajastatuks.

Klassitsistlik valitsejamaja on lihtsa ristkülikulise põhiplaaniga, ühekorruseline paekivist ja lubikrohvitud seintega hoone, lihtsa kolmeastmelise katusekarniisiga. Hoone on olnud algselt kaetud täiskelpkatusega, mida näitab nii otsakarniiside olemasolu kui ka pööningul olevate sarikate olukord. Hoone keskel asub hästi säilinud mantelkorsten. Hilisemalt on kelpkatus asendatud viilkatusega. Algne katuse kate pole ühtselt selge: see võis olla nii keraamiliste S-katusekividega kui ka puitkatus. Peasissepääs

Joonis 28. Mõisa valitsejamaja vaade hoone kirdenurgale aastal 1967, mil hoone oli kasutusel Padise metskonna majana. Foto: V. Ranniku. Allikas: www.muinas.ee

Joonis 29. Padise mõisa valitsejamaja mõisa tiigi taustal. Foto: Silja Kõnsa, 2017. Allikas: www.muinas.ee

hoonesse on idapoolse fassaadi keskeljelt, ülejäänud sissepääse on praegu veel kolm, kuid need ei ole kõik algsed. Mõlemal pool peast asub kolm akent, mis paiknevad üsna ebakorrapäraselt, mis võib tuleneda nende laiemaks raiumisest 20. sajandil. Valgmikuga peauks ja üks vanadest siseustest on alapärased.

Valitsejama peamine arhitektuuri- ja ajalooväärtus seisneb traditsioonilises 19. sajandi arhitektuurikäsitluses ja tema olulises asukohas omapärasel ansamblis.

Lähiaastail hoone renoveeritakse ja võetakse kasutusele Padise kloostri teeninduskeskusena. Hoone kasutuse põhieesmärgiks saab Padise kloostri kui silmapaistva keskaegse ehitise- ja ajaloomälestise küllastajate teadusliku, üldkultuurilise, turismialase informatsiooni vahendamine ja kloostri ajaloo seotud praktiliste tegevuste pakkumine. Tõstes esile ka hoone enda kui ehitismälestise arhitektuuriajaloolise väärtuse (Jaan Jõgi, 2016). Kahtlemata on hoonel ka hindamatu väärtus kogu Padise ajaloolises kultuurimaastiku kompleksis. Hoone fassaadid taastatakse algse kujul, aknaavad ehitatakse kitsaks, taastades algse lihtsa klassitsistliku ilme. Pööningu kasutuselevõtuga mitmefunktsioonilise avara ruumina kasutatakse mitut omapärast ja huvitavat lahendust, mis kahtlematult annavad omapärast lisaväärtust kogu kultuurimaastikule. Valguse saamiseks rajatakse katusele ümber mantelkorstna klaaskatus ja hoone otsaviilud kujundatakse vahvärgilaadse jaotisega klaasseintena. Mõlemad lahendused pakuvad, kasutades ajaloolist ehitussubstantsi ja kultuurimaastikku, täiendavat tänapäevast funktsionaalsust ja külustuselamust.

3.7.5 Padise mõisa sepikoda

Padise mõisa sepikoda asub kõigest kümnekond meetrit Kloostri jõe vasakust kaldast, vahetult viinavabriku idapoolsest peafassaadist mõnikümmend meetrit idapool (joonised 30 ja 31).

Hoone on muisuskaitse all kinnismälestisena nimega: Padise mõisa laut, 19.-20.saj (2929).

Tegemist on ühe hiliseima sarnases stiilis rajatud mõisaansambli kõrvalhoonega. Põhjafassaadi ehib daatumkivi arvuga "1884".

Joonis 30. Padise mõisa sepikoja vaade kirdenurgale. Foto: V.Ranniku, 1975. Allikas: www.muinas.ee

Joonis 31. Padise mõisa sepikoda. Allikas: www.muinas.ee

Tegemist on ristkülikulise põhiplaani, poolkelpkatusega ühekorruselise paekivihoonega, millel on lihtne paekivist räästaalune karniisjätketega otsaseinale. Lõunaküljele on hiljem ehitatud pae- ja tellislaoga juurdeehitus. Hoone idafassaadis on kaks ümberehitatud ukseava ja trellitatud aknad. Hetkel seisab hoone tühjana ja on üsna trööstis seisus, kuid mitte lootusetus. Üldpildi muudab eriti inetuks tuhaplokkidest laotud sissevarisenud katusega põhjapoolne juurdeehitus. Viimati

mainitu tuleks likvideerida kui üldist maastikupilti risustav ja potentsiaalselt ohtlik vare. Põhihoonet ennast katab eterniitkatuse, mis takistab osaliselt kiiret lagunemist.

Hoone minevikust sepikojana pole kahjuks andmestikku. Hilisemast ajast on hoone tuntud laudana. Ühtses hoonete ansamblis ja üldises kultuurimaastikus on hoonel oma oluline väärtus. Ka asukoha poolest asub hoone igati atraktiivses kohas vahetult jõe ääres, omades ilusaid vaateid viinavabriku varemetele ja jõemaastikule. Projektiga kaasnevas tulevikuvisionis võiks hoone taaskasutust leida sepikoja/töötoa/ateljeena ühtses toimivas tervikus kloostri külustuskeskuse ja mõisa ansambliga. Ilma sepata ei saanud hakkama ei klooster ega ka mõis, loodetavasti ka mitte lähitulevik.

3.7.6 Padise mõisa aednikumaja

Hoone on muisuskaitse all kinnismälestisena nimega: Padise mõisa aednikumaja, 19.-20.saj (2930).

Kärneri maja paikneb teisel pool maanteed endise mõisa iluaia ja tiikide taga ning majandusaia vahel. 1840. aasta plaanil on hoone tähistatud puuhoonena, 1847. aasta plaanil juba kiviehitisena. Plaanidel nähtub ka, et hoonega samal ehitusjoonel paiknes veel üks hoone, mis teadaolevalt oli ait.

Tegemist on pika ristkülikukujulise põhiplaani, sümmeetrilise fassaadiga viilkatusega paekivihoonega. Aknaavad on markeeritud krohviraamistusega. Peasissepääs on hoone keskelt. Mõlemale poole ust jäävad 4 ristkülikukujulist ust (joonised 32 ja 33).

Hetkel on hoone seis kehvpoolne. Hoone on eterniitkatuse all ja kasutusel elumajana. Tuleviku perspektiivis, kui realiseeruks

Joonis 32. Padise mõisa aednikumaja. Foto V. Ranniku 1975. Allikas: www.muinas.ee

Joonis 33. Padise mõisa aednikumaja. Foto: J. Holst 1999. Allikas: www.muinas.ee

tööga välja pakutav kloostri ja mõisa aja sümbioosne maastikuarhitektuurne lahendus koos taastatud tiikide süsteemi ja paviljonidega, oleks tegemist väga atraktiivses kohas paikneva hoonega. Aednikumajast avaneks vaade üle ilutiikide ja mõisa aia kloostri võimsaimale põhjafassaadile. Hoone võiks kasutust leida ühtse tervikliku kloostri külastuskeskuse ja mõisaansambliga koostöötava terviku osana, säilitades oma algpärase seose

kärnerimajaks olemisega. Pakkudes teavet ja aktiivset tegevust kloostri aedades kasvatatavate ravimtaimede, kloostri ja mõisa aiandusega seondult. Kaunis ja inspireerivas keskkonnas paiknevasse hoonesse võiks mahtuda ka ateljee/töötuba.

3.7.7 Padise mõisa viinavabrik

Hoone on muisuskaitse all kinnismälestisena nimega: Padise mõisa viinavabrik, 19.-20.saj (2928).

Viinavabrik rajati jõe vasemale kaldale lautade ja häärberi lähedusse, 100 m kloostrist edelasse (joonis 34). Hoone oli suur ja imposantne T-kujulise põhiplaani. Esifassaadil paiknev daatumitahvel märgistab täpse ehitusaja aastaks 1874. Alumine korrus on laotud pae- ja maakividest, teine osalt paest, osalt tellistest ning krohvitud. Fassaadi liigendavad sümmeetriliselt paigutatud aknad. Tagafassaadi allkorrale oli kavandatud ainult kolm ava (linnasekojale), ülejäänud fassaadil olid petikaknad. Hoone mastaabile lisas kõrgust ja mõõdet neljakandiline otsakarniisiga kõrge paekivist korsten.

Esifassaadi kolmeteljeline keskosa (kus toimus põhiline tootmistsükkel) on risaliidina veidi esile tõstetud ja omab lisaks ka pool- ning pööningkorrust. Esimesel korrusel paiknesid destilleerimisruum, selle kõrval linnaserehi, kartuli- ja piiritushoidlad, elevaator, pesuköögid jm. Suurema osa teisest korrusest võttis enda alla ladu, paremas tiivas olid ka mõned eluruumid.

19. sajandi viimasel veerandil kujunes mõisates tulusaks majandusharuks viina tootmine. Seetõttu tuli ka Padisel arenenud tehnoloogilistele protsessidele ja tootmise kasvanud ulatusele vastavalt ehitada ajakohane uus hoone. Senini paiknes viinaajamine erinevates hoonetes, ka kloostri müüride vahel. Viina- ja õlletegu oli Padise mõisale oluline sissetuleku allikas,

kuna mõisale kuulus 5 kõrtsi. Neist mitu jäid toona olulisele liikumisteele Tallinna ja Haapsalu mnt äärde. Vahetult uuritava ala äärel Padise kloostrist ja mõisa peahoonest 1 km Tallinna poole jäi Kasepere kõrts. Selle kohta kirjutab Heino Ridbeck oma raamatus: „Tavalise lihtrahva jaoks mõeldud kõrtsitoa kõrval olid ka „saksakambrid“, hobustele talliruumid, ja tõllakuurid. Kui Haapsallu suvitama sõitvate Peterburi sakste tõldade rodu Kaseperre jõudis, olid poisikesed kohe uudisega külas: „saksad sõidavad, saksad sõidavad.““ (Ridbeck, 2005)

Hoone põles 2002. aastal, tules hävines suurem osa hoonest. Tule kuumuses varises kokku ka eelpool mainitud korsten. Tänapäevaks on hoone varemed koristatud tulekahjujärgsest rusuvarest, osaliselt on säilinud müürid katustatud (joonis 35). Säilinud on omapärane ja romantiline varemete kompleks, mille silmapistvamaks osaks on säilinud viinavabriku peafassaad.

Teemaplaneeringuga kaasnevas tulevikuvisionis oleks varemete kompleksil oma kindel koht kloostri külastuskeskuse, mõisaansambli ja kultuurmaastiku osana. Varemed oleks üks peatuspunkt kultuurmaastikku tutvustaval rajal. Varemetest

Joonis 34. Padise mõisa viinavabrik. Foto: V. Ranniku 1975. Allikas: www.muinas.ee

Joonis 35. Padise mõisa viinavabriku varemed tänapäeval. Allikas: töö autor

avanevad vaieldamatult ühed parimad vaated üle säilinud mõisahoonete Padise kloostrilõuna ja lääne müüridele, mille keskelt kõrgub säilinud kloostritorn. See on kloostrivaade, mida enamik külastajaid senini pole näinud. Parim vaade avaneb viinavabriku teise korruse tasandilt, kuhu pääseb otse maastikult. Nimelt on viinavabrik ehitatud osaliselt Kloostrijõe oru kaldasse nii, et lääneküljelt pääseb otse viinavabriku teisele tasandile. Hoone teise korruse lagedest ongi säilinud vaid läänepoolse otsa kahe esimese ruumi põrandad. Sellelt tasandilt avanebki eelpool kirjeldatud vaade kloostrile. Lisaks on otsekui peopesal vaadeldav jõe looklemine orus, tema kõrged kaldad ja lisaks kloostrile on ühes vaates veel nähtavad mõisa peahoone ja valitsejamaja.

Viinavabriku müüride vahel on ka kolm eraldiseisvat kolmest küljest võimsate müüridega ümbritsetud siseõue, kust igast ühest avaneb ilus vaade kultuurmaastikule. Kaks neist ruumidest on osaliselt kivipõrandatega. Suurim siseõue, mis on kaetud veel osalise varingusodiga ja asub teistest pisut madalamal tasandil, saaks väheste vahenditega lahendada murupõranda ja astmeliselt tõusvate müürijäänustest astmikpinkidega õdusa avatud ruumina.

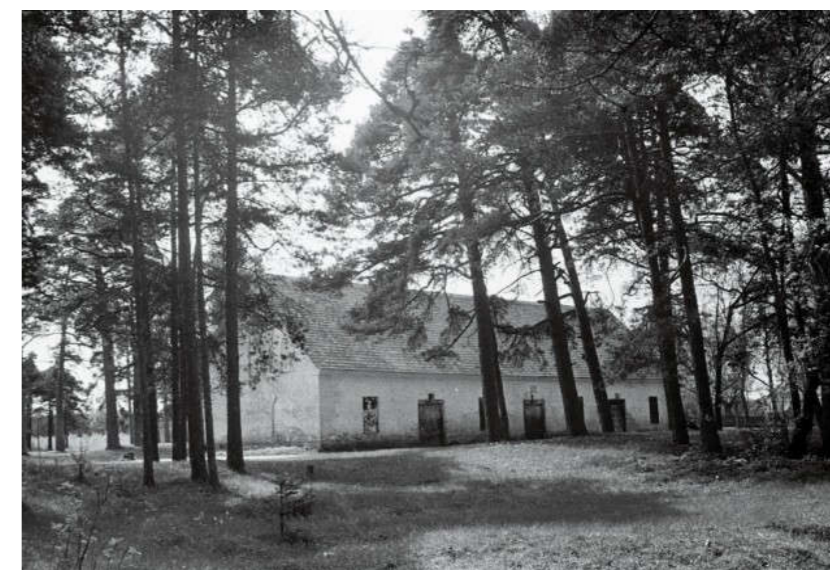
Teistes ruumides võiks taastada kivipõrandad. Varemete vahel on siiani aeg-ajalt peetud romantilist pop-up välirestorani. Säilinud müürid ja atmosfäär oleks sobilik ka omalaadsete näituste ja ürituste korraldamiseks.

3.7.8 Paide mõisa ait

Hoone on muisuskaitse all kinnismälestisena nimega: Padise mõisa ait, 19.-20.saj (2925)

Padise mõisa viljaait asub Padise keskuse südames, jäädes mõisa peahoone ja mõisa karjakastelli ühendava endise allee äärde (joonised 36 ja 37). Paekivide vahele müüritud daatumitahvel keskmise ukse kohal annab ehitajaks Clas Rammi ja ehitusajaks 1836. aasta. Samal kohal asub kiviehitus aga juba 1840. aasta kaardil ja kirjanduslike allikate järgi kivist aidahoone pärineb juba juba 1799. aastast (Muinsuskaitseamet, Kultuurimälestiste riiklik register, kuupäev puudub).

Tegemist on hästi säilinud kõrge viilkatusega ristkülikukujulise põhiplaaniga paekivist hoonega. Utilitaarse ehitusena on hoone üllatavalt rikkalikult kaunistatud. Samas kõik kasutatud

Joonis 36. Padise mõisa ait. Foto: V. Ranniku 1967. Allikas: www.muinas.ee

Joonis 37. Padise mõisa ait. Foto: S. Konsa, 2013. Allikas: www.muinas.ee

elemendid sobivad keskkonda ja korduvad ka teistel hoonetel. Eriti märkimisväärsed on teravkaartega petiknišid otsafassaadidel (erineva kompositsiooniga: läänes 6, idas 5). Arvatavasti on need gooti vormikeelega petiknišid inspiratsiooni saanud vanadest kloostrivaremetest ja selle kiriku akendest. Aida esifassaadi jaotavad sümmeetriliselt ukсед ja ristkülikukujulised petikud, tagafassaadil esinevad analoogilised nišid vaheldumisi akendega, millede pikendused on lahendatud jällegi petikutena. Liitsa

kolmeastmelise paekarniisi all tagaküljel on väikesed tuulutusavad. Aida sees on kolmele madalale piilarile toetuvad ristvõlvivid.

Nagu öeldud sai, on hoone väliselt üsna heas seisus, suurepärase asukohaga Padise keskuse südames, otse peamise külla sissesõidu tee ääres, iidsete mändide vahel. Sisuliselt aida ees, männiku sisse peidetuna, asub peamine kloostri, mõisa ja vallamaja küllastajate parkla. Seega on aidal keskne asukoht üldises maastikupildis. Hoone kuulub Padise mõisale, kes soovib hoone kasutusele võtta lisamajutushoonena. Samuti sobiks hoonesse ideaalselt ka kohvik, kust busside täitumist ootavad või kultuurmaastikurektest rammestunud küllastajad saaks väikese elamuse ka maitsemeelele. Aida ümber on ka piisavalt sobilikku ruumi lummapuudete vaadete (mõisa pargile, tiigile, peahoonele, härrastemajale, kastellile) väliskohvikute rajamiseks.

3.7.9 Padise mõisa karjakastell

Hoone on muisuskaitse all kinnismälestisena nimega: Padise mõisa karjakastell, 19.-20. saj (2926).

Kõige Padise keskuse poolsem mõisakompleksi hoone on karjakastell, mis asub mõisa peahoone lõunanurgast algava kahepoole allee teises otsas (joonised 38 ja 39). Allee keskelt kulgev tee mõisa ja tallihoone vahel viib läbi karjakastelli põhjapoolse tiiva keskohta läbiva laia kaaravaga väravaaluse kastelli kompleksi siseõue, mille keskmes asub kaev. Karjakastell asus sellel kohal juba 17. sajandi lõpul. Ka see hoonete kompleks on aja jooksul korduvalt ümberehitatud. Viimane mõisaaegne ümberehitus toimus 1856. aastal, nagu näitab Vasalemma marmorist daatumitahvel koos Ernst Rammi initsiaalidega värava kohal. Järgitud on sarnast stilistikat nagu teiste sellel ajal ümberehitatud kompleksi hoonete puhul.

Joonis 38. Padise mõisa karjakastell. Allikas: www.ajapaik.ee

Komplekti keskseks osaks on põhjapoolsem hoone – tall. See on pikk, kummalgi pool väravaava viie kiilsillutusaknaga paekiviehitus. Otsi kaunistab tellistest laotud ja krohvitud sõrestiksein. Katusealust ehib jällegi lihtne profileeritud paekarniis jätketega otsaseinal.

Joonis 39. Padise karjakastell. Foto: S. Konsa, 2013. Allikas: www.muinas.ee

Väravaalusest pääses kahe ümarkaarse portaali ja kalasabamustrina profiillaudadega üleöödud ning vanade sepsidetailidega varustatud ukse kaudu tallidesse.

Läänepoolses tallis loovad monumentaalse ruumi mulje kaks kaunist sammaskaaristut, mis jaotavad talli kolme ossa. Tahutud paekividest laotud sambad on paigutatud nii, et kahe samba vahele moodustus latter. Sambad on varustatud kapiteeli ja baasiga. Sammastele toetuvad kaared on tellistest ning krohvitud. Neljal aknal on säilinud haralised sepiaknad.

Ka idapoolses tallis on kaaristuga paekivisambad, kuid neid on kummalgi pool võrdse vahemaa järel ainult neli. Sambad on siin lihtsamad: nelinurkse kujuga, madalad ja paksud, ülaosa lõpetab lihtne plaat.

Kompleksi teised osad olid abihooned. 20. sajandi alguse andmeil paiknesid seal tõlla- ja masinakuur ning heinaküün.

1982 ehitati hoonete kompleks ümber S.Kasemetsa projekti järgi kaupluseks ja sööklaks. Seda kihistust saab hoones kõrgelt hinnata. Säilitatud on kõik oluline mõisa ajast. Ka uue funktsiooni andmisel ja sisekujunduse loomisel arvestati tundlikku ajaloolist keskkonda. Tulemuseks oli oma ajas suurepärase harmoonia vana väärtustamisega ja uue funktsiooni pakkumisega.

Tänapäevaks töötab hoone kompleksi idatiivas toidukauplus. Põhjatiiva ida osas toimib edukalt igasuvine kohalike käsitöömeistrite ja kunstnike ateljeepood ühes turismiinfopunktiga. Selles hoone tiivas on ka keskuse küllastajate WC ja dušširuumid. Hoone põhjapoolse tiiva lääne pool ja terve läänetiiva hõivab Padise kastell, pakkudes stiilses keskkonnas ürituste korraldamise teenust.

Antud hoone on kogu kultuurmaastiku kompleksi silmas pidades leidnud omale sobilikud ja tervikule olulist lisaväärtust pakkuva sisu. Suurt potentsiaali omab aga hoone tänaseks päevaks amortiseerunud ja kastuseta seisev siseõu. Praegune kujunduslahendus pärineb samuti 1982. aastast. Tegemist on päikesele avatud, samas neljast küljest väärivate müüridega ümbritsetud õdusa ruumiga. Lõunast avanevad siseõue Padise keskusehoone suured klaasüksed, kust avaneb vaade läbi siseõue ja kastellihoone väravakaare alleele, mis kulgeb Padise mõisani. Antud siseõu koos teda ümbritsevates hoonetes paiknevate arvukate funktsioonidega võimaldaks luua väliruumi, mille kasutusele saab piire seada ainult vähene fantaasia. Funktsionaalselt ja stiilselt lahendatud siseõu lubaks õuel toimida õdusast päikesevannina, moe- ja teatrienduste-, kontsertide-, laatade- ja pulmatseramooniate paigana, õuesõppe klassina või kas või väliaeroobika saalina.

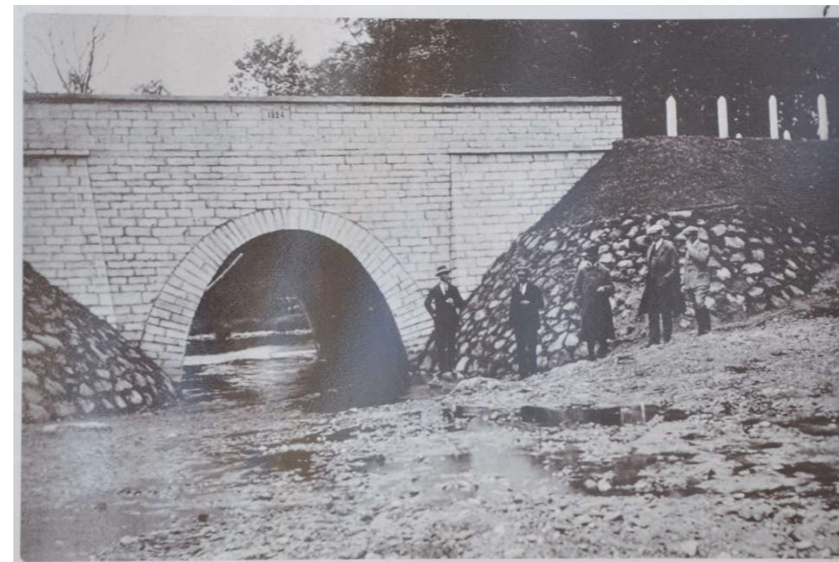
Joonis 40. Vana Kloostri jõe maantee-sild. Postkaart 20. saj. alguspäevilt. Autor teadmata. Allikas: Rammide erakogu.

3.8 Padise kandi ajaloolised sillad ja silla kohad

Kuna tööga käsitletav ala hõlmab Kloostri jõe ca 2 km pikkust lõiku, mis on olnud aktiivse inimtegevuse tandraks mõlemal kaldal, on jõele rajatud mitmeid sildu. Kaardimaterjali analüüs alates esimesest kaardist 17. sajandil kuni tänapäevani näitab, et Padise kandis on põhiliste liikumisteede võrk püsinud üsnagi sarnane. Seda on suunanud ka suuresti jõe ületuskohad ehk sillad. Ilmselt võib seda mustrit pikendada ka ajaloos oluliselt kaugemale minevikku. Sillad füüsilisel kujul on aja jooksul korduvalt uuenenud. Sellele vaatamata on 3 uuritava ala silda ka muinsuskaitse all.

3.8.1 Padise maantee-sild

Kindlasti üks vanimaid silla kohti on Keila-Haapsalu mnt sild Padise kloostri loodenuurgast mõnekümne meetri kaugusel (joonised 40, 41, 42). Sild on selgelt samal kohal olemas juba kloostri aegade alguses ja kajastub ka 17. sajandi kaardil. Vestluses Kaur Altoaga viitas ajaloolane küll võimalusele, et kloostri vahetu rajamise alguses 13. sajandil võis mainitud tee kulgeda ka ca 1 km lõuna poolt, enam-vähem samas kohas, kus

Joonis 41. Padise Kloostri jõe "uus" maantee-sild 1924. aastal. Allikas: Kloostri jõesilla infostend

asub samuti uuritava alal kulgev Viruküla-Padise mnt ja selle sild, mida kutsutakse senini rahvasuus „Kivisillaks“. Otsest kirjalikku tõestusmaterjali tal selle arvamuse kinnitamiseks siiski ei jagunud.

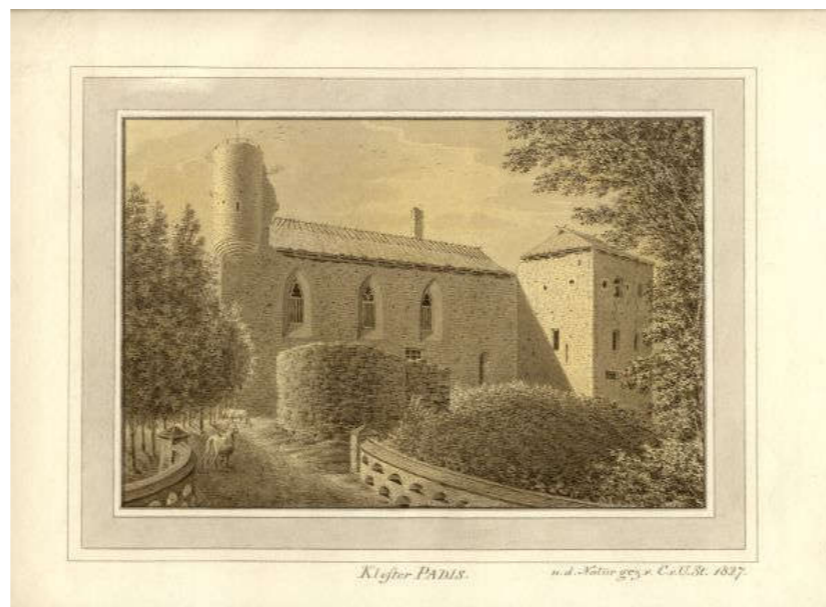
Padise maantee-sild on muinsuskaitse all kinnismälestisena nimega: Padise maantee-sild, 19.-20.saj. (2932).

Silla varasemast ajaloost on vähe teada – tegemist võis olla puit- või kivisillaga, mis oli 1920. aastaks tugevalt lagunenu. 1924. aastal alustati ilmselt täiesti uue paekivist silla ehitamisega. Silla ehitamiseks kulus 24 kantsülda ehk 233 m³ kive Vasalemma paemurrust. Mainitud aastaarvud ja mahud on faktiliselt silla ehitusaegsetes dokumentides olemas ja kajastatud ka silla daatumikivil. Silda ehitas Aleksander Klein Harju maakonna valitsuse lepingupartnerina. Suur segadus tekkis sellest, et Klein jättis paemurrule kivide eest tasumata ja hiljem taandas end täielikult silla ehitamisest, kirjutades viimases teadaolevas kirjas 3.12.1925: „Mina, Aleksander ja Jüri poeg Klein, annan oma allkirja selle eest, et mina Kloostri jõesilla ehitamisest midagi ei tea ja seda ehitanud pole“.

Joonis 42. Keila-Haapsalu mnt sild peale 2011. aasta renoveerimist. Allikas: www.wikipedia.org

Silla ehitamine siiski kahtlemata sellel ajal toimus. Teadaolevate andmete põhjal ei ole võimalik siiski kindlalt otsustada, kas tegu oli täiesti uue silla rajamise või olemasoleva ümberehitamisega. Kindlasti olid sillatööd üsna kapitaalsed ja suuremahulised. Ehitustööde lepingus räägitakse läbivalt silla ehitamisest mitte ümberehitamisest. Tööde lepingus on siiski mainitud järgnevat: „töövõtja on kohustatud tööde kestvusel l vaba läbisõidu eest hoolitsema“, mis võiks tähendada, et vana sild oli kogu ehitustööde vältel kasutusel ja töövõtja pidi tagama sealt läbipääsu. Eelnevale lisab vürtsi töö koostamisega erakogust leitud pilt, mille hiljuti oli Osta.ee keskkonnast leidnud Padise praegune mõisahärra Karl von Ramm ja soetanud oma erakogusse. Seda pilti pole senini uurimustes kasutusel olnud. Võrreldes omalt poolt teadaolevat ajaloolist materjali, fotosid ja mainitud pilti, mille täpset kuupäeva pole küll teada, ning teades pildil nähaolevate objektide ehitus- ja hävinemisaegu, võib oletada selle 19.-20. sajandi vahetusse. Pildil äratuntav viinavabrik oma korstnaga ehitati 1874 ja esiplaanil olev vesiveski hävis 20. sajandi algusel (1920. aasta paiku). Pildil kujutatud Kloostri jõe sild ei sarnane 1924. aastal ehitatud/ümberehitatud sillaga. Pildil kujutatud sild on lamekaarjas, tõenäoliselt suurema ja teistsuguse kaareavaga paekiviehitus. Pildi analüüsiga ei saa päris kindlalt väita, et 1924. aastal rajatud sild on samal kohal varasemal pildil kujutatuga. Koha ja pildi analüüsi järgi võiks varasemal pildil olev sild asuda mõneti põhja pool, umbes selles kohas, kus asub tänapäevane kergliiklussild, maanteesilla kõrval. Seda muljet võib muidugi petlikult tekitada postkaardi kunstniku interpretatsioon, mis ei pruugi 100% kattuda objektide tegeliku olukorraga. Nii ei kajastu pildil vana silla väga halb seisukord, mis on fikseeritud uue silla ehitusdokumentides.

Joonis 43. Padise vallikraavi ületav sild 1 aastal 1827. Allikas: www.muis.ee

Joonis 44. Padise mõisa sild 2. Allikas: www.muinas.ee

Oli, kuidas oli, umbes sellest ajast pärineb tänapäevani säilinud 15 m pikk ja 7,4 m lai kanttahatud paekivist vooderdisega, ühe ümarkaarse avaga sild, mida saab oma ajaloo ja ehitusliku stiili järgi pidada väga oluliseks Padise kloostri-, mõisa- ja kultuurmaastiku kompleksi osaks. Sild läbis põhjaliku renoveerimise 2011. aastal.

3.8.2 2 ajaloolist silda üle kloostri vallikraavi

Need kaks silda ületavad risti kloostri vallikraavi, mis kulgeb paralleelselt Keila-Haapsalu maanteega, millelt on neile pealesõit, asudes vastavalt üks kloostri kirde- ja teina mõisa peahoone loodenurgas. Sildade omavaheline kaugus on kõigest 45 m. Mõlemad sillad on muinsuskaitse all kinnismälestistena nimedega:

1. Padise mõisa sild 1, 19.-20.saj. (2931)
2. Padise mõisa sild 2, 19.-20.saj. (2933)

Mõlemad silla kohad on loetavad juba 1840. aasta mõisa kaardil. Nagu ka teised objektid, on ka nimetatud sillad uuritava alal korduvalt ümberehitatud, kuid säilinud siiski oma algupärastes kohtades sarnase mastaapsusega. Kummagi silla ehitusloost pole palju teada. Kloostripoolne sild (nr 1) kajastub mitmel ajaloolisel joonistusel.

Padise mõisa sild 1 (joonis 43) - tänapäevaks on säilinud kantitahatud paekivivooderdisega, ühe kaareavaga paekivirajatis. Ehitatud arvatavalt 19. sajandi neljandal veerandil (Muinsukaitseamet, www.muinas.ee, kuupäev puudub).

Padise mõisa sild 2 (joonis 44) - tänapäeval maastikupildis olev sild on kantitahatud paekivivooderdisega, ühe kaareavaga paekivirajatis. Pealt kummaltki poolt kuue ümara graniitpostiga, mis on ühendatud kettidega. Ehitati 1880. aastatel vana silla kohale, mis oli selleks ajaks amortiseerunud, graniitpostid säilitati originaalid. (Muinsukaitseamet, www.muinas.ee, kuupäev puudub). Teadaolevalt pole silla ajaloolisest välimust kujutavat pildimaterjali.

Mõlemad sillad on tänapäeval olulised ligipääsu ühendused nii kergliiklusele kui ka autotranspordile, esimene kloostri ja teine mõisa peahoonele. Esimesele sillale on küll tavaliiiklusele

keelatud sissesõit keelumärgiga. Paraku pole see piisavalt tõhus liikluskorraldusmeede, mida väga sageli eiratakse, võimaldades nii parkida vahetult kloostri ümbruses ja ohustada kloostri uudistajaid. Edaspidi tuleb tagada küll hädavajalik kloostri teenindamine mootorsõidukitega, kuid igapäevaselt tuleks autoliiklust sillal tõkestada efektiivsemate vahenditega. Sobilikum lahendus oleks pollar tüüpi takistused silla maanteepoolsel otsal, mida oleks võimalik vajadusel eemaldada.

Koostöös mõisaga peaks piirama ka mõisa peahoone ette parkimist ja parkla kaudu sõitmist kergliiklusele mõeldud kloostrit ja Padise keskust ühendavale teele, mis projekti kohaselt tuleks taastada õdusa ajaloolise alleena, koos keskkonda sobiliku tänavavalgustusega. Kirjeldatud tegevus rikub väga olulisel määral üldist maastikupilti, ohustab kergliiklust ja rikub osaliselt haljasalale parkimisel maastikku. Lahenduses võiks kasutada sarnast lahendust esimese sillaga. Kuna mõisa teenindus on oluliselt intensiivsem, eeldavad teise silla liikuvad pollartakistused elektroonset juhtimist, et tagada igapäevane teenindus ja hädavajalik parkimine mõisa ees asuvas parklas.

3.8.3 Viruküla-Padise maantee-sild

Antud silla kohta ajalooline andmestik puudub. Ajalooliste kaartide analüüs näitab, et selle koha pealt on jõeületuskoht ikka olnud. Tänapäeval on tegemist lihtsa kahe avaga kivist sillaga. Sild on sedavõrd kitsas, et juba kahe auto omavaheline kohtumine sillal tekitab ebamugavust. Sild asub Kloostri jõe oru põhjas ja mõlemalt poolt oru pervel eelneb sillale laskudes ka kurv. Sild on pikalt ääristatud metallpiirdega. Seega on sild väga halva nähtavusega kitsas ja ohtlik autokeskne rajatis, kus antud hetkel pole ka kiiruspiirangut. Seega on kergliiklusel antud silla ületamine ohtlik ja ebamugav tegevus. Teemaplaneering näeb ette olemasoleva maantee-silla kõrvale põhja poole rajada Keila-

Haapsalu mnt kergliiklussillaga sarnanev puitteki ja pækivist kandekonstruktsiooniga kergliiklussild. Selleks on maastikus olemas ka ideaalne koht, mis võimaldab silla rajamist ilma suuremate jõeoru ja kallaste ümberkujundamiseta. Kergliiklussild ühendaks üheks tervikuks projektiga käsitletaval alal ümber Kloostri jõe planeeritava kergliiklustee ja tagaks lühima ja mugavaima ligipääsu planeeritava „Vikingi küla“ elanikele Padise keskusega.

3.8.4 Ajalooline silla koht

Padise mõisa maastikus säilinud vesiveski läheduses on ajalooliste kaartide analüüsi kohaselt alati silla koht olnud (joonis 45). Sild ühendas Kloostri jõe vasakul kaldal olnud karjakastelli ja Kloostri jõe paremal kaldal senini säilinud karjakastelli. Tee sillale kulgedes vasakul kaldal viinavabriku ja sepikoja vahelt (sellel lõigul on säilinud ka ajalooline munakivisillutus) ja suundus üle silla vesiveskist põhjas suunaga paremkalda kastellile. Sild on olemas juba 1840. aastate kaardil ja seal püsinud kuni 20. sajandi lõpuni. Kahjuks pole varasemate sildade kohta ajaloolist andmestikku. Sild asendati nõukogude aja teises pooles kitsa, ca 1 m laia raudbetoonpaneeliga. Silla kõrvale rajati ka kaugkütte torustik. Tänapäeval on see visuaalselt keskkonda mitesobiv ja ohtlik (kitsas ja ebatasane) sild endiselt olemas ja kasutusel, kuid asub lõunapoolsel otsal eramaa peal, ühes sinna viiva pinnaskattega jalgrajaga. Sellest sillast soovib maaomanik vabaneda.

Paralleelselt kirjeldatud sillaga 50 m lõuna pool on asunud jõeületuskoht ka vesiveski tammi kohal. 20. sajandil asus tammi kohal korralik puidust sild, mis tammi keskelt toetus kivist sillasambale. Selle samba vundamendi jäänused on loetavad ka tänasel päeval. Sild ise on täielikult hävinenud. Silda kasutati veskis ja selle ümbruses hävinenud hoonetes tegutsenud poti- ja

Joonis 45. Ajalooline silla koht 1962. a topokaardi alusel. Skeemi on koostanud töö autor

keraamikatehase varustamiseks jõe vasakkaldal asunud liivaaugust pärineva liivaga. Kaartidelt ja otstarbest lähtuvalt oli kunagine sild sedavõrd lai ja tugev, et seda hobustranspordiga ületada. Kahjuks pole õnnestunud töö koostamise käigus leida sillast pildilist materjali. Lisaks kunagisele sillasamba asukohale on maastikus loetav ka silla otsade ja neile kulgenud teede asukohad.

Töö projektosa näeb antud silla taasloomist uuel kujul kergliiklussillana, mille kaudu on tagatud lähim pääs planeeritavasse „Vikingite külla“ ja jõe vasakkaldale loodavale ranna- ja puhkealale. Üle silla kulgeks ka kultuurmaastikku tutvustav rada. Uuelt sillalt avanevad suurepärased vaated 360 kraadi ulatuses kultuur- ja jõemaastikule. Eriti väärib esile tõstmist ajalooline vaade sillalt üle jõe viinavabriku varemetele,

sepikojale ja nende vahelt mööda oruperve tõusvale munakiviteele, mille otsas paistab ka väike nurk säilinud jõe vasakkalda karjakastellist.

Kuna pole säilinud vanu fotosid sillast, on silla kujundustöö autori poolt loodud, sobima kokku kogu üldise mõisaansambli arhitektuuri ja pärandmaastikuga. Samas selgelt eristuva uusehitisena, mis ei tekitaks ekslikku viidet arvamusele silla oletatavale ajaloolisele välimusele. Planeeritav puit- või teraskandekonstruktsiooniga puidust pealisehitusega sild toetub keskelt kivist silla kandepostile kunagise silla posti kohal. Nii moodustub kahe avaga sild, millest veskipoolne ava säiliks praegusel kujul. Vasakkaldapoolse ava alla on planeeritud kividest kärestik, mis lähtub planeeritavast jõe laiendusest ja on projekteeritud voolama jõe suurvee aegadel.

Uuritavas lõigus on sillal olnud aja jooksul ka mitmeid teisi jalgsi ületamiseks mõeldud purdeid või sillakesi. Neist pole tänaseks päevaks säilinud ühtegi. Ka uus projektlahendus ei näe ette vajadust rohkemate jõeületuskohtade rajamist.

3.9 Padise mõisa park

Tulenevalt maastiku iseärasustest ja ajaloolisest arengust on Padise mõisa pargi puhul väga raske täpselt määratleda pargi ala ja selle stiililist kuuluvust. Tuleb tõdeda, et kogu eelpool kirjeldatud maastik koos selle geoloogilise ja inimtekkelise arenguloo ja maastikul kihistunud eriaegade märgid hoonete, varemte ja haljastu näol on loonud ühtse suure kultuurmaastiku pargi. Paralleele võiks tuua inglise stiilis maastikuparkidega, kus üldisel loodusliku ilmega maastikul on kandev roll ja selle inimtekkelised elemendid vaid täiendavad, toovad esile ja viimistleavad terviku.

Üldise atmosfääri edasi andmiseks on paslik jätkata varem tsiteeritud Heino Ridbecki raamatus avaldatud lõiku J.C. Petri 1802. aastal ilmunud teosest:

„Maastik kloostri ümber on ilus ja ma toetsesin sageli oma sõbra Joedaniga väikesi matku teha. Kui me olime vana gooti hoonet seest ja väljast küllalt vaadelnud, läksime me umbes nelja versta kaugusel tumedas kuusemetsas asuvale liivaseljandikule, kust meile avanes kaugvaade kogu kloostri. Vanad tornid, kõrged müürisakmed ja mustavad korstnad andsid sellele lagunenud röövlilossi väljanägemise, mis metsa rüpest taevasse kõrgub. Tagasitulles läksime pikki lookleva jõe kallast ilusasse äsjarajatud hollandi maneeris kujundatud aeda. Seal olid tiigid, saarekesed, kujundatud puuderühmad (bosketid), põõsastikud, püगतud läbipääsud, lehtlad, püramiidikujuliseks püगतud puud, lusthooned, kraavid, sillad ja kanalid.“ (Ridbeck, 2005)

Kirjeldatud hollandi stiilis aed rajati kloostri (munkade) aia kohale, valdavalt praegusest maanteest põhja poole. Kuna mungad olid Vana-Liivimaal ühed varasemad aedade asutajad üldse, võib arvata, et kloostri perioodi lõpuks oli Padisel köögiviljapeenarde ning viljapuudega suur korralikult hooldatud aed. Mõis ainult jätkas ja arendas tehtut edasi.

18.03.1686 Kuningliku Reduktsioonikomisjoni inventaariumis kirjeldatakse mõisa aeda üsna üksikasjalikult. Selleks ajaks oli peale laastavat Liivi sõda Padise kloostri aladest kujundatud Padise mõis eksisteerinud kõigest napilt rohkem kui pool sajandit.

Inventaariumi kohaselt oli 1686. aastal mõisa aed mõõtmetega 85x85 m, paiknedes endise kloostri aia kohal. Aednikuks oli Daniel Larson. Aed nägi lühidalt kirjeldatult välja järgnevalt. Seal kasvas 25 vana viljakandvat õunapuud, 20 kirsipuud, 1 suur pirnipuu, 3 valge-ploomi- ja palju kreegipuid. Kaks rida valgeid tokkroose ääristasid suurt teed, mis viis väravast läbi (säilinud

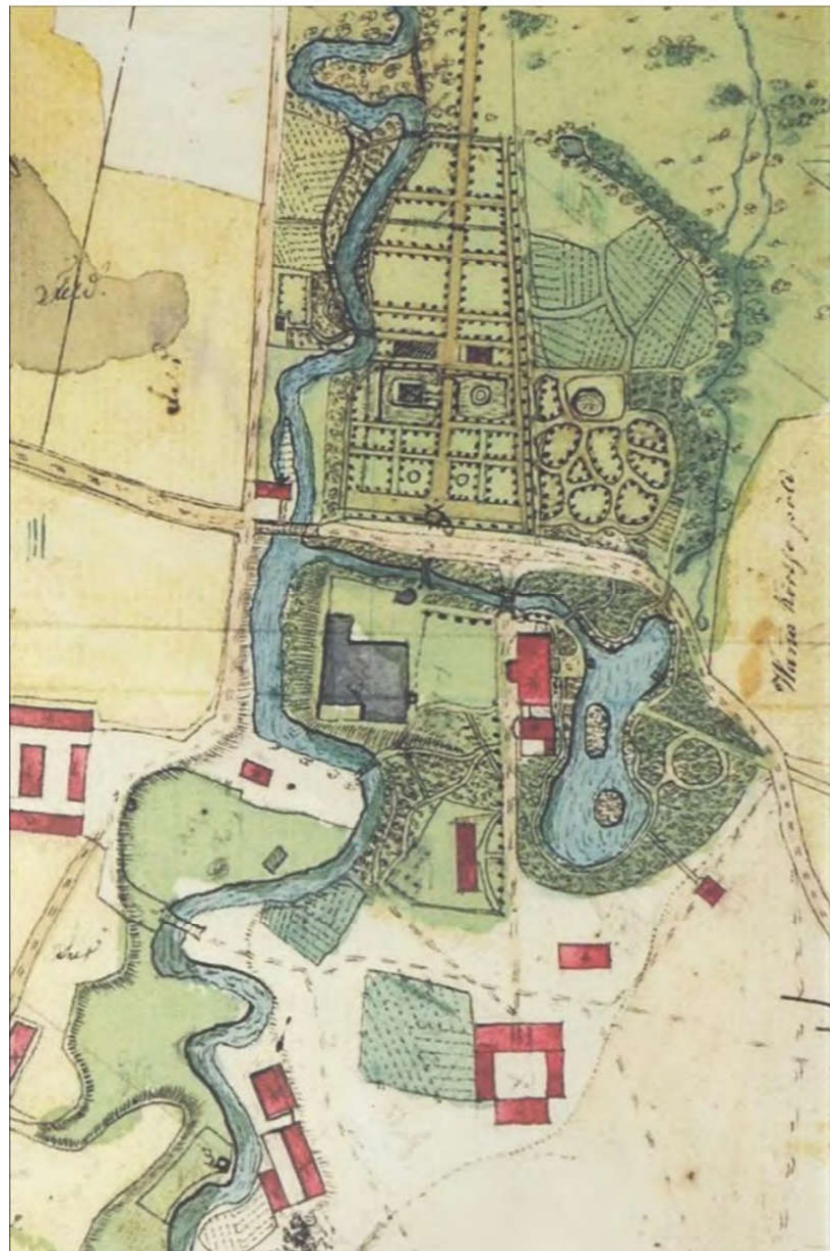
kaarjas paekivist värava kaar ja fragment paekiviaiast kloostri vastas maantee ääres) aiakvartalite aedniku elamuni (kirjeldatud peatükis 3.7.6). Kõiki kvartaleid ümbritsesid sõstrapõõsad, nende seas ka karusmarjapõõsad. Lillede pooltel olid kahele ruudukujulisele alale istutatud tulbid ja nartsissid. Selles kvartalis kasvas veel mitut liiki maitsetaimi ning leidis ka kaks peenart noorte õuna- ja kirsipuuistikutega. Aia keskel oli vana katkise katusega aiamaajake ja kaks kogretiiki. (Ridbeck, 2005). Sellel ajal oli mõisa peahooneks klooster ja eksiteeris ka karjakastell kirjeldatud aiast vahetult idapool. Tõenäoliselt oli alles ka veel Liivi sõja ajal kaevatud idapoolne kloostri vallikraav. Kõigi eelduste kohaselt asus praegusel kohal ka põhjapoolselt vallikraavi kloostri poolt ületav sild, mis on kohakuti aeda viiva väravaga.

Edasi jätkasid Rammid, kes suhtusid nii kloostri aegsesse pärandisse kui ka (ilu)aiandusse lugupidavalt, mõisakompleksi arendamist ühes aia ja pargialaga.

Uue mõisa peahoone rajamisega 1780. aastate paiku ühendati idapoolne kaitsekraav peahoone taguse tiigiga, mille idakallas järgis ilmselt varasema jõeharu kaldavalli. Tiigile kujundati kaks saart ja see ühendati nii tänaseni säilinud kloostri põhjapoolse kaitsekraavi kui ka varasema idapoolse jõeharuga, mis oli omakorda ühendatud põhjapoolsete munkade aegsete kalatiikidega. Ka kalatiigid kujundati ilutiikideks ja liideti ühtsesse veesüsteemi. Lõunapoolne kaitsekraav kuivendati pinnase tõstmise teel ja on säilinud tänapäevaks pigem loodusliku kuivanud jõeoru kui kaitsekraavi meenutava maastiku vormina.

Ühes uue peahoonega laiendati ka oluliselt iluaia ja pargi ala. Varem mainitud lagunevad hooned endises kloostri aias lammutati ja nende alale laiendati iluaeda ja parki.

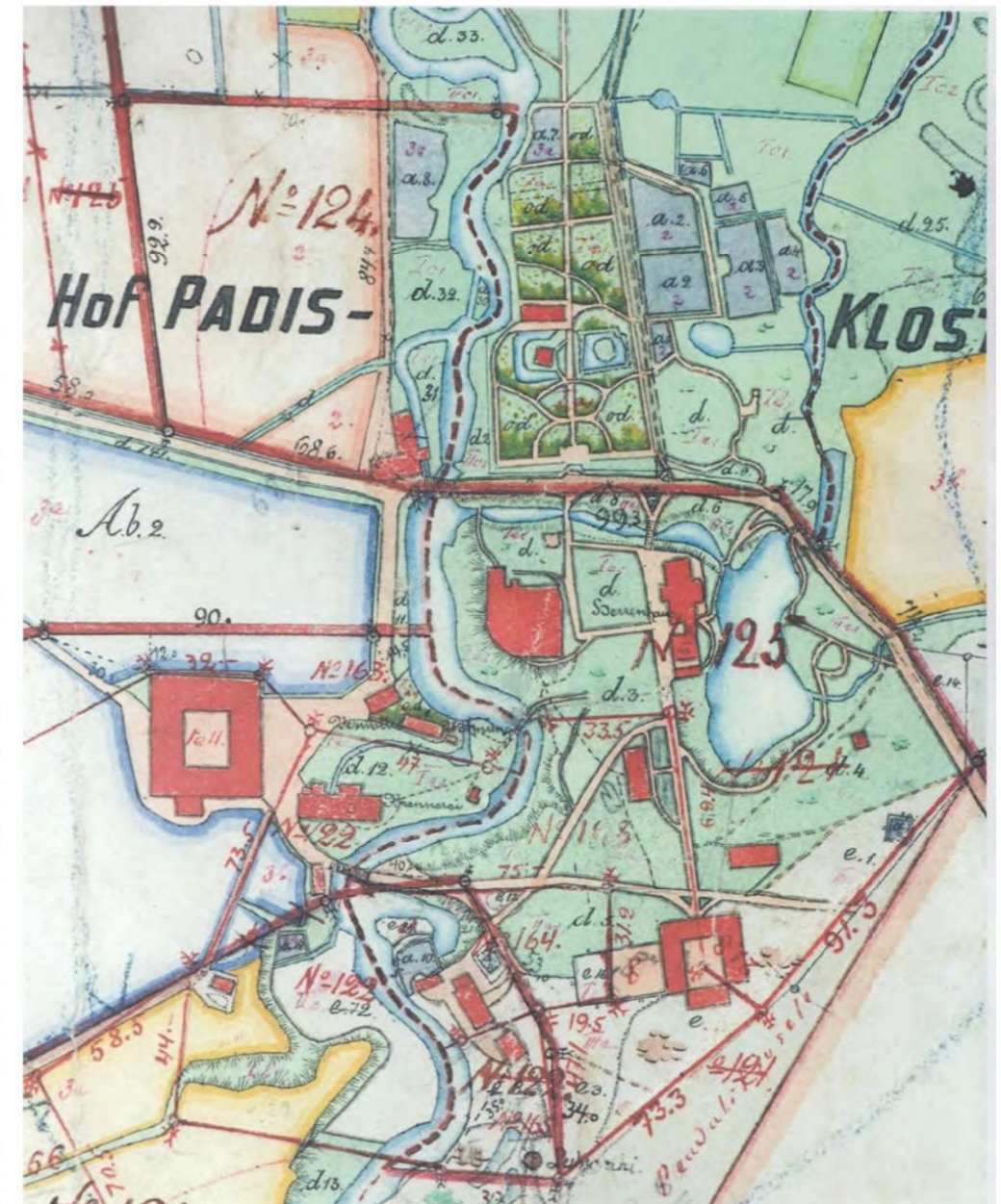
1840

1847

1920

Joonis 46. Padise mõisasüdame ja pargiala muutumine ühe sajandi vältel. Skeemi on koostanud töö autor ajalooliste kaartide baasil

1840. aasta kaardilt nähtub, et iluaed ja pargiala on haaranud kogu kahe jõeharu vahelise ala maanteest põhjapool (joonis 46). Tarbeaed aga nihkus aednikumaja taha, sinna rajati ka mitmeid kasvuhooneid, mille vundamente võib endiselt maast leida. Antud ala jagunes funktsionaalselt ja kujunduslikult kolme ossa. Munkade aia kohale kujunes terves ulatuses regulaarstiilis

teedega parteriteks jagatud iluaed. Sellel lõigul rajati maanteeäärse paekivi aia/müüri taha allee. Parterid joondati mõlemale poole varem mainitud kaarväravaga risti oleva sihi äärde. See siht jätkus ka pika puudealleena aednikumaja tagusel majandusaia osas. Kloostri paremal kaldal eraldati regulaarstiilis park jõekaldast samuti põhja-lõuna suunalise alleega, mille siht

tulenevalt looduslikest oludest ei olnud samuti paralleelne keskteljega. Alleest jõe poole rajati allee sihiga samasuunaline paekivimüür, mis liitus maanteeäärse müüriga maantee silla lähistel.

Kirjeldatud aiast vasakule rajati voogava teede võrguga vabakujuline park. Rammide poolt meenutuste põhjal joonistatud

skeemil on selles pargi osas nimetatud ka laste mängumajakesi. Kaks erinevas stiilis ala eraldati kahepoolse alleega, mille vahel kulges jalgteed ning mis algas mõisa peahoone loodenurgast teiselpool vallikraavi ja maanteed. See allee ei ole võrreldes varem kirjeldatuga paralleelselt vaid loode-kirde suunalise nurga all lõikudes kaugemal tarbeaias.

Loode-kirde suunaline allee on säilinud osaliselt ka tänapäeval, kahepoolse üsna räsitud ilmega jalaka-alleena. Aia kaarväravast lähtunud allee on aga maastikupildilt kadunud. Maastikus on lisaks väravale loetavad ka paekivimüür maanteega paralleelselt ja paremkalda äärne põhja-lõuna suunalise müüri fragmendid. Paremini on müür säilinud idapoolse jõeharu pool maantee ääres. Osaliselt on maastikus loetav ka müüri paralleelne allee, kus kasvab nii jalakaid, pärnu kui ka saari. Maastikus on säilinud ka kolm ilutiiki, olles ilma omavahelise ühenduseta, kinnikasvamas ja võsastunud.

Maanteest lõunasse jääv ala, peamiselt härrastemaja tagune tiigi ümbrus kuni jõekääruni, oli 19. sajandil kujundatud looduslikus stiilis segapuistuga (peamiselt küll mändidest koosnevaks) pargiks, kus kloostrivaremed ja nendega haakuvas ühtses stiilis rajatud paekivist mõisa kõrvalhooned lõid harmoneeruva inglise stiilis pargiala. H. Ridbeck kirjutab oma raamatus: "Tiigil korraldas härrasrahvas sageli paadisõite; paadisild asus läänepoolisel küljel terrassi vastas. Tiigi ümber lookles jalutusteed. Madalas vees elutsesid luiged ja metspardid". (Ridbeck, 2005)

Kaardi analüüsist nähtub, et seda tiiki on aja jooksul korduvalt ümberkujundatud (joonis 46). Tänapäevaks on säilinud ühe saarega tiik, mis kipub vaikselt täiskasvama ja vajaks setetest puhastamist. Probleemiks on ka seisev vesi. Nimelt seoses jõe veetaseme langusega on nii tiik kui ka ühenduses olev kloostrivarede põhjapoolne vallikraav seisva veega veekogu, mille veetase on

jõevee tasemest kõrgem. Neid eraldab jõest kloostrivarede loodenurga lähistel asuv tamm. Seda probleemi saaks lahendada, kui rajada maa-alune torustik töö projektosaga planeeritud jõe laiendusena moodustuvast veesilmast mõisa vesiveski juures. Selle torustiku rajamiseks on kõik eeldused olemas. Alale ei jää segavaid maa-aluseid kommunikatsioone. Toru saaks rajada peaaegu ühe sirgena. Ilmselt siiski ei piisa looduslikust kõrguste vahet, et tagada madalvee aegne iseveolne toide. Seda probleemi saaks lahendada pumbasüsteemiga.

Vabakujulises pargiosas on puistus endiselt valitsemas võimsad männid. Kunagistest teedest maastikul märke pole. Puude vahel on loetavad 3–4 sümmeetrilist poolkaarjat valli, mis on ilmselt Teise maailmasõja aegsed pommilehtrid. Viimase 10–15 a jooksul on tiigi kirdekaldale istutatud tammesid ja kergliiklustee äärde püramiidpärnade-allee.

Kloostrivarede ja mõisa vaheline ala oli kujundatud ristkülikukujuliseks rohttaimestikuga väljakuks, mida ääristasid teed ja vallikraavide poolsel tee äärel ida-läänesuunalised alleed. Padise mõisa peahoone eest lähtus kahepoolne allee, mille keskel oli lai tee mõisa hobuste karjakastellini. Härrastemaja esine, mis jääb mainitud tee äärde, kahe hoone vahel, oli kujundatud kahest parterist koosneva kujundusega, mille keskteljeks oli härrastemaja peaukse juurde viiv tee. Parterites kasutatud taimed ja nende kujundus pole teada, samuti ka lõunapoolsete alleede liigiline koosseis.

Tänapäeval on kastelli ja mõisa vaheline sirge tee endisel kohal säilinud, olles peamine kergliiklustee ühendustee Padise keskuse ja kloostrivarede vahel. Maastikus on tinglikult loetav ka allee. Ehk siis tee idapoolsel küljel kasvavad erinevat liiki puud ebakorrapäraselt ligilähedaselt ühes reas, mis visuaalselt meenutab alleed.

Teemaplaneeringuga nähakse ette selle allee taastamine, kuna see allee on maastikupildis kesksel kohal, ühendades Padise keskuse ja selle äärsed mõisahooned ühtseks tervikuks. Analüüsi kohaselt võiks allee taastada hariliku vahtra-alleena, lähtudes sellest, et säilinud allee lõigul on valitsevaks puuliigiks harilik vahtra. Paraku on säilitamist vääriv vaid üks vanim vahtrapuu kastelli poolses otsas. Sellest puust lähtuvalt saaks joondada ka uue istutuse paralleelselt jalgteega mõlemale poole.

Allee äärde jääva härrastemaja restaureerimise eelprojekt, mis pakub välja suurepäraseid lahendusi hoone seisukohalt, käsitleb vahesel määral ka teda ümbritsevat maastikku, mis tuleks kriitiliselt üle vaadata. Planeeritavas teedevõrgus on mitmeid küsitavaid lahendusi. Soovituslik oleks koostada eraldi maastikuarhitektuurne projekt, mis arvestaks kogu ümbritsevat keskkonda.

Padise mõisa parki ei saa käsitleda eraldiseisva objektina. Uuritaval alal moodustavad maastik, hooned ja park ühtse orgaanilise terviku. Kogu selle ala üldisest kujundusest mõisa hiilgeaegadel 19. sajandil annavad hea ülevaate kolm säilinud kaarti aastatest 1840, 1847 ja 1920 (joonis 46). Neile lisab lisaväärtust Rammide endi poolt 1977. aastal meenutuste põhjal käsitsi koostatud rekonstruktsioon mõisa hoonetest, nende paiknemisest ja funktsioonidest. Nende kaartide põhjal on võimalik arvestades töö projektosaga kaasnevat kogu kultuurmaastikku hõlmavat ühtset visiooni ja tänapäevaseid maastikuarhitektuurseid lähenemisi koostada erinevate pargiosade korrastamiseks eraldi maastikuarhitektuurseid lahendused.

Joonis 47. Padise mõisa vabakujuline pargiala. Allikas: töö autor

Projektosa fookus ei ole detailselt kujundada mõisa parki, vaid pakkuda kogu uuritavat ala käsitlev ühtne ja üldine visioon tervikliku keskkonna loomiseks. Läbitöötatud materjalid ja maastikuanalüüs näitavad selgelt, et senine objektikeskne lähenemine ei võimalda ühtse harmoonilise terviku loomist, mis parimal moel väärtustaks tugeva identiteediga ja ainulaadset kultuurimaastikku. Ka majanduslikus perspektiivis on ainuvõimalik viis erinevatele omanikele kuuluvaid hooneid ja kinnistuid edukalt rakendada ühtse teineteist toetava tervikuna.

3.10 Mõisa aja lõpuaastad ja Esimene ilmasõda

Mõis, kui piirkonna ainuvalitseja, hakkas alates 1816. aastast avalikku funktsiooni jagama Eesti kubermangu seaduse alusel kogukondliku omavalitsuse üksuse ehk vallaga. Valli kogukond loodi mõisa piirkonna elanikest. Nii moodustus Padise-Kloostri vald. Esialgu oli vallakogukonna tegevus mõisavalitsuse

järevalve all ja mõisa rahvas, välja arvatud sulased, ei kuulunud vallakogukonna hulka. Alates 19. veebruarist 1866 hakkas kehtima „Maakogukonna seadus Balti kubermangudele“, mis kehtis Eesti Vabariigi loomiseni. Vald muutus piirkonna kogukonna tähtsaimaks otsustusorganiks, kuid mõis, kui suurmaaomanik, jäi endiselt peamiseks piirkonna arengusuunajaks.

1894. aastal ehitati uuritava ala kontaktvööndisse ala lääne servas Kasepere külla, Kasepere kõrtsi lähisteles kloostri vallamaja. See oli oma ajas uut tüüpi moodne hoone, mis ehitati vastavalt hoone funktsioonist tulevatele vajadustele. Tegemist on traditsioonilise ristkülikukujulise põhiplaaniga ühekordse kõrge viilkatusega puithoonega, mille keskosa peasissepääsu rõhutab varikatus. Akende jaotus mõlemale poole peasissepääsu on sümmeetriline ja akende ette käivad südamekujulise sisselõikega luugid. Hoone on Muinsuskaitseameti poolt võetud XX sajandi arhitektuurikultuurimälestiste riikliku registri kaitse alla. Üldiselt on hoone

säilinud algupärasel kujul, välja arvatud 1930. aastal katusele rajatud ärklid.

Hoone on Padise valla omanduses kasutusel sotsiaalotstarbelise elamuna. Hoone seisund on üsna kasin ja vajaks hädasti renoveerimist.

1860. aastal asutati Padise-Aruküla Vallakool. Seni said siinsed lapsed kooliharidust Madisel. Oma alguspäevil asus kool Uuemõisas. 1870. a ehitati Arukülasse koolimaja, mis jääb uuritava ala kontaktvööndisse Kloostri jõe ääres Linnamäest kirdes.

Üldiselt toimus tavapärase argielu ja mõis suutis oma keskust ja pargiala hoida heas korras. Uusi säilinud hooneid uuritavale alale ei rajatud. Padise mõisnikud on läbi aegade püüdnud oma alamatega hästi läbi saada. Nii õnnestus Padise mõisal pääseda ka 1905. aasta revolutsioonist, kui hävitusalgad hävitasid Harjumaal enam kui 70 mõisamaja. Siinsed talupojad olid oma mõisnikuga ja ühes loodud väärtustega sedavõrd rahul, et ässitajad ja laamendajad aeti vallast minema.

1910. aasta suvel oli tsaar Nikolai II koos perega mõnda aega Pakri lähel suvitamas, külastades mandril ja Pakri saartel ka mõisa maid ja võõrustas keiserlikul jahil mõisniku peret.

Ajad muutusid järjest segasemaks ja keerulisemaks. Esimese maailmasõja puhkemine ja sellele järgnenud Vabadussõda peatas talude ja mõisa arengu. Padise kanti sõdade lahingutegevus ei jõudnud, nii ei kandnud siinsed hooned kahjusid. 22. novembril 1917 võttis Harju Maakonna Tööraha Nõukogu vastu otsuse: „Mõisad ja muud suuremad maad tulevad viibimata valla tööraha nõukogude kätte üle võtta“. Nii püüti ka Padisel

toimetada, kuid ülevõtjate omavaheliste arusaamatuste tõttu jäi kontroll mõisa üle siiski Rammidele. (Ridbeck, 2005).

3.11 Iseseisvusaeg

Padise mõis võeti siiski Rammidelt ära 1. mai 1920 esimese mõisana Eestimaal. Seda ette näinud mõisnik Clas von Ramm müüs ennetavalt viinavabriku, veski, saeveski ja osa maast osaühingule Radix, kes jätkas hoonetes edukalt tegutsemist kogu iseseisvuse aja. Radix uusi säilinud hooneid uuritavale alale ei rajanud. Kaartidelt nähtub küll mitmeid kergemaid kõrvalhooneid, mis on tänaseks päevaks maastikupildilt kadunud. Enam edenes kontaktvõõndis olev Kasepere küla, kuhu rajati kõrtsihoone juurde meierei. Piima tootmine ja töötlemine sai rahva üheks peamiseks sissetuleku allikaks, lisaks muu põllumajanduslik talutoodang, eriti kartul.

Padise mõisa maad aga tükeldati ja jagati nii Vabadussõja veteranidele kui ka varem mõisaga seotud inimestele. Nii said ka mõisniku pojad Claus ja Thomas von Ramm tükikese oma esivanemate mõisast. Kloostri varemeid hakkasid panipaikadena kasutama mõisasüdames tükeldamisel hooneid ja maid saanud uued omanikud. Mõisa peahoone läks kooli kasutusse. Valitsejamajas hakkas tegutsema Kloostri metskond.

1929. aastal toimus kloostri läänenurga suures väravatornis ulatuslik varing. 1934. aastal võeti Vabariigi Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi juures asuva Muinsuskaitse nõukogu ettepanekul ette varemetes hädavajalikke korrastus- ja tugistustöid. Üldiselt siiski iseseisvusaeg Padise maastikuruumi suuri muutusi ei toonud. Pärandkultuurilooliselt on oluline, et kloostri lääneküljele teisele poole järsule jõekaldale sai maa ja rajas asunikutalu Eesti Vabadusristi kavaler Boris Sepling. Nii tekkis tükeldatud Padise mõisasüdamest Padise asundus. Kõiki

hooneid suudeti korras ja kasutuses hoida. Kuid ühtse peremeheta mõisasüda ja maastikupilt siiski tasapisi vaesus, ennekõike pargialad ja kloostri ümbrus.

3.12 Teine maailmasõda

Teisest maailmasõjast õnnestus Padise kandil taaskord pääseda ilma otsese sõjategevuseta. Kogu ilmasõja aegne ja eelnev periood oli siiski äärmiselt ärev ja täis hirmu. Kanti destabiliseerisid küüditamised, mobilisatsioonid ja eriti just punavägede repressioonid talurahva kallal. Oli suur seisakuaeg, kus inimesed püüdsid omal hinge sees hoida. Tänu otsesest sõjategevusest kõrvale jäämisele säilis Padise kandi maastikupilt ja kõik mõisaegsed kivihooned. Sellele vaatamata maastikupilt vaesus, kuna keerulises olukorras oli vaja teha kõike muud, kui hoolitseda ümbruskonna heakorra eest. Mõisa park ja kloostrikompleks ilma hoolduseta kaotasid oma senise väljanägemise ja võsastusid. Nii algaski järgmine pikk ajajärk, mis tõi endaga kaasa ka hulgaliselt muutusi uuritava ala maastikupildis.

3.13 Nõukogude aeg

Jättes kõrvale poliitilised ja ühiskonna korralduslikud muutused, püüab töö autor kajastada perioodi maastikupildi muutumist uuritaval alal.

Nõukogude perioodi algul püsis mõnda aega elu peamiselt mõisa aegsete hoonete varal. Need sisustati ja kasutati erinevate nõukogulike asutuste vajadusest lähtuvalt, kuigipalju jätkus esialgu ka hoonete esialgne ostarbeline asustamine.

Üsna kiiresti jõudis ka uus võim arusaamisele, et Padise kloostri varemed on unikaalne pärand. Alates 1955. aastast algasid

kloostri suuremahulised tööd, mida juhtis Teaduslik Restaureerimise Töökoda ja hiljem Vabariiklik Restaureerimisvalitsus. Esimeseks objekti uurijaks ja restaureerimiskontseptsiooni autoriks oli arhitekt Rein Zobel, kellega liitus kiiresti ka Villem Raam. Villem Raam pühendas väga suure osa oma elust just Padise kloostri uurimisele, konserveerimisele, käsitledes ka laiemalt Padise kandi kujunemist ja mõisakompleksi kui lahutamatu osa kloostripärandist.

Põhiprintsiibiks varemete korrastamisel võeti anastioosmeetod. See printsiip väldib üldiselt konstruktsioone või kujunduslike detailide ennistamise, kuivõrd seda ei dikteeri puhttehnilised vajadused mälestise parema säilimise huvides. Säilinud ja kaevamisel paljandunud ebaühtlaseks lagunenud müüride pealispindasid hakati katma uute konserveerivate müürikihtidega, mis kaitseb vanu müüre, suurendab nende romantilist mõjukust ning muudab üldpildi arhitektuuriselt korrapärasemaks. Varemete mastaapsusest ja eripärast tulenevalt kasutati lisaks ka nastiloosi ja katustamist. Villem Raam korraldas enne konserveerimistöid alati põhjalikke arheoloogilisi uurimisi, nii kaevati välja enamik kunagisi kloostri ruume. Eemaldati aastasade jooksul ladestunud varingute ja kultuurkihid. 1960–1970. aastail oli Villem Raamil korralik toonase muinsuskaitse rahaline tugi tööde teostamiseks. Paraku lõppesid rahad ootamatult, kuna V. Raam langes oma kolleegi, kunstiajaloolase Voldemar Vaga, pealekaebamise ohvriks. See viis kloostri uurimiselt ja konserveerimiselt ootamatult kogu riikliku toe. Nii jäid ka kloostri lõunatiivas ulatuslike konserveerimistöde tarbeks ehitatud tellingud 25 aastaks seisma. Kuni 1990. aastani teostati kloostri vaid varinguohtu ja varinguid likvideerivaid töid. Villem Raami energiliselt alustatud tööd kloostri leidsid küll nõrritava lõpu, kuid tema poolt esile tõstetud unikaalne

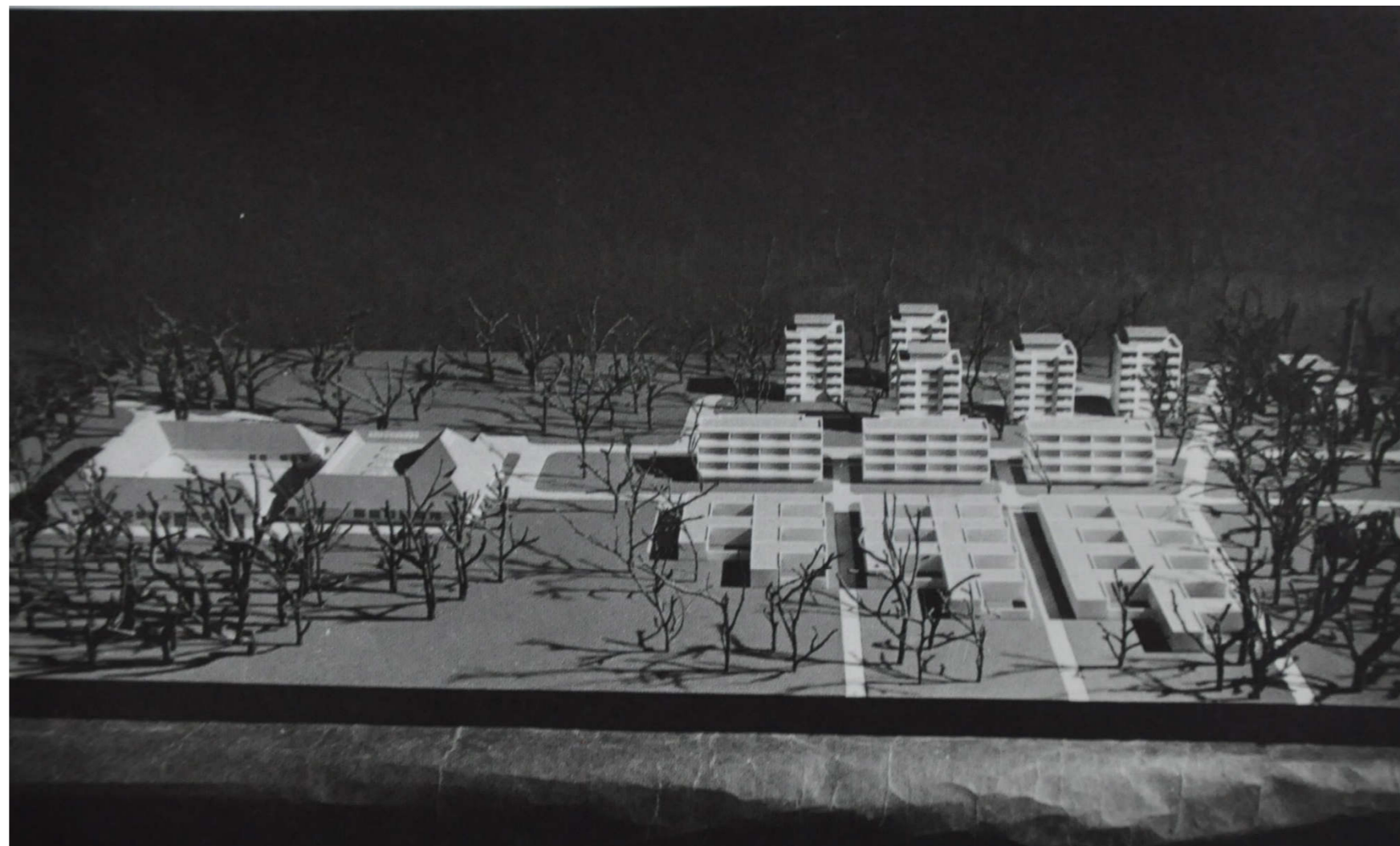
kloostrikompleksiga haakuv varasema ja hilisema ajalooline substants koos kauni loodusmaastikuga leidis siiski juba nõukogude ajal vana väärtustavat ja väärilist edasiarendamist.

Tutvudes Villem Raami eestvedamisel koostatud kloostri kohta käivate arheoloogiliste kaevamiste ja konserveerimistöde aktide ja plaanide originaalkõidete, mis töö koostamiseks hangiti Kaur Alttoalt, kes hilisemal ajal ühes V.Raamiga kloostri ja Padise ajaloo laiemalt tegeles, leidis töö autor 1969. aastast pärineva unustuse hõlma vajunud planeerimisdokumendi.

Dokument nimega „Padise arhitektuuriajalooline ansambel. Iseloomustus, kasutamistingimused ja ettepanekud ansambli kohandamiseks turismi ülesandeile“ (koostanud: V.Raam; H.Potti; A. Joonsaar) on koostatud ENSV MN Riikliku Ehituskomitee poolt. Dokument pani aluse Koidula kolhoosi tööliskeskuse rajamiseks sedavõrd suurepärases harmoonias looduse ja ajaloopärandiga, et saavutatud tervikut peetakse üheks kolhoosi arhitektuuri tähelepanuväärseimaks terviklahenduseks. Antud töö autori jaoks oli see töö koostamise lõpufaasis avastatud dokument kui ilmutuslik déja vu.

Järgnevalt on toodud lõigud nimetatud dokumendist, mis mõjutas oluliselt 1970–1980. aastatel rajatud Koidula kolhoosi keskuse väljaarendamist. Lisades ka ajaloolise dimensiooni antud töö vajalikkuse ja projektlahendusega kaasnevate lahenduste põhjendamiseks.

„Padise arhitektuuriajalooline ansambel on ulatuselt silmapaistvalt mahukas ning harukordselt mitmekülgne. Padise ehitusajalooline positsioon ei esine mitte ainult kloostri varemetes, kuigi need kajastavad ligikaudu 250-aastat ning eriti tulemusterikast ehitustegevust. Suurel ajaloolisel panoraamil liituvad kloostri omalaadseks tervikuks ühelt poolt

Joonis 48. Padise keskuse makett. Allikas: www.fotis.ee

Vanalinnamägi ja teiselt poolt 16. sajandi kindlustusehitused, 19. sajandi mõisahooned ja neile lisaks tänapäevased moodsad ehitused, mille mõjukamaks esindajaks peaks kujunema projekteerimisel tulev uus kolhoosikeskus ja turismiansambel ühes puhkehotelliga.

Kõik need mitmeti oma iseloomult erinevad ehitusajaloo komponendid koondatuna ühte suurde maastikuliselt seotud ansambelisse kujundavadki Padise kui kaasaegse asula kordumatu omapära ning ehituskunstilise köitvuse. Selle maksimaalne esile toomine on eeloleva kompleksse uusplaneerimise ja projekteerimistö üks põhilisi ülesandeid. Selle ülesande täitmine peab olema harmoonilises kooskõlas nende nüüdisaegsete

vajaduste rahuldamisega, mida ootavad nii kolhoos, rahvuslik turism, muinsuskaitse ja looduse ning maastikuarhitektuuri riiklikud kaitseorganid.

Padise asula rekonstrueerimise vajadus on kerkinud päevakorda peamiselt kahel põhjusel.

- 1) Lydia Koidula nimeline Padise kolhoos vajab uut hoonestatud keskust (administreeriv hoone koos kultuurimaja, elamute jm.)*
- 2) Padise arvukalt säilinud ehitusmälestised – eriti kloostrikompleks, endised mõisahooned ja pargialad – vajavad parema säilimise ning mõjukama eksponeerimise huvides senisest otstarbekamat kasutamist ja*

kohandamist ehitusmälestistele sobivatel funktsioonidel.
(Teadusliku restaureerimise töökoda, 1969)

Antud tööga pakutakse välja kaks ruumilist lahendust kirjeldatud vajaduste rahuldamiseks. Mõlemad neist hästi argumenteeritud. Tegelikult realiseerus nende kahe visiooni sümbioos. Rajatud uuest kolhoosikeskusest kirjutatakse täpsemalt eraldi osas. Paraku ei jõutud aga realiseerida turismimajandusliku suunitlusega ühtset arhitektuuriansamblit ning ellu viia maastikku väärtustavat visiooni. Kuid osa toonaseid ideid ei ole minetanud ka tänaseks päevaks oma suurt potentsiaali ja väärtust. Nendes ideedes kajastub ka töö projektsaga seotud lahenduste ja tsiteeritud dokumendi vaheline déja vu.

3.13.1 Eksperimentaalne Padise keskasula

Eelneva peatüki lõpus välja toodud Koidula kolhoosi keskasula teemaplaneering realiseerus aastatel 1975–1985 omalaadse ideede sümbioosina.

Üldisel taustal, kus nõukogude aegne ideoloogiline taak, kehvapoolne ehituskvaliteet, tüüpprojektide alusel maastikku halvasti sobitatud elamis- ja tootmishooned kipuvad esile kutsuma negatiivseid emotsioone ja suhtumist meie ühte paratamatusse ajaloo etappi, väärivad Padise külakeskus ja keskasula kõigiti esiletõstmist ja väärtustamist. Tõendamaks, et hea tahtmise ja soovi korral võimaldati ka toonastel edumeelsetel ja andekatel arhitektidel teostada keskkonnatundlikke ja delikaatseid postmodernistlikke lahendusi.

Joonis 49. Padise keskusehoone. Arhitekt: Siiri Kasemets. Allikas: www.ajapik.ee

Padise keskusehoonet koos maitsekalt männimetsa tukka paigutatud eksperimentaalsete korterelamutega on nimetatud üheks nõukogudeaegseks maa-arhitektuuri tähtseks. Kunstiajaloolane Leele Välja iseloomustab raamatus „Padise pärand“ eelmainitud kompleksi järgnevalt:

„Padise mõisa karjakastelli peegeldusena valminud keskusehoone püüab naabriga haakuda otseste mahuliste vormiliste tsitaatide abil. Hästi säilinud hoone arhitektuuriselt efektsim osa on klubisaali ette jääv läbi kahe korruse ulatuv kassettlagedega aatrium, mis interpreteerib refräänina karjakastelli sisehoovi“ (Ain Mäesalu, 2015).

Selle mõtteavaldusega haakub ka Heli Nurgeri (Padise kloostri projektijuht) poolne juhuslik tähelepanek ühel antud töö koostamise käigus peetud ühisel nõupidamisel. Nimelt Siiri Kasemetsa projekteeritud keskusehoone arhitektuurne tunnuslik seos kloostrikompleksiga. Lähemal analüüsil on seos üsnagi otsene. Kahjuks pole teada, kas see seos oli teadlik või alateadlik Padise vaimu puudutus.

Järgnevalt tuuakse kloostri ja keskusehoone paralleelid. Nelja tiivaga kuubikukujuline klaustrihoonet, mis varjab endas siseõue, mida ääristab sammastele toetuv kahekordne ristikäik, kust avanevad ukseid tiibades asuvatesse eriotstarbelistesse ruumidesse, millel omavahelisi ühendusi pole. Mõlema hoone imposantseimaks ruumiks on tervet ühte tiiba hõlmav suur, avar ja kõrge saal. Kloostri puhul kirik, keskuse hoones multifunktsionaalne saal. Kõik need elemendid on üle kandunud peegelpildis.

Tänapäeval on keskusehoone kasutuses mitmfunktsiooniliselt. Hoones paiknevad Padise Vallavalitsuse tööruumid, kohvik, postkontor. Hoone teine peakasutus on kultuurimajana, kus

Joonis 50. Padise korterelamud. Arhitekt: Boris Mirov. Allikas: www.ajapaik.ee

toimetavad kohalikud isetegevusgrupid, korraldatakse erinevaid suuremaid ja väiksemaid üritusi.

Keskusehoonega edelast haakuvat männimetsa alust keskasulat iseloomustab Leele Välja järgmiselt: „Kolhoosi keskasula väljaehitamiseks loodi projekt juba 1970. aastal (Peep Jänes ja Tõnu Mellik, e Eesti maachitusprojekt). Kool ja lasteaiad on tavalised, tüüpprojekti järgi ehitatud hooned, eriline on aga P.Jänese ja T.Melliku kavandatud viiest punktalamust ja kolmest 12-korteriga elamust koosnev ansambel. Üheltpoolt urbanistliku ambitsiooniga (punktelamu) ja teisalt pigem mereäärsele kuurortinnale iseloomulik arhitektuurileksika (12-korterilised) laiade rõdudega neofunktsionalistlikud hooned tunduvad eksperimentaalne maale sobivate korterelamute otsingul. Kolmas planeerimiskavas esindatud tüüp - avatud siseõuega aatriumelamu - jäi siiski teostamata“. (Ain Mäesalu, 2015)

Joonis 51. Padise 5-korruselise korterelamud. Arhitekt: Boris Mirov. Allikas: www.ajapaik.ee

Omalt poolt tahaks töö autor esile tõsta tüüpprojektide järgi ehitatud Padise põhikooli koolihoonet, mis koosneb kahest omavahel nihkes olevast kolmekordsest ristkülikukujulisest hoonest, mis omavahel on ühendatud madala klaasfassaadidega aatriumiga. Suur hoone maht on sedavõrd hästi männimetsa paigutatud, et võib seal sootuks märkamatuks jääda. Kooli tiiva kolmel küljel asuvatest suurtest akendest avaneb kaunis ja rahustav vaade mustikamännikusse. Võimlatiib koos siseõue avaneva klaasfassaadiga mahutab endasse täismõõtmelist pallisaali koos vajalike abiruumidega (jõusaal, inventaariruumid, eraldi pesemisruumid, saun). Omavahel nihkes olevad hooned moodustavad männimetsa keskele päikesele avatud õdusa ja funktsionaalse siseõue. 2015. aastal läbisid hoone fassaadid soojustamise, mille järgne uus fassaadikujunduse maitsekus on vaieldava väärtusega, mis aga ei kahanda hoone optimaalseimat paigutust ruumis.

Joonis 52. Padise lasteaed. Arhitekt: Anastasja Varus. Allikas: www.ajapaik.ee

Sarnaselt koolihoonega väärib esile tõstmist ka Padise lasteaiahoone ruumiline paigutus (joonis 52). Tegemist on nõukogudeaegse lasteaia tüüpprojekti järgi rajatud madala ühekorruselise funktsionalistliku hoonega. Hoone koosneb eraldi ühe rühma ruume mahutavatest hoone osadest, mida keskelt ühendab koridor. Nii moodustuvad rühma hoonete ja koridori vahele väikesed siseõued. Tähelepanuväärne on jällegi hoone paigutus männimetsa alla. See on võimaldanud luua lasteia mänguala otse mustikamännikusse ühes mustikate, tuulevaikuse ja puudele rajatud ronimispargiga. Tänapäeval hõlmab lasteaia ühte hoone tiiba Padise perearstikeskus, mis pakub piirkonna inimestele nii perearsti kui ka hambaravi teenust.

Omaaegne keskuse funktsionaalne planeerig toimib üsna hästi ka tänapäeva vajadustest lähtuvalt. Siiski vajaksid mitmed probleemkohad hoonete vahelisel ruumil lahendamist, nt ühtse

parkimissüsteemi läbi lahendamist, uut keskkoda harmoneeruvat tänavavalgustuslahendust. Uuendamist vajavad ka enamik hooneteni viivaid ja nendevahelisi liikumisteid. Probleemkohaks on ka inetute prügikonteinerite asukohad ja üldpilti häirivad suured palgivirnad kohaliku keskkütte katlamaja ümbruses.

Väljatoodud probleemid vajavad eraldi projektipõhist lahendamist. Juhtmõtteks on luua visuaalselt kõrgetasemeline jalakäijakeskne õueala. Paikneb ju Padisel kõik vajalik mõnesaja meetri raadiuses. Plaanerimist vajavad uued parkimislahendused, mis võimaldaks praegu paljuski haljasalale parkimise lõpetada. Lahendades parkimisprobleemi ja kaotades kaootiliselt parkivate autode eklektilise visuaalse müra, kerkib esile varem kirjeldatud tähelepanuvääriv keskkonnaga harmoneeruv keskasula planeering.

Inspireerituna nii mõisaaegsetest kui ka arhitektide P.Jänese ja T.Mellikese poolsest keskasula planeeringust, kus osaliselt justkui vabakujulise paigutusega hooned järgivad plaanilahenduses siiski ka osaliselt ühte kindlat sihti, mis mõisansamblis ääristati ka alleega johtuvat, on projektlahenduse üks eesmärk varem loodud nihkes sihid ühendada Padise keskusehoone ees. Nii moodustuks ühtne inimkeskne avalik ruum, mis ühendaks erinevate aegade silmapaistvad kihistused tervikuks. Tervikuks, mis alleede kaudu kutsub inimest avastama, kuid avaks oma parimad vaated ja tähelepanuväärseimad elemendid jao kaupa. Viies nii inimese kutsuvale rännakule, mida võiks sõnastada H.Ridbecki raamatu pealkirjaga: „Padise läbi aegade“.

3.14 Pärandkultuuri objektid

Lisaks eelpool toodud valdavalt muinsuskaitsele ja muidu olulistele ja silmapaistvatele objektidele paikneb uuritaval

maastikul ka mitmeid pärandkultuuri objekte, millest tänapäeval teavad ka vähesed kohalikud.

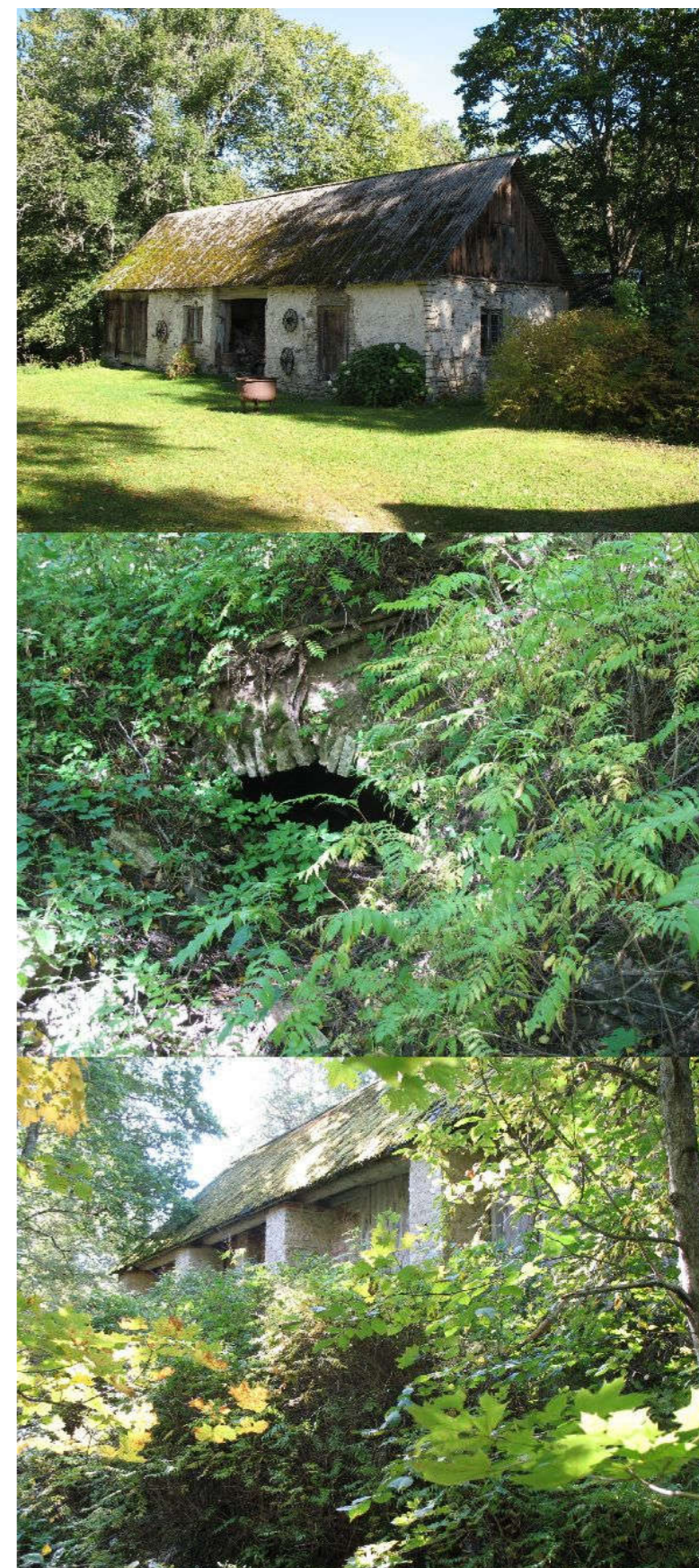
Pärandkultuuri objektide all on käsitletud Riigimetsa Majandamise Keskuse ja Keskkonnateabe Keskusega koostöös aastatel 2005-2007 INTERREG IIIa programmis projektide "Metsandusliku pärandkultuuri kaitse ja rakendamine" ning "Metsandusliku pärandkultuuri tähtsustamine loodusturismis" raames maastikust ülesotsitud, kirjeldatud objekte. Seda tööd tehti vaid projekti raames Harju-, Järva-, Lääne- ja Raplamaal. (Keskus, kuupäev puudub)

Männiku vesiveski. Kõigest sadakond meetrit Padise Vanalinnamäest allavoolu jõe vasakul kaldal männimetsa keskel paiknev vesiveski on maastikul üsnagi hästi säilinud. INTERREGI projekti kohaselt on veski esialgselt funktsionaalsusest säilinud 20-50%.

Maastikus on veel selgelt loetavad kunagised veejuhtimise kanalid, osaliselt on säilinud ka kanalite laotud paekivi vooderdus. Säilinud hoone on lihtne paekivist ristkülikukujulise põhiplaaniga madal ehitus, mida hetkel katab eterniitplaatist kattega viilkatus.

Hoone ajaloost pole palju teada. Mõisa ajal olla vesiveskis käinud peamiselt talurahvas oma tarbeks jahvatamas. Hiljem on teada antud jõekäärus Kloostri mõisa, hiljem metskonna, metsavahi koht.

Antud objekt on lisaväärtuseks töö projektosaga planeeritava Padise kloostri juurest lähtuva pikema ajaloo- ja kultuurmaastiku tutvustava raja objektina. Jäädes planeeritavast rajast üle jõe vasakule kaldale, eramaal olevasse jõe soppi, pole hoone külastajatele avamist planeeritud. Hoone on oluliseks vaate

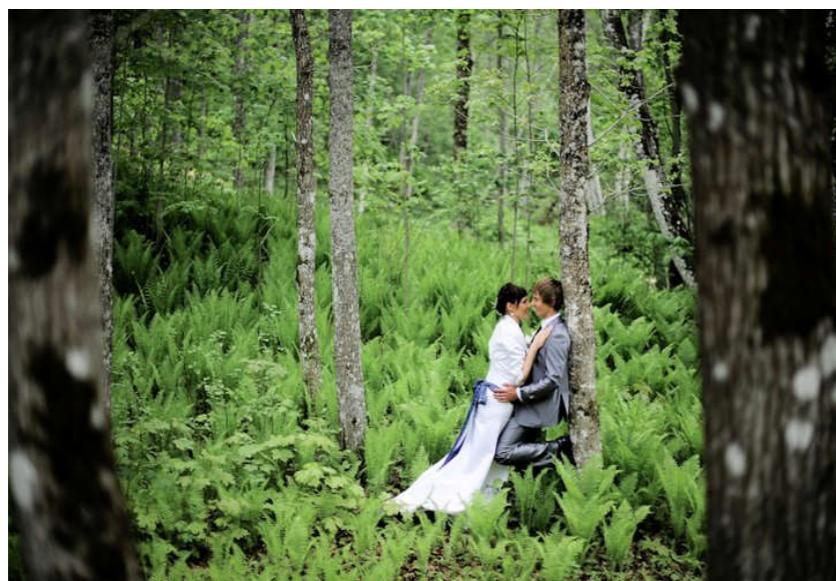

Joonis 53. Männiku vesiveski. Allikas: www.eelis.ee

ilmestajaks Kloostri jõe kõrgelt paremkaldalt, millel rada kulgeks. Samuti on objektile oluline roll rajale paneeritava vaateplatvormil, mis eendub jõekaldast, võimaldades vaadet üle jõe Linnamäe kõrgetele kallastele. Selles vaates jääks vesiveski sügavale jõeorgu ja moodustaks ühes jõega omaette nautimist vääriiva vaate, millele annab lisaväärtuse helimaastik - tammikohale moodustunud maakividest karestiku vulin ja metsakohin.

Tammekultuur. Liikudes Männiku veskist allavoolu Padise kloostri suunas, jääb vahetult jõe paremkaldale tammekultuur. 0,5 ha suurune tammekultuur on rajatud 1952. a Kloostri metskonna poolt. Tänapäevaks on tammik omandanud täismõõdulise metsatuka ilme, olles omapäraseks vahelduseks üldist maastikupilti valitsevas palumännikus. Suvel teeb paiga eriti eriliseks tammiku alustaimestik domineeriv maarja-sõnajalg (joonis 54).

Võllaste sööt. Kõigest mõnikümmend meetrit eelpool kirjeldatud tammikust kirde suunas asuv vaevu märgatav kõrgem paik praeguses männikus. Pärimuse järgi olevat antud paigas sõja

Joonis 54. Tammekultuur kevadel. Allikas: autori erakogu

võitnud rootslased poonud salga sõjakaid venelasi, kes kloostri vallutamise järgselt alla anda ei soovinud. Nimelt piirasid Liivi sõja lõpul Rootsi väed tervelt pool aastat kloostri varemetest kohandatud kindluses visa vastupanu osutanud venelasi, kes lõpuks nälja tõttu demoraliseerusid, võimaldades viimaks rootslastel tormijooksuga venelased alistuma sundida.

Reinu mägi (joonis 55). Antud mägi sai mainitud juba Padise kandi geoloogilist kujunemist käsitlevas osas. Mägi paikneb Padise ja Aruküla vahelises metsas, Vanalinnamäest linnulennult 500 m kirdes. Tegemist on kunagise jääajajärgse jääpaisjärve kaldajoonel moodustunud luiteaheliku kõrgeima tipuga. Valgusküllases männikus kahe ajaloolise küla vahel on mäega seostatud mitmeid pärimuslikke hämara sisuga legende. Seal olla surnud Jüriöö järgselt haavata saanud Reinu nimeline talupoeg. Mägi seostatakse ka Arukülas elanud kahe mehega - väike ja suur Rein. Mõlemad olnud karjased. Võõrad vaenlased rüüstanud ja tapnud mehed. Nad maetud sellele mäele. (Ridbeck, 2005)

Moonakate maja. Hoone paiknes Padise küla ja Kasepere küla vahel maantee ääres. Objektist on säilinud vaid sirelipõõsastega

Joonis 55. Reinu mägi. Allikas: autori erakogu

kiviaed ja teadmine, et antud kohal asunud mõisa töölistemaja.

Kasepere kõrts (joonis 56). Objektist on mõne sõnaga juttu olnud ka varasemates mõisaga seotud peatükkides. Hoone ei ole mingil põhjusel muinsuskaitse all. Tegemist on juba 16. sajandist pärit rehielamuga, mida on aja jooksul korduvalt ümberkohendatud, kuid sellele vaatamata on maanteepoolne fassaad oma algsel kujul äratuntav. 1686. a. koostatud inventuuri järgi oli maja 27 m pikk. Kõrtsina töötas maja Esimese maailmasõja alguseni. Hiljem asus selles hoones meierei ja pood. Uuritava ala vahetusse lähedusse Padise kloostrist Keila-Haapsalu maanteed mööda idasuunas Kasepere külla jäi Kassebergska kõrts, mis oli vana õlgkatusega maja mõõtmetega 27x9 m. Kõrtsis oli kaks kambrit, 4 akent, korstnaga kerisahi, laud ja 2 pinki. Inventeerimise ajal oli kõrtsmikukuks naine ja aastane õllemüügi maht 20 vaati. Hilisematel aegadel ehitati kõrtsi suuremaks. Lisandusid ka tall ja vankrikuur. Hoonesse rajati peenemale rahvale eraldi sakste kambrid.

Kloostri vallavalitsus soovis kõrtsi sulgeda juba 20. sajandi alguses, kuna kõrtsiga seonduvalt toimus ümbruskonnas palju

Joonis 56. Kasepere kõrts 20. saj. kahekümnendail aastal. Foto: Gustav Kulp. Allikas: www.ajapaik.ee

väärtegeusid. Kuid oma tulususe tõttu mõis seda siiski ei teinud. Kõrtsina töötas maja Esimese maailmasõja alguseni. Peale sõda kohandati hoone ühes kõrvalhoonetega piimameiereiks ja poeks. Meierei lõpetas oma tegevuse kolhoosi ajal. Poena toimib hoone tänase päevani. Hoones paikneb toidukauplus, kohalik väike ehitusmaterjalide pood, juuksur ja käsitöökoda.

Julius Aamisepp mälestuskivi. Julius Aamisepp mälestuskivi asub Padise keskusehoone esisel ristkülikukujulisel haljasalal (joonis 57). Tegemist on punakast graniidist ristkülikukujulise mälestuskiviga Padise kandist pärit teenekale sordiaretajale Julius Aamiseppale (1883-1950).

Julius Aamisepp alustas kartuli sordiaretust Kloostri vallas oma isa kodutalus. Aastal 1907 leidis ta, et üks kartulipesakond on eriti arvukas. Ta eraldas selle pesakonna 14 kartulit. Järgnevatel aastatel andsid sellest pesakonnast pärinevad kartulid kolmandiku võrra suuremat saaki. Kuue aastaga aretas ta kartulisordist "Imperaator" esimese eesti kartulisordi "Kalevipoeg", mille saagikus ületas "Imperaatori" sorti 58% võrra. Kokku on Julius Aamisepp aretanud 43 kartulisorti, neist tuntuim on „Jõgeva kollane“, lisaks 20 hernesorti, 14 õunasorti ning põldoa-,

söödapeedi-, söödanaeri, sibula, karusmarja-, mustasõstra, punasesõstra, pirni- ja ploomisorte.

Aastail 1920–1950 töötas ta Jõgeva Sordiaretusjaamas (Jõgeva Sordikasvanduses) osakonnajuhatajana, kuhu ta kogus ühe suurema kartulikollektsiooni maailmas (1500 sorti koos teisenditega, kokku umbes 3000 säilikut). (Vikipeedia, 2015)

Joonis 57. Julius Aamisepp mälestuskivi

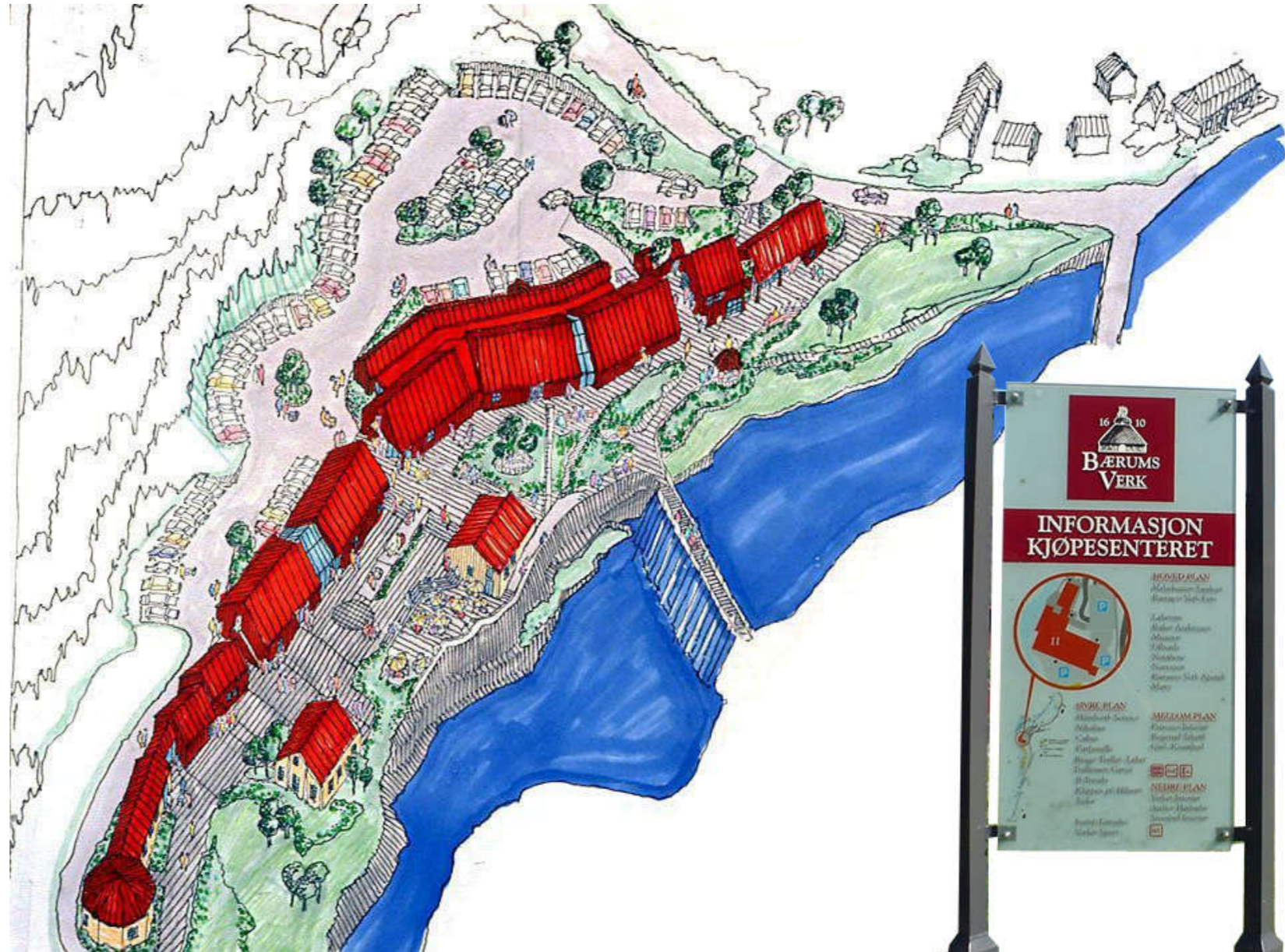
4 KULTUURMAASTIKU EKSPONEERIMISE NÄITED NORRAS JA SOOMES

Järgnevalt toob töö autor välja kaks jätkusuutlikult ühtseks toimivaks tervikuks integreeritud ajaloolist külamaastikku Põhja-Euroopas - Bærums Verk Norras ja Fiskars Soomes. Nimetatud kultuurmaastikud on välja valitud projektalaga sarnaste lähtekohtade tõttu:

- säilinud ajalooline kultuurmaastik ühes hoonestuse ja Kloostri jõega sarnase suurusega jõega;
- suhteliselt sarnane püsielanikkond (Padise külas 375 elanikku, Padise küla vahetus kontaktis olev elanikkond 721) (Vallavalitsus, 2013);
- sarnane kaugus piirkonna konkurentsivõimet oluliselt mõjutavast pealinnast (Padise kaugus Tallinnast 45 km).

4.1 Bærums Verk

Bærums Verk on küla Bærums-i omavalitsuses Akershus maakonnas Norras. Küla kaugus Oslost on 20 kilomeetrit. Tegemist on väikese ajaloolise rauatööstuskülagaga, mis tekkis peale rauamaagi avastamist piirkonnas 1603. aastal. Esimene valukoda praeguse Bærums Verk küla lähistel ehitati 1610. aastal Paul Smelteri poolt (Visit Oslo, 2017). Mõne aastaga rajati üksteise lähistele väikese Lomma jõe mõlemale kaldale veel mitmeid väikeseid valukodasid, mis kasutasid jõe vett ja energiat oma tootmisprotsessis. 1615. aastal koondati valukojad ühtseks ettevõtteks. Erinevate omanike käes kasvas ettevõtte üheks suurimaks omalaadseks Norras. Ettevõttega käsikäes arenes ka Lomma jõe kitsasse orgu mõlemale poole jõge tööliste asula Bærums Verk. Hooned paiknevad peamiselt otsakuti teineteise

Joonis 58. Bærums Verk'i ajaloolise küla keskuse taaselustamise plaan NIELSTROP arhitektide poolt. Allikas: (Bærums Verk, 2017)

suhtes pikas ahelas vahetult mõlemal pool jõe kallast. Küla ühendavad tervikuks paljud sillad. Tööliselamud olid valdavalt madalad puidust ühekordsed hooned, mis esialgu olid kelp- või poolkelpkatustega, hilisemad viilkatustega. Ühes tehase ja küla arenguga ehitati külla ka muu infrastruktuur. 1889. aastal sai tehase omanikeks perekond Løvenskiold, kelle omanduses on endised tehasehooned tänaseni. Tehased lõpetasid oma töö 1964. aastal, jäädes esialgu tühjana seisma. Tehase sulgemine oli ränk

hoop kogu külale, mis oli algusest peale arenenud tehase tööjõu vajadusest lähtuvalt. (Bærums Verk, 2017)

Ajaloolist Bærums Verk metallitööstusküla hakati uuele elule äratama 1980. aastal. Looduskaunist piirkonda Oslo lähistel hakati arendama elamupiirkonnaks. Ajalooline küla ja hoonestus jõe ääres jäeti alles endisel kujul. Uusi elamupiirkondi hakati arendama selle lähistele. 1997. aastal kohandati vanad

Joonis 59. Bærums Verk Lomma jõe kaldal. Allikas: (Baerums Verk, 2017)

tehasehooned ümber muuseum-külastuskeskuseks ja jaekauubanduskeskuseks. Vanadesse töölismajadesse, mis moodustavad jõe ääres omalaadse romantilise tänavafondi, on aja jooksul koondunud erinevad Norra disainerid, käsitöölised ja maitseelamust pakkuvad ettevõtmised. Nii on vana töölisasula looduskaunis maastikus taas elustunud käsitöökodade, butiikide, restoranide ja kohvikutega atraktiivseks vabaaja pargiks. Küla on üle-norralselt tuntud oma tänavaturgude, disainkäsitöö ja maitseelamuste saamise kohana, kuhu meelitab inimesi ennekõike hunnitu kultuurmaastiku ilu, mille moodustavad käsikäes ajalooline hoonestus ja loodus. (Baerums Verk, 2017)

Sellele suurpärasele tulemusele on jõutud ennekõike tänu ühtsele planeerimisele. Nii toetab iga ettevõtmine teineteist ja neid seob omavahel ühtne ruumiline planeering: teedevõrk, tänavahaljastus, valgustus. Külale lisab lisaväärtust skulptuuride park, mis on integreeritud külamaastikku. Kokku on külla peidetud üle kolmekümne Norra kunstniku täiesti eriilmelist teost. Taieseid

Joonis 60. Bærums Verk'i külatänav. Allikas: (Baerums Verk, 2017)

võib leida nii külatänavat äärest, jõe kohalt kui metsaveerelt. Külalast algavad ka erineva pikkusega matkarajad.

Küla säärasele arengule pani aluse ühtne ruumiline planeering, mille koostas Oslo multidistsiplinaarne arhitektuuribüroo

NIELSTROP Architects. Projekt realiseeriti 1987. aastal ja see pälvis Norra riikliku arhitektuuri preemia kui elukeskkonda edendava ja pärandit väärtustav projekt (NielsTrop+ as artitektfirmal, kuupäev puudub).

4.2 Fiskars

Fiskarsi küla Soomes asub Helsingist 90 km lõunas Uusimaa maakonnas. Küla asutati 1646. aastal Fiskarsi jõe ääres. Sarnaselt Bærums Verk'i külaga pani külale aluse rauatööstus, kuigi antud piirkonnas rauamaaki ei leidunud. Tööstus rajati antud kohta kolmel põhjusel. Esiteks jõgi, mille energiat ja vett kasutati rauatööstuses. Teiseks metsad, mis andsid sobilikku puidusütt malmitööstuse tarbeks. Kolmandaks lähedase (7 km) sadama Pohjankuru (Skuru) olemasolu. Rauamaak toodi Rootsist ja

Joonis 61. Fiskarsi küla plaan. Allikas: (Fiskars village, 2017)

Joonis 62. Sild Fiskarsi külas. Allikas: (Fiskars village, 2017)

esialgu eksporditi malmiks töödeldud materjal tagasi Rootsi. Loetletud looduslikud eelised on otseselt võrreldavad Padise oludega. Rauamaagi asemel eksporditi Padiselt lupja. Võrreldes ka külade edasist arengut, on mitmeid sarnasusi, näiteks võrreldes ümbruskonnaga varasem ja edumeelsem hariduse andmine.

Fiskarsi küla arenes eriti kiirelt 1822-1853. aastail. Sellel ajal kuulus metallitööstus Johan Julinile. Julin muutis tehase eesrindlikuks masinaehituse ettevõtteks. Keskenduti kõrgekvaliteediliste ja keerulisemate seadmete tootmisele. Arendati nii omaaegset põllumajandus- kui metsatehnikat. Huvitava faktina võib välja tuua, et Fiskarsi tehases valmistati rohkem kui miljon hobuatra. Uue suunitlusega edukas ettevõte kasvatas ka jõudsalt küla enda ümber. Kui 1818. aastal elas külas

196 inimest, siis 1892. aastal 661 inimest. 1883. aastal pandi alus ettevõttele Fiskars. Ettevõtte kasvas edasi ja laiendas oluliselt oma tegevust, muutudes väga erinevate tootmisharudega kontserniks. Sellega kaasnes ka 20. sajandi teisel poolel järk-järgult metallitööstuse väljaviimine Fiskarsi külast. 1980. aastaks lõpetas ettevõtte igasuguse tootmise Fiskarsi külas. See tõi omakorda kaasa küla allakäigu, kuna inimesed lahkusid koos ettevõttega. Tehase hooned ja tööliselamud jäid tühjaks.

Ajalooline pärand, looduskaunis maastik ja tühjana seisvad lugusid jutustavad hooned pakkusid ainulaadset keskkonda, mille alusel hakati läbi planeeringute ja projektide pärandmaastikku uuele elule äratama. Loodi eeldused, et vanades hoonetes said end sisse seada kunstnikud, käsitöölised ja disainerid. Nii tekkis

Joonis 63. Fiskarsi küla. Allikas: (Fiskars village, 2017)

Fiskarsisse sünergiline sümbioos pärandmaastikust ja sellest inspiratsiooni ammutavatest kunstivaldkonna inimestest. Aastal 1993 toimus Fiskarsi külas esimene ühisnäitus, mis on kasvanud iga-aastaseks suureks kunsti-, käsitöö- ja disaininäituseks, mida väisab üle 25 000 külastaja. Fiskarsi linnast on sedaläbi kujunenud edumeelne Soome kunsti ja tööstusdisaini keskus.

Selle taassünni taga on selgelt pärandmaastikule ja selle üksikosadele üles ehitatud teadlik ja ühtne planeerimine. Läbi üldise maastiku väärtustamise ja arendamise on tekitatud olukord, mis meelitab endasse investeeeringuid ja tegevusi. See omakorda on viinud sünergilise kompleksi kujunemiseni, kus erinevate osiste väärtus summeerub ühtseks teineteist toetavaks orgaaniliseks tervikuks, mis pakub head elukeskkonda elanikele ja meelitab külalisi nii kohalikul kui ka üleriigilisel tasandil.

Fiskarsi küla on oma olemuselt ja suuruselt vägagi võrreldav Padisega. Mõlemal külal on oma pikk ajalugu, mis on tihedalt põimunud kauni looduskeskkonnaga moodustades kulturmaastiku, millel on ka oma suuremat tähelepanu tõmbav esindusmaskott- käärid ja klooster.

Fiskarsi küla väärtustatakse läbi ühtse külamaastiku planeeringu ja haljastuse. Sidudes nii erinevad peamiselt ajaloolistes tööstusasula hoonetes paiknevad disainile, käsitööle ja maitsemeelte erutamisele keskendunud ettevõtmised ühtseks tervikuks. Loodud on erinevas võtmes marsruudid, mis võimaldavad soovi korral pärandmaastikku koos oma osistega tundma õppida põhjalikumalt või lasta end sellel kanda ja nautida mõnusat äraolemist kaunis keskkonnas.

4.3 Järeldused

Kahe paljuski Padisega võrreldava küla arengu- ja tänapäevane edulugu toob välja mitu olulist aspekti, mida saab üle kanda ka Padise kandi edukaks arendamiseks.

- Maastikul ja selle iseärasustel on ülimalt oluline roll asustuse kujunemisel ja selle edukusel.
- Tugeva identiteediga maastik sümbioosis inimtegevusega loob tulemuseks pärandmaastiku, millel on tugev paigavaim, mida ei murra ka raskete aegade vintsutused.
- Kultuurmaastiku ühtne planeerimine võimaldab luua keskkonna, mis toetab erinevate iseseisvate objektide ja/või tegevuste edukat elluviimist. Luues eeldused toimiva terviku kujunemiseks, mille osised mitte ei konkureeri üksteisega vaid toetavad teineteist.
- Kohaliku kogukonna elukeskkonda ja konkurentsivõimet parandab ühtse terviku arendamine. Maskott-objektide arendamine toob laiemat tuntust ja turiste, kuid selle edukas ja keskkonnda säästev rakendamine sõltub ennekõike kogu pärandmaastiku teadlikust väärtustamisest.
- Käsitatud külade üksikobjektid saavad oma tõelise väärtuse neid ümbritsevast terviklikust keskkonnast.

5 UURIMUSLIKU ANALÜÜSI OSA KOKKUVÕTE

Eelnevaid peatükke kokku võttes saab kahtlematult tõdeda - maastik Padise kandis on olemas. Olemas oma kõikvõimalikes ja kõike hõlmavates positiivsetes tähendustes. Retrospektiivselt on lahti mõtestatud, kuidas on maastik muutunud just selliseks nagu ta praegu on. Vältimaks ekslemist lõpututes filosoofilistes rännakutes maastiku kui mõiste tõlgendamisel, on mõistlik sõna „maastik“ antud töö kontekstis määratleda Euroopa maastikukonventsiooni sõnastuse alusel. Maastik on inimese poolt tunnetatav, looduslike ja/või inimtekkeliste tegurite koostoimel ning vastastikmõjul kujunenud iseloomulik ala (Euroopa maastikukonventsioon, 2000). Hannes Palling oma artiklis raamatus „Maastik ja mälu“ mõtestab konventsiooni kohase maastiku käsitluse lahti järgnevalt: „Konventsioon vaatab maastikku kui tervikut, kui kohta, räägib identiteedist, iseloomust, kohavaimust, unikaalsest ajaloost ... Nii saame rääkida pärandist looduse ja kultuuri mõttes, samuti kapitalist ja jätkusuutlikkusest“ (Linda Kaljundi, 2014). Just selline on Padise kandi maastik. Kihiline looduse ja kultuuri pärand, mida kannab edasi loodusseaduste vääramatü dünaamika. Nii nagu pole luuteahelikud kujunenud üksikust merelainest vaid pikemaajalise sarnase suundumusega rannikuprotsesside tulemusena, on Padise kandi maastikus kihistunud selgelt pikemaajalised geoloogilised ja inimtekkelised maastikuelemendid. Iga periood on säilitanud väärtusliku ja minetanud ajale jalgujäänud. Mõõdunud aegade pärand ja kihistused on olnud kaasaegsete pärandkapital, mida on valdavalt väga heaperemehelikult ja väärtustavalt kasutatud oma aja vajaduste rahuldamiseks ning rakendatud ka üldise jõukuse ja tuntuse kasvatamiseks.

Siinkohal sobib igati Helen Sooväli-Seppingu, kui kõrvaltvaataja, pilk Padise kandi maastike ja kohalike omavahelisse

suhtestumisse: „Maastik on pidevas muutuses, muutused ühiskonnas muudavad maastiku nägu. Elujõuline ja kokkuhoidev kogukond hoolitseb aga selle eest, et väärtuslik ja ilus säiliks muutuste keerdkäikudes. Padise kant on väga kireva ajaloo Eesti piirkond, mida kohalikud elanikud on osanud hinnata ja hoida ja mis nüüd külastajatele palju avastamisrõõmu pakub“ (Ain Mäesalu, 2015).

Padise kandi ajaloo pärandit, eeskätt maskott-objekti kloostrit, ja temaga seonduvat on uuritud üsna põhjalikult ja selle trendi jätkumist saab ennustada ka tulevikus ühes paari aasta jooksul realiseerivas Padise kloostri kompleksi uurimis- ja külastuskeskuseks muutmisega. Seda ajendavad väga paljud intrigeerivad arhitektuuri ja ajaloolised hüpoteesid ja vastuseta küsimused. Ka Padise mõis ühes oma mõisaansambliga on laiemalt hästi tuntud ja rohkem käsitlust leidnud, seda siiski eeskätt mõisnike tegevusega seonduvalt. Ka selles osas leiab pärand kaitsmist, edasi uurimist ja rakendamist, eeskätt kolme hoone osas, mis taaskord kuuluvad ainsale Padise mail tegutsenud mõisnike perekonnale – Rammidele. Nende omanduses on edukalt uuele elule äratatud mõisa peahoone. Pikalt on oma järge oodanud viljaait ja äsja perekonna omandusse liikunud veski. Uurimustes on aga tahaplaanile jäänud laiem maastikukäsitlus ühes oma ajaproovile vastu pidanud erinevate aegade kihistustega. Erinevatest kihistustest pärinev suure hulga pilkupüüdvate kultuuripärandobjekte kontsentreerituna ühte maastikuruumi pole olnud juhus vaid maastiku tekkeprotsesside tulemusena kujunenud inimtegevust soosiv, suunav ja inspireeriv sisemine jõud. Jõud, mis segunedes alateadlikult paigas tegutsvate inimeste teadvusega, loob äraseletamatu tunde – paigavaimu. Padise kohavaimule ja selle tugevusele viitavad enamik uurimuse osas läbitöötatud materjalide autorid. See on

kutsunud jäädvustama paiga maastikke erinevates kunstimeediumites nii kodu- kui välismaiste kunstnike poolt.

Jääajajärgselt läbi geoloogiliste protsesside kujunenud inimtegevust soosiv maastik on peale maismaastumist areneud ja kujunenud pea algusest peale ühes inimesega. Geoloogilises mõistes on see protsess olnud väga kiire, kõigest 5000-4500 aastat. See muutuste kiirus on sobitunud hästi inimtegevuse vajaduste ja oskuste muutumisega. Nii on üheskoos muutudes tekkinud teineteisest läbipõimunud kultuurmaastik, mille mitmekesisus ja silmapaistvus väljendub maastiku kihilisuses.

Kokkuvõtlikult on nüüdisaegne Padise kultuurmaastik kujunenud jääajajärgselt iseäralikule aluspõhja settekivimilisele reljeefile kahe geoloogilise maastikurajooni murdejoonele. Põhja-Eesti lavamaa äärele, kus muidu tasasest paekivi lasundist kerkivad „kaljumägedena“ välja kolm kõvikut, mis paljanduvad ka tänapäeva reljeefis. Padise kloostrist põhja-loode suunas lõikub lavamaasse Kurkse klindilaht, mis lõpeb vahetult kloostri loodeküljel paarikümne meetri kõrguse klindiastanguga. Antud pinnavormid on valdavalt jääajajärgsel Baltijää paisjärve eksistentsi perioodil mattunud paarikümne meetri paksuse, peamiselt savidest ja liivadest koosnevate setetega. Jääpaisjärvede taganemise perioodil oli piikond pikka aega taanduva jääjärve rannikualaks, kuhu kuhjusid tänapäeva reljeefi laineliste mägedena ilmestavad liivaluiteahelikud. Kergesti uhutavatesse liivastesse setettesse mattunud kolme aluskorra kõviku vahelt hakkas peale piirkonna maismaastumist endale orgu uuristama vesi, mis aja jooksul lõikus sügavale setettesse, moodustades kohati kanjonilaadse oru. Suubudes algselt praeguse kloostri lähistel Kurkse klindilahte moodustunud madalasse meresoppi. Kõrgetele jõekallastel ja endistele liivaluidetele hakkas arenema palumännik.

Toonane madal merelaht, kalarikas jõgi ja andiderohke mets meelitas kohale esimesed kütid ja korilased. Üsna pea jäädi siia paikseks. Merele avaneva veete kõrvale tekkis aja jooksul maismaaühendus kasvava asustusega rannikuasulate praeguse Tallinna ja Haapsalu vahel. Nii sagunesid kaubanduslikud ja ka vaenulikud kontaktid, mille tarbeks rajati looduslikult hästi kaitstud Kloostri jõe neemikule praeguseks teadaolevalt 7. sajandi paiku muinaslinnus – Vanalinnamägi. Viikingite ajal käis juba piirkonnas vilgas tegevus ja Padise oli ilmselt Vomentaga muinaskihelkonna keskus.

Looduskaunis ja palju hüvesid pakkuv maanurgake jäi uue aastatuhande alguses silma ka tsistertslaste ordule. Abistades ristisõdijaid maarahva allutamisel, sai ordu Padise kandi ühes laialdaste ümbruskaudsete aladega endale. Esiialgu kasutati valdusi „kloostri majandusmõisana“, siinseid loodusvarasid ja maastikuressursse ning nende transpordiks sobilikku mereteed. Peale Dünamünde kloostri müümist 1310. aasta paiku alustati piirkonda täiemahulise kloostrikompleksi rajamist. Munkade saabumisega saabus ka oluliselt juurde oskusteavet ja ressursse. Sellega kaasnes ka suurem maastikuline ümberkorraldamine. Hakkasid kerkima võimsad kloostrimüürid, jõele ehitati veski(d), rajati kalatiike ja majandushooneid. Kujundati ümber jõemaastikku ja rajati sildu. Kloostri aja lõpetas Liivi sõda, mis küll rasis piirkonda kõvasti, kuid maastikus säilis uuele ajale seemneks hulgaliselt elemente.

Kätte oli jõudnud pikk kloostri mõisa periood. Kloostri mõisa on juhtinud läbi aegade perekond Rammid, kes oskuslikult rakendasid piirkonna võimalused ja pärandi edukaks mõisa majandamiseks ja mitte ainult ka silmailuks ning uhkuseks rajati ka omas ajas uhke park. Pika mõisa aja lõpetas sõdade periood 20. sajandi esimeses pooles. Õnneks möödusid need ajad Padise

kandis ilma lahingtegevuseta, seetõttu on suur osa mõisa ajaks maastikus kihistunud ja sellel ajal rajatud objektidest endiselt maastikus hästi säilinud.

Nõukogude aeg suutis mõista ja väärtustada siinse kultuuripärandi ja maastiku erilist väärtust, mistõttu valdavalt püüti säilitada vana ja uute objektide ning planeeringute koostamisel oldi paigavaimust sedavõrd puudutatud, et rajatud objektid sulanduvad keskkonda suurepäraselt ning on väärilised eraldi kihistusena esiletoomiseks. Taasiseseisvumise aeg on toonud kaasa piirkonda väärtustava tasase arengu, mida saab senini pidada pigem ühiskonna pöördejärgseks kosumisajaks.

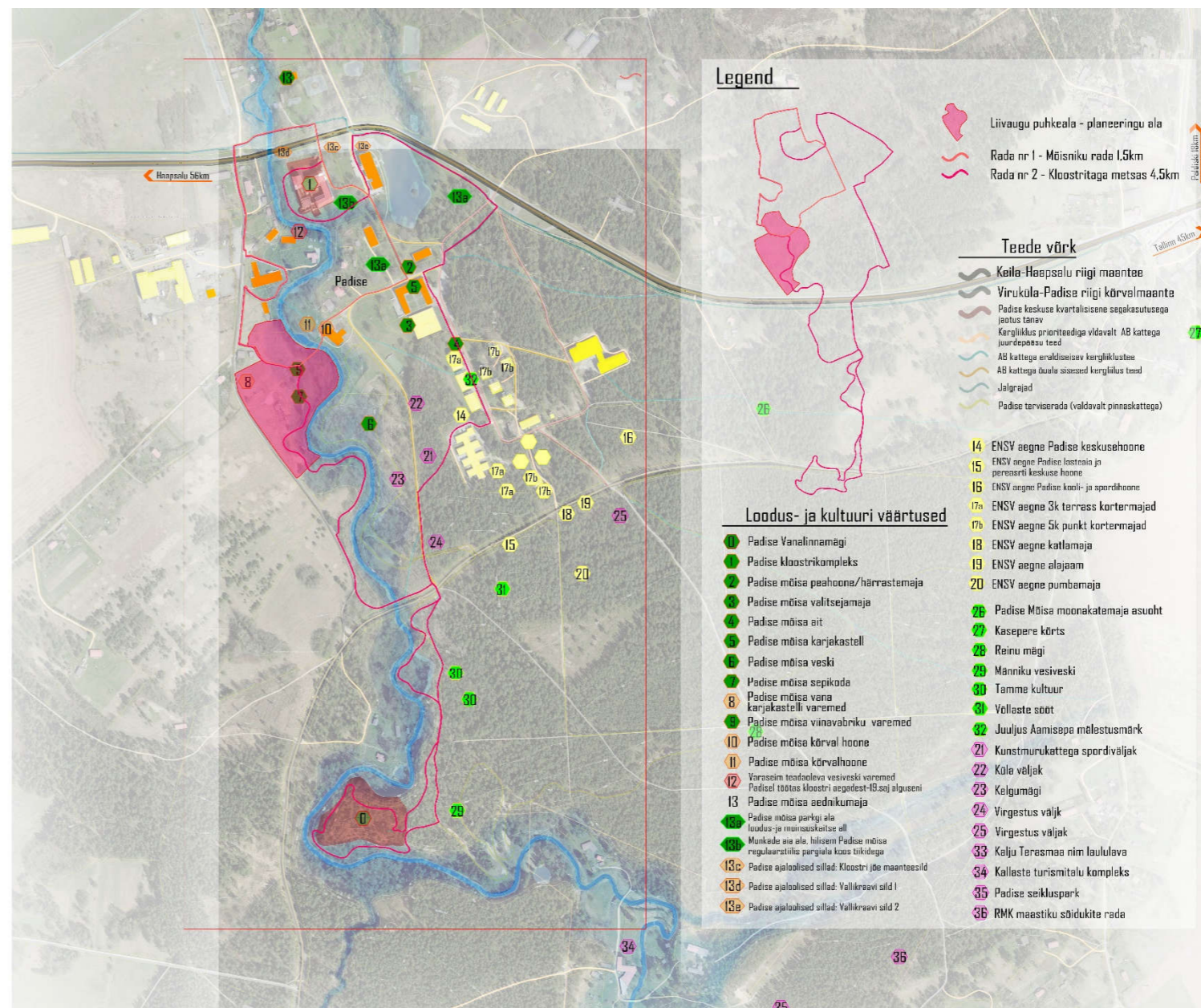
Tänaseks päevaks on aga esile kerkinud ühiskonna arengust, inimeste vajaduste muutusest ja vanadel kihistustel põhineva infrastruktuuri amortiseerumisest tulenevalt uute kultuurmaastikku sobivate lahenduste loomist. Padise kant seisab uue ajajärgu lävel, kus on olemas ajalooline edukas toimimismuster ühiskonna korralduse muutustest väljatulemiseks. Iga omas ajas edukas ajajärk piirkonna ajaloos on oma rikkuse loonud looduse ja pärandi jätkusuutlikule kasutamisele ja väärtustamisele. Selle tulemusena on suudetud luua piirkonda täiendav lisaväärtus – väärtus, mis on suurem kui liidetavate summa. Seda väärtust püüab säästliku arengu printsiipe arvestades esile tuua, rakendada ja jagada töö projektosa viisil, mis parandaks kogukonna elukvaliteeti ja lubaks kultuurmaastikul oma hinge kosutada suuremal hulgal külastajatel.

6 KLOOSTRI JÕE LOODUS- JA KULTUURILOO RADADE NING PUHKEALA TEEMAPLANEERING

Töö projektosa käsitleb uuritud ja analüüsitud maastikke kahel tasandil.

Esimeseks tasandiks on Padise kandi kultuurilooliste objektide ja kauni maastiku kogemiseks ja tutvustamiseks radade võrgustiku loomine. Padise kandi kauni katuurmaastiku ja selles olevate üksikobjektide lugude mõistmiseks ning nautimiseks annab parima võimaluse üks keha ja vaimu virgutav jalutuskäik. Uurimuslikule osale tuginedes on võimalik tänapäevasel Padise maastikul jälgida ja jutustada lugusid maastiku geoloogilisest tekkimisest ja mutumisest, inimasustuse kujunemisest ning nende tihedatest omavahelistest suhetest. Seda nii üldisel maastiku ruumilisel tasandil kui ka nüansirohkete ja paeluvate objektipõhiste lugudena. Keda aga aegruumi sügavam olemus ei köida, saab lihtsalt nautida harmoonilises keskkonnas kulgemist ühes jõevulina, linnulaulu, vahelduva maastiku ja kaunite vaadetega. Rajad oleks oluliseks lisaväärtuseks nii loodava Padise kloostrikompleksi interaktiivse külastuskeskuse juures kui ka laiemalt kohalikule elukeskkonnale. Edaspidi nimetatud: Padise kandi loodus- ja kultuuriloo rajad (joonis 64).

Töö teine tasand lahendab eskiisi tasemel mitmete probleemkohtadega Kloostri jõe lõiku Keila-Haapsalu ja Viruküla-Padise maantesildade vahel. Täpsem maastikuarhitektuurne lahendus on planeeritud antud alale jäävale tühermaaks muutunud endisele liivaaugule, Padise keskuses mõisa veski ja endise saekaatri ümbruses (joonis 107) Selle ala detailsem lahendamine osutus hädavajalikuks nii tulenevalt töö analüüsi osast kui ka esimese tasandi eesmärgi

Joonis 64. Projektala paiknemine

saavutamiseks – luua loodus- ja kultuuriloo rajad. Edaspidi nimetatud: liivaaugu puhkeala.

6.1 Padise kandi loodus- ja kultuuriloo rajad

Arvestades töö uurimusliku osa tulemust ja piirkonnaga seotud maamärgiliste objektide lähiaastate arendamise plaane on igati üldist keskkonda säästvalt väärtustav ja loogiline ühendada piirkonnas kompaktselt paiknevad objektid läbi kauni maastiku

ühtselt kulgetavaks ringide süsteemiks. Sealjuures on oluline juba olemasolev ajalooline peamiselt kohalike liikumisvajadusi rahuldav erinevate tasandi teedest ja radadest moodustuv liikumisvõrgustik. Olemasolev võrgustik on hetkel üheaegselt nii idee teostamise säästlik eeldus kui ka selle takistus.

6.1.1 Üldine taust, vajadus ja eesmärk

Ühtse ringide süsteemi loomise eesmärk on luua suunavad eeldused Padise kandi maastike kulgevaks nautimiseks, mõistmiseks ja peidetud väärtuste avastamiseks, sealjuures ära eksimata. Peamiseks eesmärgiks on luua loominguiliselt avastamisrõõmu ja erinevaid võimalusi pakkuv liikumise tugistruktuur. Sealjuures vältida suure kontsentratsiooniga loodus- ja kultuuriväärtuste üksikasjalikku sildistamist, mis presenteeriks maastikku staatilise konservatiivse muuseumina, mis on otseses vastuolus Padise kandi maastiku üldiseloomu ja pideva dünaamilise muutumisega. Selline lähenemine võib kaasa tuua ka liigtiheda kindlalt ühte koridoori suunatud kasutuskooormuse, mis võib kulutada liigselt pärandmaastikku ja vähendada maastikul kulgemise naudingut. Radade planeerimisel on lähtutud Inglismaa ülikooli University Collage Londoni Arheoloogia instituudi doktori Paul Basu üleskutsest artiklis: „Museum, Landscape and the Storytelling Space Between“ üleskutsest leida fantaasiaküllasemaid ja tundlikemaid mooduseid, kuidas jutustada maastikest ja minevikust. Kutsudes üles leidma lihtsustavale pärandi eksponeerimisele läbi harjumuspärase sildistamise alternatiive (Basu, 2005).

Eelnevast tulenevalt on radade planeerimise peamine eesmärk saavutada olukord, mis võimaldab tagant utsitamata kujutlusvõimet ja panna kõiki meeli tajuma maastikke, et seeläbi taaselustada lugusid ja pakkuda sügavamaid emotsioone. Luues eeldused, et maastik oleks ruum, kus nii keha kui vaim on vaba rändama, avastama ja seeläbi virgestuma.

6.1.2 Planeeringu lahenduse kirjeldus

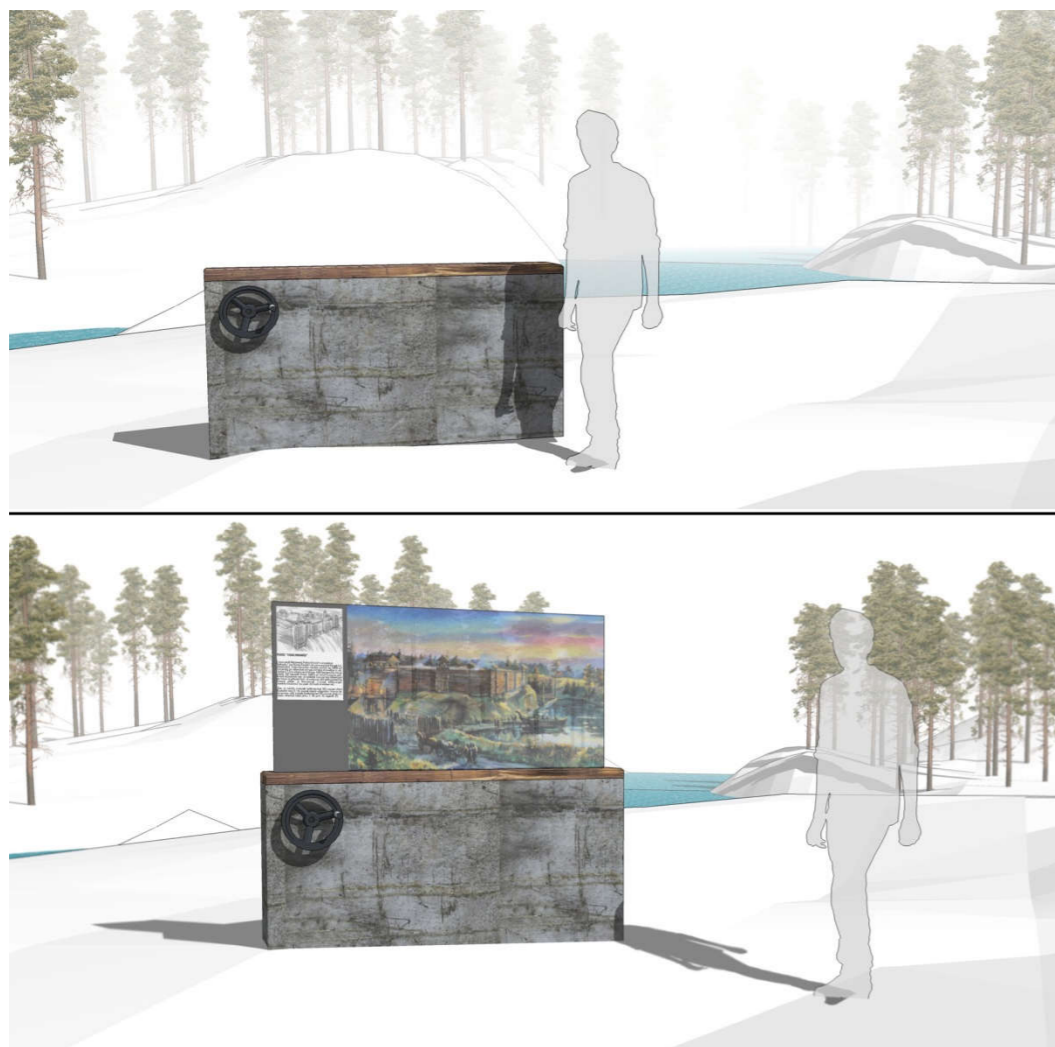
Lahendus näeb ette kahe erineva pikkusega tugiraja loomist. Antud tugirajad oleks vaid suunavaks ja kurssi hoidvaks, aidates vältida eksimist ja leida „peidetud“ väärtusi. Rada nr 1 pealkirjaga „Mõisniku rada“ on 1,5 km pikk, hõlmates Padise kloostri ja mõisakompleksi kõiki olulisi objekte ja lõigukest Kloostri jõe maastikust. Rada nr 2 kannab pealkirja „Kloostri taga metsas“. See on 4,5 km pikk, sisaldades endas ka rada nr 1. Lisaks viib rada läbi miljööväärtusliku Padise keskuse, kulgeb läbi palumänniku Padise Vanalinnamäele ja sealt mööda reljeefirikast Kloostri jõe kallast tagasi kloostrikompleksini.

Mõlemad rajad saavad oma mõttelise alguse Padise kloostri eest, põhja eeshoovi kaitsetorni juurest. Radadel ei ole ette nähtud üldisi rajakaarte ja infostende. Eksimise vähendamiseks kasutatakse vaid keskkonda sobilikke projektipõhiseid suunavaiasid (joonis 65). Suunavaiad on varustatud vaid metallplaadile freesitud

Joonis 65. Suunavaiad on varustatud vaid metallplaati freesitud suunanooltega, millest üks suunab rada nr 1 ja teine rada nr 2. Lisaks on vai varustatud QR koodiga, mis võimaldab huvi või vajaduse korral mobiilselt tutvuda asukoha, raja kaardi ja lisainformatsiooniga. Vaiad on valmistatud 150x150 mm tahatud pinnatöötlemisega ja halli tooni puidupeitsiga kaetud lehise nelikantprussidest. Vaiad kinnituvad maasse 10 kraadise nurga all, nii et infoplaadid on suunatud raja poole. Seetõttu väheneb postide märgatavus maastikus ka optiliselt. Nähtavad metallosad on valmistatud 10 mm paksusest rauast, mille pind on harjamise ja täkestamisega vanutatud ja kaetud roostetamise kaitseks ilmastikukindla lakiga. Nii säilib pindadel tumedam hall ja vanutatud välimusega pinnatöötlus.

suunanooltega, millest üks suunab rada nr 1 ja teine rada nr 2. Lisaks on vai varustatud QR koodiga, mis võimaldab huvi või vajaduse korral mobiilselt tutvuda asukoha, raja kaardi ja lisainformatsiooniga. Üksikutesse kohtadesse radadele on

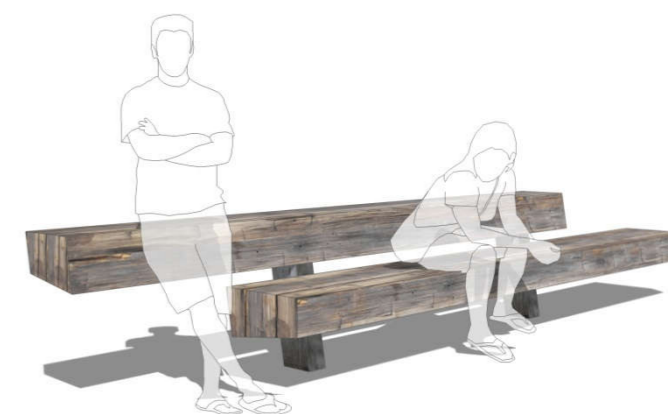
Joonis 66. Vaatekraan „Mälupilt“. Välja vändatava läbipaistva klaasmaalinguga kunagist maastikupilti ja tegevusi representeeriv teabestend, millest läbi vaadatuna on võimalik korraga tajuda nii praegust kui ka oletatavat mineviku maastikku. „Vaikeolekus“ on tegemist 90 cm kõrguse, 30 cm laiuse ja 180 cm pikkuse risttahukakujulise loodusega harmoneerva kastiga, mis on kaetud lehtmetailiga, millele on pinnatöötusega antud vanutatud välimus. Kasti ülaosa katab hõõvelpuidust halli tooni peitsitud lehisest puitosa, mis võimaldab kastile mõnusat nõjatumist. Roolikujulise vända abil on võimalik esile vändata kirkale turvaklaasile prinditud maastikku representeeriv maaling koos vaates olevate objektide lühituvustusega. „Mälupildi“ taha on planeeritud vaatesuunaline projektipõhine erilahendusega pink.

planeeritud projektipõhise erilahendusega peidetud vaatekraanid – „Mälupilt“ (joonis 66). Vaatekraanid on oma tavaolekus tagasihoidlikud madalad risttahukakujulised kastid, mis ei tohiks maastikus silma paista, olles vaid 1 m kõrgused. Kastid võimaldavad roolikujulise vända abil esile kerida klaasist vaateakna, millele on kunstniku poolt ajaloolise informatsiooni põhjal rekonstrueeritud ajalooline situatsiooni vaate. Stendid on maastikku paigutatud nii, et nende kohalt avaneb tänapäevane vaade kultuuriloolistele objektidele või nende varemetele. Vändates esile vaatestendi, saab läbi klaasimaali üheaegselt vaadelda nii ajalooliste objektide tänapäevaseid mastaape kui ka ettekujutuse objektide minevikulisest olemusest ühes omaaegse tegevussituatsiooniga. Vaatestendide taga paiknevad projektipõhise erilahendusega pingid, nii et stend jääb vaate nautija selja taha, võimaldades võtta aega mõtisklemiseks ja mälupiltide taaselustamiseks või lihtsalt nautida kultuurmaastiku ilu (joonis 68).

Peale maastikku katvate suunavaiade ja üksikutes kohtades paiknevate „Mälupiltide“ pole radadele muud informatsiooni atribuutikat planeeritud. See peaks tagama võimaluse vabalt maastikus oma äranägemise järgi kulgeda ja avastada kohti ning paiku. Võtta aega seisatamiseks ja maastiku kogemiseks ilma muuseumilaadse kogemusega. Samas, kellel vaja, leiab ka valiku orienteerumiseks.

Info radade ja neis nähtuva kohta võiks kajastada kloostri külastuskeskuse hooneks renoveeritavas valitsejamajas.

Radade võrgu planeerimisel on suurt tähelepanu pööratud vaadetele ja maastikus kihistunud erinevate aegade märkide omavaheliste seoste avastamiseks, mis peaks avastamisrõõmu ja erilisi vaatnurki pakkuma nii kohalikele kui ka külalistele.

Joonis 67. Pink 1. Kogu planeeringualale ühendava lülina sobituv pingilahendus. Puit- ja metallosade materjal ja pinnatöötus samane vaatekraanidega. Pingi kogupikkus 4 m. Ka pingi seljatugi on mõeldud istumiseks või nõjatumiseks.

Joonis 68. Pink 2. 1,8 m pikkune pingi variatsioon vaatekraanide taga.

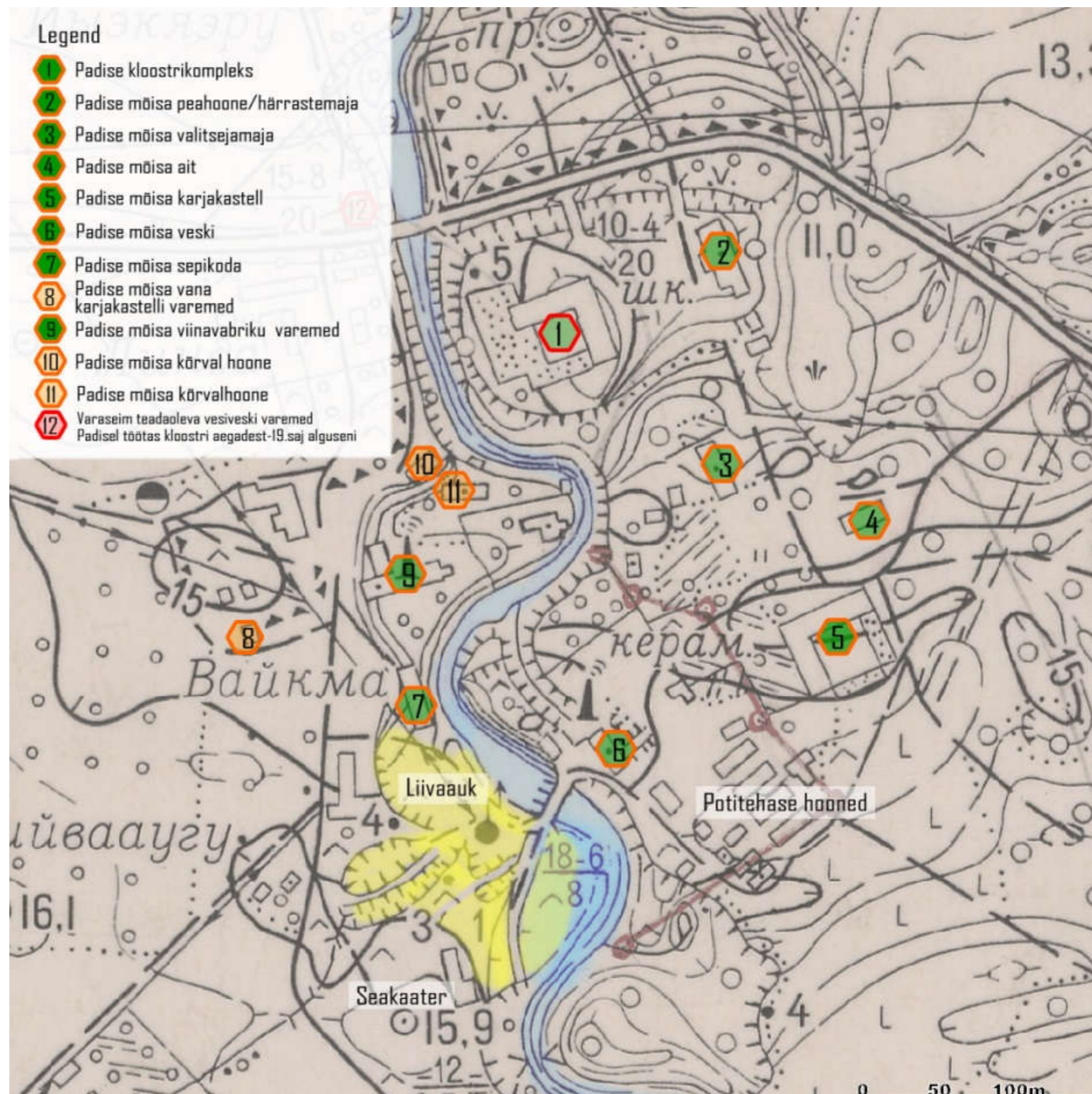

Radadele planeeritud projektipõhise erilahendusega pingid (joonis 67) sobituvad kogu kultuurmaastikuga, olles ühendavaks lüliks nii kloostrijõe- ja mõisaansambli, kloostrijõeäärsel puhkealal kui ka maastikuradadel. Pinkide paigutusel maastikku on ennekõike arvestatud puhkepaigast avanevate vaadete ja mikroklimega. Nii võimaldavad pingid nii ilusaid vaateid kui ka võimalikult mõnusat tuulte eest kaitstud olemist. Pingid koosnevad kahest rustikaalsest lehisest liimpuidust talast, mille jalad on valmistatud ristkülikukujulisest nelikanttorust. Nii puitosa kui ka metalloosa pinnatöötlus on sama nagu suunavaiadel ja vaatekraanidel (joonised 65 ja 66).

Rajad kulgevad maastikul suures osas olemasoleval radade võrgustikul, mis võimaldab huvilisel minna avastama ka radadest eemale. Nende maastikku paigutamisel on arvestatud sellega, et radade äärde jääks võimalikult palju loodus- ja kultuuriloo objekte ja eriilmelisi maastikutüüpe. Nii jäävad radade äärde ühtekokku 35 kultuuri- ja ajalooäärtusega üksikobjekti, reljeefirikas Kloostrijõgi, mille kõrgetel kallastel laiuvad palumännikud ja madalates kanjonilaadsetes orgudes peidavad end vanades jõesootides tekkinud lodumetsa kooslused. Lisaks rikastavad maastikku inimtekkelised parkmetsa alad.

6.1.3 Probleemkohad ja takistused radade võrgu loomisel

Radade võrgu planeerimisel ja kogu territooriumi ühtsel käsitlemisel on selgelt probleemse ja üldist maastikupilti ning jätkusuutlikku toimimist takistavaks alaks osutunud kunagine liiva kaevandamise koht Padise mõisa veskist üle Kloostrijõe läände jääv ala (joonis nr 69). Alalt ammutati liiva 19. ja 20. sajandi vahetuse aegu veski territooriumil tegutsenud potivabrik

Joonis 69. Kloostri jõe maastik 1962. a topokaardi alusel Padise keskuse alal. Skeemi on koostanud töö autor Maa-ameti ajalooliste kaartide rakendusest pärinevale kaardile

tarbeks. Liiva transportimiseks oli veski tammi kohale rajatud liiva vedu võimaldav sild. Sillast pole teadaolevalt pilte säilinud. Silla olemasolu on loetav veel ka 1962. aastast pärineval ENSV topokaardil, kus on näha üle silla ja läbi liivaaugu lääne suunas kulgenud tee või rada. Tänapäeva maastikul on veel loetavad veskipoolne silla otsa asukoht, jõe keskel asunud silla kandeposti asukoht ja eeldatav läänekalda tee koht, mis väljendub muidu madalaks kaevandatud jõekaldal kõrgema voorena, mis ulatub eeldatava läänepoolse sillaotsa asukohani. Üldiselt on vana liivaaugu pinnamood väikesel territooriumil väga mikroreljeefirikas ja keeruline. Reljeefi keerukus ei kajastu täielikult ka 2017. aastal alale koostatud geodeetilisel alusplaanil. Mahajäetud liivaaugu katab valdavalt liivastele niidualadele iseloomulik rohttaimestik, ühes üksikult või väikesi grupe moodustavate noormändidega. Liivaaugus eristub omakorda endise veskitammi tagune jõelaiendus. Kunagine jõe kaldajoon on maastikul ühtselt ja selgelt jälgitav 1-1,5 m kõrguse järsunõlvalise astanguna. Jõesängi madalale, endiselt suurvete poolt üleujutatavale, alale on kujunenud peamiselt hall-lepast koosnev võsastunud lodu (joonis 70). Tänapäevast maastikku vahetult mõisa vesiveski tammi taga liivaaugu ääres rikuvad suurimal määral nõukogude ajal jäätmaale rajatud tehnorajatised. Ala läbib keskpinge ja madalpinge liinide rägastik, mis koonub ala keskele väikesesse trafopunkti. Lisaks on alal vana kinnikasvanud ja isepuhastusprotsessi läbinud reoveepuhasti settebassein ja põlenud saekaatri söestunud varemed (joonis 71). Sellise kasutu ja visuaalselt tehnorajatistega reostatud jäätmaana on ala säilinud tänapäevani. Sarnaselt nõukogude ajaga on alalt isetegevuslikult vähesel määral liiva kaevatud ja sinna on paigutatud pinnase jäätmeid.

Kogu piirkonna maastikuanalüüs tõendab selgelt, et antud jäätmaa peidab endas suurt potentsaali, et kujundada sellest

Joonis 60. Liivasettesse mattunud ja võsastunud endine veskitammi tagune jõelaiendus. Vaade Kloostri jõe vasakaldal asuvalt Padise terviseradade kelgumäelt. Allikas: autor

Padise keskuses, mõisa- ja kloostriansambli vahetus naabruses Kloostri jõe kallastel puhkeala, mis seoks kogu maastiku taas kokku ühtseks tervikuks. Analüüs näitab, et antud ala maastikuarhitektuurne terviklahendus võimaldab senini kasutult seisva kõnnumaa rakendada laiemalt kogu kohaliku kogukonna elukeskkonna parandamiseks ja võimaldaks anda tõuke, et piirkonna arenguperspektiivid ja -plaanid saaksid realiseeruda. Nimelt jääb liivaaugust lääne poole kolhoosiaegne põllumaa, mis aastakümneid on olnud looduslik rohumaa, kuhu on kasvamas grupiti männinoorendik. Selle ala kogupindala on ca 15 ha. Maa kuulub kolmele omanikule, neist suurim ala on reformimata riigimaa. Antud alale on Padise valla üldplaneeringuga ette nähtud individuaalelamute ala ehk kohalike hulgas tuntud kui

„Vikingi küla“ – inspireerituna Kloostri jõel seilanud viikingitest. Seda ideed on veeretatud aastakümneid, kuid senini pole see realiseerunud. Täna sel päeval aga valitseb Padise kandis elamisvõimaluste pöud. Seda seoses Ämari lennubaasi ja teiste piirkonna ettevõtete jõudsa arenguga. Lisaks on oma kodu ja pere loomise ikka jõudnud suur kaheksakümne date aastate põlvkond, paigavaimust kantud noori, kes on valmis kodukanti tagasi tulema. Padise keskus pakub täielikku teenuste paketti, mida ühel perel tänapäeval vaja ja seda kõike käe-jala juures kaunis ja turvalises keskkonnas, alates lasteaiast, koolist, perearsti teenusest kuni mitmekesiste sportimis- ja vabaaja veetmise võimalusteni. Piirkond on samade hüvede tõttu ka ideaalne elu kuldse loojangu veetmiseks.

Joonis 71. Padise mõisa veskist üle Kloostri jõe läänes paiknev kunagine liivaaug, kuhu nõukogude ajal koondati erinevaid tehnovõrkude rajatise. Allikas: autor

Antud ala potentsiaali puhkealana nägi ette ka juba 1969. aastal arhitekti Villem Raami poolt koostatud arengudokument: Padise arhitektuuriajalooline ansambel. Iseloomustus, kasutamistingimused ja ettepanekud ansambli kohandamiseks turismi ülesandele (Teadusliku restaureerimise töökoda, 1969). Selle kohaselt olid ühe potentsiaalse kohana alale planeeritud suvituskämpingud. Kuna nii liivaaugu kujundamisega puhkealaks kui ka „Vikingite küla“ arendamisega on seotud mitmeid keerukaid kitsaskohti, mida peaks üheskoos ja heas koostöövaimus lahendama mitmed erinevad maaomanikud ja tehnorajatiste valdajad, on senini ala potentsiaal täielikult kasutamata ja veel enam – antud ala tühermaana seismine takistab kogu piirkonna tasakaalustatud arengut ja loogiliste ruumikasutuspehõhimõtete järgimist. Ka ühtse seatud eesmärkide pärase inimest iseeneslikult suunava kogu piirkonna kultuurmaastikku väärtustava radade võrgustiku loomisel on ainsaks probleemkohaks antud liivaaugu piirkond ja pisut laiemalt kogu Kloostri jõe läänekallas alates Keila-Haapsalu maantee sillast kuni Viruküla-Padise tee sillani.

Suurimaks probleemiks ringikujulise ja erinevaid väärtusi mõlemal pool jõge ühendavate radade loomisel on jõge ületavate kergliiklussildade puudumine. Ainus kergliiklussild, mis jõge ületab, on Keila-Haapsalu silla kõrval eraldiseisev kergliiklussild. Probleemiks ja eluohtlikuks kohaks on kergliiklussilla ühenduse puudumine Viruküla-Padise maantee Kivisilla kohal. Nimelt olemasolev maantee sild on ilma kergliiklusrajata kitsas ja väga kehva nähtavusega. Mõlemast küljest maantee metallpiiretega ääristatud koridor, kus suurim lubatud kiirus on 90 km/h. Selle silla kaudu on kergliiklusel jõge ületamine eluohtlik ja väga ebameeldiv. Projektlahendus näeb ette olemasoleva maantee silla kõrvale kergliiklussilla rajamist, mille kaudu saaks lühimat kergliiklusühendust pidada „Vikingi küla“ lõunapoolne osa. Selle kaudu on planeeritud suunata ka pikem loodus- ja kultuuriloo õpperada jõge paremat kaldalt vasakule kaldale, kus kergliiklustee jätkuks jõge kõrgel vasakkalda perval, pakkudes kauneid vaateid sügaval orus looklevale Kloostri jõele ja teisele poole jõge jäävatele kultuuriloolistele objektidele. Kergliiklustee rajamiseks on vajalik olemasoleva Vikingi sõidutee nihutamine 5 meetrit läänepoole. See võimaldaks praeguse sõidutee tammile rajada 2,5

m laiune kergliiklustee, mida eraldaks sõiduteest 3,5 m haljasriba pihlaka-alleega. Vikingi tee lääneküljele on omakorda planeeritud vahtra-allee, mis eraldaks planeeritavad „Vikingi küla“ krundid ühtse haljastusvõttega sõiduteest. Lisaks on alleed ajaloolistel kaartidel olnud Padise kandis mitmel pool sõiduteede ääres kasutusel. Selle allee suurim vajadus tuleb esile mõisa viinavabriku varemetest vahetult läänes paikneva kolhoosi ajal rajatud ja senini toimiva suure autoremondikompleksi inetu vaatepildi isoleerimiseks. Nimelt kogu jõge vasakkallas Vikingi tee vahel on ajaloolise Padise kloostri ja mõisakompleksi terviku osa, kus on säilinud ka mitmed ajaloolised hooned. Seega on antud remondikompleksi visuaalselt kasina vaate piiramine haljastusega hea kompromiss ajaloolise maastikupildi ja seda häiriva, kuid piirkonna majandusele olulise objekti säilitamise seisukohalt. Viruküla-Padise maantee jalakäijate sild ja „Vikingi küla“ kergliiklustee rajamine ühendaks juba olemasolevad kergliiklusteed ühtseks võrgustikuks võimaldades populaarsete asfaltkatet vajavate spordialade veelgi paremat ja mitmekesisemat kasutamise võimalust.

Kloostri läänekaldale on lisaks asfaltbetoonkattega kergliiklusteele planeeritud ka jõeäärne 1,2 m laiune puiduhakke ja pinnaskattega kallasrada. Antud rada pakuks planeeritud radade võrgustikus alternatiivset ja teistsugust keskkonda ja elamust pakkuvat võimalust. Võimalust minna vahetult vee äärde ja siis tõsusta jälle kõrgematele kallastele, et nautida vaateid. Antud kallasrada on planeeritud kuni liivaaugu puhkealani, kus see jätkub kuni viinavabriku varemeteni. Viinavabriku varemete juures on planeeritud taastada maastikus säilinud munakivitee, mis võimaldab külastada mõisa sepikoja hoonet ja teha tiir ümber varemete.

Liivaaugu planeeritud puhkeala planeeringu kirjeldus ja eskiislahendus on toodud joonisel 107 ja lahti kirjutatud peatükis 6.4. Liivaaugu puhkealale on planeeritud kunagise veskitammi kohal asunud silla asemele uue projektipõhise erilahendusega kergliiklussilla rajamine. Sild ise oleks nii ühendavaks lüliks kui ka kauneid vaateid pakkuvaks platvormiks. Sild on hädavajalik planeeritud radade võrgu toimimiseks, kuna üle silla kulgeb lühem „Mõisniku rada“. Veel suurem tähtsus on sellel aga planeeritava „Vikingi küla“ ühendamisel Padise keskuse südamega. Üle selle silla on küla käsutuses 500 m raadiuses kõik igapävaeluks vajalikud teenused.

Liivaaugu puhkealalt põhja suunas kulgevad mõlemad planeeritud rajad samas koridoris ja nende probleemkohti on ühiselt kirjeldatud järgnevas osas.

Viinavabriku varemed

Viinavabriku varemed, mis asuvad kahel tasandil, pakuvad suurepärase ja senini varjatuks jäänud vaadet üle Kloostri jõe korruga nii kloostri kui ka viiele mõisakompleksi hoonele ühes neid ümbritseva pargialaga (joonis 72).

Joonis 72. Padise kloostri ja kahe mõisa-aegse kõrvalhoone vaade viinavabriku teisele tasandile loodavalt vaateplatvormilt. Allikas: autor

Selle vaate pakkumiseks on vajalik viinavabriku varemete säilinud teisele tasandile vaateplatvorm, millele on tõusva jõekalda tõttu planeeritavatelt radadelt sama tasandiline juurdepääs. Teisel tasandil on hetkel kaks ruumi, mida eraldab varisemisohklik mõisa-aegadest hilisem silikaattellistest vahesein. Selle müüri eemaldamisena tekib üks avar ruum, mis on Kloostri jõe poole avatud. Sellest ruumist on planeeritud kujundada vaateplatvorm ühes pinkidega. Hoone siseõuepoolse kahe korruse tasandi serva on planeeritud projektipõhine ja teiste väikevormidega harmoneeruv piire. Lisavõimaluseks on planeerida teise tasandi vaateplatvormi keskelt väljaulatuv sillalaadne lisaplatvorm, mis toetuks varemete esimesel korrusel

Joonis 73. Viinavabriku varemete suurim „siseruum“ hetkel. Allikas: autor

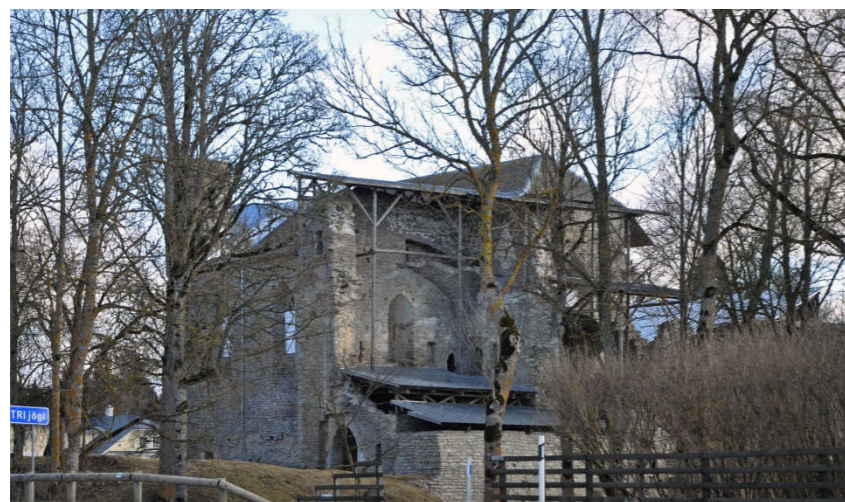
säilinud hoone keskeljel paiknevale toekale müürile. Antud platvorm võimaldaks läbi peafassaadi akende vaadet sepikojale, veskile, Kloostri jõe tammile ja planeeritud puhkealale (joonis 74). Teisele poole avaneb juba kirjeldatud vaade kloostri suunas. Viinavabriku säilinud müürid on vajalik konserveerida. Müüride vahele jäävate poolkinniste ruumide põrandad on planeeritud katta keskkonda sobivate sillutuste ja suurima ruumi osas võiks kaaluda murukatte rajamist. Suurimasse ruumi, kust avaneb läbi säilinud hoone peafassaadi akende ilus vaade sepikojale ja selle tagusele planeeritud puhkealale ja teisel pool kloostri, on planeeritud praegune madalam põranda tase säilitada. Nii on

Joonis 74. Vaade läbi viinavabriku peafassaadi akende. Allikas: autor

võimalik hävinenud müüri vundamendile rajada puidust astmeline terrass, mis jälgib endist müüri joont. Võimadades samas kahes tasapinnas istumist ja nii tekib hoone endisest siseruumist astmeliselt tõusva terrassiga amfiteatri poolavatud ruum, mida saaks kasutada intiimse sündmuspaigana (joonis 74).

Viinavabriku juurest kulgevad rajad edasi põhja suunas olemasoleva sõidutee jõepoolsele servale planeeritud 2,5 m laiuse asfaltbetoonkattega kergliiklusteena. Sõiduteest eraldab kergliiklusteed samalaadne ümarpalgist eralduspiire, mida on kasutatud Keila-Haapsalu maanteel kloostri lähistel. Viinavabriku varemete loodenurka on planeeritud uus teede ristumine, praeguse ebamäärase ja ohtliku olukorra likvideerimiseks. Viinavabrikust läände jääva remondikompleksi piirdeaia esine ebamäärane lagununud kõvakattega plats on ette nähtud likvideerida ja asemele istutada vahtra-allee (joonis 106). Olemasolev sõidutee peab planeeritava uue ristmiku ja Keila-Haapsalu maantee vahel laienema lääne suunas, et mahutada idaküljele varem kirjeldatud kergliiklustee. Sellel lõigul on sõidutee laiuseks planeeritud 5,5 meetrit. Planeeritud Vikingi teeäärne kergliiklustee ristub Keila-Haapsalu maanteega Kloostri jõe sillast läänes ja ühendatakse mainitud maantee põhjaküljel kulgeva olemasoleva kergliiklusteega. Ristmikule on planeeritud lisavalgustusega teeületuskoht. Lähiaastatele planeeritud olulise külastajate arvu suurenemise tõttu on vajalik Maanteeametiga saavutada olukord, kus Padise küla läbivale Keila-Haapsalu

Joonis 75. Vaatekraani „Mälupilt“ taaselustatava vaate suund. Allikas: autor

Joonis 76. Vaade Padise kloostri läbi mõisapargi värava. Kloostri kirde nurgas asub ka mõtteline loodus- ja kultuuriloo radade algus- ja lõpupunkt. Allikas: autor

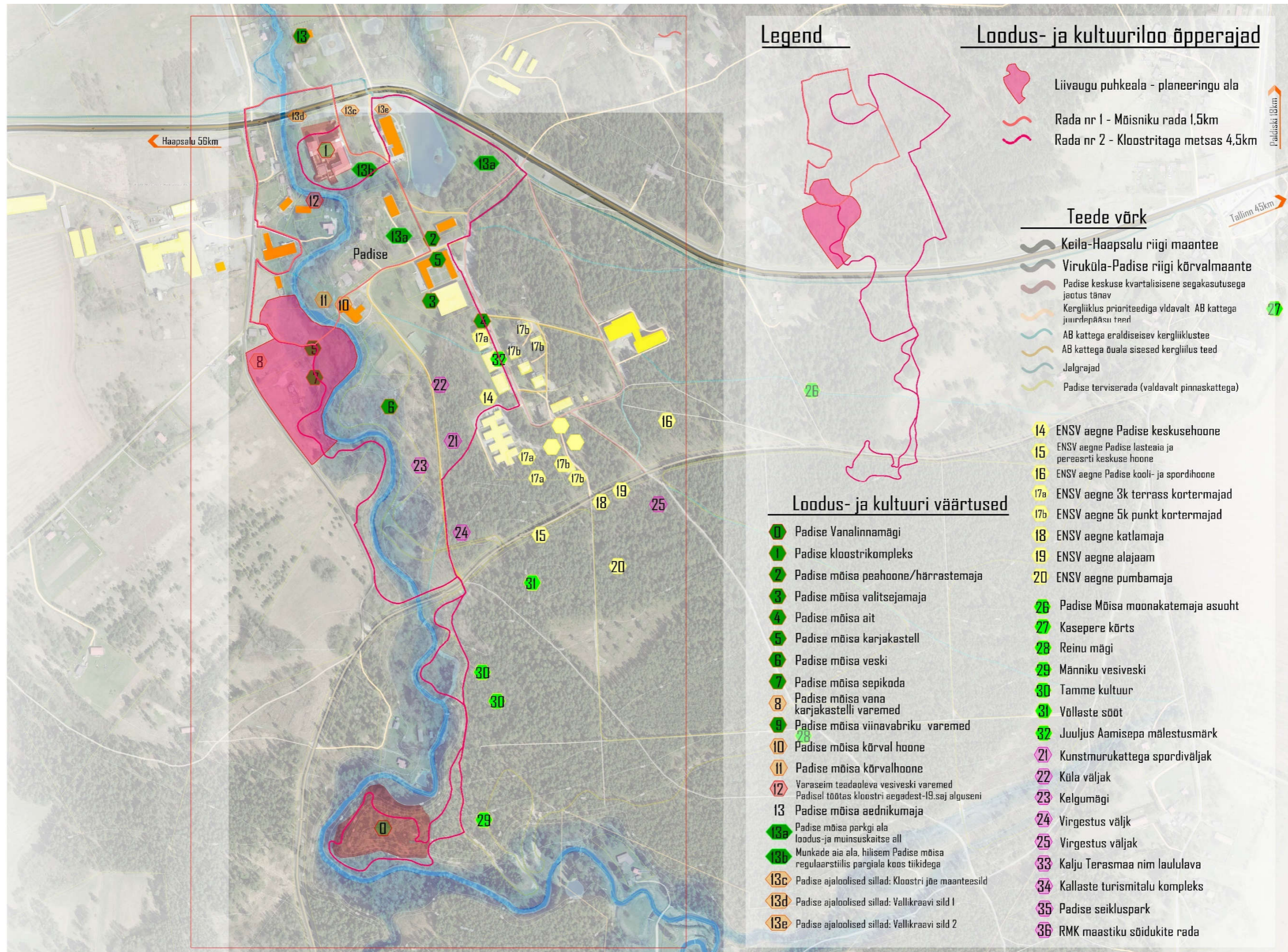
maantee lõigule lubatakse teeületuskohtade asemel rajada teekattemärgistuse ja lisavalgustusega teeületusrajad.

Edasi kulgevad rajad mööda olemasolevat kergliiklusteed läänesuunas. Vahetult enne Kloostri jõe kergliiklussilda on planeeritud vaatekraani „Mälupilt“ asukoht ühes pingiga (joonis 75).

Koheselt peale vaatekraani asukohta jääb Kloostri jõe kergliiklussild, millelt avanevad kõigis suundades kaunid vaated nii jõele kui ka ajaloolistele objektidele. Silla lääneotsa kohal on mõlemalpool silda maastikus säilinud vanima teadaoleva vesiveski vundamendi ja veejuhtimissüsteemide fragmendid. Antud varem on hetkel võsastunud ja vajavad puhtaks raumist ja olemasolevast puistust pargiala rajamist. Vahetult silla läänepoolsest otsast algab kunagine munkade aed, mis 19. sajandil oli kujundatud mõisa regulaarstiilis kauniks pargialaks, mida on pikemalt analüüsitud ja kirjeldatud töö uurimuslikus

osas. Antud töö ei lahenda seda pargiala. See vajab eraldi kõrgetasemelist maastikuarhitektuurset projektlahendust, kuna antud pargiala on võimalik ajalooliste kaartide ja säilinud kirjelduste alusel autentselt taaselustada. Planeering näeb ette loodus- ja kultuuriloo radade kulgemist läbi pargiala. Antud planeeringu raames on pargialale ette nähtud üks vaatekraan „Mälupilt“ Kloostri jõe paremale kaldale, kust avaneb vaade Kloostri jõele, vesiveskile ja maanteesillale. Vaates saaks taaselustada joonisel 24 kujutatud mälupildi.

Mõlemad planeeritud rajad suunduvad pargialalt läbi fragmentaalselt säilinud pargivärava (joonis 76) Padise kloostri ja mõisa peahoone vahelisele haljasalale, kus asub mõtteline ringide algus- ja lõpupunkt. Rajad ületavad seal Keila-Haapsalu maanteed. Ka sellele kohale tuleb sarnaselt eelpool kirjeldatule ette näha vöötraja ja lisavalgustusega teeületuskoht.

Joonis 77. Matkaradade skemaatiline paiknemine. Skeemi on koostanud töö autor

6.2 Rada nr 1 pealkirjaga „Mõisniku rada“

1,5 km pikkune rada koondab kompaktselt kloostrikompleksi ja kõiki säilinud mõisaansambli hooneid. Pakkudes vaateid kloostrikompleksile kõikidest ilmakaartest, erinevate rakursside ja vaatekaugustega. Rada võimaldab end kujutada mõisnikuna, kes teeb kosutava jalutuskäigu oma valdustes. Seeläbi saab ettekujutuse Padise kandi maastiku ja hoonete paiknemise omavahelistest seostest ja tunnetuse möödunud aegade eluolust. Rada vaid suunab maastikul liikumist, võimaldades igat objekti omal käel lähemalt uurida või võtta aega nautimaks vaateid ja kultuurimaastikku.

Planeeritud rada saab alguse Padise kloostriga põhjaõuest, haakpüssi torni juurest, planeeritava kloostrikompleksi tulevase peavärava eest. Rada saab läbida ka priilt ilma külastuskeskust külastamata. Seega on võimalik kohe raja alguses tutvuda lähemalt kloostriga ja seejärel suunduda jalutuskäigule. Kloostri juurest suundub rada mööda olemasolevat kruusakattega teed lõunasse, pakkudes ilusaid vaateid mõisa peahoonele, tiigiga pargialale ja mõisa valitsejamajale. Kloostri külastamise järgselt on võimalik võtta aega ja tutvuda lähemalt ka mõisa peahoonega. Mõisa peahoone eest jätkub rada asfaltbetoon kattega kõnniteel lõuna suunas mööda kunagist kahepoolset alleed (joonis 78). Antud allee on fragmentaalselt tajutav ka tänapäeval. Teemaplaneering näeb ette allee taasrajamise. Sobilikumaks istutusmaterjaliks osutus uurimuse alusel harilik vaher. Allee lõunasuunalise vaate lõpetab mõisa karjakastelli siseõue suunatud vaatega kaarkäik. Kastellisuunalisse vaatesse jääb - idas park koos tiigiga, kagusse mõisa ait, lõunasse mõisa kastell ja edelasse mõisa valitsejamaja (joonised 78, 79 ja 80), millest kujuneb renoveerimise järgselt kloostrikompleksi külastuskeskuse- ja näitusehoone. Hoones peaks kajastuma ka lugu Padise kandi maastikest läbi aegade ja info radade kohta. Kõiki kirjeldatud

Joonis 78. Vaade planeeritavalt „Mõisniku rajalt“. Allikas: autor

hoonetega ühes neid ümbritsevaid maastikke saab minna eraldi uudistama. Kastelli suunalisele alleele on planeeritud ka projektipõhise lahendusega pingid. Rada kulgeb mööda alleed kuni kastellini, kus asub hoone ühes tiivas Padise turismiinfopunkt ja kohalikku käsitööd tutvustav ja müüv pood. Kastelli juurest pöörab rada läände suunaga Kloostri jõeale, kus vaates avaneb lõunas kastelli läänetiib, Siiri Kasemesta projekteeritud tähelepanuväärne Padise keskusehoone ja avar külaväljak. Otsevaatesse jääb Padise veskihoone ja põhjasuunal vaade läbi õunaia mõisa valitsejamajale. Rada kulgeb mööda olemasolevat asfaltbetoonkattega kõnniteed kuni mõisa vesiveskini. Vesiveski põhjaküljelt on planeeritud rada jätkuma mööda planeeritavat asfaltbetoonkattega 2,5 meetrit laia kergliiklusteed, mis viib Kloostri jõe kaldast alla, veski jõepoolse fassasadi ette, kuhu on planeeritud projektipõhise erilahendusega kergliiklussild (silda käsitletakse lähemalt liivaaugu puhkeala planeeringu osas). Vahetult jõe paremkalda äärse silla otsa juurde on planeeritud projektipõhise erilahendusega vaatekraan „Mälupilt“. Vaatekraan on põhjasuunalise vaatega üle paremale käänduva Kloostri jõe paiknevatele mõisa sepikojale ja

Joonis 79. Vaade planeeritavalt „Mõisniku rajalt“. Allikas autor

Joonis 80. Vaade planeeritavalt „Mõisniku rajalt“. Allikas autor

viinavabriku varemetele. Vaate avamiseks on vajalik jõeäärse kahe kinnistu omanikuga koostööd teha, et avada antud vaade. Säilitada tuleb esteetiliselt väärtuslikud suured puud (vahtrad ja remmelgas), tõstes nende võra sedavõrd, et oleks tagatud vaade nende alt. Ka sild ise toimib 360 kraadise vaateplatvormina, kust avaneb igas suunas kaunis vaade ajaloolisele jõemaastikule. Kogu kirjeldatud rajalõigu ulatuses on planeeritud tänavavalgustus. Tänavavalgustina on planeeritud kasutada ettevõtte Keha3 LED-tehnoloogial põhinevat tänavavalgustit City K3-LI-LL-3 (joonis 81) (Keha3, www.keha3.ee). Antud valgusti sobib kogu ajaloolise õhustikuga ja kõigi projektipõhiste erilahendustega.

Joonis 81. Tänavavalgusti City K3-LI-LL-3. Allikas: (Keha3, www.keha3.ee)

Edasi jätkub rada üle Kloostri jõe planeeritava kergliiklussilla läbides liivaaugu puhkeala, mida käistletakse eraldi osas. Liivaaugu puhkealal kulgeb rada 30 m mööda planeeritavat asfaltbetoonkattega kergliiklusteed, kust keerab põhjasuunas, jätkudes mööda planeeritavat laudkattega 1,2 m laiust jalgrada, mis lõikub kanalina läbi liivaseljandiku, ületades seejärel sillaga kraavi ja tõustes jõe kõrgemale vasakkaldale. Sealt avaneb põhja-kirdesuunas vaade sepikojale, viinavabriku varemetele ja nende taustal paistvale kloostri, ühes reljeefirikka jõemaastikuga. Lõuna-kagusuunalise vaate esiplaanile jääb planeeritav liivaaugu puhkeala, ühes Kloostri jõe ja veskihoonega. Taustale jääb palumetsa rüppes paiknev Padise keskus. Rada jätkub mööda Vikingi tee äärde planeeritud asfaltbetoonkattega kergliiklusteed, kuni viinavabriku edelanurgani, kust keerab rada itta laskudes mööda munakiviteed Kloostri jõe kaldale. Enne paremale keeramist on võimalik aga külastada jõe kõrgema kaldaga samas tasapinnas olevat viinavabriku varemetese planeeritud vaateplatvormi. Vaateplatvormi on lähemalt kirjeldatud elnevalt lehekülgedel 60-61. Rada kulgeb jõe äärest ümber viinavabriku varemete ja tõuseb taas jõe vasakule kaldale, kus jätkub mööda Vikingi tee äärde planeeritud kergliiklusteed, kuni Keila-Haapsalu maanteeeni. Edasist raja kulgemist on kirjeldatud peatükis 6.1.3.

Ühtekokku jääb raja äärde 22 uurimuslikus osas kirjeldatud kultuuriloolist objekti või maastikuelementi, 3 vaatekraani „Mälupilt“, mis kõik üheskoos annavad hea ülevaate Padise kandi kultuurimaastikust. Lisaks pakuvad rajaga ristuvad teed ja rajad hulgaliselt lisaavastamisrõõmu, vaate- ja puhkekohad aga mõnusat äraolemist ja kauneid vaateid.

6.3 Rada nr 2 pealkirjaga „Kloostri taga metsas“

4,5 km pikkune rada pakub laialdast ülevaadet kogu Padise kandi maastikust. Rajal on jälgitav kogu jääajajärgne Padise kandi maastike kujunemislugu. Võimaldades maastikus jälgida geoloogilistest isärasustest tulenevat maastiku eriilmelisust, tutvuda jääajajärgse reljefi kujunemise protsesside ja erinevate geoloogiliste reljefivormidega. Rada läbib erineva koosluse ja ilmega metsa ja maastikutüüpe.

Rada võimaldab tutvuda kogu piirkonna kultuurmaastiku kujunemislooga. Leitavad on erinevad kultuurikihistused alates hilisraua ajast, võimaldades jälgida looduse, maastiku ja inimese vahelisi sümbiootilisi suhteid.

Antud rada sisaldab endas suuremat osa lühemast rajast (nimega „Mõisniku rada“) võimaldades tutvuda kõigi lühema raja äärde jäävate maastikuelementidega. Rada on tihedalt seotud olemasoleva teede ja radade võrguga, võimaldades omakäelist

Joonis 82. Padise klooster. Allikas: www.ajapaik.ee

avastamist ja ajaveetmisvõimalust. Rada ühendab omavahel Padise kloostri ja Vanalinna mäe.

Planeeritud rada saab alguse Padise kloostri põhjaõuest, haakpüüsi torni juurest, planeeritva kloostri külastuskompleksi tulevase peavärava eest. Raja algus on planeeritud läbima tulevast piletiga külastatavat kloostrikompleksi territooriumi. Raja priiks läbimiseks tuleks teekonda alustada kloostri loodenurgast Kloostri jõe ääres. Kloostri kompleksi põhja eesõuest laskub rada kloostri loodenurga peavärava torni juurest alla jõe äärde (joonis 82). Kulgedes ümber kloostri lääne- ja lõunamüüride mööda jõeorgu, lõunaküljel kunagise kaitsekraavi või jõe lisaharu põhja. Võimaldades vaateid kloostrimüüridele ja jõe üleselt endistest mõisa kõrvalhoonetest koosnevale ansamblile. Kloostri lõunatiiva kuivanud jõeharus avaneb vaade lisaks kloostri ka mõisa peahoonele, pargile ja härrastemajale. Mõisa peahoone loodenurgas, ristudes olemasoleva teega pöörab rada põhjasuunas möödudes mõisa peahoone esifassaadist ja ületab vallikraavi üle ajaloolise silla. See rajalõik võimaldab külastada mõisa

Joonis 84. Vaade mõisale ja tiigile planeeritavalt rajalt „Kloostri taga metsas“. Allikas: autor

Joonis 73. Kloostri idatiiva fassaad. Allikas: www.ajapaik.ee

peahoone ja nautida vaadet kloostrikompleksi võimsaimale idatiiva fassaadile, ühes kloostri tunnuseks oleva torniga (joonis 83).

Silla ületuse järel pöörab rada idasuunas olemasolevale maanteeäärsele kergliiklusteele kulgedes mööda seda kuni Padise bussipeatuseni. Tervel lõigul jääb läänevaates esiplaanile mõisa park ühes tiigiga, mille taustal paistavad mõis ja selle taga kloostrimüürid (joonis 84). Vahetult enne Padise bussipeatust

keerab rada läände olemasolevale kergliiklusteele. Läbi palumetsa tuka jääb esiplaani vaatesse mõisa ait. Mõisa aida juurest ületab rada külatänavat suunaga mõisa karjakastellile. Sellelt kohalt avaneb avar vaade esiplaanil olevale kastelli hoonele ja vaates lõuna suunas jäävale tähelepanuväärsele nõukogude maa-arhitektuuri ühele silmapaistvale hoonele – Padise keskusehoone (joonis 85).

Kastelli hoone nurgal pöörab rada lõunasse, kust avaneb vaade palumännikusse sobitatud Padise miljööväärtuslikule nõukogude ajal rajatud eksperimentaalsele külakeskusele (joonis 86). Lõunasse suunduva raja äärde jääb paremal Siiri Kasemetsa poolt Padise keskusehoone (kultuurimaja ja vallavalitsus). Keskusehoone eest alates on planeeritud rada kulgema mööda planeeritavat alleed meenutavat sillutuskividega kaetud kergliiklusteed. 1,2 meetri laiune tee ühendaks olemasolevad kergliiklustee lõigud kolmekordsete terrasskortermajade ees ühe sirgena kuni keskusehoone esise lipuväljakuni. Nii tekib sarnane mõisa peahoonet ja kastelli ühendav sirgjooneline allee. See kergliiklustee oleks tinglik ühendustelg erinevate aegade maastikuelementide vahel. Olles sarnaselt nihkes nagu kastelli ja mõisa peahoonet ühendava alleega olev mõisa peahoonest põhjasuunas kulgev ajalooline allee. Projektipõhiselt ei moodustaks kergliiklustee äärde alleed mitte taimestik vaid ettevõtte Keha3 LED-tehnoloogia põhised tänavavalgustid Branch K3-LI-Reed-4 (joonis 87) (Keha3, www.keha3.ee). Valgustid on planeeritud 2,4 m laiusele külatänavat ja kergliiklusteed eraldavale eraldusribale. Eraldusriba on planeeritud haljastada kääbusmägimändidega. Planeeritud valgustid sobituvad suurepäraselt männimetsakoosluse ja sama ettevõtte valgustitega City, mille kasutamine on planeeritud mõisa ja kloostrikompleksi vahetus ümbruses.

Joonis 85. Vaade mõisa karjakastellile ja Padise keskusehoonele. Allikas: autor

Joonis 86. Vaade eksperimentaalsele külakeskusele. Allikas: autor

Rada jätkub mööda planeeritavat kergliiklusteed kuni Padise lasteaiani, kust rada keerab lääne suunas ja jätkub olemasoleval metsaalusel pinnaskattega jalgrajal lõunasuunaliselt, kuni ristub

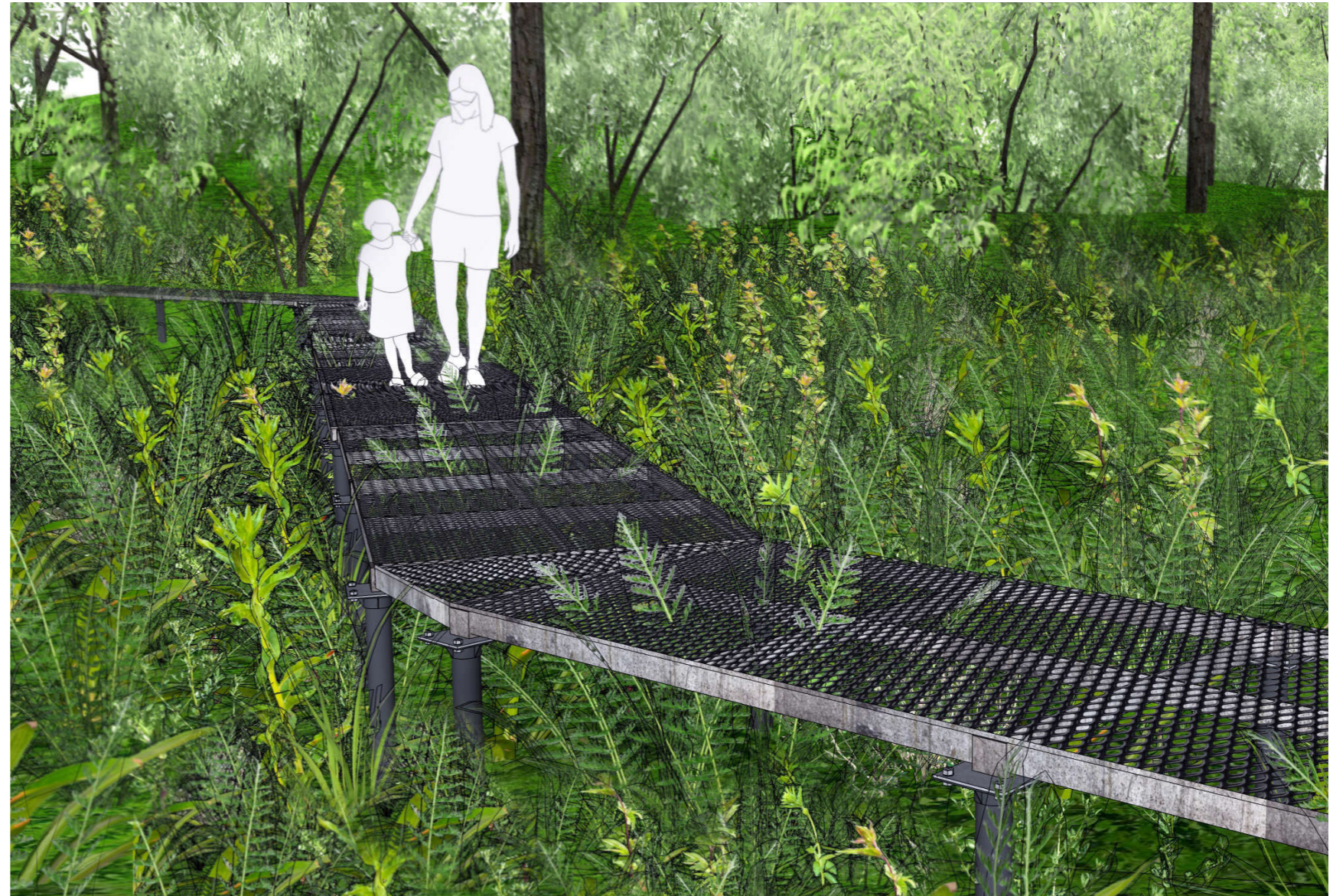
olemasoleva asfaltbetoonkattega kergliiklusteega suunaga lõunasse. Enne ristumist Padise-Viruküla maanteega läbib rada 1969. aastal istutatud omapärase atmosfääriga tammekultuuri,

Joonis 87. Tänavavalgustid Branch K3-LI-Reed-4. Allikas: **(Keha3, www.keha3.ee)**

mis jätkub raja ääres ka maantee ületamise järgselt väikese puistutukana.

Viruküla-Padise mantee lõunapool jätkub rada osaliselt Padise terviseradade rajakoridoris, tehes lookeid eriilmelistesse jõesoppidesse. 50 meetrit peale teeületust laskub rada mööda järsku jõeoru kallast madalasse jõesooti. Sellest kohast alates on planeeritud 1 m laiune metallkonstruktsiooniga olemasolevast taimestikust ülestõstetud venitatud metallvõrk katteplaatidega jalgrada (joonis 88).

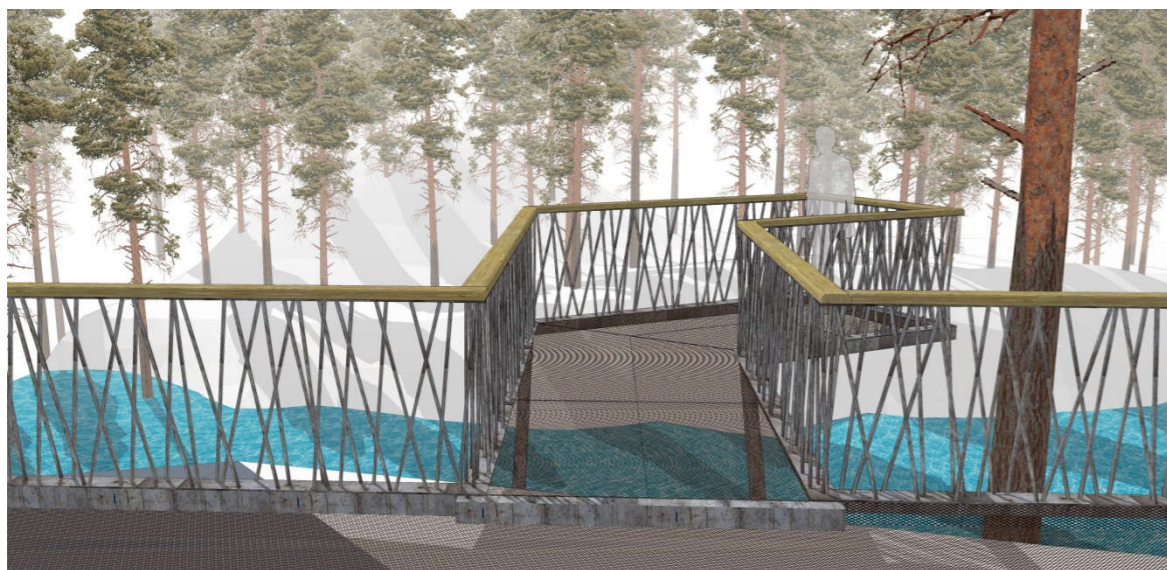

Joonis 88. Metallkonstruktsiooniga jalgrada

Jalgrada kulgeb läbi jõesoodis moodustunud tiheda lodumetsatuka. Soodi keskele on planeeritud vaateplatvorm, kust avaneb vaade kanjonina tõusvale jõekaldale ja jõesoodist moodustunud veesilmale. Rada jätkub jõesoodis kirdesuunaliselt tõustes mööda jõekallast oru pervele. Vahetult oru pervele jääb suurepärase vaatega planeeritud vaatekoht (joonis 106), kust avaneb lõunasuunaline vaade pikki Kloostri jõge järskudele põhjakallastele. Kogu vaade on suurtest reljeefi erinevustest tulenevalt mitmeplaaniline suunaga Vanalinnamäele. Vaates idaservale jääb järsult 15 meetrit langev oru kallas. Oru põhjas

vuliseb jõgi üle kunagise Männiku veskitammi kohale moodustunud kärestiku. Vaate lääneserva jääb kunagine veskihoone ja ajalooline talukoht. Antud vaatekohale on planeeritud jõekaldast eenduv vaateplatvorm (joonised 89 ja 90).

Edasi jätkub matkarada suunaga lõunasse mööda oru kõrget kallast, kuni Vanalinnamäe vaatekraanini „Mälupilt“, kust avaneb vaade linnuse ida- ja põhjaküljele ühes kunagise linnuse sissepääsu kohaga.

Joonis 89. Planeeritav vaateplatvorm

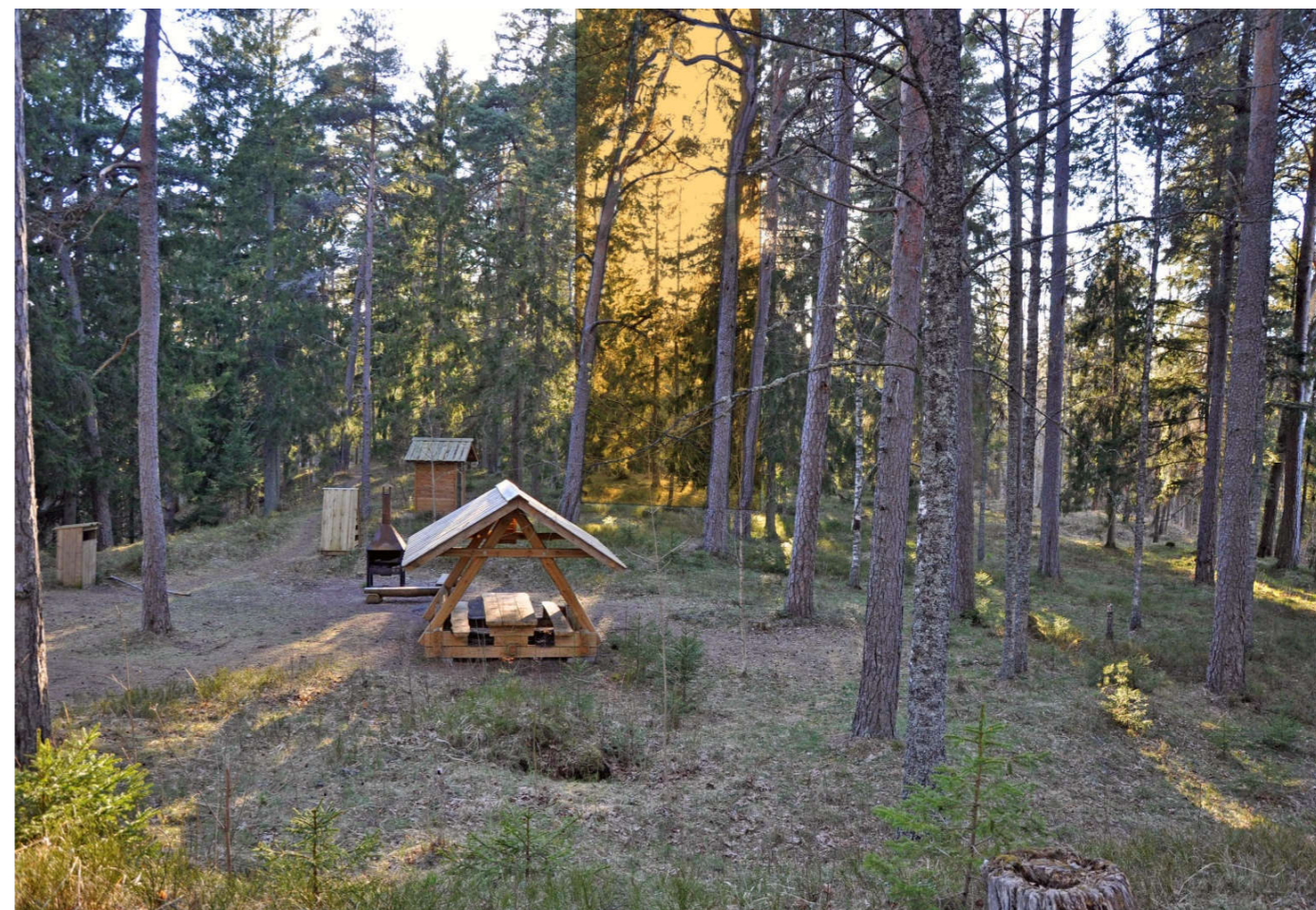

Joonis 90. Planeeritav vaateplatvorm

Linnuse sissepääsu kohalt kulgevat radapidi tõuseb rada linnuse kunagise kaitsevalli kõige kõrgemale tipule. Jätkudes sealt mööda olemasolevat kitsast metsarada looklemist ümber linnamäe. Linnamäe loodenurgas laskub rada kõrgelt kaldaneemikult alla jõeoru põhja, kuhu on planeeritud venitatud vaateplatvorm.

Rada jätkub mööda orupõhja, tehes tiiru ümber linnamäe, pakkudes jõe kanjoni laadses orus erinevaid vaateid jõe ja järskudele orukallastele. Linnamäe kagunurgas tõuseb rada

Vanalinnamäele on rajatud RMK pikniku- ja puhkeplats koos vajaliku inventariga. Sellele lisaks oleks perspektiivne linnamäe tippu rajada vaatetorn. Vaatetorni jaoks on linnamäe keskel olemas ideaalne väike puistu sisene lage plats (joonis 91). Võimaldades torni visuaalselt peita pea täielikult võimsate mändide vahele. Vaatetorni kõrgus võiks ületada puistut vaid sedavõrd, et oleks tagatud vaba vaade. Torn võimaldaks saada väga head ülevaadet Padise kandi eriilmelisest maastikust. Oluline on ka Vanalinnamäe ja kloostrikompleksi omavaheline visuaalne sidumine. Antud side on ka kultuurilooliselt oluline,

Joonis 91. Vanalinnamäe vaatetorni potentsiaalne asukoht ja visuaalne koormus maastikule. Allikas: autor

taaskord orukallastele ja kulgeb mööda Padise terviserada tagasi Viruküla-Padise maanteesillani.

kuna need kaks märgilise tähtsusega maastikuelementi on oma kujunemise- ja ajaloos olnud tihedas omavahelises ja maastikulises seoses. Torn peaks olema võimalikult õhulise konstruktsiooniga. Selle välisilme peaks olema minimalistlik ja vältima seoseid, mis võiks haakuda kunagise linnuse välimusega, et ei tekiks ekslikku arvamust, et linnamäe keskel oleks võinud kunagi asuda torn. Sobiliku referentstornina võiks välja tuua Hollandis Dalffsenis Verchti jõe kaldal asuva vaatetorni. Tegemist on Ateliereen Arhitektide poolt projekteeritud ja 2012. aastal rajatud 21 m kõrguse vaatetorniga, mis on idaealselt metsatukka peidetud (joonised 92 ja 93) (Architecten, 2012).

Manteesillast 5 m põhjapoolsele on planeeritud kergliiklussild. Sild ühendab ohutult ja mugavalt kokku paremalpool jõekallast

Joonis 92. Vaade Vechti jõekalda vaatetornile. Allikas: <http://www.archdaily.com>

olemasoleva asfaltbetoonkattega kergliiklustee ja viib pika loodus- ja kultuuriloo õpperaja jõe vasakule kaldale. Edasi kulgeb rada mööda jõe vasakkaldale planeeritud kergliiklusteed suunaga põhja poole. 150 m peale silda on planeeritud kergliiklusteest eralduv vasakpoolse jõekalda kallasrada, mis pöörduv itta ja laskub mööda madalamat jõeoru kallast jõeni. Kallasrada on planeeritud maksimaalselt 1,2 m laia kooremultskattega. Rada jätkub vahetult jõe ääres 250 meetrit tõustes, seejärel taaskord oru kõrgemale kaldale, kuhu on planeeritud ka pingiga vaatekoht. Vaade avaneb pikki jõge idasuunaliselt jõe laiendusena planeeritud veesilmale, mille taustal paistab liivaaugu puhkealale planeeritud kergliiklussild ja mõisa vesiveski hoone. Edasi jätkub rada põhjasuunaliselt läbi liivaaugu puhkeala kuni liitub planeeritud kergliiklussilla juures „Mõisniku rajaga“. Edasi jätkub rada kuni lõpuni identselt lühema rajaga.

Joonis 93. Vechti jõekalda vaatetornile konstruktsioonivaated. Allikas: <http://www.archdaily.com>

Kokkuvõtteks

Planeeritud rajad on omavahel kombineeritavad ja neist on võimalik moodustada erineva pikkusega ringe vastavalt vajadusele ja huvile. Radasid on edasise arendamise korral võimalik lihtsasti pikendada või lisada neile lisa-aasasid. Lähtuvalt uurimuslikust osast annaks kogu piirkonnale olulist lisaväärtust Padise mõisapargi taaslustamine 19. sajandi ajalooliste kaartide alusel Keila-Haapsalu maantest põhjapool pikki maantee äärt kuni aedniku majani. Antud pargiosas on maastikul endiselt loetavad mitmed selleaegsed pargielemendid nagu 3 tiiki, jalaka-allee, lõiguti säilinud paeakivimüüritised ja vabakujulises pargiosas võimsate puudega liigirikas puistu.

Perspektiivne oleks rada pikendada linnamäelt kirde suunas, mööda olemasolevaid tervise ja metsaradu miljööväärtuslikku

Arukülla ja Kasepere külla. Planeeritav kultuuri- ja loodusloo rada haakub RMK Peraküla-Aegviidu-Ähijärve matkarajaga.

Radasid on võimalik realiseerida etapi kaupa. Esimese etapina on võimalik radade võrgustik luua täielikult olemasoleva taristu baasil, ilma kergliiklussildade ja uute rajalõikude rajamiseta.

Padise kandi maastike vääriliselt toimimiseks on oluline kogu radade võrgu realiseerimine teemaplaneeringu kohaselt.

6.4 Liivaaugu puhkeala

Liivaaugu puhkeala teemaplaneeringu kujundusjoonise mõõtkava 1:500 (joonis 107) on koostatud Vikingi küla detailplaneeringu maa-ala geodeetilise uurimustöö alusel koostatud geodeetilisel alusplaanil (S.T.OÜ, 2017). Puhkeala teemaplaneeringu koostamise aluseks on antud töö uurimuslik osa, millega on analüüsitud põhjalikult planeeringuala ja laialdaselt selle kontaktpiirkonna ajaloolist kujunemist ja ruumiplaneerimisega seotud minevikulisi ja tulevikku suunatud dokumente. Kasutatud kujundusvõtted ja maastikuarhitektuursed lahendused harmoniseeruvad kogu piirkonna kultuurmaastikuga, aidates luua ruumilist terviklikkust ja kandes edasi piirkonnapõhist paigavaimu. Kasutatud kujunduselemendid on otseselt inspireeritud projektala praegusest iseloomust, aidates nii kaasa järjepidevusele, sealjures on kujunduskeele loomisel arvestatud printsiipi, eristada puhtajooneliselt vana ja uut, vältimaks assotsiatiivsuseid vana ning uue vahel. Puhkeala rajamisel on arvestatud ennekõike kohaliku kogukonna vajadustega. Puhkeala peaks ruumiliselt ühendama planeeritava „Vikingi küla“ elamukvartali ja Padise keskuse. Täpsemalt on eelmainitud teemad lahti kirjutatud peatükis 6.1.1.

Planeeritud puhkeala kaheks kõige olulisemaks elemendiks on jõe vasakkalda laiendusena planeeritud ujumiskoht (Liivaaugu ujumiskoht) ja kergliiklussild endise veskitammi kohal (veskitammi sild). Piirkona terviklikkuse huvides on väga oluline silla kaudu tekkiv kergliiklusühendus jõe parema ja vasaku kalda vahel.

Planeeringus väljatoodud projektipõhised erilahendused vajavad realiseerimiseks eraldi detailseid ja/või inseneritehnilisi projekte, andes edasi vaid kujunduslikke ja dimensioonilisi printsiipe.

Veskitammi sild

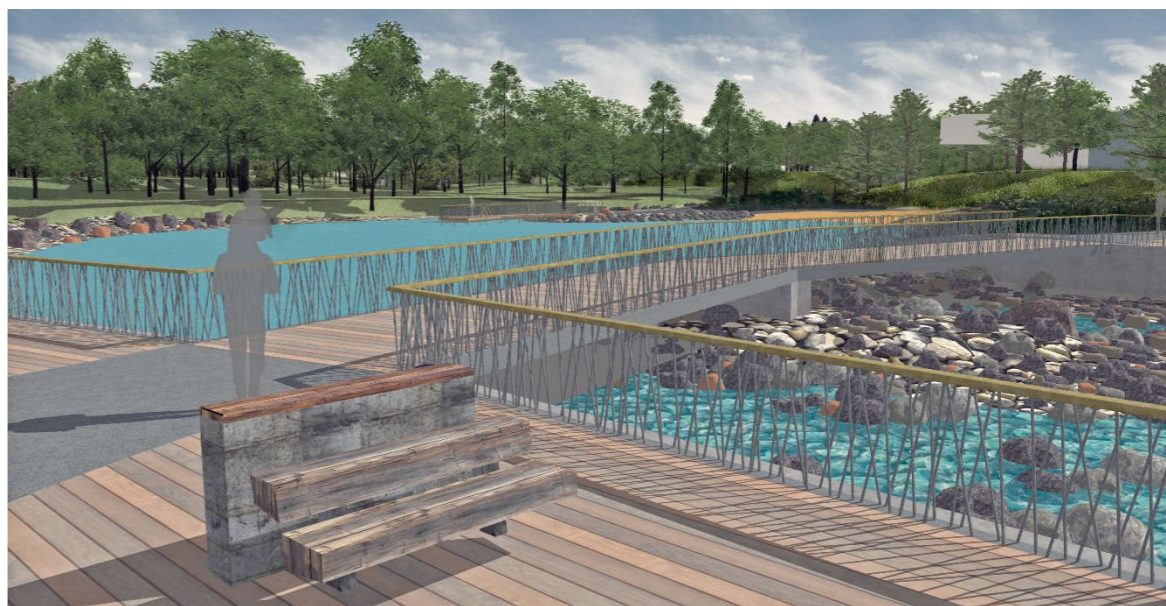
Veskitammi sild on planeeritud kunagise veskitammi kohal asunud silla kohale (joonis 94). Sild hävis 1960. või 1970. aastatel. Tegemist oli keskelt kivivundamendile toetanud kaheosalise sillaga, mida kasutati peamiselt veski territooriumil tegutsenud potivabriku tarbeks liiva vedamiseks. Silda mäletab kohalikest Jaan Kiviorg. Tegemist oli puitkonstruktsiooniga sillaga, mida mööda said liikuda hobuvankrid. Tänapäevaks on sild täielikult hävinenud ja teadaolevalt ei ole säilinud sellest pildimaterjali.

Uus sild on planeeritud lamenukselt (155 kraadine nurk) (joonis 95). Sild toetuks nurga kohal jõe kahe haru vahele planeeritud raudbetoonist kandepostile, mille ümber kujundatakse väike maakividest saareke (joonised 107, 114 ja 115). Veskitammi hetkeolukord säilitatakse olemasoleva Keskkonnaametit rahuldava kärestikuna. Jõe teine haru kujundatakse suurvee olukorras toimiva hakkavaks põhi jõe harust väiksema languga kärestikuks.

Sild on planeeritud 4 m laiusena, et tagada võimalus silda ohutult kasutada samaaegselt kergliikluse ja vaateplatvormi otstarbel. Silla paremkalda poolne osa on 11 m ja

Joonis 94. Padise veskitammi planeeritav asukoht. Allikas: autor

Joonis 95. Veskitammi planeeritava silla vaade jõe idakaldalt

vasakkalda poolne osa 16 m pikk. Silla tekk on planeeritud immutatud puidust, kandekonstruktsioon terasest.

Veskitammi silla piirded on inspiratsiooni saanud hetkel jõe vasakkaldal asuva lodu ilmest, kus ristuvad kaotilised hall-lepa tüved ja alustaimestik domineerivad osjad (joonis 96). Samu maastikku sobituvaid piirdeelemente on kasutatud kogu puhkealal ning loodus- ja kultuuriloo radadel. Piirdeelemendid koosnevad 15 x 15 mm nelikanttorust pulkadest, mis kolmes reas asuvad teineteise suhtes erinevate nurkade all. Piiretes kordub samasuguse pulkade asetusega 1500 mm pikkune piirdeelement. Piire on pealt kaetud 150x50 mm ümaraks freesitud servadega puidust prussiga. Võimaldades mugavat nõjatumist piiretele.

Joonis 96. Kujunduselemente inspireerinud maastikupilt projektalal. Allikas: autor

Mõlemale poole silla otsa on planeeritud raudbetoonist kaldakaitse müürid, mis võimaldavad kompenseerida reljeefi erinevusi ja tagavad mõlemapoole sillaotsa samatasapindsuse. Esialgne projekteeritav sillaotste pealislaudise kõrgus on 12,3 m ü.m.p.

Liivaaugu ujumiskoht

Ujumiskoht on planeeritud endise veskitammi taha, jõe vasakule üleujutatavale lodualale, mis eristub olemasolevas reljeefis selge järsu astanguna. Antud ala on mattunud peajasjalikult nõukogude

ajal rajatud maaparandussüsteemide tõttu jõkke suurel hulgal uhutud liivsetetesse (joonis 97).

Planeeritava väljakaevatava jõelaienduse veepeegli pindala on 2500 m². Planeeritavaks jõelaienduse suurimaks sügavuseks 2 m. Orienteeruvaks kaevemahuks on 3500 m³, mistõttu vajab antud jõelaiendus keskkonnamõju hinnangu teostamist. Ilma KMH-ta on lubatud jõesetete kaevamine kuni 500 m³ ulatuses. Planeering ei näe ette olemasoleva veskitammi kohale kujunenud käreastiku olukorra muutmise vajadust. Lisaks luuakse jõelaiendusele veskitammi silla alla suurvee ajal toimiv käreastikuline ülejooks, mis on projekteeritud 10 cm kõrgemaks kui planeeritav jõelaienduse veepeegli kaldajoone kõrgus, mis jääb orienteeruvalt 10,4 m tasemele ü.m.p. Jõe vasakust kaldast kujundatakse liivaribaga rannaala. Jõelaiendus on planeeritud nii, et vasakul kaldal

Joonis 97. Vaade jõelaienduse alale jõe vasakul kaldal suunaga veskile. Allikas: autor

Joonis 98. Vaade liivaaugu ujumiskohale ja lauterile

tekib sopistunud osa. Selleks moodustub vasakul kaldal jõe poolsaare laadne maakitsus, mis kindlustatakse maakivist

kaldakaitsetega. Poolsaarele on planeeritud lauter. Nii moodustub vaikne ja turvalisem ujumiskoht jõesopis.

Jõelaiendusel väljakaevatav pinnas on planeeritud täies mahus kohapeal taaskasutamiseks. Osaliselt liivaaugu puhkeala reljeefi planeerimisel ja teises osas ujumiskoha vastas jõe paremal kaldal oleva kelgumäe turvalisemaks muutmisel läbi selle laskumisnõlvade laiendamise. Kujunev rannaala on kagu-lõunasuunaline ja avatud kogu päeva päikesele. Poolkaare kujuliseks liivaaala laiuseks on planeeritud kesktlābi 10 m. Liivaaala piirneb 1,2 m laiuse laudteega, mis on osa jõe vasakkalda kallasrajast ja sedamööda on planeeritud kulgema ka rada „Kloostri taga metsas“. Lauterile viiv kallasraja osa on planeeritud sarnase venitatud metallvõrk plaatidega teena, mida on lähemalt kirjeldatud punktis 6.3. Rannaala osas kulgeva laudtee äärde on planeeritud kolm planeeringu erilahenduse kohast pinki. Ranna tagune endine ebatasase reljeefiga

Joonis 99. Tänavavalgusti Brantch K3-LI-Reed-3. Allikas: www.keha3.ee

karjääriserv on planeeritud ühtlaselt laineliseks jõekaldaks, mis sulandub planeeringuala servadel loodusliku pinnamoega.

Liivaaugu puhkeala teedevõrk

Puhkeala teedevõrgu peateljje moodustab ida-lääne suunaline kergliiklustee, mis ühendab üle planeeritava veskitammi silla läänekaldal olemasoleva asfaltbetoonkattega tee idakaldale Vikingi tee äärde planeeritud kergliiklusteega. Nii moodustub olemasolevatest ja planeeritavatest kergliiklustee juppidest reljeefirikas võrgustik, mis on oluliseks täienduseks piirkonna sportimisvõimalustele. Ennekõike sportimisvõimaluste parandamine on dikteerinud teekatte materjali valiku. Kergliiklustee on planeeritud 2,5 m laiune. See saab alguse veskihoone kirdenurgast olemasoleva tee pöördel, laskudes mööda lauget oru nõlva veskihoone põhjaküljelt planeeritavale

sillale. Jõe vasakkaldal tõuseb planeeritav tee kahe laugja lookega mööda olemasolevas reljeefis säilitatavat ja mõnevõrra ümberkujundatavat voorelaadset pinnavormi. Jõe läänekaldale tee põhjapoolsele servale on planeeritud ettevõtte Keha3 tänavavalgustid Brantch K3-LI-Reed-3 (6tk) (joonis 99), mille sobilikkust laiemalt kogu ala kujunduslahendusega on kirjeldatud peatükis 6.3.

Kergliiklustee ristub jõe vasakkaldale planeeritud 1,2 m laiuse kallasrajaga, mis ristumise kohal on laudkattega. Laudkattega kallasrada lõikub ristumise järgselt läbi olemasolevas reljeefis oleva liivavoore (joonis 100). Sellele lõigule on planeeritud voore pinnamoodi järgiv betoontugimüüristus. Voore läbimise järel ületab rada laudkattega teraskarkassil silla abil olemasoleva jõkke suunduva kraavi ja tõuseb seejärel küllaltki järsult mööda kallast

Joonis 100. Kergliiklustee ja laudkattega jalgraja ristumiskoht, mis ristumise järgselt lõikub läbi reljeefis oleva liivavoore

orupervele, kus ristub 60 m pärast Vikingi tee äärde planeeritud kergliiklusteega. Antud lõigule on planeeritud kooremultskate.

Rannavõrkpalli väljak

Puhkealale on planeeritud võistlusnõuetele vastav rannavõrkpalli väljak. Väljakut ümbritseb lääne ja põhjaküljelt kaarjas oruperv, mis on planeeritud viimistleda ühtlaseks nõlvaks. Väljaku lääneküljele on planeeritud kogu väljaku pikkune 3 m lai laudkatte ja pinkidega puhkeala (joonised 101 ja 102).

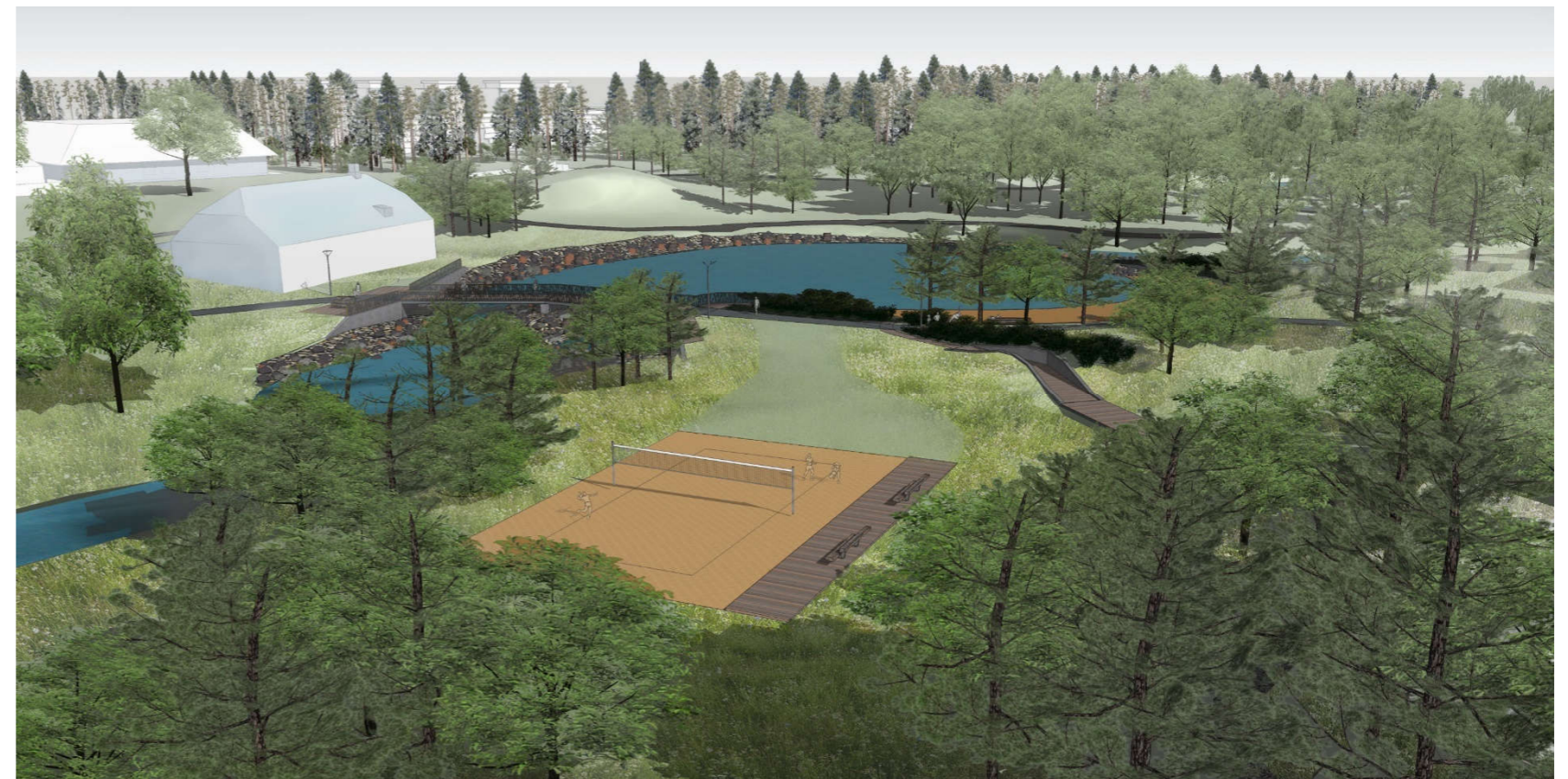
Rannavõrkpalli väljaku rajamiseks sobib kohapealne liiv.

Puhkeala reljeef

Suurem osa endisest mahajäänud liivaaugu reljeefist vajab ühtlaseks planeerimist. Suuremad reljeefi ebatasasused kompenseeritakse jõelaiendusel tekkiva pinnasega. Reljeefi kujundus arvestab olemasolevat eriilmelist reljeefi, rõhutades selle huvitavaid pinnavorme. Reljeefi tööde tesostamisel on vajalik esmaselt koorida liivale tekkinud õhuke mullakiht, et seda hiljem kasutada haljastuse rajamisel. Pinnase saab ladustada kohapeal, saekaatri varemete vahetus läheduses. Planeeritud uus pinnamood on joonisel (joonis 107) tähistatud lillade samakõrgusjoontega 50 cm kõrguste vahega. Vahetult jõe ääres on planeeritud samakõrgusjooned toodud 10 cm kõrguste vahega. Kogu endine liivaaugu reljeef on planeeritud voogavalt lainetavaks, ühildudes külgnevate alade loodusliku reljeefiga. Suur osa vahetust jõe vasakkaldast on järsu ja erosiooni ohtlikkuse tõttu vajalik kaitsta maakividest kaldakindlustusega. Maakividest kaldakindlustus tuleb kindlasti rajada geotekstiilile, et vältida vooluvee poolt pinnase kivide tagune välja uhtumine. Kõik kaldakindlustust vajavad alad on toodud kujundusjoonisel.

Joonis 101. Projektalale planeeritud rannavõrkpalli väljaku vaade

Joonis 102. Rannavõrkpalli väljaku paiknemine planeeringualal

Puhkeala haljastus

Puhkeala haljastuslahenduse eesmärk on säilitada olemasolevat liivaauku looduslike protsesside tulemusena kujunenud rannaniidu ilmelist maastikupilti ja tagada ala võimalikult säästlik hooldatavus (joonis 103). Kõik alale kasvama hakanud noormännid on planeeritud peale reljeefi planeerimist alale tagasi istutada. Ala on planeeritud haljastada õitsva rannaniiduna, mida niidetakse kasvuperioodil 1-2 korda. Tihe niitmine on planeeritud vaid puhkeala läbivate teede ääres 1,5 meetri laiuse ribana mõlemale poole teeserva ja ümber rannavõrkpalli väljaku. Alale on planeeritud ka väiksemad hariliku männi ja vahtra segagrupid. Mõlemad puuliigid on kogu piirkonnale väga iseloomulikud. Tihedamad puude grupid on planeeritud puhkeala loode- ja edelanurka, kus uusistutustega täiendatakse noorendikke. Ala keskele liivaranna ja kergliiklustee vahele on planeeritud

kurdlehise kibuvitsa „Rubra“ massistutus, mis jätkub põhjapoolse kergliiklusteed ja ületab voore, millest löikub läbi kallasrada. Kurdlehist kibuvitsa kasutatakse massistutusena ka laurite viivate teede vahele moodustunud kinnisel alal. Kibuvitsa massistutuste teega piirnevatele äärtele on planeeritud istutada roomava kadaka „Andorra Compact“ taimed.

Saekaatri varemed

Endise saekaatri söestunud varemed võimaldavad jõe vahetusse lähedusse puhkealal rajada üsna suure hoone. Loodetavasti võimaldab puhkeala teemaplaneering leida sellele potentsiaalile piirkonnale lisaväärtust andva uue elu. Puhkeala planeering näeb ette varemete eemaldamise ja krundi heakorrastamise. Uus hoone peab olema arhitektuurselt kõrgetasemeline ja sobituma ruumi. Kindlasti peab kogu puhkealal ja saekaatri kinnistul säilima

omavaheline visuaalne avatus ja harmoneeruv maastikuarhitektuurne lahendus.

Elektripaigaldised

Liivaaugu keskele koonuvad kaks keskpinge elektriõhuliini, mis väikese trafopunkti järel hargnevad lähikonna talusid varustavateks madalpinge liinideks. Nii moodustub ala keskel elektriliinide ja postide visuaalne rägastik. Ala edasine areng saab toimuda vaid elektriliinide rägastiku ümberkorraldamisega. Selle vajadusega arvestab kogu planeering. Planeeringuga on ette nähtud kaks potentsiaalset uut trafopunkti asukohta. Vikingi tee ja jõevahelisel alal on ette nähtud õhuliinide asendamine maakaabelliinidega. Keskpinge liinide koridoriks on sobilik kergliiklustee ja sõidutee vaheline 3,5 m laiune haljasriba. Puhkeala maastikuarhitektuurne lahendus võimaldab madalpinge maaliine paigaldada ristisuunaliselt vajaduse põhisedelt.

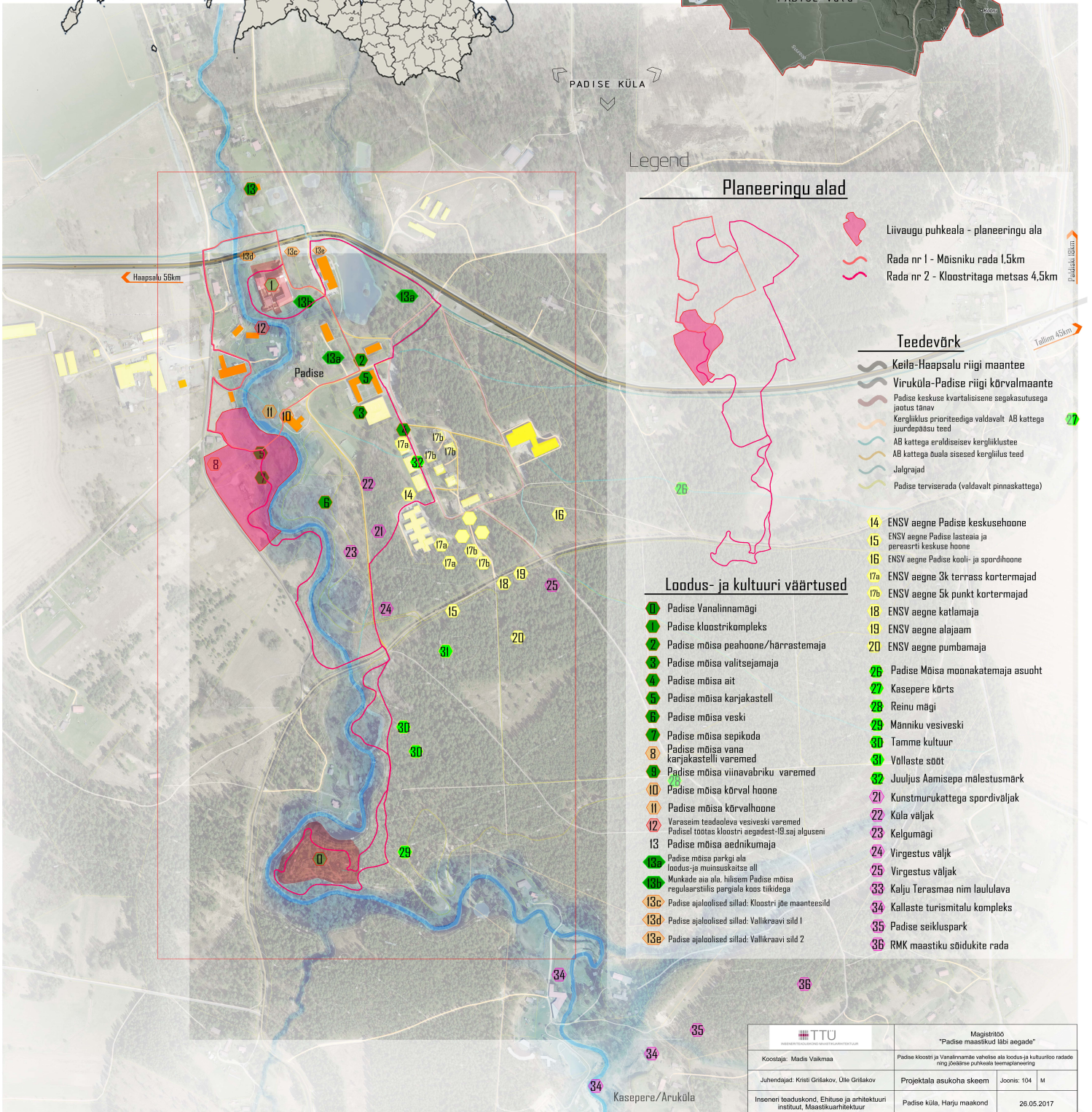
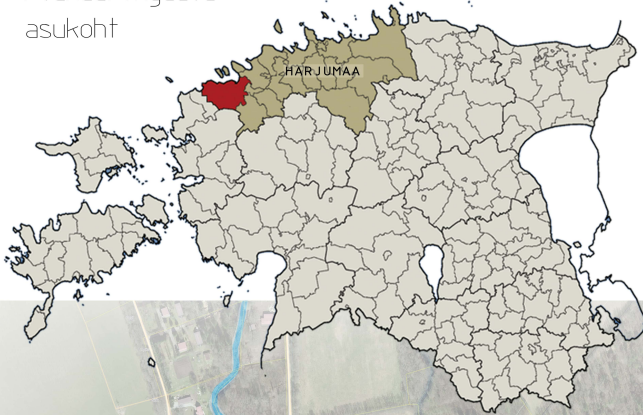
Joonis 103. Vaade puhkealale

Padise maastikud läbi aegade

Padise kloostriga ja Vanalinna vahelise ala loodus- ja kultuuriloo radade ning jõe äärsel puhkealal teemaplaneering

Magistritöö autor: Madis Vaikmaa
 Juhendajad: Kristi Grišakov
 Ülle Grišakov

Planeeringuala asukoht

Legend

Planeeringu alad

- Liivaugu puhkeala - planeeringu ala
- Rada nr 1 - Mõisniku rada 1,5km
- Rada nr 2 - Kloostritaga metsas 4,5km

Teedevõrk

- Keila-Haapsalu riigi maantee
- Virküla-Padise riigi kõrvalmaante
- Padise keskuse kvartalisine seegakatusesega jootee tänav
- Kergliiklus prioriteediga valdavalt AB kattega juurdepääsu teed
- AB kattega eraldiisev kergliiklustee
- AB kattega duala sisesed kergliiklustee
- Jalgrajad
- Padise terviserada (valdavalt pinnaskattega)

Loodus- ja kultuuri väärtused

- Padise Vanalinna mägi
- Padise kloostrikompleks
- Padise mõisa peahoone/härrastemaja
- Padise mõisa valitsejamaja
- Padise mõisa ait
- Padise mõisa karjakastell
- Padise mõisa veski
- Padise mõisa sepikoda
- Padise mõisa vana karjakastelli varemed
- Padise mõisa viinavabriku varemed
- Padise mõisa kõrvalhoone
- Padise mõisa kõrvalhoone
- Varasem teadaoleva vesiveski varemed
- Padisel töötas kloostriga aegadest-19. saj alguseni
- Padise mõisa aednikumaja
- Padise mõisa parki ala loodus- ja muinsuskaitse all
- Munkade aia ala, hilisem Padise mõisa regulaarstiilsel pargialal koos tikidega
- Padise ajaloolised sillad: Kloostriga jõe maantee sild
- Padise ajaloolised sillad: Vallikraavi sild 1
- Padise ajaloolised sillad: Vallikraavi sild 2
- ENSV aegne Padise keskusehoone
- ENSV aegne Padise lasteaia ja pereserti keskuse hoone
- ENSV aegne Padise kooli- ja spordihooned
- ENSV aegne 3k terrass kortermajad
- ENSV aegne 5k punkt kortermajad
- ENSV aegne katlamaja
- ENSV aegne alajaam
- ENSV aegne pumbamaja
- Padise Mõisa moonakatemaja asuhoone
- Kasepere kõrts
- Reinu mägi
- Männiku vesiveski
- Tamme kultuur
- Völlaste sööt
- Juulius Aamisa mälestusmärk
- Kunstmurukattaga spordiväljak
- Kõla väljak
- Kelgumägi
- Virgestus väljak
- Virgestus väljak
- Kalju Terasmaa nim laululava
- Kallaste turismitalu kompleks
- Padise seikluspark
- RMK maastiku stüdkite rada

	Magistritöö "Padise maastikud läbi aegade"
Koostaja: Madis Vaikmaa	Padise kloostriga ja Vanalinna vahelise ala loodus- ja kultuuriloo radade ning jõe äärsel puhkealal teemaplaneering
Juhendajad: Kristi Grišakov, Ülle Grišakov	Projektalala asukoha skeem Joonis: 104 M
Inseni teaduskond, Ehituse ja arhitektuuri instituut, Maastikuarhitektuur	Padise küla, Harju maakond 28.05.2017

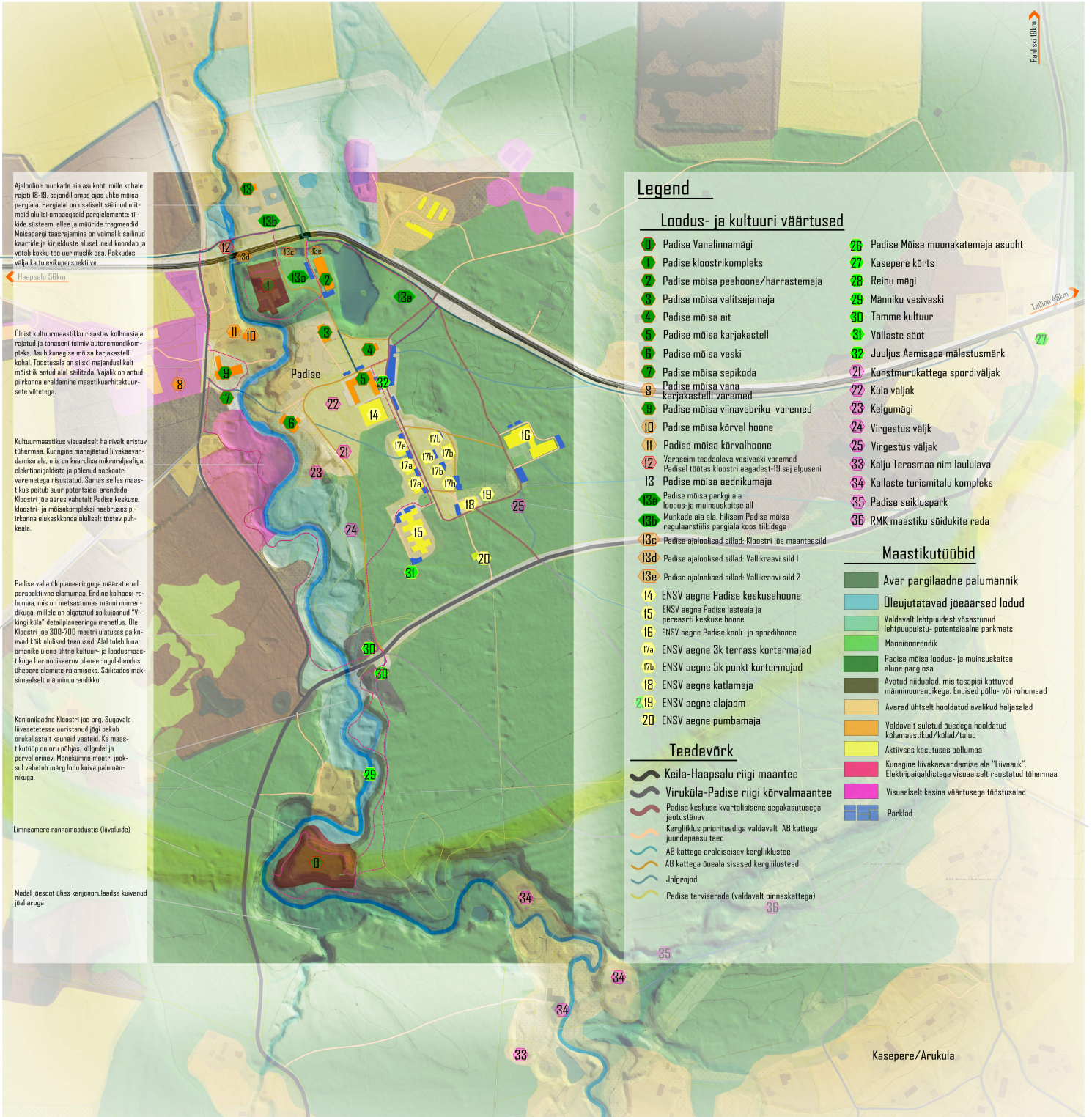
Padise maastikud läbi aegade

Padise kloostris ja Vanalinna vahelise ala loodus- ja kultuuriloo radade ning jõe äärsel puhkeala teemaplaneering

Magistritöö autor: Madis Vaikmaa
 Juhendajad: Kristi Grišakov
 Ülle Grišakov

Analüüs Planeeringuala

Uurimus

Ajalooline munkade aia asukoht, mille kohale rajati 18-19. sajandil omaeagse aia ühe mõisa pargiala. Pargialal on osaliselt säilinud mitmeid olulisi omaeagseid pargialamete: tikkide süsteem, allee ja müüride fragmendid. Mõisapargi taastamine on võimalik säilinud kaartide ja kirjelduste alusel, neid koostades ja võttes kokku töö vaimseks osa. Pakuakse välja ka tulevikuvisiooni.

Haapsalu 50km

Üldist kultuurimaastikku ristsuhtes kolhoosiajal rajatud ja tänaseni toimiv autoremondikompleks. Asub kunagise mõisa karjakastelli kohal. Tööstusala on viimase majanduskriisi mõistlikult antud alal säilitada. Vajalik on antud piirkonna eraldamine maastikuarhitektuursete vöötega.

Kultuurimaastikus visuaalselt häirivalt eristuv tuhermaa. Kunagine mahajätud liivakeevandamise ala, mis on keerulise mikroreljeefiga, elektripaigaldistega ja põlenud saekaatri varemetega ristsuhtes. Samas selles maastikus peitub suur potentsiaal arendada Kloostris jõe ääres vahetult Padise keskuse, Kloostris- ja mõisakompleksi naabruses piirkonna elukeskkonda oluliselt tõstev puhkeala.

Padise valla üldplaneeringuga määratletud perspektiivne elumajala. Endine kolhoosi rohumaas, mis on metsastumas mäni noorendikuga, millele on algselt soojakandud "Viikingi küla" detailplaneeringu menetlus. Üle Kloostris jõe 300-700 meetri ulatuses paiknevad kõik olulised teemad. Alal tuleb luua omamike ülene ühtne kultuur- ja loodusmaastiku harmoneeruv planeeringulähendus ühepere elumajala rajamiseks. Säilitades maksimaalselt männinoorendikku.

Kanjonilaadne Kloostris jõe oru. Sügavale liivesetesse uuristanud jõgi pakub erukallastel kauneid vaateid. Ka maastikutuup on oru põhjes külgedel ja pövel orives. Mõnikümne meetri jooksul vahetub märg lodu kuiva palumäenikuga.

Linneamere rannemoodustis (liivakuude)

Madal jõesoot ühes kanjoniorulaades kuivanud jõeharuga

Legend

- #### Loodus- ja kultuuri väärtused
- 1 Padise Vanalinna
  - 2 Padise kloostrikompleks
  - 3 Padise mõisa peahoone/härrastemaja
  - 4 Padise mõisa valitsejajamaja
  - 5 Padise mõisa aia
  - 6 Padise mõisa karjakastell
  - 7 Padise mõisa veski
  - 8 Padise mõisa sepikoda
  - 9 Padise mõisa vana karjakastelli varemed
  - 10 Padise mõisa viinavabriku varemed
  - 11 Padise mõisa kõrvalhoone
  - 12 Varasem teadaoleva vesiveski varemed Padisel töötas kloostris aegade 13.saj algusest
  - 13 Padise mõisa aednikumaja
  - 14 Padise mõisa parki ala loodus- ja muinsuskaitse all
  - 15 Munkade aia ala, hilisem Padise mõisa regulaarstiils pargiala koos tiikidega
  - 16 Padise ajaloolised sillad: Kloostris jõe maanteesild
  - 17 Padise ajaloolised sillad: Vallikraavi sild 1
  - 18 Padise ajaloolised sillad: Vallikraavi sild 2
  - 19 ENSV aegne Padise keskusehoone
  - 20 ENSV aegne Padise lasteaia ja peresarti keskuse hoone
  - 21 ENSV aegne Padise kooli- ja spordihoone
  - 22 ENSV aegne 3k terrass kortermajad
  - 23 ENSV aegne 5k punkt kortermajad
  - 24 ENSV aegne katlamaja
  - 25 ENSV aegne alajaam
  - 26 ENSV aegne pumbamaja
  - 27 Padise Mõisa moonakatemaja asukoht
  - 28 Kasepere kõrts
  - 29 Reinu mägi
  - 30 Männiku vesiveski
  - 31 Tamme kultuur
  - 32 Vallaste soot
  - 33 Juuljus Aamisaaga mälestusmärk
  - 34 Kunstmurukattega spordiväljak
  - 35 Kõla väljak
  - 36 Kelgumägi
  - 37 Virgestus väljak
  - 38 Virgestus väljak
  - 39 Kalju Terasmaa nim laululava
  - 40 Kallaste turismitalu kompleks
  - 41 Padise seikluspark
  - 42 RMK maastiku sõidukite rada

Maastikutüübid

- 1 Avar pargialadne palumännik
- 2 Ülejutatavad jõeäärsed lodud
- 3 Valdavalt lehtpuudest võsastunud lehtpuuistu- potentsiaalne parkmets
- 4 Männinoorendik
- 5 Padise mõisa loodus- ja muinsuskaitse alune pargiosa
- 6 Avatud niidulad, mis tasapisi kattuvad männinoorendikuga. Endised põllu- või rohumaad
- 7 Avarad ühtselt hooldatud avalikud haljassalad
- 8 Valdavalt suletud õuedega hooldatud külamaastikud/külad/talud
- 9 Aktiivses kasutuses põllumaa
- 10 Kunagine liivakeevandamise ala "Liivakuu". Elektripaigaldistega visuaalselt reostatud tuhermaa
- 11 Visuaalselt kasina väärtusega tööstusala
- 12 Parklad

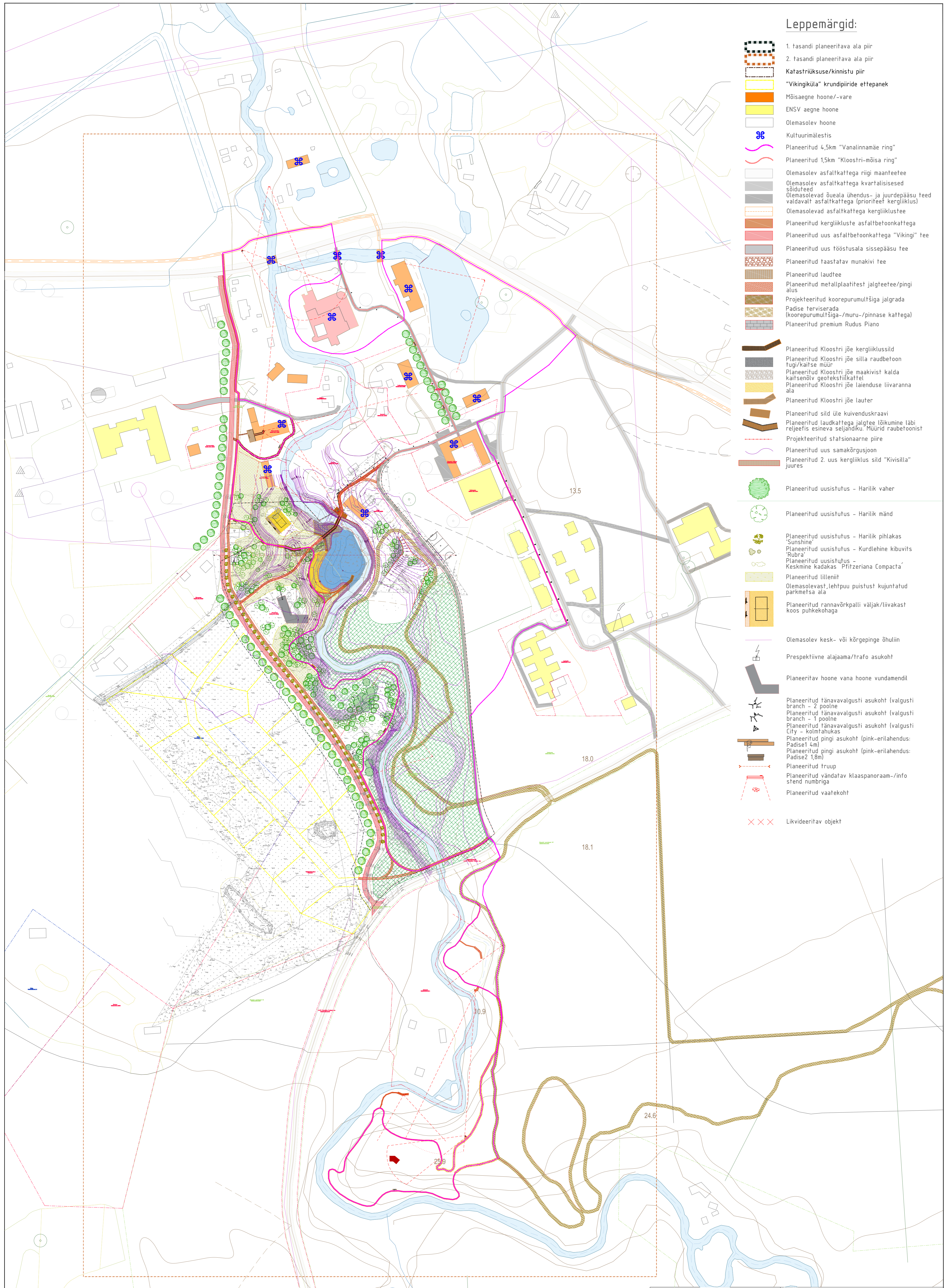
Teedevõrk

- 1 Keila-Haapsalu riigi maantee
- 2 Viruküla-Padise riigi kõrvalmaantee
- 3 Padise keskuse kvartalisisene segakasutusega jaotustev
- 4 Kergliiklus prioriteediga valdavalt AB kattega juurdepääsu teed
- 5 AB kattega eraldiseisv kergliiklustee
- 6 AB kattega ühele sisesed kergliiklusteed
- 7 Jalgrajad
- 8 Padise terviserada (valdavalt pinnaskattega)

		Magistritöö "Padise maastikud läbi aegade"	
Koostaja: Madis Vaikmaa	Padise kloostris ja Vanalinna vahelise ala loodus- ja kultuuriloo radade ning jõeäärsel puhkeala teemaplaneering		
Juhendajad: Kristi Grišakov, Ülle Grišakov	Projektaala analüüsi skeem	Joonis: 105	M
Inseneri teaduskond, Ehituse ja arhitektuuri instituut, Maastikuarhitektuur	Padise küla, Harju maakond	28.05.2017	

Leppemärgid:

- 1. tasandi planeeritava ala piir
- 2. tasandi planeeritava ala piir
- Katastriüksuse/kinnistu piir
- "Vikingiküla" krundipiiride ettepanek
- Mõisaeagne hoone/-vare
- ENSV aegne hoone
- Olemasolev hoone
- Kultuurimälestis
- Planeeritud 4,5km "Vanalinnamee ring"
- Planeeritud 1,5km "Kloostri-mõisa ring"
- Olemasolev asfaltkattega riigi maanteete
- Olemasolev asfaltkattega kvartalisisesed sõiduteed
- Olemasolevad õueala ühendus- ja juurdepääsu teed valdavalt asfaltkattega (prioriteet kergliiklus)
- Olemasolevad asfaltkattega kergliiklustee
- Planeeritud kergliikluste asfaltbetoonkattega
- Planeeritud uus asfaltbetoonkattega "Vikingi" tee
- Planeeritud uus fõostusala sissepääsu tee
- Planeeritud taastatav munakivi tee
- Planeeritud laudtee
- Planeeritud metallplaatitist jalgteete/pingi alus
- Projekteeritud koorepurumultsiga jalgrada
- Padise ferverisrada (koorepurumultsiga-/muru-/pinnase kattega)
- Planeeritud premium Rudus Piano
- Planeeritud Kloostri jõe kergliiklussild
- Planeeritud Kloostri jõe silla raudbetoon tug/kaitse müür
- Planeeritud Kloostri jõe maakivist kalda kaitseõlv geotekstiilkattel
- Planeeritud Kloostri jõe laienduse liivaranna ala
- Planeeritud Kloostri jõe lauter
- Planeeritud sild üle kuvenduskraavi
- Planeeritud laudkattega jalgteede lõikumine läbi reitjeehis esineva seljandiku. Müürid raudbetoonist
- Projekteeritud statsioonarne piire
- Planeeritud uus samakõrgusjoon
- Planeeritud 2. uus kergliiklus sild "Kivisilla" juures
- Planeeritud uusistutus - Hariilik vaher
- Planeeritud uusistutus - Hariilik mänd
- Planeeritud uusistutus - Hariilik pihlakas "Sunshine"
- Planeeritud uusistutus - Kurdlehine kibuvits "Rubra"
- Planeeritud uusistutus - Keskmise kadakas "Pfitzeriana Compacta"
- Planeeritud lillenii
- Olemasolevast lehtpuu puistust kujutatud parkmetsa ala
- Planeeritud rannavõrkpalli väljak/liivakast koos puhkekohaga
- Olemasolev kesk- või kõrgepinge õhuliin
- Prespektiivne alajaama/trafo asukoht
- Planeeritav hoone vana hoone vundamendil
- Planeeritud tänavavalgusti asukoht (valgusti branch - 2 poolne
- Planeeritud tänavavalgusti asukoht (valgusti branch - 1 poolne
- Planeeritud tänavavalgusti asukoht (valgusti City - kolmihakas
- Planeeritud pingi asukoht (pink-erilahendus: Padise1 4m)
- Planeeritud pingi asukoht (pink-erilahendus: Padise2 1,8m)
- Planeeritud truup
- Planeeritud vändatav klaaspanoraam-/info stend numbriga
- Planeeritud vaatekoht
- Likvideeritav objekt

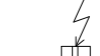

TTU INSENERITEADUSKONK MAASTIKUARHITEKTUUR		Magistritöö "Padise maastikud läbi aegade"	
Koostaja: Madis Vaikmaa	Padise kloostri ja Vanalinnamee vahelise ala loodus- ja kultuuriloo radade ning jõeäärse puhkeala teemaplaneering		
Juhendajad: Kristi Gršakov, Ülle Gršakov	Asendiplaneiline lahendus	Joonis: 106	M 1:2000
Inseneri teaduskond, Ehituse ja arhitektuuri instituut, Maastikuarhitektuur	Padise Küla, Harju maakond	26.05.2017	

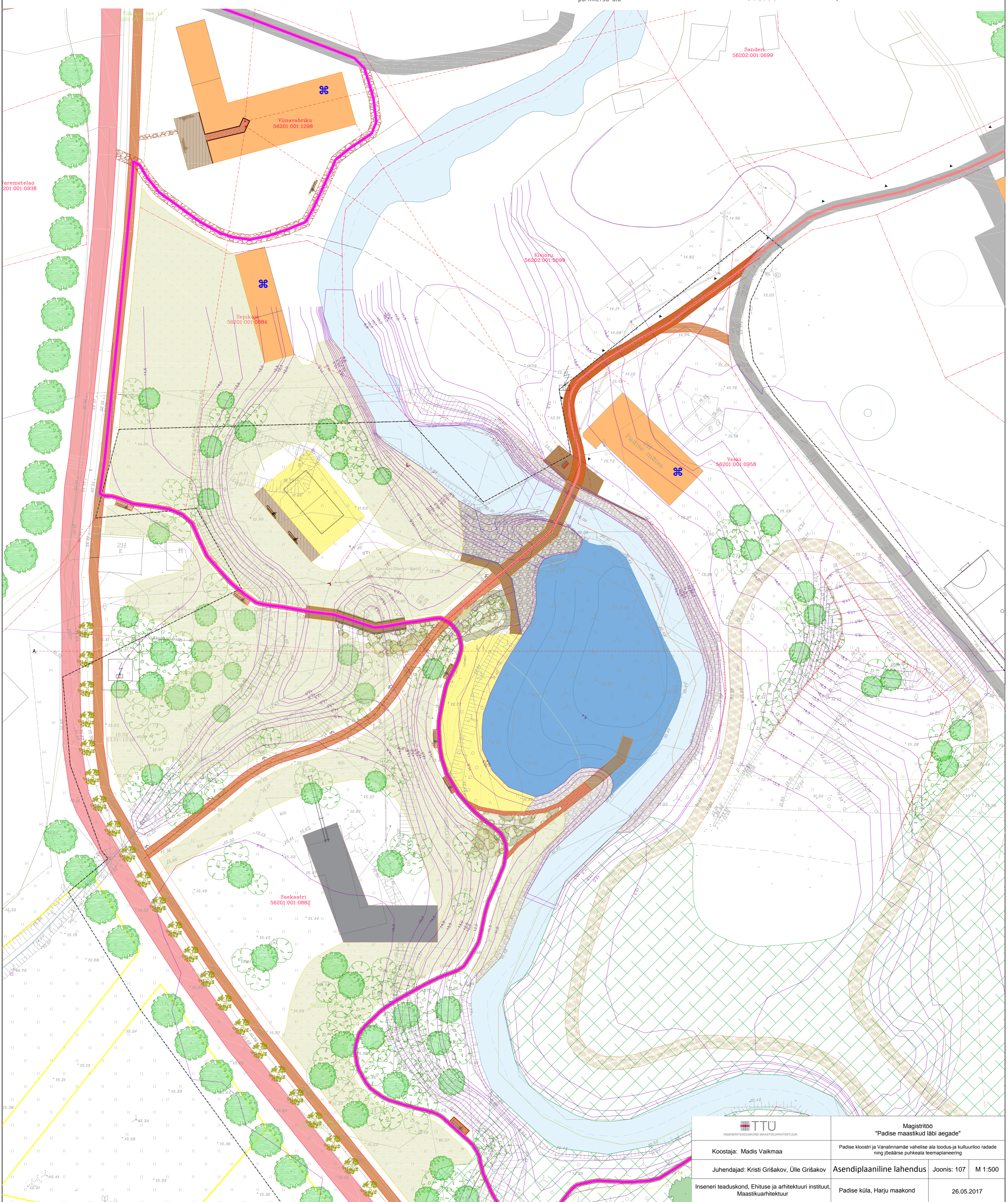
Leppemärgid:

- 1. tasandi planeeritava ala piir
- 2. tasandi planeeritava ala piir
- Katastrirühmuse/kinnistu piir
- "Vikingiküla" krundipiiride ettepanek
- Mõisaegne hoone/-vare
- ENSV aegne hoone
- Olemasolev hoone
- Kultuurimälestis
- Planeeritud 4,5km "Vanalinname ring"
- Planeeritud 1,5km "Kloostri-mõisa ring"
- Olemasolev asfaltkattega riigi maanteetee
- Olemasolev asfaltkattega kvartalisised sõiduteed
- Olemasolevad üeala ühendus- ja juurdepääsu teed
- valdavalt asfaltkattega (prioriteet kergliiklusi)
- Planeeritud kergliikluste asfaltbetoonkattega
- Planeeritud uus asfaltbetoonkattega "Vikingi" tee

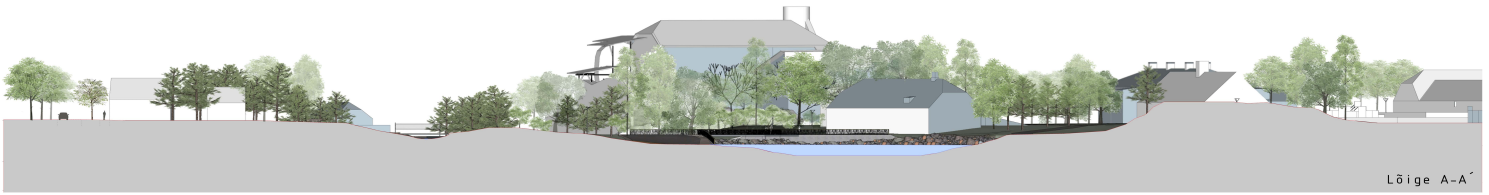
- Planeeritud uus tööstusala sissepääsu tee
- Planeeritud taastatav munkivi tee
- Planeeritud laudtee
- Planeeritud metallplaatist jalgteetee/pingi alus
- Projekteeritud koorepurumultsiga jalgrada
- Padise terviserada (koorepurumultsiga-/muru-/pinnase kattega)
- Planeeritud premium Rudus Piano
- Planeeritud Kloostri jõe kergliiklussild
- Planeeritud Kloostri jõe silla raudbetoon tug/kaitse müür
- Planeeritud Kloostri jõe maakivist kalda kaitseõlv getekstiilkatte
- Planeeritud Kloostri jõe laienduse liivaranna ala
- Olemasolev kesk- või kõrgepinge õhuliin
- Planeeritud trupp

- Planeeritud Kloostri jõe lauter
- Planeeritud sild üle kuivenduskraavi
- Planeeritud laudkattega jalgteetee lõikumine läbi releeeris esineva seljandi. Müürid raudbetoonist
- Projekteeritud stantsionaarne piire
- Planeeritud uus samakõrgusjoon
- Planeeritud 2. uus kergliikluste sild "Kivisilla" juures
- Planeeritud uusistutus - Harilik vaher
- Planeeritud uusistutus - Harilik mänd
- Planeeritud uusistutus - Harilik pihlakas "Sunshine"
- Planeeritud uusistutus - Kurdlehine kibuvits "Rubra"
- Planeeritud uusistutus - Keskmise kadakas "Pfitzeriana Compacta"
- Planeeritud lilieniit
- Olemasolevast lehtpuu puistust kujutatud parkmetsa ala

- Planeeritud rannavõrkpalli väljak/liivakast koos puhkekohaga
- Prespektiivne alajaama/trafo asukoht
- Planeeritav hoone vana hoone vundamendil
- Planeeritud tänavavalgusti asukoht (valgusti branch - 2 poolne)
- Planeeritud tänavavalgusti asukoht (valgusti branch - 1 poolne)
- Planeeritud tänavavalgusti asukoht (valgusti City - kolmtahukas)
- Planeeritud pingi asukoht (pink-erilahendus: Padisel 4m)
- Planeeritud pingi asukoht (pink-erilahendus: Padisel 1,8m)
- Planeeritud väandavat klaaspanoraam-/info stend
- Planeeritud vaatekoht
- Likvideeritav objekt

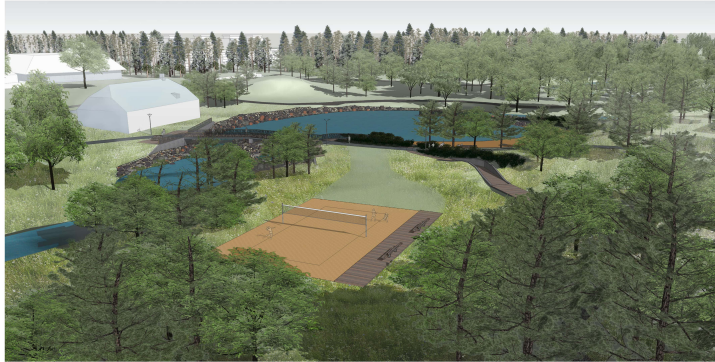

TTU INSENERITAEADUSKONK MAASTIKUARHITEKTUUR		Magistritöö "Padise maastikud läbi aegade"	
Koostaja: Madis Vaikmaa	Padise kloostri ja Vanalinname vahelise ala loodus- ja kultuuriloo radade ning jõeäärse puhkeala teemaplaneering		
Juhendajad: Kristi Gršakov, Ülle Gršakov	Asendiplaaniline lahendus	Joonis: 107	M 1:500
Inseneri teaduskond, Ehituse ja arhitektuuri instituut, Maastikuarhitektuur	Padise küla, Harju maakond	26.05.2017	

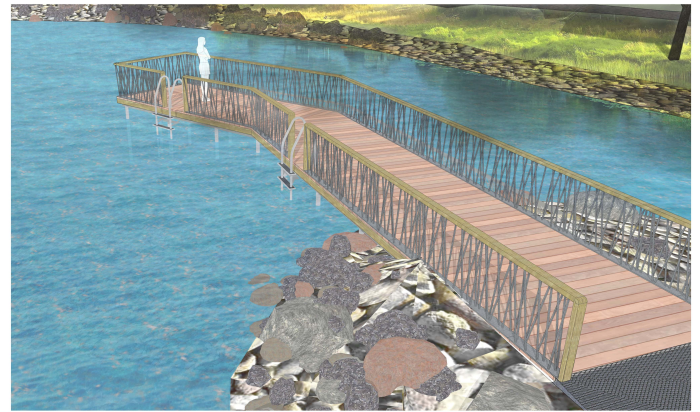

Lõige A-A'

Liivaaugu puhkeala lõige A-A' M 1:500

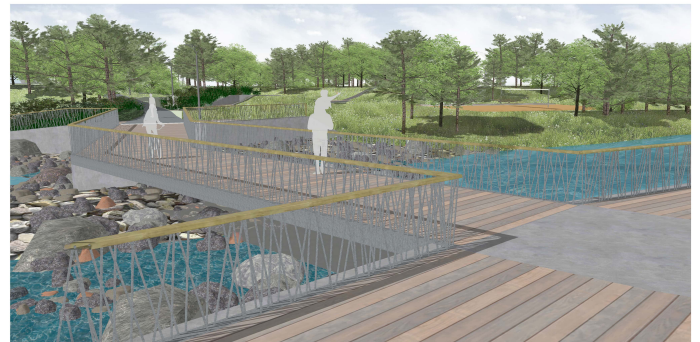
Vaade liivaaugu puhkealale loodest

Vaade liivaaugu puhkeala lauterile

Vaade liivaaugu puhkealale kagust

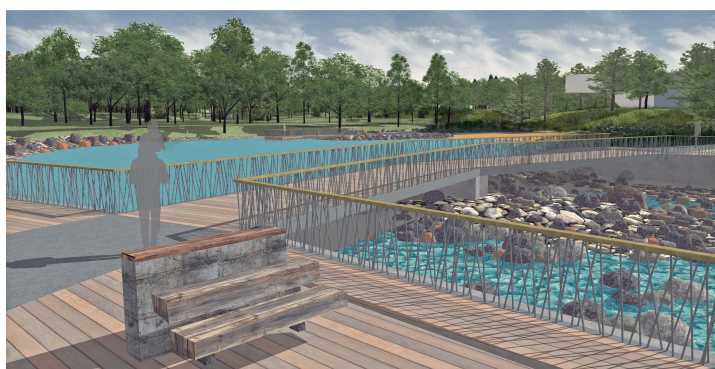
Vaade veskitammi sillale kirdest

Vaade "Mõisniku rajal" taastatavale vahtra-alleele mõisakompleksi südames

Vaade liivaaugu puhkeala keskel kergliiklustee ja laudtee ristumisele

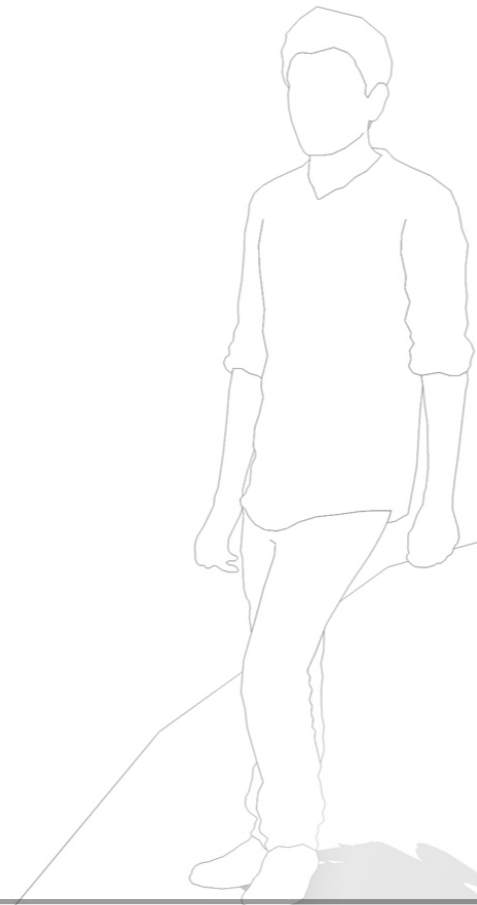
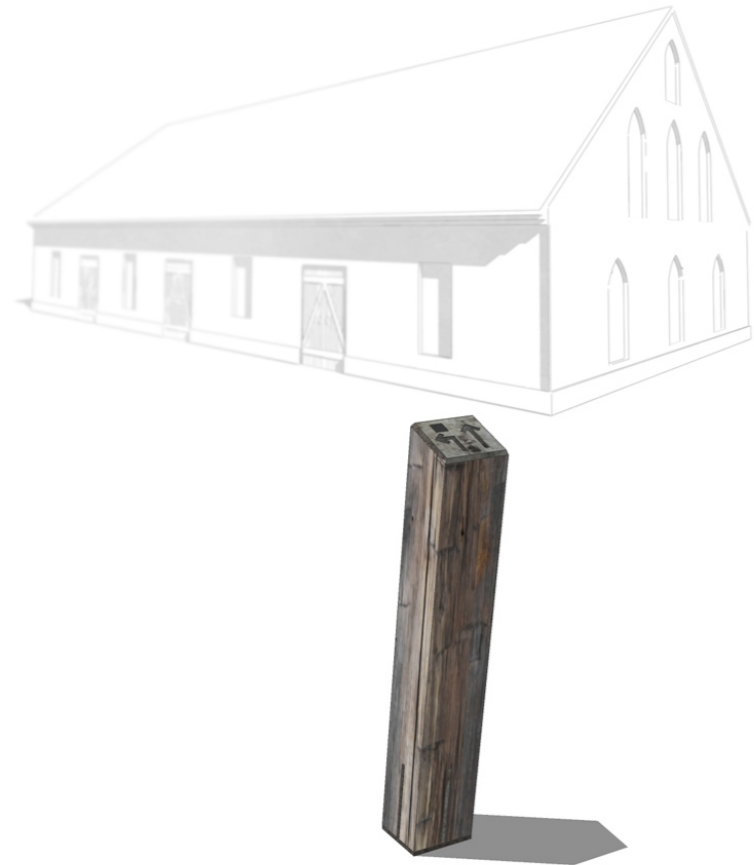
Vaade veskitammi sillale kirdest. Esiplaanil väikeolekus vaatekraan "Mälupilt"

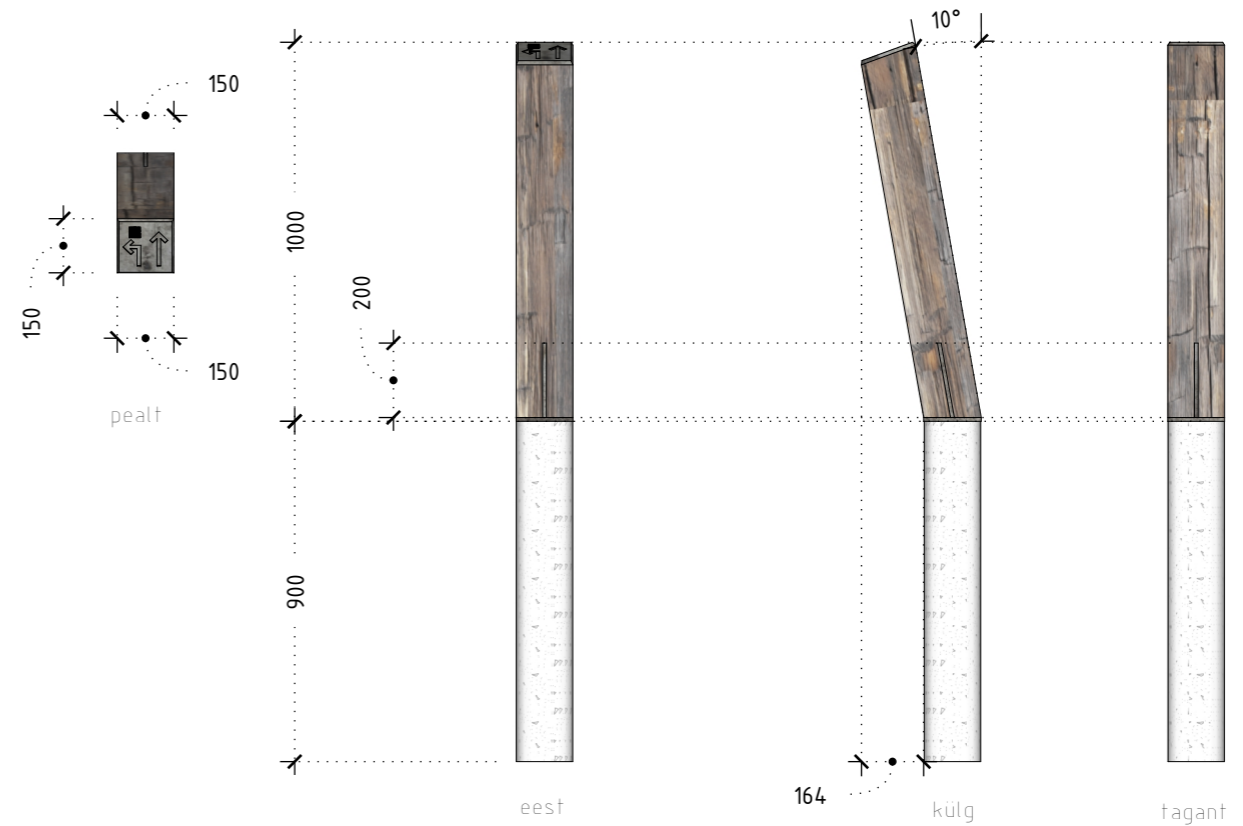
Vaade liivaaugu puhkealale edelast

 TEHNILISE ÜHIKU ÜHISKOLLEGIUM	Magistritöö "Padise maastikud läbi aegade"			
	Koostaja: Madis Valkmaa	Padise kloostril ja Varalinnamäe vahelise ala loodus- ja kultuuriloo radade ring (peatähtse puhkeala teemaplaneering)		
	Juhendajad: Kirsit Grisakov, Olle Grisakov	Projektalala lõige ja vaated	Joonis: 108	M
	Inseneri teaduskond, Ehituse ja arhitektuuri instituut, Maastikuarhitektuur	Padise küla, Harju maakond	26.05.2017	

VISUAAL

DIMENSIOON ja VAADE M 1:20

KONSTRUKTSIOON

Materjalid: metallosad

Infotahvel: 150x150x10 terasest tahvlisse freesitakse radade suunanooled, millest üks suunab rada nr 1 ja teine rada nr 2 ning ruudukujuline nišš QR koodi paigaldamiseks, mis võimaldab huvi või vajaduse korral mobiilselt tutvuda asukoha, raja kaardi ja lisainformatsiooniga.

Postikingad: Postikingad on valmistatud 10mm paksusest terasest, moodustades risti, mis freesitakse posti alaosasse, nii et postikingade metalljätked on posti alaosas kõikide külgede keskel nähtavad.

Viimistlus: Nähtavad metallpinnad on harjamise ja täkestamisega vanutatud ja kaetud ilmastikukindla metallilakiga. Nii säilib pindadel tumedam hall ja vanutatud välimusega pinnatöötlus.

Materjalid: puitosad

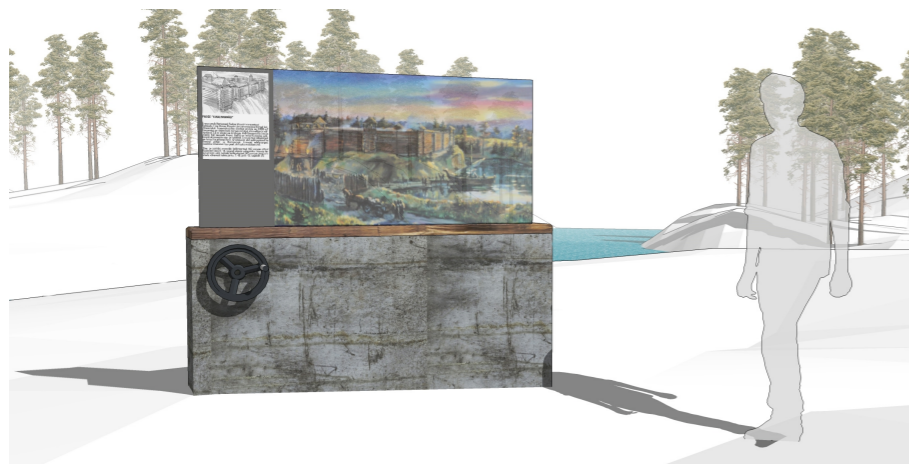
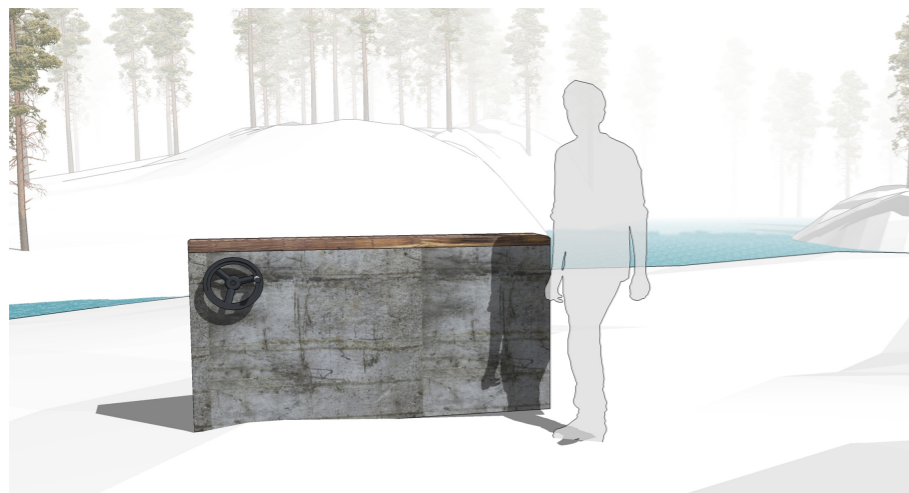
Vaiad on valmistatud 150x150 mm tahutud pinnatöötusega lehise nelikantprussidest.

Viimistlus: Halli alatooniga puidu süvist esiletoov välitingimustesse sobiv puidupeits.

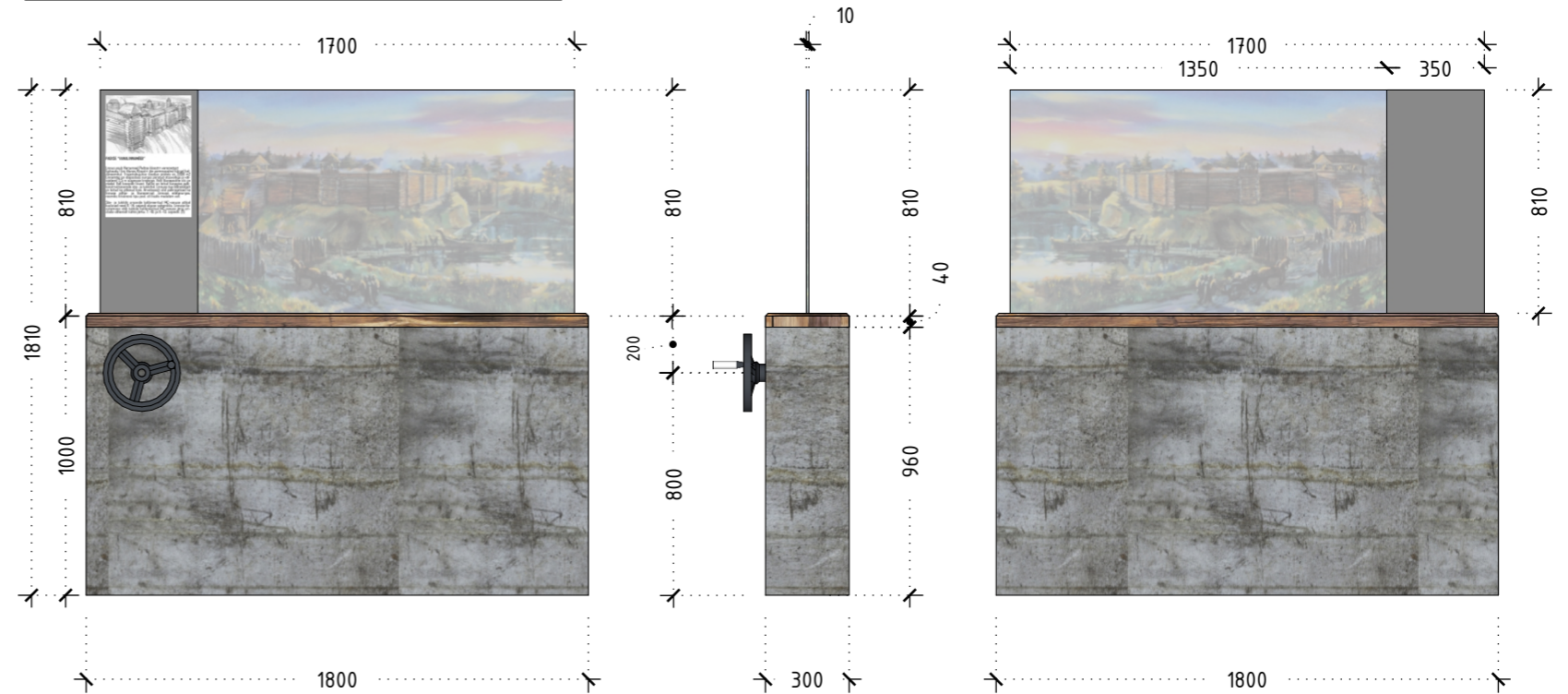
		Magistritöö "Padise maastikud läbi aegade"	
Koostaja: Madis Vaikmaa		Padise kloostri ja Vanalinnamäe vahelise ala loodus-ja kultuuriloo radade ning jõeäärse puhkeala teemaplaneering	
Juhendajad: Kristi Grišakov, Ülle Grišakov		Detaili joonis: Suunavai	Joonis: 109 M
Inseneri teaduskond, Ehituse ja arhitektuuri instituut, Maastikuarhitektuur		Padise küla, Harju maakond	26.05.2017

VISUAAL

DIMENSIOON ja VAADE M 1:25

KONTSEPTSIOON ja KONSTRUKTSIOON

Vaateekraan „Mälupilt“ Välja vändatava läbipaistva klaasmaalinguga kunagist maastikupilti ja tegevusi representeeriv teabestend, millest läbi vaadatuna on võimalik korraga tajuda nii praegust kui ka oletatavat mineviku maastikku. „Vaikeolekus“ on tegemist 100 cm kõrguse, 30 cm laiuse ja 180 cm pikkuse risttahukakujulise loodusega harmoneerva kastiga, mis on kaetud lehtmetailiga, millele on pinnatöötlusega antud vanutatud välimus. Kasti ülaosa katab hõõvelpuidust halli tooni peitsitud lehisest puitosa, mis võimaldab kastile mõnusat nõjatumist. Roolikujulise vända abil on võimalik esile vända kirkale turvaklaasile prinditud maastikku representeeriv maaling koos vaates olevate objektide lühituvustusega. ”

Materjalid: metall- ja klaasosad

Lehtmetail
Digitrükiga lamineeritud kirkas turvaklaas paksusega 10mm

Viimistlus: Nähtavad metallpinnad on harjamise ja täkestamisega vanutatud välimusega ja kaetud ilmastikukindla metallilakiga. Nii säilib pindadel tumedam hall ja vanutatud välimusega pinnatöötlus.

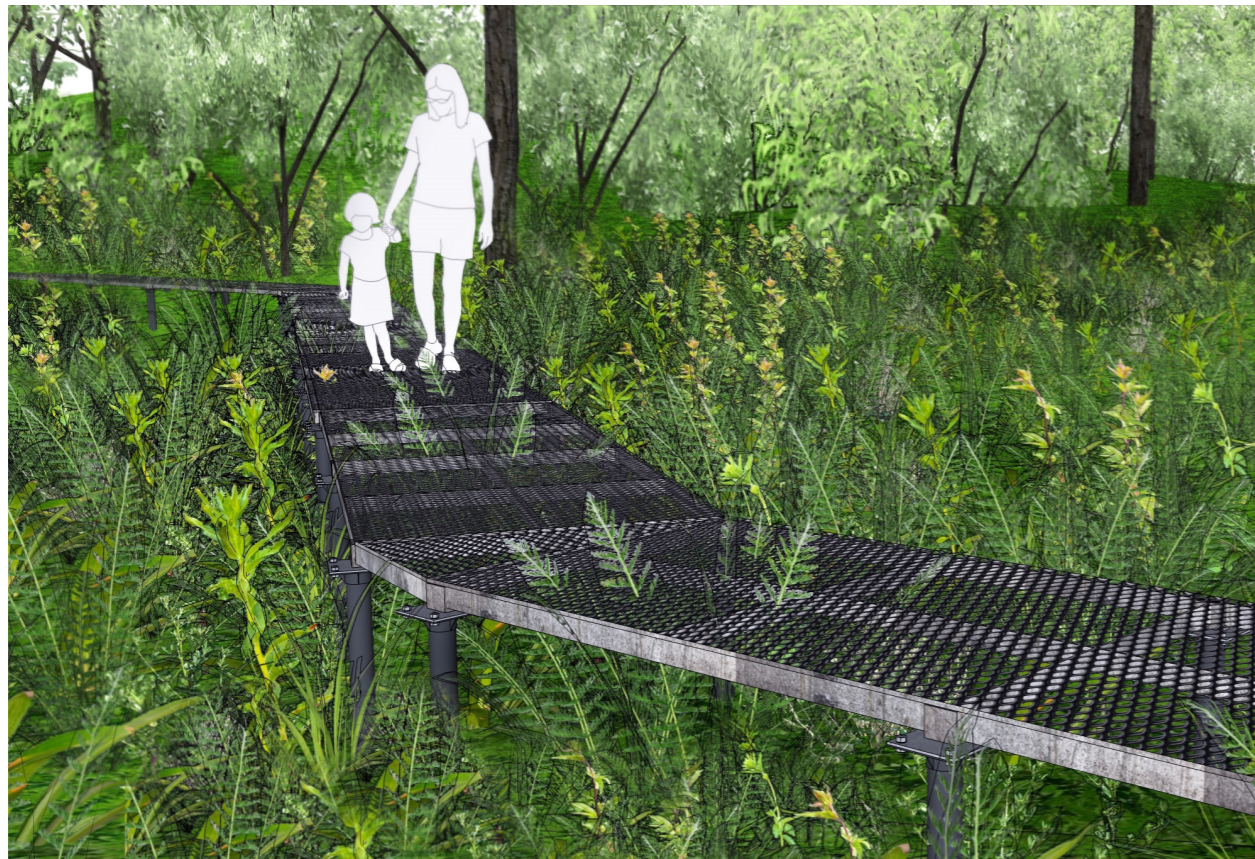
Materjalid: puitosad

1800x300x40mm paks lehiselaud, mille keskele on freesitud 15mm lai pilu liikuva klaasi tarbeks.

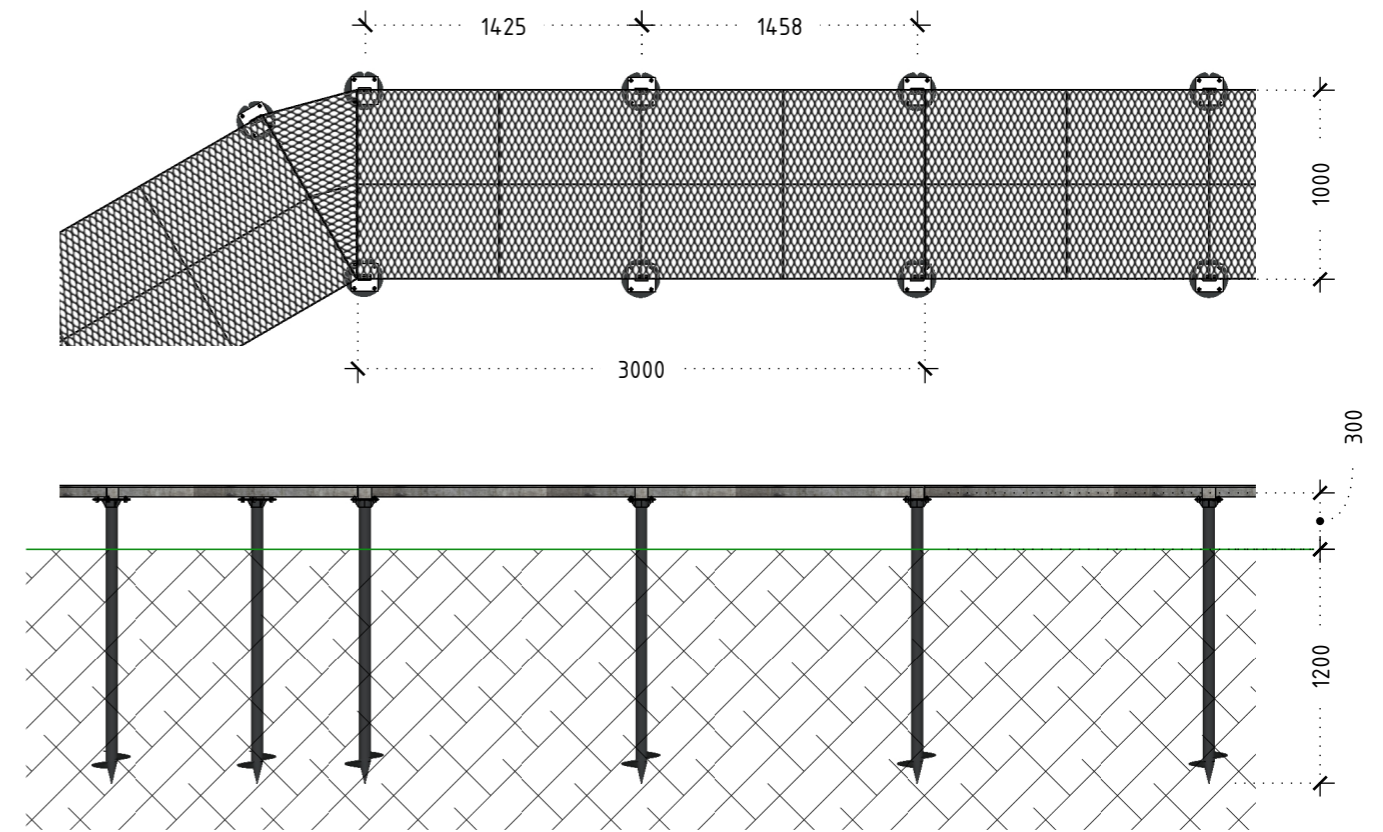
Viimistlus: Halli alatooniga puidu süvist esiletoov välitingimustesse sobiv puidupeits.

 INSENERITEADUSKOND MAASTIKUARHITEKTUUR		Magistritöö "Padise maastikud läbi aegade"	
Koostaja: Madis Vaikmaa		Padise kloostri ja Vanalinnaäe vahelise ala loodus- ja kultuuriloo radade ning jõeäärse puhkeala teemaplaneering	
Juhendajad: Kristi Grišakov, Ülle Grišakov		Detalli joonis: Vaateekraan "Mälupilt"	Joonis: 110
Inseneri teaduskond, Ehituse ja arhitektuuri instituut, Maastikuarhitektuur		Padise küla, Harju maakond	26.05.2017

VISUAAL

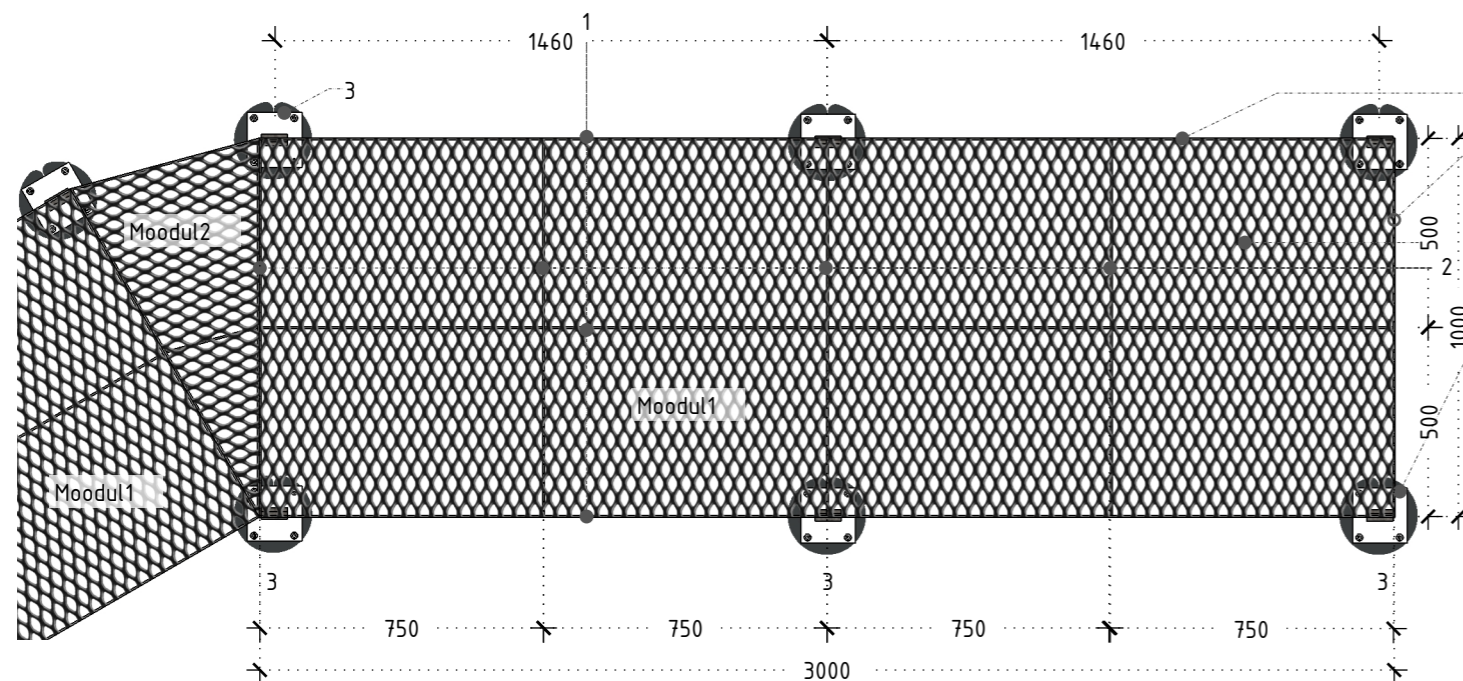

DIMENSIOON ja VAADE

Maapinnast tõstetud terasest jalgrada. Jalgrada koosneb 3000mm pikkustest ja 1000mm laiast moodulist. Tee pöördekohtadel on erimoodulised vahepaneelid. Moodulid on kaetud venitatud lehtvõrguga (tsingitud). Rada on olemasolevast pinnasest ja taimestikust kõrgemale tõstetud, nii et taimed saavad vabalt kasvada. Raja alt ei eemaldata ka mahalangenud puid ja oksa. Raja moodulid toetuvad terasest kuumtsingitud kruvivaiadele, spetsiaalsete klambritega.

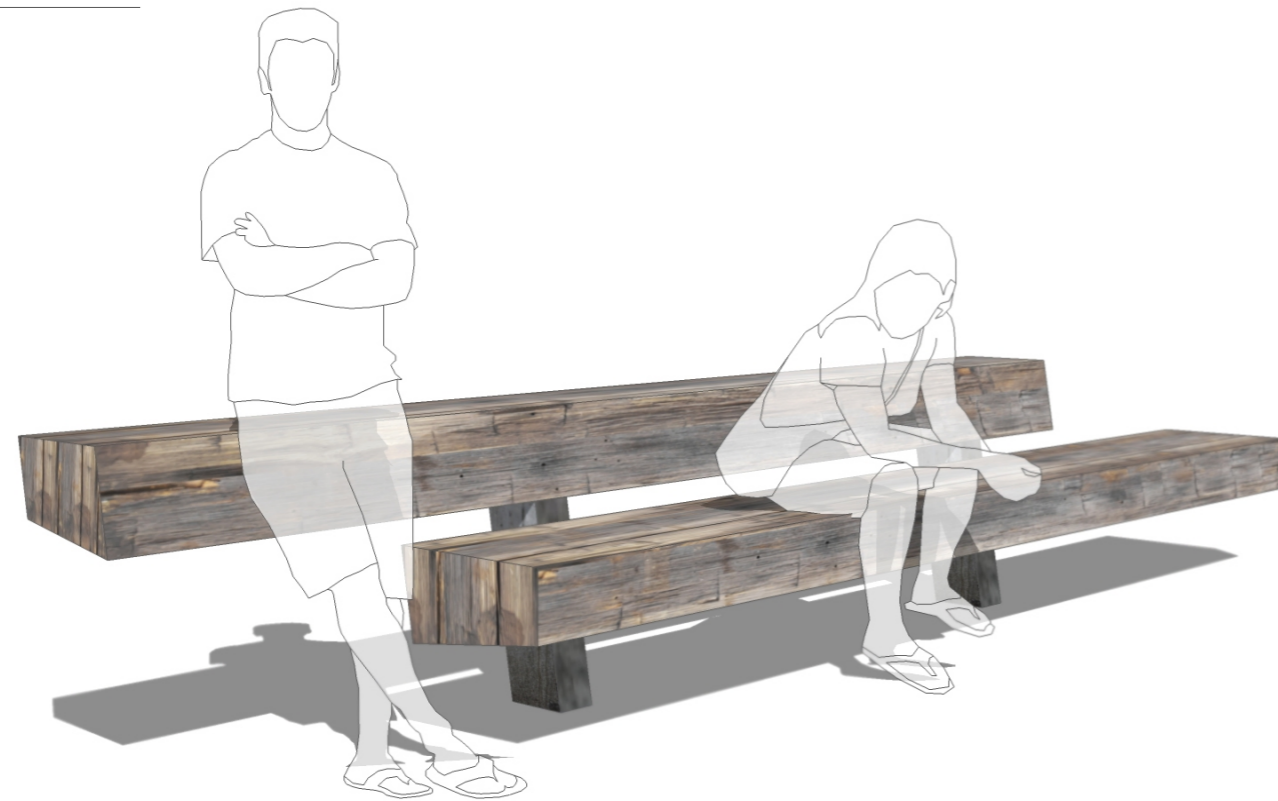
KONSTRUKTSIOON

- Materjalid: metalloosad
- Kandekonstruktsioon: 1. Pikisuunalised lattrauast kandetalad 50x5x3000mm
 2. Ristipidised lattrauast kandetalad
- Vaiad: 3. Kruvivai pikkusega 1500mm
- Pealiskate: 4. Venitatud lehtvõrk
- Viimistlus: Kuumtsingitud

		Magistritöö "Padise maastikud läbi aegade"	
Koostaja: Madis Vaikmaa		Padise kloostri ja Vanalinnaäe vahelise ala loodus- ja kultuuriloo radade ning jõeäärse puhkeala teemaplaneering	
Juhendajad: Kristi Grišakov, Ülle Grišakov		Detaili joonis: Terasest jalgrada	Joonis: 111 M
Inseneri teaduskond, Ehituse ja arhitektuuri instituut, Maastikuarhitektuur		Padise küla, Harju maakond	26.05.2017

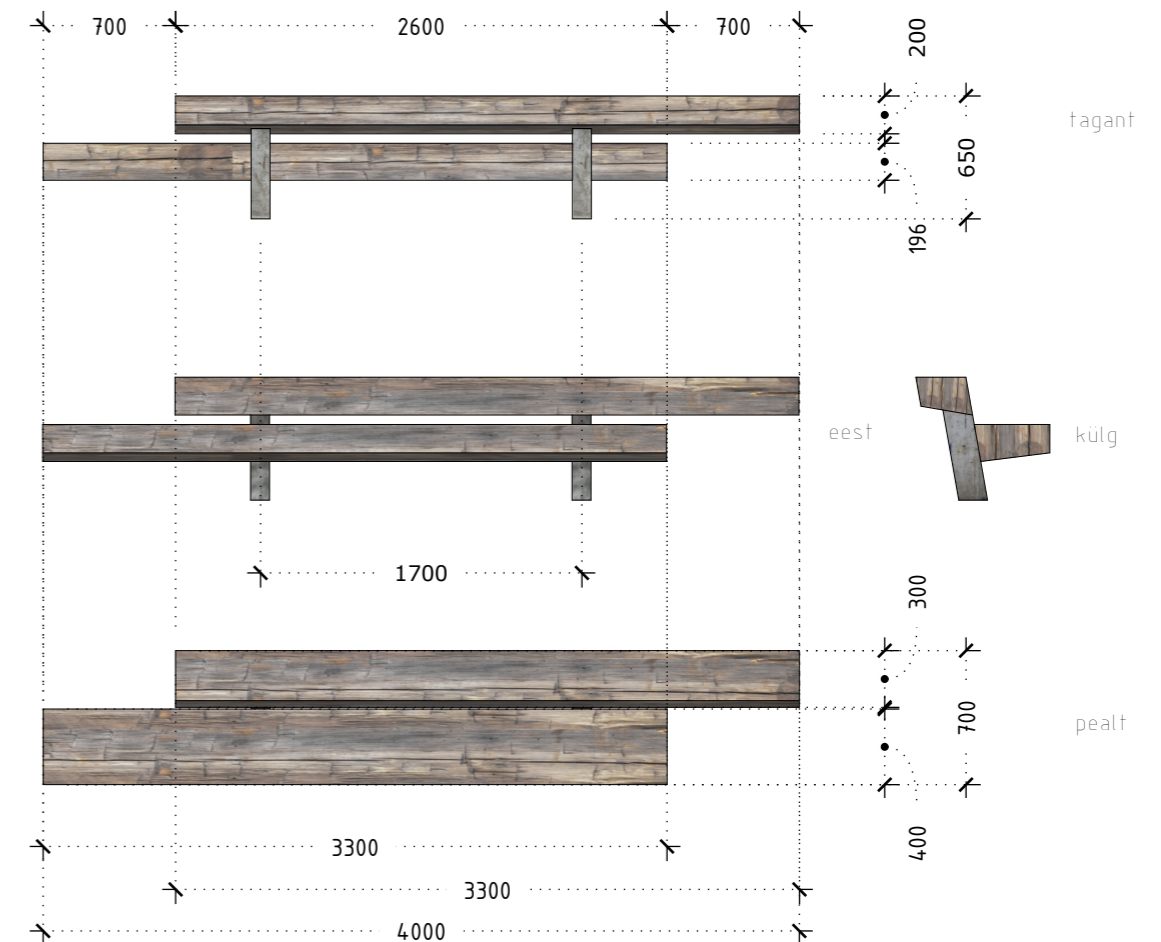
VISUAAL

KONSTRUKTSIOON

DIMENSIOON ja VAADE M 1:40

Materjalid: metallosad

Pingjalad terasest nelikanttorust ristlõikega 150x100x5mm, mille külge keevitaud terasest pingi puitosaid kandvad nelikanttorud ristlõikega 100x100x5mm. Kandedetailid pole nähtavad, vaid on süvistatud puitdetailide sisse freesitud pesadesse.

Viimistlus: Nähtavad metallpinnad on harjamise ja fäkestamisega vanutatud ja kaetud ilmastikukindla metallilakiga. Nii säilib pindadel tumedam hall ja vanutatud välimusega pinnatöötlus.

Materjalid: puitosad

Erimõõdulised monoliitsed lehise nelikanttalad, mis kinnituvad metallosadele puitu süvistatud pesade abil

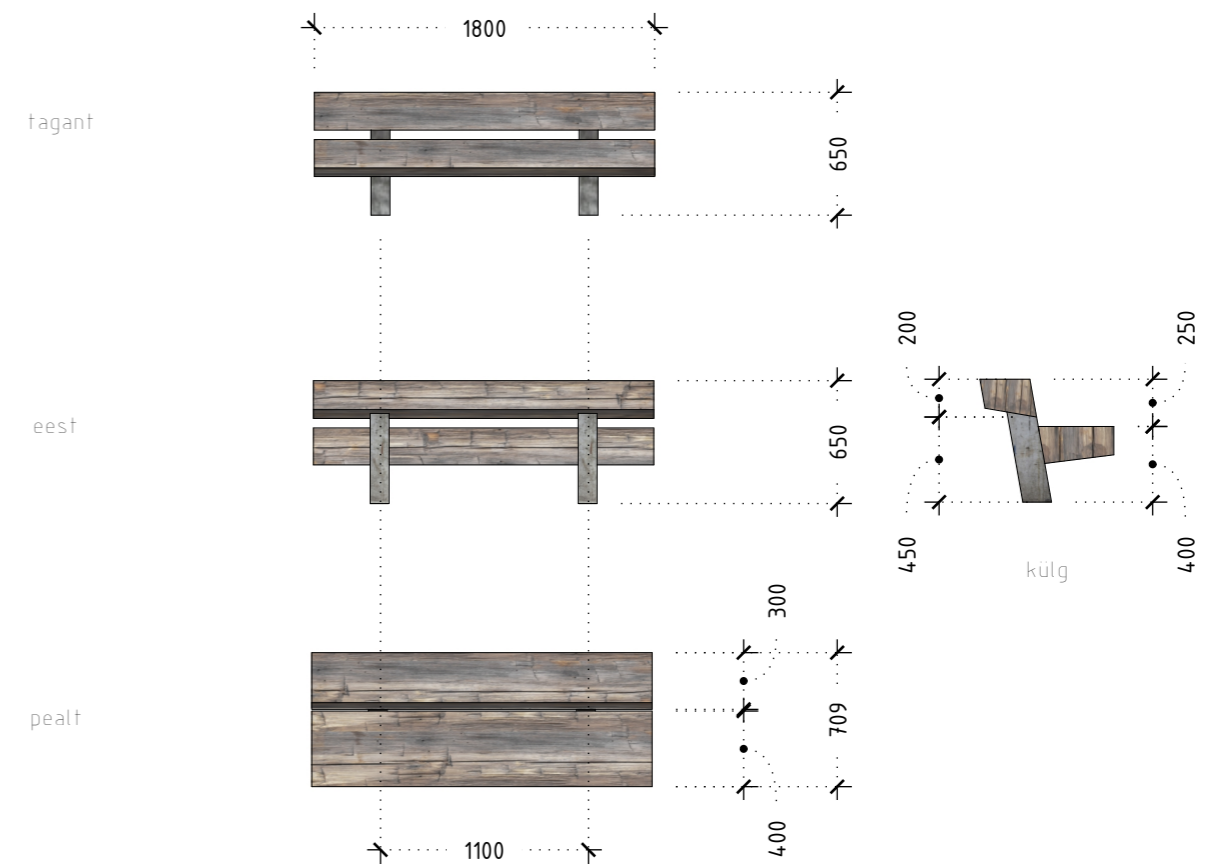
Viimistlus: Halli alatooniga puidu süvist esiletoov välitingimustesse sobiv puidupeits.

		Magistritöö "Padise maastikud läbi aegade"	
Koostaja: Madis Vaikmaa		Padise kloostri ja Vanalinna mäe vahelise ala loodus- ja kultuuriloo radade ning jõeäärse puhkeala teemaplaneering	
Juhendajad: Kristi Grišakov, Ülle Grišakov		Detaili joonis: Pink "Kloostri" 4m	Joonis: 112 M
Inseneri teaduskond, Ehituse ja arhitektuuri instituut, Maastikuarhitektuur		Padise küla, Harju maakond	26.05.2017

VISUAAL

DIMENSIOON ja VAADE M 1:40

KONSTRUKTSIOON

Materjalid: metallosad

Pingjalad terasest nelikanttorust 150x100x5mm, mille külge keevitatud terasest pingi puitosadid kandvad nelikanttorud ristlõike mõõtudega 100x100x5mm. Kandedetailid pole nähtavad, vaid on süvistatud puitdetailide sisse freesitud pesadesse.

Viimistlus: Nähtavad metallpinnad on harjamise ja tärkestamisega vanutatud ja kaetud ilmastikukindla metallilakiga. Nii säilib pindadel tumedam hall ja vanutatud välimusega pinnatöötlus.

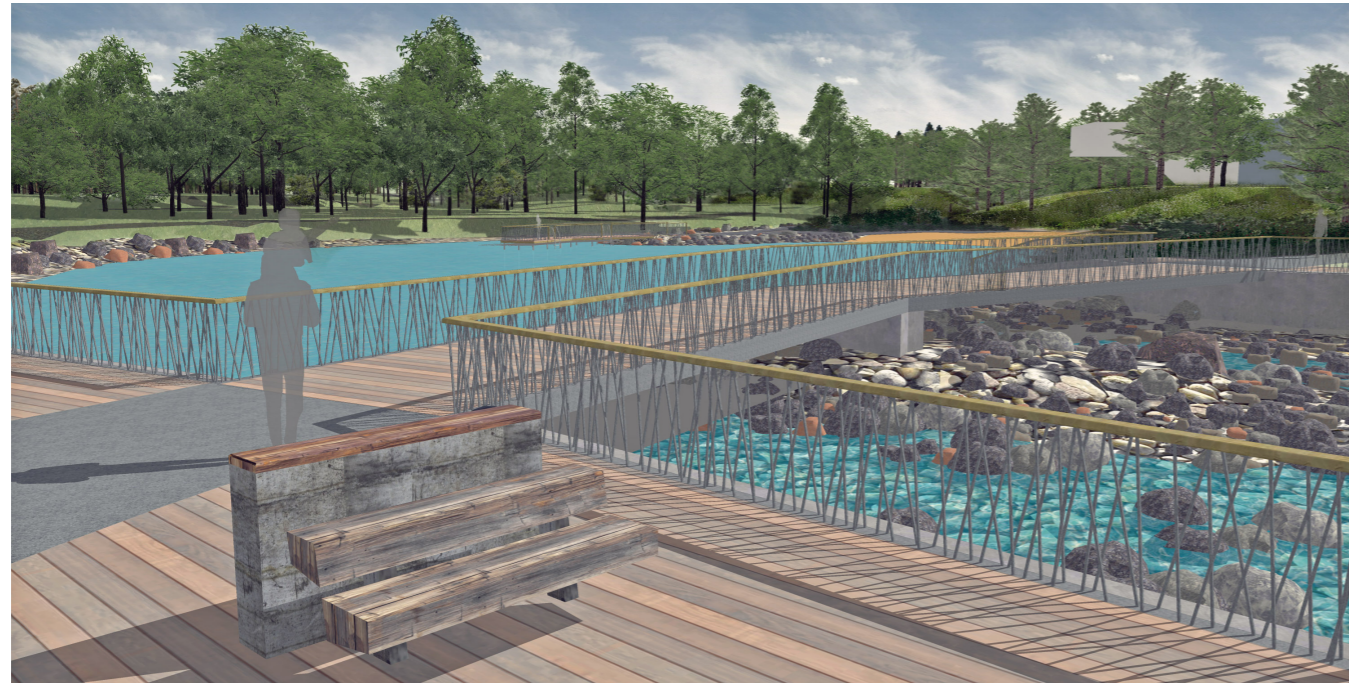
Materjalid: puitosad

Erimõõdulised monoliitsed lehise nelikanttalad, mis kinnituvad metallosadele puitu süvistatud pesade abil

Viimistlus: Halli alatooniga puidu süvist esiletoov välitingimustesse sobiv puidupeits.

 INSENERITEADUSKOND MAASTIKUARHITEKTUUR		Magistritöö "Padise maastikud läbi aegade"	
Koostaja: Madis Vaikmaa		Padise kloostri ja Vanalinna mäe vahelise ala loodus- ja kultuuriloo radade ning jõeäärse puhkeala teemaplaneering	
Juhendajad: Kristi Grišakov, Ülle Grišakov		Detaili joonis: Pink "Kloostri" 1,8m	Joonis: 113
Inseneri teaduskond, Ehituse ja arhitektuuri instituut, Maastikuarhitektuur		Padise küla, Harju maakond	26.05.2017

VISUAAL

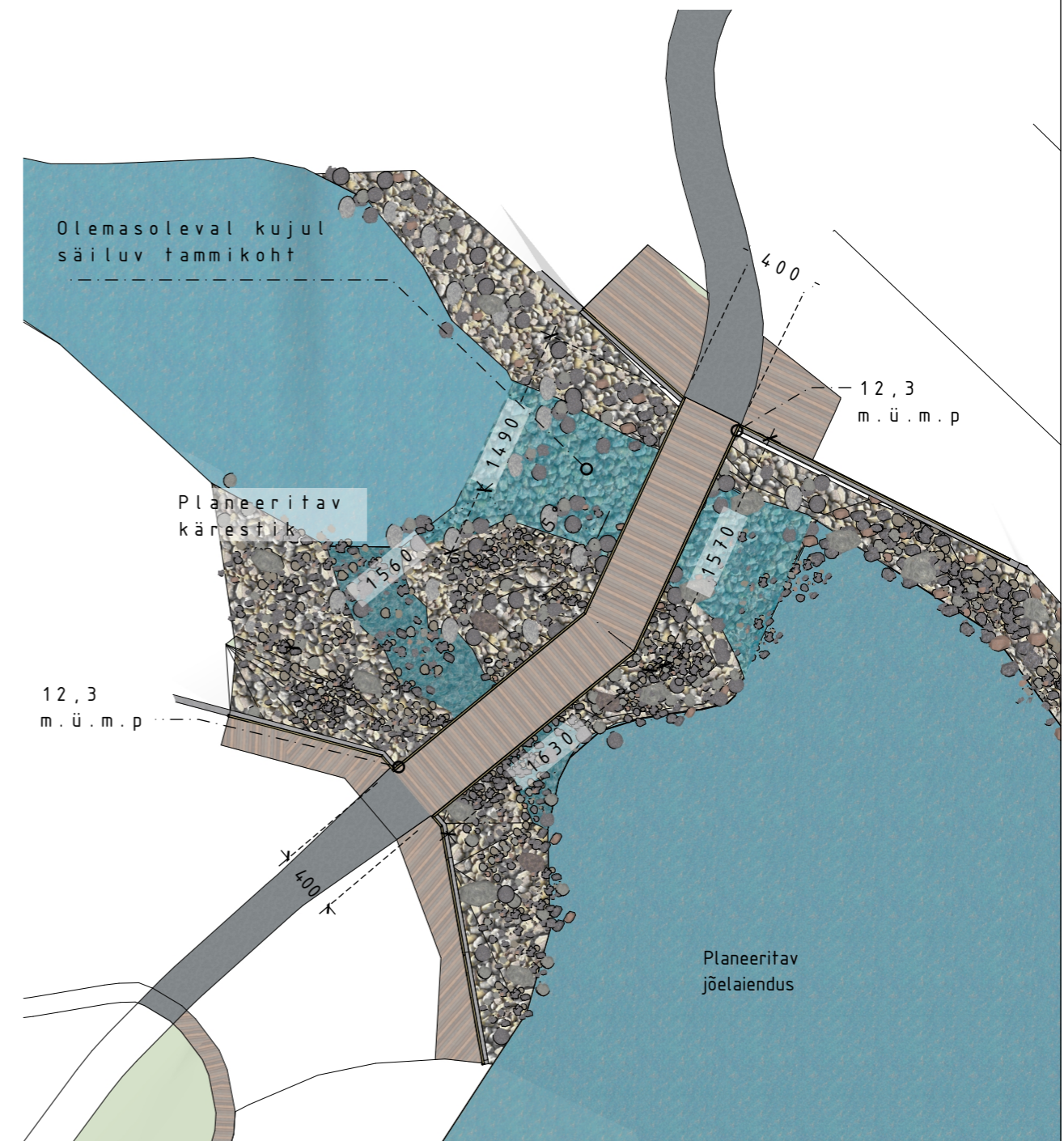
KONSTRUKTSIOON

VESKITAMMI SILD: Kaheosaline lamenukne kergliiklussild. Sild toetub mõlemal kaldal raudbetoonist postidele, mis jätkuvad mõlemalepoole silla posti kaldakindlustus müüridena. Jõe keskele toetub sild raudbetoonist kandepostile, mille ümber kujundatakse maakividest saareke. Kandeposti kohal on sillale planeeritud 155 kraadine lamenuk.

Veskitammi hetkeolukord säilitatakse olemasoleva Keskkonnaametit rahuldava kärestikuna. Jõe teine haru kujundatakse suurvee olukorras toimiva hakkavaks põhi jõeharust väiksema languga kärestikuks.

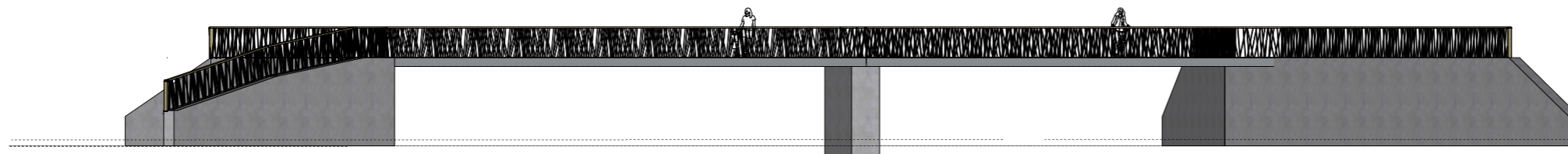
Sild on planeeritud 4 m laiusena, et tagada võimalus silda ohutult kasutada samaaegselt kergliikluse ja vaateplatvormi otstarbel. Silla paremkalda poolne sille kuni kandepostini on 15,7 m ja vasakkalda poolne sille 16,3 m pikk. Silla tekk on planeeritud immutatud puidust, kandekonstruktsioon terasest (sild vajab eraldi inseneritehnilist projekteerimist)

DIMENSIOON ja VAADE M 1:300

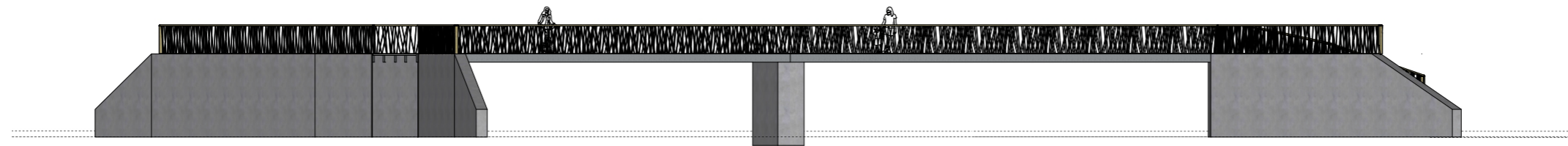

 INSENERITEADUSKOND MAASTIKUARHITEKTUUR		Magistritöö "Padise maastikud läbi aegade"	
Koostaja: Madis Vaikmaa		Padise kloostri ja Vanalinnamäe vahelise ala loodus-ja kultuuriloo radade ning jõeäärse puhkeala teemaplaneering	
Juhendajad: Kristi Grišakov, Ülle Grišakov		Detaili joonis: Veskitammi sild	Joonis: 114 M
Inseneri teaduskond, Ehituse ja arhitektuuri instituut, Maastikuarhitektuur		Padise küla, Harju maakond	26.05.2017

DIMENSIOON ja VAADE M 1:200

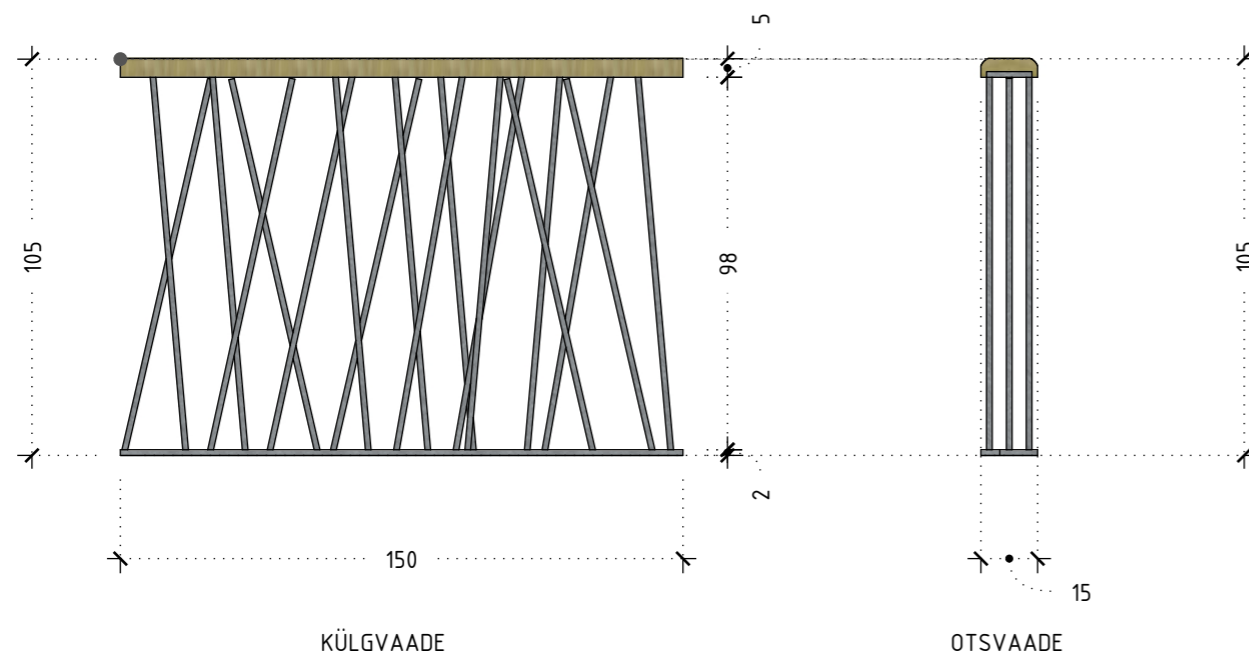

Silla vaade allavoolu

Silla vaade ülesvoolu

Piirde detail M 1:20

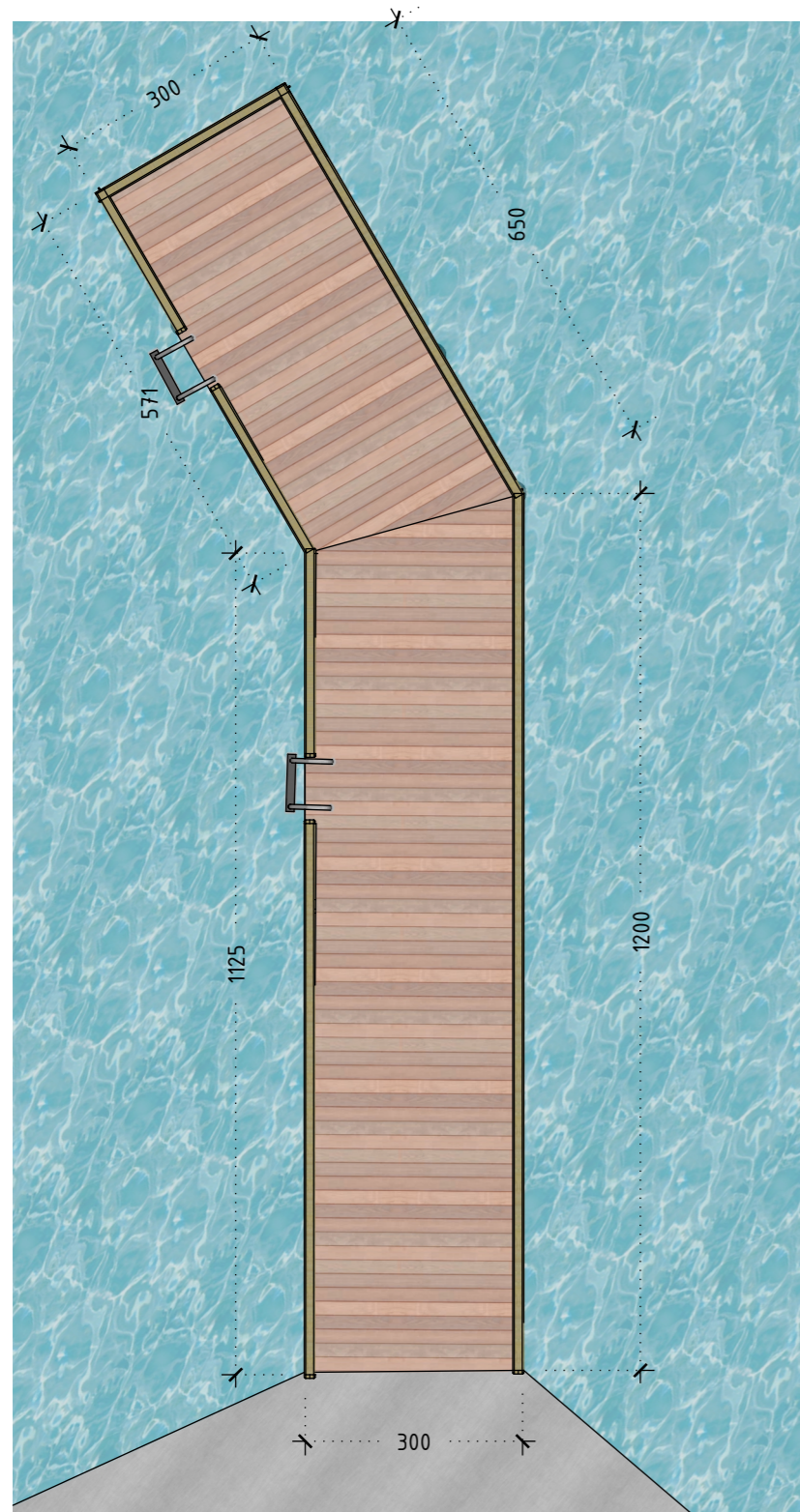

Veskitammi silla piirded on inspiratsiooni saanud hetkel jõe vasakkaldal asuva lodu ilmest, kus ristuvad kaotilised hall-lepa tüved ja alustaimestik domineerivad osjad. Samu maastikku sobituvaid piirdeelemente on kasutatud kogu puhkealal ning loodus- ja kultuuriloo radadel. Piirdeelementid koosnevad 15x15 mm nelikanttorust pulkadest, mis kolmes reas asuvad teineteise suhtes erinevate nurkade all. Piiretes kordub samasuguse pulkade asetusega 1500 mm pikkune piirdeelement. Piire on pealt kaetud 150x50 mm ümaraks freesitud servadega puidust prussiga. Võimaldades mugavat nõjatumist piiretele.

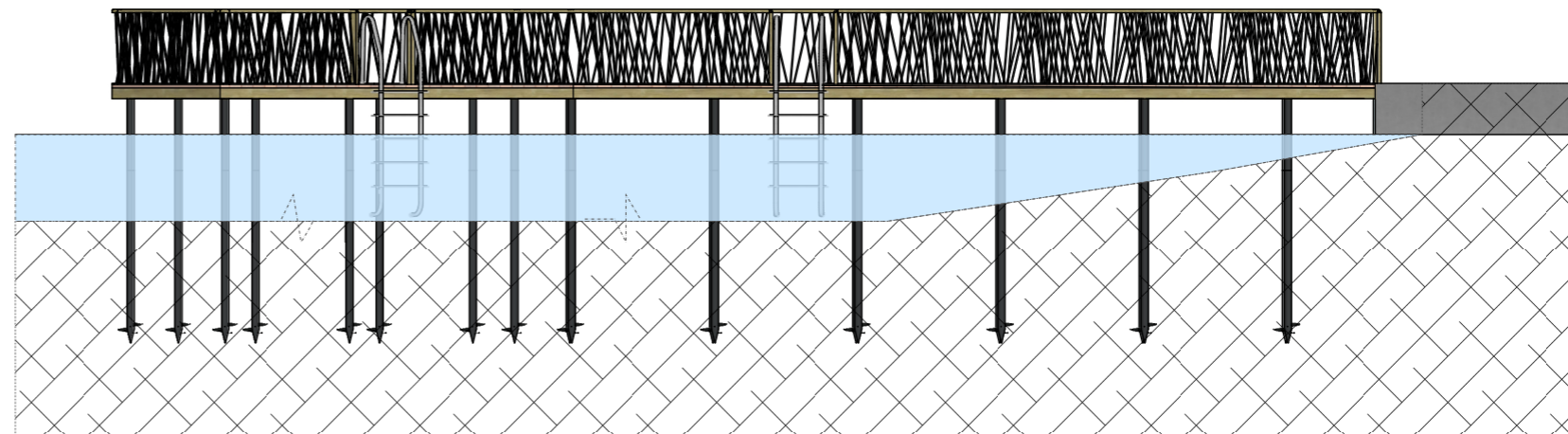
INSENERITEADUSKOND MAASTIKUARHITEKTUUR		Magistritöö "Padise maastikud läbi aegade"	
Koostaja: Madis Vaikmaa		Padise kloostri ja Vanalinname vahelise ala loodus- ja kultuuriloo radade ning jõeäärse puhkeala teemaplaneering	
Juhendajad: Kristi Grišakov, Ülle Grišakov		Detaili joonis: Veskitammi sild	Joonis: 115 M
Inseneri teaduskond, Ehituse ja arhitektuuri instituut, Maastikuarhitektuur		Padise küla, Harju maakond	26.05.2017

DIMENSIOON ja VAADE

Pealtvaade M 1:100

Külgvaade M 1:100

 INSENERITEADUSKOND MAASTIKUARHITEKTUUR		Magistritöö "Padise maastikud läbi aegade"	
Koostaja: Madis Vaikmaa		Padise kloostri ja Vanalinnamäe vahelise ala loodus-ja kultuuriloo radade ning jõeäärse puhkeala teemaplaneering	
Juhendajad: Kristi Grišakov, Ülle Grišakov		Detaili joonis: Liivaugu lauter	Joonis: 116 M
Inseneri teaduskond, Ehituse ja arhitektuuri instituut, Maastikuarhitektuur		Padise küla, Harju maakond	26.05.2017

7 KOKKUVÕTE

Esmalt uurib ja analüüsib magistritöö laiapõhjaliselt Harjumaal Padise vallas paikneva pika ja tähelepanuväärse ajaloo Padise küla ja selle lähiümbruse maastike kunjunemist ja muutumist läbi aegade. Uurides laiapõhjaliselt maastike aluspõhja geoloogiat kuni tänapäevase antropogeense kultuurmaastiku probleemkohtadeni. Suurt tähelepanu on pööratud maastiku ja inimtegevuse omavahelisele sümbiootilisele pidevas muutumises olevale suhtele, mille tulemusena on maastikus hästi säilinuna kihistunud mitme tuhande aasta ulatuses tähelepanuväärseid maastikuelemente. Alates kanjonilaadsest Kloostri jõe orust, Vanalinnamäest, Padise kloostrist, mõisakompleksist kuni omas sajas täiesti eriilmelise ja piirkonna maastikuga ideaalselt sobituva kolhoosikeskuseni välja.

Töö uurimusliku osaga leiab hulgaliselt tõendust mitmete ajaloolaste poolt hüpoteetiliselt püsitatud arvamus, et tulenevalt piirkonna omapärasest geoloogiast on piirkonna maastikud lähiajaloo olnud kiires ja pidevas muutumises. Pakkudes inimasustuse arenguks soodsaid, samas pidevalt muutuvaid tingimusi, mille tulemusena on piirkonnas kujunenud tugeva paigavaimuga väärtuslik kultuurmaastik, milles olevad ja olnud osised on tihedas aegruumilises koosmõjus ja sidemetes.

Töö uurimusliku ja analüüsiva osaga jõuti alternatiivsete kultuurmaastike käsitlemise, arendamise- ja eksponeerimise võimaluste otsimisel Inglismaa ülikooli, University Collage Londoni, Arheoloogia instituudi doktori Paul Basu põhimõtteni: leida fantaasiaküllasemaid ja tundlikemaid mooduseid, kuidas jutustada maastikest ja minevikust. Lähemalt tutvuti mitmete Padise kandiga nii suuruselt kui ka maastikuliselt sarnanevate

külade jätkusuutlike arendusprojektidega väljaspool Eestit. Töös leiab neist kajastamist Bærums Verk Norras ja Fiskars Soomes.

Tööga koguti ja arvestati planeeringu lahenduste väljapakkumisel erinevate piirkonnaga seotud olevate osapoolte (kohalik kogukond, ettevõtjad, külalised, muinsus- ja keskkonnakaitse) soove ja vajadusi ning varasemaid ning töösolevaid projekte ja planeeringuid.

Töö projektosa põhineb saadud teadmistest, vajadustest, soovidest ja tunnetusest lähtuv piirkonna väärtusi esile toov ja elukeskkonda parandav jätkusuutlik kolmetasandiline teemaplaneering.

Teemaplaneeringu esimese tasandiga luuakse Padise kandi kultuurilooliste objektide ja kauni maastiku kogemiseks ja tutvustamiseks radade võrgustik. Teemaplaneeringuga planeeritakse alale kaks tinglikku loodus- ja kultuuriloo rada nimedega „Mõisniku rada“ ja „Kloostri taga metsas“. Projektosaga luuakse kogu radade võrgustiku üldine kontseptsioon nende paiknemisest maastikus kuni detailsemate maastikuarhitektuursete- ja väikevormide lahendusteni.

Teemaplaneeringu teise osaga lahendatakse maastikuarhitektuursetl eskiisi tasemel mitmete probleemkohtadega Kloostri jõe lõiku Keila-Haapsalu ja Viruküla-Padise maantesildade vahel. Antud alale on planeeritud tühermaaks muutunud endisele liivakaevandamise alale terviklik mõlemat jõekallast hõlmav puhkeala, mis ühendab kogu piirkonna ühtseks tervikuks, võimaldades kultuurmaastiku mõistlikku rakendamist piirkonna jätkusuutlikuks arenguks.

Lahendusi pakutakse välja ka kahe eelneva planeeringu kontaktvõõndis nende realiseerumist või väärtust vähendavate maastikuarhitektuursete probleemkohtade lahendamiseks.

8 KASUTATUD ALLIKAD

- Ain Mäesalu, V. K. (2015). *Padise pärand*. Padise: Trükk Printon.
- Architecten, A. (20. 12 2012. a.). *www.ArchDaily.com*. Kasutamise kuupäev: 05. 05 2017. a., allikas <http://www.archdaily.com/308801/viewingtower-at-vecht-riverbank-ateliereen-architecten>
- Arold, I. (2005). *Eesti maastikud*. Tartu: Tartu Ülikooli geograafia instituut.
- Baerums Verk. (15. 04 2017. a.). Allikas: <https://www.baerumsverk.no/>
- Basu, P. (2005). Museum, Landscape and the Storytelling Space Between. *Landscape and Arts No 34/35, 2-8*.
- (1990). *Eesti Entsüklopeedia 5*. Tallinn: Valgus .
- Euroopa maastikukonventsioon. (20. 08 2000. a.). *Keskonnaministeerium* <http://www.envir.ee/>. Kasutamise kuupäev: 25. 04 2017. a., allikas Euroopa maastikukonventsioon: http://www.envir.ee/sites/default/files/maastikukonventsiooni_eestikeelne_ametlik_tolge.pdf
- Fiskars village. (16. 04 2017. a.). Allikas: <http://www.fiskarsvillage.fi/en/home>
- Isakari, M. (kuupäev puudub). *Eesti geoloogiline ehitus ja arengulugu*. Kasutamise kuupäev: 03. 03 2017. a., allikas Mare Isakari kodulehekülge: <http://kodu.ut.ee/~mi/>
- Jaan Jõgi, O. A. (2016). *Padise mõisa valitsejama ja restaureerimine Padise kloostri teeninduskeskuseks. Eelprojekt*. Tallinn: OÜ Arhitektuuribüroo Kapiteel.
- Järvekülg, A. (2001). *Eesti jõed*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- K. Suuroja, K. Ploom, T. Mardim jt. (2014). *EESTI GEOLOOGILINE BAASKAARDI KEILA LEHE (6331) SELETUSKIRI*. Tallinn: EESTI GEOLOOGIAKESKUS.
- Kaur Lass, AS ENTEC. (2002). *PADISE VALLA ÜLDPLANEERING*. Padise: AS ENTEC.
- Keha3. (kuupäev puudub). *www.keha3.ee*. Allikas: <http://keha3.ee/static/Branch-EK.pdf>
- Keha3. (kuupäev puudub). *www.Keha3.ee*. Kasutamise kuupäev: 20. 04 2017. a., allikas http://keha3.ee/static/Kataloog_veebi_KEHA3_paris.pdf
- Keskus, R. j. (kuupäev puudub). *Maaameti geoportaal*. Kasutamise kuupäev: 02. 02 2017. a., allikas <http://geoportaal.maaamet.ee/est/Teenused/Kaardirakendus/Parandkultuuri-kaardirakendus-p160.html>
- Laika, Belka ja Strelka OÜ. (2016). *Padise kloostrikompleksi arendamine interaktiivseks külastuskeskuseks. Külastuskeskuse ekspositsiooni sisu koostamine ja kujundus*. Tallinn: Laika, Belka ja Strelka OÜ.
- Linda Kaljundi, H. S.-S.-A. (2014). *Maastik ja mälu*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Lootus, K. (2006). *Bakalaureuse töö: Padise mõisaansambli restaureerimine ja kohandamine hotelliks*. Tallinn: Tallinna Tehnikakõrgkool.
- Lõugas, L. (2012). *Liha ja kala keskaegsete munkade toidulaual Padise kloostri näitel*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituut, Arheoloogiakeskus MTÜ.
- Mart Keskküla, K. A. (2006). *Padise kloostrikompleksi väljaarendamise kava (kontseptsioon)*. Tallinn: AS Restor.
- Montes, A. (kuupäev puudub). *santacole.com*. Kasutamise kuupäev: 30. 04 2017. a., allikas <http://www.santacole.com/en/catalogo/bancos/trapocio>
- Muinsukaitseamet. (kuupäev puudub). *Kultuurimälestiste riiklik register*. Kasutamise kuupäev: 28. 03 2017. a., allikas <http://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument>
- Muinsukaitseamet. (kuupäev puudub). *www.muinas.ee*. Kasutamise kuupäev: 19. 04 2017. a., allikas Kultuurimälestiste register: <http://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=2933>
- NielsTrop+ as artitekter mnal. (kuupäev puudub). *Niels Torp architects home page*. Kasutamise kuupäev: 20. 02 2017. a., allikas Niels Torp architects home page: <https://nielstorp.no>
- Nurger, H. (2016). *Kloostri rekonstrueerimine külastuskeskuseks. Rahastustaotlus EAS'ile*.
- Otsmann, K. (25. 03 2014. a.). *Eesti elu*. Allikas: <http://eestielu.delfi.ee/harjumaa/elu/padise-vald-kui-uinuv-kaunitar?id=68302311>
- Perens, H. (03. 04 2017. a.). geoloog. (M. Vaikmaa, Intervjueerija)
- Rein Järvekülg, Eesti Maaülikool PKI limnoloogiakeskus. (2015). *Projekti „Meriforelli, jõesilmu ja siirdelise eluviisiga mageveekalade sigimistingimuste parandamine Loode-Eesti jõgedes, I etapp“*. Tartu: Eesti Maaülikool.
- Ridbeck, H. (2005). *Padise läbi aegade*. Tallinn: Aleksander Salmin.
- Russow, E. (2012). *Padise ja Vantaa. Keskaja sild Padise ja Vantaa vahel*. Padise: Padise Vallavalitsus ja Vantaan kaupunki.
- S.T.OÜ, G. (2017). *Viikingi küla detailplaneeringu maa-ala geodeetilised uurimustööd*. Tallinn: Geo S.T.OÜ.
- Tamm, J. (2010). *Padise klooster. Ehitus- ja uurimislugu*. Tallinn: TEA kirjastus.
- Teadusliku restaureerimise töökoda. (1969). *Padise arhitektuuriajalooline ansambel. Iseloomustus, kasutamistingimused ja ettepanekud ansambli kohandamiseks turismi ülesandele*. Tallinn: Teaduslik restaureerimise töökoda.
- Tiina Tamm. (2011). *Kodanikeühenduste ja kodanike kaasamine selgitamiseks välja planeeringu*. Tallinn/Padise: Avaliku Halduse Arengukeskus OÜ.
- Vallavalitsus, P. (2013). *PADISE VALLA ARENGUKAVA 2013-2025*. Allikas: https://energiatalgud.ee/img_auth.php/5/5c/Padise_Vallavolikogu_Padise_valla_arengukava_2013-2025_2013.pdf
- Vedru, G. (2015). *Aruanne arheoloogilistest järelevalvetöödest Padise linnamäel*. Tallinn: Arheoloogiakeskus MTÜ.
- Vikipeedia. (04. 04 2015. a.). *Julius Aamisepp*. Kasutamise kuupäev: 24. 04 2017. a., allikas Vikipeedia: https://et.wikipedia.org/wiki/Julius_Aamisepp
- Visit Oslo. (15. 04 2017. a.). Allikas: <https://www.visitoslo.com/en/product/?TLp=181981>

9 SUMMERY

Firstly this master thesis thoroughly investigates and analyzes the development and change through ages of Padise village and its surrounding landscape examining the geology of landscape bedrock up to the problem places of modern anthropogenic cultural landscape. Padise village, located at Padise Parish, Harju county, has long and remarkable history. Much attention has been paid to the constantly changing symbiotic relationship of landscape and human activity, resulting in well-preserved remarkable landscape elements stratified in the landscape through several thousand years - from canyon like Kloostri river valley, hill fort, Padise Monastery, manor complex to the diverse collective farm complex that fits perfectly to the surrounding landscape.

The exploratory part of thesis finds proof to the hypothesis of several historians that due to the peculiar geology the landscapes of the region have been rapidly and constantly changing in recent history.

Offering favorable ever-changing conditions to the development of human settlements results in a valuable cultural landscape with strong spirit of place where current and past components are in close time-space conjunction and connection.

When searching for alternative development and exposure possibilities of cultural landscapes during exploratory and analytical part of thesis the principles of Dr. Paul Basu from Institute of Archeology, University Collage London was used – to find more sensitive and fantasy inspired ways to tell the story of landscape and history.

Sustainable development projects of foreign villages that are similar to the size and landsape of Padise were examined closely. Bærums Verk in Norway and Fiskars in Finland are reflected in the thesis.

The wishes and needs of various parties associated with the region (local community, businesses, visitors, heritage and environmental protection) and previous and ongoing projects and plans were collected and taken into account before offering solutions.

The thesis design part is based on three level, sustainable thematic plan which brings up the values and enhances living environment of the region.

The first part of the thematic plan creates a network of paths to present and experience cultural-historical sites and beautiful landscape of Padise. Two conditional nature and cultural history paths named “Landlords path” and “In the forest behind the monastery” are designed to the region. The design creates the general conception of the whole network of paths location in landscape as well as the more detailed architectural landscape and small form solutions.

The second part of the thematic plan solves in landscape architectural sketch level the problematic Kloostri river section between Keila-Haapsalu and Viruküla-Padise road bridges. Rest area covering both riversides is designed to the wasteland developed from the former sand mining area, connecting the region to one whole and enabling sensible application of cultural landscape for the sustainable development of the region. Solutions to reduce the landscape architectural problems of previous spatial plans contact zones that can decrease their realization and value are offered as well.

Deklareerin, et käesolev lõputöö, mis on minu iseseisva töö tulemus, on esitatud Tallinna Tehnikaülikooli diplomi taotlemiseks ning selle alusel ei ole varem taotletud akadeemilist kraadi ega diplomit.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjanduslikest allikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Autor: .....

(Madis Vaikmaa, 29.05.2017)

Üliõpilaskood: 153668BAAM

Töö vastab kehtivatele nõuetele.

Juhendajad: .....

(Kristi Grišakov, 29.05.2017)

.....

(Ülle Grišakov, 29.05.2017)

Kaitmisele lubatud: ”.....” 2017

TTÜ TK kaitsmiskomisjoni esimees:

.....

(nimi, allkiri)

Lihtlitsents lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ja reprodutseerimiseks

Mina, Madis Vaikmaa (sünnikuupäev: 31.01.1985)

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose, magistritöö pealkirjaga:

"Padise maastikud läbi aegade" Padise kloostri ja vanalinnamäe vahelise ala loodus- ja kultuuriloo radade ning jõe äärse puhkeala teemaplaneering, mille juhendajad on Kristi Grišakov ja Ülle Grišakov

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas TTÜ raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas TTÜ raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta kolmandate isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ja teistest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

29.05.2017

METAANDMED

Töö pealkiri (eesti keeles): "Padise maastikud läbi aegade". Padise kloostri ja vanalinnamäe vahelise ala loodus- ja kultuuriloo radade ning jõe äärses puhkeala teemaplaneering.

Töö pealkiri (inglise keeles): "Padise landscapes through the ages". Thematic spatial plan of the nature and cultural history trails between Padise Monastery and hill fort area and riverside recreation area.

Autor: Madis Vaikmaa

Juhendaja(d): Kristi Grišakov, Ülle Grišakov

Kaitsmise kuupäev: 09.06.2107

Töö keel: est / eng / rus: eesti keel

Asutus (eesti keeles): TTÜ / TTÜ õppeasutus (nimi): Tallinna Tehnikaülikool, Tallinna Kõlledz

Asutus (inglise keeles): TTÜ / TTÜ õppeasutus (nimi): Tallinn University of Technology, Tallinn College

Teaduskond (eesti keeles): Inseneriteaduskond

Teaduskond (inglise keeles): Landscape Architecture

Instituut (eesti keeles): Ehituse ja arhitektuuri instituut

Instituut (inglise keeles): Department of Civil Engineering and Architecture

Õppetool (eesti keeles): Maastikuarhitektuur

Õppetool (inglise keeles): Landscape Architecture

Märksõnad /kui on/ (eesti keeles):

Märksõnad /kui on/ (inglise keeles):

Õigused: juhul kui ligipääs on piiratud, siis sellekohane märkus